

ኢ ት ዮ ቋ ያ

፲፭፻

ዓ.ም

3ኛው ኃይል
ከመነሳቱ በፊት

ከአዲሱን ትማስ

፲ ፮ ፱

ዓ.ም

(1500 ዓ.ም)

ከአዲስን ቶማስ

፪ ሺ ፲ ፭ ዓ.ም

መታሰቢያነቱ :

በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሰማዕት ለሆኑት
ለአባ እስጢፋኖስና ለተከታዮቻቸው (ለደቂቀ እስጢፋኖስ)
"በሕግ አምላክ"

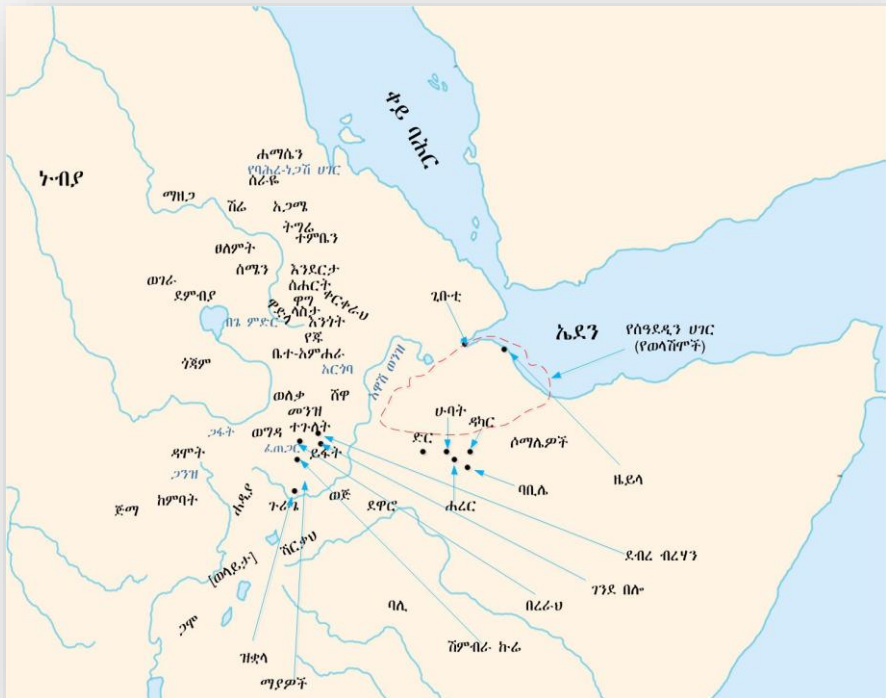

<https://tinyurl.com/59sj73cz>

ማውጫ

መግቢያ.....	vi
መቅደም	xxix
የወናግሰገድ ስምና ማዕረግ.....	1
አምባ ግሽን እና ልብነድንግልን ያስለቀሰው ዕጣ ፋንታ	10
የወናግሰገድ ንግሥና	18
የመካከለኛው ዘመን ነገሥታት.....	25
የኢትዮጵያ ክፍላተ ሀገሮች	29
የኢትዮጵያ ከተሞች	39
በፍራ ማውሮ ዓለም ካርታ ላይ የተጠቀሱ አካባቢዎች	49
በሰላሙ ዘመን የነበረው የንጉሥ ወግ.....	56
ወደ ፓርቹጋል ንጉሥ አማኑኤል -ቀዳማዊ የተላከው የወናግሰገድ ደብዳቤ.....	65
ወደ ፓርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ ሣልሳዊ የተላከው የወናግሰገድ ደብዳቤ	87
የወናግሰገድ ሠራዊት የመጀመሪያው የሽንፈት ጽዋ	95
በስደት ትሞታለህ ከልጆችህም -ገ- ይነግስ -ፊ- ይመውት -ሚ- ይሰይጥ -ያ- ይነበር.....	98
ግራኝ አሕመድ ማን ነው?	102
አሕመድ ግራኝ ኢማም የተባለበት ምክንያት.....	111
የጅሃድ አባላት አቋምና ታሪካዊ የኃይል ሚዛን ልዩነት	115
የአሕመድ ግራኝ ባነር ይዘትና ቀለም	127
የሽምብራ ኩሬ ጦርነት.....	131

መካነሥላሴ ቤተክርስቲያን -ቤተ አምሐራ.....	154
ወደ ቤርሙዴዝ የተላከው የወናግሰገድ የመጨረሻው ደብዳቤ	160
ክሪስቶቫ ደጋማ ፤ የቫስኮ ደጋማ ልጅ በሐበሻ ምድር.....	165
የግራኝ አሕመድ መገደል.....	179
በኃይማኖት ፀንተው የነበሩ ሰዎች.....	185
የወናግሰገድና የቤተሰቡ የመጨረሻው እጣ ፈንታ	192
መደምደሚያ - የደራሲው መልዕክት	196
መጽሐፉ ያረፈባቸው አምስት የ15ኛውና የ16ኛው መ/ክ/ዘ መዝገቦች.....	205
ምስሎች	215
አባሪ አንድ.....	b
አባሪ ሁለት.....	g
አባሪ ሦስት.....	h
አባሪ አራት.....	i
ዋቢ የመረጃ ምንጮች.....	j

በ1500ዓም የነበሩት የኢትዮጵያ ግዛቶችና ስያሜዎቻቸው

መግቢያ

ዘመኑ አሳሾች የተበራከቱበት ነበር፤ የሰው ልጅ ከተፈጠረበት ዘመን ጀምሮ ከነበረው የእንቅስቃሴ ገደብ ባለፈ፤ አውሮጳዊያን አባቶቻቸው ሄደው ወደ ማያውቁት የምድር ጠረፍ በሁሉም አቅጣጫ ርቀው ይሄዳሉ። ድንገት «የማናውቀውን ሀገር አልያም ደሴት» ካገኘን ብለው ተስፋ በማድረግ ከድንጋይ የተሰራ ቅስት በመርከቦቻቸው ላይ ይጫናሉ። ባሩድ የሚባለው ንጥረ ነገር በዚህ መካከለኛው ክፍለዘመን በስፋት ስለተዋወቀ አቅም ያላቸው የአውሮጳ ሀገራት መድፍና ጠመንጃ ፈብርከው በዚያ መዋጋት ጀምረዋል፤ የሕትመት ማሸንም በዚህ መካከለኛው ዘመን ተፈጥሮ ስለነበር እንዲሁ እውቀትም እየጨመረ ነበር።

ይሄ ዘመን በታሪክ <የአሰሳ ዘመን>/Age of Exploration በመባል ይታወቃል፤ አሳሽ አውሮጳዊያን ታላሽ የተቀረው የዓለም ሕዝብ ነበር እንጂ በሁሉም አህጉራት የሚኖሩ ሕዝቦች አሳሾች አልነበሩም። ከዚያ ዘመን በፊት የዘመናት ክስተት የነበረው የኃይማኖት ጦርነት አላከተመም ነበር። ክርስትና ከአስልመና ጋር ሲፋለም ነው የኖረው።

በዚህ ዘመን ቱርክ የቀይባሕርን ግራና ቀኝ ሀገራት፣ ወደቦችንና ደሴቶችን ተቆጣጥራለች አልያም በዚያ ሂደት ላይ ነበረች፤ ፖርቹጋል

በሕንድና በአትላንቲክ ውቅያኖስ ፣... እንደዚሁ ሀገራትን ይዛለች አልያም በዚያ ሂደት ላይ ነበረች። እነዚህ ሁለቱ ሀገራት ዓይንና ናጫ ናቸው። ዋነኛው የጠባቸው ምክንያት ደግሞ የኃይማኖት ልዩነት ነው። አንዷ ክርስትያን ሌላኛዋ እስላም ነች።

በዚህ ክፍለ ዘመን የአውሮጳን ሀገራት ያልታወቀ ኃይል ከተኙበት እንቅልፍ ሲቀሰቅሳቸውና ወደ ዓለም ሲበትናቸው፤ እነሱ አቢሲኒያ የሚሏት የሐበሻ ምድር ኢትዮጵያ ግን ጭልጥ ያለ እንቅልፍ ላይ ነበረች። መንገድ ሲያምራት በትግራይ-ሱዳን-ግብፅ አድርጋ ኢየሩሳሌምን ተሳልማ ትመጣለች፤ ዘመቻ ሲያምራት በብዙ እጥፍ የምትበልጣቸውን በደም የሚዛመዷትን አጎራባች የሙስሊም ሀገራት ዘልቃ ትገባና የወደደችውን አድርጋ ትመለሳለች። ከሕንድ ሐምራዊ ግምዝ፣ሉል ፣ ከፋርስ የከበረ ሥጋጃ፣ መጋረጃ፣... ወዘተ ታስመጣና ታገጥበት ነበር። ከዚያ ወዲያ ጊዜዋን የምታሳልፈው በእንቅልፍ ነበር። የእድሜ ልክ ወዳጆቹ እና አቻዎቹ የምትላቸው እነ ቁስጥንጥንያ ፣ ሶሪያ ፣ ግብፅ ፣...ወዘተ በሙሉ እስልምናን ከተቀበሉ ሰንብተዋል። ትምክህቷ የነበረችው ኢየሩሳሌም በኦቶማን ቱርኮች ቁጥጥር ስር ወድቃለች። ስለዚህ ከግብፅ የሚሾመው ጳጳስ እንኳን ለሙስሊሞቹ ነገስታት እጅ መንሻ ተልኮ በብዙ ልመና ነው የሚመጣው።

ከእንቅልፏ አባንነው የእርስ በርስ ጦርነት ውስጥ እንድትገባ ያደረጓት እነዚሁ ከላይ የተጠቀሱት ቀድመው ከእንቅልፋቸው የነቁ ሁለቱ የወቅቱ ኃያላን ሀገራት ነበሩ። ቱርክ ካየሮን፣ መካንና ቅርብ በሆነ ርቀት ላይ ደግሞ የመን ውስጥ ዘቢድ ከተማንና ምዕዋን ተቆጣጥራ፤ በዚያ ተቀምጦ መስሊሞችን ለጅሃድ ትቀስቅሳለች፤ እርዳታም ትሰጣለች፤ የፖርቹጋል መንግስት ኢትዮጵያ ውስጥ በሚገኘው ኤምባሲው በኩል ክርስትያኖችን ይደግፋል።

ከሁለቱ ግን የተሳካላቸው ቱርኮች ናቸው። ለሺ ዘመናት ሐበሻ ነገሥታት ሥር አልያም የበላይነት የነበረበትን የዓለም ክፍል ጥቂት ሀብትና የሰው ኃይል የነበራቸውን ጎሳዎች በማሰልጠንና በወቅቱ የነበረውን ዘመናዊ መሣሪያ በማስታጠቅ አንድን ትልቅ ሀገር እንዳልነበረ ማድረግ ችለዋል። ይህች ሀገር ከዚያን ዘመን ጀምሮ ወደ ቀድሞ ክብሯ ላትመለስ ተለወጠች። በቦንብ ፍንጣሪ ከፍተኛ ጉዳት ደርሶበት ፊቱን አይቶት ይሄ ጀግናው እክሌ ነው ብሎ መናገር እስከማይቻል ፤ በሚያስደንቅ የአምላክ ታምራት በእሳት ተለብልቦ እንደተረፈ ወታደረ ለውጡ እንደዚያ ያለ ጠባላና ተዓምር ነበር። ለምን እንደ ግብፅና እንደሶርያ ሳንሆን ቀረን? ተርፏል ግን ይሄ ማን ነበር ተብሎ ተጠይቆ በምርመራ ነው የሚደረስበት።

በዚህ የኃይማኖት ጦርነት ለብዙ መቶ ዓመታት ሲከማች የነበረ ሀብትና እውቀት ወደመ ፤ አፈር አይንካን የሚሉት መላዕክት የመሳሰሉት የነገሥታትና የመሳፍንት ልጆች አንገታቸው ላይ ሰንሰለት ታስሮ ወደ ሕንድ ጉጅራት ግዛትና ወደ የመን ዘቢድ ከተማ ተወስደው ለሽያጭ ገበያ ላይ ቀረቡ፤ ስልጣኔውና የሀገሬው ሀብት 75 ፐርሰንት ወደመ ፤ በከበረ መጋረጃ ተሸፍኖ በታላቅ ክብር በእልፍ ሕዝቦች ታጅቦ ከቦታ ቦታ የሚንቀሳቀሰው ንጉሥ ሲሳደድ ከርሞ ፤ በመጫኛ ብቻ ሊወጣበት በሚቻለው ገዳም አቅራቢያ (ውስጥ) በስለት ተወግቶ ተገደለ። ማንም ቀና ብሎ የማይታወቅ፤ በወርቅና በእንቁ ማጌጥ ለእነሱ ብቻ የተፈቀደላቸው፤ ሊፈርጡ የደረሱ የኃያላን ሚስቶች ኃይማኖት እንዲለውጡ ተደርጎ ለጠላት ልዑላንን እንዲወልዱ ተገደዱ።

በስሜት በሰከሩት ዘንድ እንደተለመደው አነጋገር የአንድ ሀገር አከርካሪ የሚሰበር ከሆነ፤ ማለትም አከርካሪ ካለው ፤ የአንድ ታላቅ ሀገር አከርካሪ የተሰበረው ፤ የስልጣኔ ተስፋ የከሰመው በዚያ ጦርነት ነበር። ቤተ-መንግስቶች፤ ቤተ-ክርስትያኖች፤ መስጅዶች፤ መንደሮች፤ ከተሞች ፤ ሀገሮች ... የት እንደነበሩ እስከማይታወቅ ድረስ ወድመው የጉድፍ መጣያ ሆነዋል። የአንድ ትልቅ ሀገር መናገሻ ከተማ የት እንደነበር ለቅርስ ተመራማሪዎች እንኳ ግራ በመሆን አኳሃን ወድሟል። በረራህ የምትባል ዋና ከተማ ነበርች፤ በዚያ ታላቅ ቤተ መንግስት፤ ታላቅ ቤተክርስትያን ብዙ ሕዝብ ነበረ ብሎ መናገር እስከማይደፈርበት ድረስ

እውቀት ፣ ምልክት፣ ታሪክ ጠፍቷል፤ ባድቂና ሜሶን ፣ ዳካር ፣ ሁባት፣ሲም፣ ዋሲል፣ ዊዝ የሚባሉ ከተሞች ነበሩ ብሎ መናገር ተረት ተረት እንደ መናገር ሆኗል። ተረቱ ለጀሮ የማይጥም ነው- ምክንያቱም አንድ ምልክት እንኳን አልተረፈም።

እዚህ ላይ አንባቢው ሊያስተውል የሚገባው ነገር በዚህ ዘመን ኢትዮጵያ ውስጥ ከአውሮጳዊያን ፣ ከአረቦች አልያም ከቱርኮች የበለጠ ስልጣኔ ነበር ብሎ ለማቅረብ መሞከር በፍጹም ስሕተት ነው፤ ነገር ግን ከእነሱ የበለጠ የተከማቸ ሀብትና ታላቅ የስልጣኔ ተስፋ ነበር።

በዚህ ዘመን (በመካከለኛው ዘመን) የነበረው የዓለም ስልጣኔ ኢትዮጵያ ከነበረችበት ስልጣኔ የራቀ አልነበረም። ቁጭታችንም እዚህ ላይ ነው። በመካከለኛው ክፍለ ዘመን አውሮፓ ውስጥ ጥቂት ከተሞች ብቻ ነበር ከመቶ ሺ በላይ ነዋሪ የነበራቸው፤ አብዛኛቹ ቤቶች ከጭቃ፣ ከእንጨትና ከሣር የተሰሩ ነበሩ፤ ምናልባት ባለሦስት ፎቅ ቤት ካለ በግርምት የሚታይ ሰማይ ጠቀስ ሕንፃ ነበር፤ በከተማው ውስጥ ያሉት ጠባብ መንገዶች በክርምት የማያራምድ ጭቃ በበጋ ደግሞ አቧራማ ነበሩ፤ በእነዚህ ላይ ከብቶች ፣ ፈረሶች ፣ ዶሮዎች፣ ፍየሎችና ጥቂት የሀብታም ፈረስ ጋሪዎች ከሰዎች ጋር እየተጋፉ ይሄዱ ነበር[8] ።

ስለዚህ የስልጣኔ ተስፋው ነው የመከነው። የተከማቸው ስፍር የሌለው ሀብት ከስልጣኔ ጋር የሚገናኝበት ሰዓት ላይ ነው የመውደም አደጋ የገጠመው። አሁን ያደጉት ሀገራት ከ1543 — 1687 እኤአ ባሉት ዓመታት ነው የሳይንስ አብዮት ተብሎ የሚጠራውን (Scientific Revolution) ያደረጉት። ይሄ ዘመን ነው በእኛና በእነሱ መካከል ልዩነት የፈጠረው። ይሄ ወሳኝ ዘመን የጀመረው ነገሥታቱ ያጠራቀሙት ሀብት 75 ፐርሰንት ወድሞ ሀገር ስመመን ውስጥ ስትገባ ነበር።

ከተሞቹ ይውደሙ ፣ ሀገርም ይውደም ይሄ የሰው ልጆች ታሪክ ነው እንበል- ጦርነት። ነገር ግን እንዴት ያለ ውድመት ቢሆን ነው የዛሬ አምስት መቶ ዓመት ገደማ የነበረ ከተማንና ሀገርን ለዝክር እንኳን እንዳይቀር የሚያጠፋ ጥፋት? በዛሬይቱ ኢራቅ የነበረችው ባቢሎን የተባለችው ታላቂቱ ከተማ (ጋለሞታይቱ) እንደ አምላክ ቃል የጉድፍ መጣያ ሆናለች፤ ታሪኳ ግን በስነስረዓት ተመዝገቦ ይገኛል። ሌላው ቢቀር ስሟና ፍርስራሿ አልጠፋም። ታዲያ ይሄስ በእኛ ላይ የደረሰው የፈጣሪ ቁጣ ይሆን?? «ይሄ የፈጣሪ ቁጣ አይደለም፤ ክስተቱ የዓለም አዲስ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ፍላጎት ውጤት ነው» የሚል አንድ ሰው አይጠፋም፤ በትክክለኛ ስሟ ኢትዮጵያ የምትባለው ፤ አረቦቹ ሐበሻ ፤ ነጮቹ አቢሲኒያ ብለው የሰየሟት የሐበሻ ምድር ከሁለትመቶ ሃምሳ ዓመት በላይ (ማለትም የነገስታት ከተማ ከአክሱም ወደ ሸዋ ከዞረ

በኋላ) ሲከማች የነበረ ሀብትና ብዙ የሰው ኃይል፤ በጊዜው ሊናቅ የማይቻል የእድገት ደረጃ ያላት ነበረች። ነገር ግን አንቀላፋታ ተገኘች። ጥፋት እየመጣብህ ስለሆነ ንቃ ብሎ ሕዝቡን ከእንቅልፍ የሚያነቃው ደግሞ ማንም ሳይሆን ፈጣሪው ነው። ስለዚህ ይሄ ነገር በአንድም ይሁን በሌላ መንገድ ሊሆን አልቻለም። ስለዚህ ፈጣሪን ዝም ያሰኘው ነገር አለ ማለት ነው።

አንድ ተደላድሎ የተቀመጠን የአንበሳ ቤተሰብ ሌላ አንበሳ ከእሩቅ መጥቶ አባወራውን ታግሎ አሸንፎ ደቦሎቹን ገድሎ የቀደመውን አንበሳ ሚስቶች ቀምቶ ዘሩንና ትውልዱን እንደሚያስፋፋ እንዲሁ በኢትዮጵያ ከ1519 እስከ 1536ዓ.ም ሆነ። ይሄ በርግጥም የዱር እንሰሳት ሕግና ምግባር ነው። ዘመኑ ሁሉም ወገን በዚህ የዱር ሕግ የሚመራበት ነበር። ተሸንፎ ልጆቹን፣ ሚስቱና ሀገሩን ጥሎ የጠፋውም ቀን ጥሎት ነው እንጂ አሱም ምግባሩ ከዚያ የሚተናነስ አልነበረም። የአጥፊነት ደረጃው እና ክፋቱ በደረጃ ሊለይ ከመቻሉ በስተቀር ያው አንድ ዓይነት ነበረ።

አሕምድ ግራኝ አልያም በትክክለኛ ስያሜው ኢማሙ አሕመድ ቢን ኢብራሂም አል-ቃዚ በስድስተኛው ዙር ጅሃድ ባሊ (የአሁኑ ባሌ፣ ኦሮሚያ) በዘመተ ጊዜ የባሊው ገዢ ማለትም የንጉሡ አማች አዝማች ደግልሃን የንጉሡን ጦር ለማገዝ ስልጣኑን ለአዝማች ሸንኩር ጥሎ

ሄዶ ስለነበር ግራኝ ባለ ሲደርስ ያገኘው ሽንኩርንና ሌሎች አብረውት የነበሩ ባላባቶችን ነበር። በመጀመሪያ ያደረገው ዛላህ በምትባል ከተማ የነበረውን ተክለኃይማኖትን መዋጋት ነበር። ተክለኃይማኖት ለማንም ግድ የሌለው ሞትን እና አደጋን የማይፈራ ሰው ነበር። ከከባድ ፍልሚያና እና የጨበጣ ውጊያ በኋላ ተክለኃይማኖትና ሚስቱ ተማረኩ። ግራኝ የተክለኃይማኖትን ሚስት ወሰደ ቁባትም ሆነችው ስሟንም ሓጅራሃ ብሎ ቀየረው፤ በኋላ ላይ ልጅም ወልዳለታለች፤ ተክለኃይማኖትን ግን ወደ ሐረር ከተማ ይዞት ተመለሰ፤ ከዚያም ለኤደን ገዢ ስጦታ አድርጎ ላከው (ተክለኃይማኖት ባሪያ ሆነ!) ። ይሄ ተክለኃይማኖት የሚባለው ሰው ከዚህ ቀደም የገራድ አቡን (የአዳል ባላባት) መኮንን የነበረ ሙስሊም ነበር። ከዚያም ገራድ አቡን ሲሞት ኢማም አሕመድን የሚያገለግል ጀግናና እምነት የሚጣልበት ሰው ነበር።[2]¹

ታሪኩ ተጀምሮ እስኪያልቅ እንደዚሁ ነው። ደም የፈሰሰውና ሀገር የወደመው በኃይማኖት ሰበብ ነው። የሞተው ወንድም ነው ፤ የተገደለውም ወንድም ነበር። አዋጊው ኦቶማን ቱርክ ነበር። ሁለት መቶ ኦቶማን ሰራሽ መድፍ ለሙስሊሞቹ ለግሶ ሀገሪቱ እንድትንበረከክ ያደረገው ይሄ መንግስት ነው። ጦርና ጎራዴ ይዞ ማንም እንዳይጠጋኝ

¹ Futuh Al-Habesha (pg 108)

በማለት ሲያንራ የኖረው አስፈሪ አንበሳ'ጋ ቀስ ብሎ ተጠግቶት ሰምቶት በማያውቀው በሚያስገመግም ድምፅ ከወዲያ ጥግ መድፍ ሲቶኮስበት የቀድሞው አንበሳ የምፅአት ቀን ደርሷል ብሎ ገምቶ ወደ ተራራዎች ሊሮጥ እንደሚችል መገመት ቀላል ነው።

የዓለም ሕዝብ ቁጥር አንድ ቢሊዮን የደረሰው ከዛሬ ሁለት መቶ ዓመት በፊት እኤአ በ1804 ዓ.ም እንደሆነ ይገመታል፤ በአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጠቃላይ የዓለም ሕዝብ ቁጥር ከስድስት መቶ ሚሊዮን በታች ነበር[9]። ከአስራሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት የነበረው የምስራቅ አፍሪካ ሕዝብ ብዛት ከሃያ ሚሊዮን በታች ሲሆን የኢትዮጵያ ሕዝብ ኤርትራን ጨምሮ ከአምስት ሚሊዮን አይበልጥም ነበር። በዚህ የዓለም ማሕበረሰብ ውስጥ ከመቶ ሞቶች ውስጥ አስራ አምስቱ በጦርነትና በፀብ የተገደሉ ናቸው [8]። የኢትዮጵያ ምድር ለአምስት ሚሊዮን ሕዝብ ጠብባ ስለሆነ ነው ዘግናኝ ጦርነት ይከሰት የነበረው?! ዛሬ ላይ አዲስ አበባ ውስጥ ከዚህ ቁጥር የሚበልጥ ሕዝብ ይኖራል።

ሀገር ሰፊ ሆኖ እያለ ሰዎች በልዩ ልዩ ዓይነት መስፈርት ጎራ ፈጥረው እርስ በርስ ይገዳደሉ ነበር! መንታ ወንድማማቾች ተወልደው፤ አብረው አድገው በጎረመሱ ጊዜ ማንም ሌላ ሰው በምድር ላይ አልነበረም ብሎ ለመናገር በሚያስደፍርበት ጊዜ አንዱ አንዱን ገድሎታል፤ ተሸከርካሪ

የሚባል ገና ሀብት ሲጀምር ሁለት ብቻ እያሉ በሎንደን ከተማ ውስጥ ሁለቱ ተሸከርካሪዎች ተጋጭተው ተካሰዋል፤ ጦረነትና የሰው ልጅ የማይነጣጠሉ ሆነው እዚህ ደርሰዋል።

በኢትዮጵያ ታሪክ አምስት የሚሆኑ ታላላቅ ጦርነቶች ተከስተዋል፤ ታላላቅ ሲባል በአውሮፕላኖችና ከጦርነቱ በኋላ ባስከተሉት ለውጥ መጠን ነው። የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ነገሥታትን መቀመጫ ከአክሱም እንዳይመለስ አድርጎ ያፈናቀለው በፃኛው መቶ ክፍለ ዘመን በዮዲት የተከፈተው ጦርነት ነው። በዚህ የኃይማኖት ጦርነት በኢትዮጵያ የሚገኙ አብያተክርስቲያናትና ገዳማት ከአንዱ ከጉንዳጉንዲ ገዳም በስተቀር እንዲቃጠሉ ተደርገው ነበር። ዮዲት የኢትዮጵያ አይሁድ ወይም በተለመደው አጠራር ፈላሻ ነበረች። በታሪክ ስሜን ተብሎ የሚጠራው በሰሜን በጌምድር (ጎንደር) የሚገኘው ግዛት የፈለሾች ሀገር ነበር። እነዚህ ነገስታቶቻቸውን ጌድዮን ንግስቶቻቸውን ደግሞ ዮዲት ብለው ይጠሩ ነበር። ከእስልምና በፊት ክርስትና ከይሁዲ እምነት ጋር ጦርነት ያደርግ ነበር። ሁለተኛው ጦርነት በአዳል የጦር መሪ ኢማም አሕመድ በመካከለኛው ዘመን የተከፈተው የኃይማኖት ጦርነት (ጅሃድ) ነው። በዚህ ጦርነት የኢትዮጵያ ሀብትና ጥበብ ሦስት አራተኛው እንደወደመ ይነገራል። ሦስተኛው የግብጾች ወረራና ከደርቡሾች ጋር የተደረገው ነው። አራተኛውና አምስተኛው ሁለቱ የጣሊያን ወረራዎች ናቸው። ከእነዚህ ከአምስቱም ጦርነቶች

የኢትዮጵያን ቁመና፣መልክና ቅርፅ የለወጠው በመካከለኛው ዘመን የተደረገው [የእርስበርስ] የኃይማኖት ጦርነት ነው (በግራኝ መሪነት የተደረገው ጦርነት) ።

በእኔ በደራሲው አመለካከት ጦርነት ማለት አንድ የሽክላ ዕቃ አልያም የሴራሚክ የዕደ-ጥበብ ባለሙያ ጉርጓድ ምሶ አፈር አውጥቶ ፣ ወንዝ ወርዶ ውሃ ቀድቶ፣ ጭቃ አብኩቶ፣ የተለያዩ ቁሳቁሶች እንደሚሰራው ከዚያም የሰራቸውን ቁሳቁሶች በእሳት ውስጥ እንደሚጨምራቸው፣ ማለትም ስራው ያለእሳት ፍፃሜ እንደማያገኝ የዓለም ሀገራትም ቅርፅና ማንነት ያለጦርነት መልክ ሊይዝ ከቶ አልተቻለውም ነበር። ቀድሞ የነበሩ ከተሞች፣ ሀገራት፣ ግዛቶች የተፈጠሩት በጦርነት ተለብልበው ነበር። ያለ ጦርነት -እሳት ሀገር አልያም ማንነት ተፈጥሮ አያውቅም ማለት ይቻላል። ይሄ ግራ የሚያጋባ ነገር መቼም ቢሆን ሊቀየር የማይችል እውነታ ሆኖ ሰንብቷል።

ስለዚህ በሀገራችን ኢትዮጵያ በዚህ በመካከለኛው ዘመን ተከስቶ የነበረው የእርስበርስ ጦርነት እንደ ልዩ ክስተት አልያም በዚህ ዘመን ለሚኖረው የሀገራችን ዜጋ የሐፍረትም ሆነ የኩራት ምንጭ ሊሆን የሚገባ ከቶ አይደለም። የእርስበርስ ጦርነት ያልኩበት አንዱ ምክንያት፡- አሕመድ ግራኝና አብረውት የነበሩትን ሰዎች የተቀረው ሕዝብ ባይተባበር ምንም ነገር መፍጠር ስለማይችሉ ነበር። በተጨማሪ

እነዚህ ግዛቶች ከጥንት ዘመን ጀምሮ ለሐበሻው ንጉሥ ሲገብሩና ሲያምጹ የኖሩ በመሆናቸው ነው (አባሪ ሁለትን ይመልከቱ) ። በየትም ሀገር የእርስበርስ ጦርነት ካለፈ በኋላ መቼም የኩራት ምክንያት ሊሆን አይችልም። ሊያኮራ አልያም ሊያስደስት የሚችለው ከዳር ቆሞ በዚህ ጦርነት ሊያተርፍ የተጠባበቀውን ብቻ ነው። ሁለቱ ወገኖች ምንም በኃይማኖት ስበብ አድርገው ሀገር ቢያፈርሱም ፣ በጋብቻም ሆነ በደም አልያም በታሪክ ከማናቸውም ሌላ ሕዝብ የበለጠ የተቀራረቡና አብረው ሲኖሩ የነበሩ ሕዝቦች ስለሆኑ ጦርነቱ ካበቃ በኋላ እየተዛዘቡም አብረው መኖራቸው አይቀርም።

ከዚህ ታሪክ ጋር በተገናኘ አሁን እኛ በምንኖርበት ዘመን ያለውን የኃይማኖት ልዩነት በተመለከተ በሰለጠነ ማሕበረሰብ ውስጥ እንዳለው ዓይነት አቋም ብቻ ለማንፀባረቅ እንወዳለን ይሄም «ኃይማኖት የግል ነው ፤ ሀገር የጋራ ነው!» ።

ከዚያ ባለፈ ግን ጀግናን ማክበር ባህላችን ስለሆነ፣ ከሁለቱም ወገኖች የሆኑ በኃይልነታቸው እና በእምነታቸው ወደር የማይገኝላቸውን ሁለት ጀግኖች በዚህ መጽሐፍ ላይ ጀግንነታቸው ተፅፏል፤ ሁለቱም ለኃይማኖቶቻቸው የቀኑ፣ ከቅርብ ሳይሆን ከሩቅ ሀገር ፣ ከሩቅ ቋንቋ ፣ ከሩቅ ኃይማኖት የመጡ ናቸው። አንዱ አስራ ሁለት ሺ አምስት መቶ ወታደር ይዞ ሺዎች ኪሎ ሜትሮች ባዕድ በሆነ ሀገር ባዕድ በሆነ

ሕዝብ መካከል አንገቱን ቀና አድርጎ ለአስራአራት ዓመት የተመላለሰ፤ በመጨረሻም ከአባቶቹ ሀገር አምስት ሺ ኪሎሜትር ርቀት አራት መቶ ወታደሮችን ይዞ የዘመተውን ሁለተኛውን ጀግና አንገቱን በመጥረቢያ ቀልቶ ፤ በዚህ ታላቅ ጀግና ሥር በነበሩ ወታደሮች ተወግቶ የሞተ ነው።

ሁለተኛው ጀግና ከቶ አባቶቹ በማያውቁት ሀገር የኃይማኖቱ ቅናት በልቶት እንደ አባቱ እንደ ቫስኮ ደጋማ (Vasco da Gama) ዓለምን ዞሮ አራት መቶ ወታደሮችን ይዞ ከሩቅ ሀገር የመጣ ነበር። በረሃብ ፤ በጥማት ውስጥ እያለ በለስ ፊቷን አዙራበት እያለች በጦር ተወግቶ ቆስሎ ባለበት ተይዞ የመጀመሪያው ጀግና ፊት ይቀርባል፤ የናዝሬቱ ኢየሱስ በጲላሞስ ፊት ቀርቦ አንዲት ቃል ትንፍሽ እንዳላለና በዚህ ባሕሪው ጲላሞስን እንዳስደነቀው፤ ይሄም ጀግና በጠላቶቹ ፊት ቀርቦ የጥያቄ መዓት ሲቀርብለት አንዲት ቃል አልተናገረም፤ በንቀት ተመለከታቸው እንጂ፤ በመጨረሻም ጠላቶቹ ላይ ምራቁን እንትፍ አለ። ከዚያም በታላቅ ስቃይ እንዲገደል ተደርጎ አንገቱ ተቆረጠና ወደ ቁስጥንጢንያ (ኢስታንቡል) ተላከ።

አንድ ሰው ጀግና የሚባለው ብዙ ሰው ስለገደለ ፤ ጠላቶቹን ስለደመሰሰ ፤ ንብረታቸውን ስላወደመ አይደለም ፤ በዘመኑ በነበረው የሞራል ክፍታ ልክ የሚራመድና ላመነበት ነገር አንገቱን የሚሰጥ ሰው ነው

ጀግና ተብሎ የሚጠራው። እነዚህ ሁለቱም እንደዚያ ዓይነት ሰዎች ነበሩ። አንዱ ሙስሊም አንዱ ክርስትያን። አንዱ በኦቶማን ቱርክ የሚደገፍ ሌላኛው በፖርቹጋል የሚደገፍ ፖርቹጋላዊ። አንዱ በአረቦች የሚደገፍ ሌላኛው በአውሮጳዊያን የሚደገፍ።

በዚያ ዘመን የነበረውን የዱር ሕግ ወደዚህ ወደሰለጠው ማሕበረሰብ እንዳለ ጎትቶ በማምጣት የኩራት አልያም የውርደት ስሜት ለማስረፅ የሚሞክር በሰው ምድብ ውስጥ የሚጠራ እንደማይጠፋ እንገነዘባለን፤ ለእንደዚያ ያለ «ሰው» የምናቀርብለት ጥያቄ የሐጅራ ልጆች ዛሬ ላይ እነማን ናቸው የሚል ነው? ግራኝ ከወናግሰገድ እህት ልጅ የወለዳቸው ልጆች የት ናቸው? ከዚያም በመቀጠል ሐጅራ እንደ አንድ በፈጣሪ አምሳል እንደተፈጠረች ሴት የራሷ መብት የላትምን? ስለዚህ ሊያኮራህ የሚዳዳ ከሆነ ይሄንን መጽሐፍ ከማንበብ ተቆጠብ፤ በሌላ ወገን ደግሞ ሆነህ ይሄ ታሪክ የሚሳፍርህ ከመሰለህ አንተም ከማንበብ ተቆጠብ፤ ይሄ መጽሐፍ የተጻፈው ከፍ ያለ ስብዕና ሊኖራቸው ለተገቡ፣ ያለፈውን ዘመን ለማወቅ ለሚወድዱ፣ ታሪካቸውን ባወቁት መጠን ነፃነታቸውን ለሚቀዳጁ፣ የተቀበሩ ከተሞች ያሉበት ድረስ ፈልገው የምርምር ስራ ሊሰሩ ለሚወድዱ የሀገር ልጆች አቅጣጫ ለመስጠት ፤ አድገው ሰዎች ለሚሆኑ ፣ ሰውን ሁሉ በአንድ በፈጣሪ አምሳል እንደተፈጠሩ ለሚመለከቱ ኢትዮጵያዊያን ነው። ከዚያ ባለፈ የሀገር ሕዳሴ የሚጀምረው በዚያ ዘመን ስለ ደረሰው ቁጣ

በእምነት ለሚኖሩ ኢትዮጵያውያን በንስሃ ፈጣሪ ፊት እንዲቆሙ ለማነሳሳት ነው። ይሄ ዋነኛው አላማ ነው። እርቅም፣ አብሮነትም ፣ የወደቀ ሀገርም፣ የወደቀ ክብርም የሚነሳው ከዚህ ከ1500 ዓ.ም ጀምሮ ነው።

እዚህ ላይ አንድ መነሳት ያለበት ነገር ቢኖር ለመንፈሳዊያኑ አልያም እምነት አለን ለሚሉት ያ ዘመን ፈጠሪ በነዋሪውና በነገስታቱ ያዘበት ስለነበር ከእምስት መቶ ዓመት በኋላ ዛሬም ድረስ ያለው ምስቅልቅልና የሀገር ስብራት በንስሃ መፈወስ አለበት ብለን ከተማመንን ፤ ከእነዚህ ውጭ ተለይቶ ከዛሬ እምስት መቶ ዓመት በፊት የተፈጠረው ጦርነት ዛሬ ላይ በሚኖረው ነዋሪ ሕይወት ምንም ትርጉም ሊሰጥ አይችልም ብሎ ጥግ የሚይዝ ኢትዮጵያዊ አይጠፋም፤ ለዚህ አይነት ሰው ማለት የሚገባን የሰው ልጅ ማንነት የሚገነባው የቀድሞ አባቶቹ በመረጡለት ምርጫዎች ላይ ነው። ይሄ ማለት የቀድሞ አባቶች ለጋብቻ የመረጡት ሰው፣ ለመኖር የመረጡት ስፍራ፣ የመረጡት ኃይማኖት እና ቤተ ክርስትያን፣... ወዘተ። በሌላ አነጋገር ዛሬ ላይ ሕላዌ ያለው የሰው ልጅ ከአንዱ ትውልድ ወደ ሌላኛው ትውልድ ሲቀባበል የመጣ መልዕክት ነው። እኛ የቀድሞ አባቶቻችን መልዕክቶች ነን። ይሄንን መልዕክት ወደ ቀደመው ዘመን ሊመልሰው የሚችለው አንድ ሁሉን የሚችል ጌታ ብቻ ነው።

በመጨረሻ ከላይ እንደተጠቀሰው ሀገር አልያም ማንነት ይሰራ የነበረው በጦርነት እሳት ነው ብለን ከተናገርን፤ ከዚህ ቀደም በጦርነት ኃይል የተደመሰሰው <የእኔ ነው፤ ያንተ አይደለም> የሚል አነጋገር መቼም በዚህ ዘመን ትክክል ሊሆን አይችልም። ስለዚህ የቦታ ስሞች ከጥንት መጠሪያቸው ከጥንትም እንደዚያው ከነበሩ ከፍራቻ የተነሳ ባለመቀየር ፤ ስያሜዎች በቀድሞ ዘመን ተቀይረውም ከሆነ ከዚያ በፊት ወደነበረት ለመመለስ ባለመሞከር ከታሪክ ጋር በመተባበር ግዴታችንን እንወጣ። ይሄ ማስጠንቀቂያም ምክርም ነው።

ይሄንን መጽሐፍ ለመጻፍ እንደ ዋቢ የተጠቀምኳቸው በዘመኑ ማለትም በመካከለኛው ዘመን የነበሩ ሰዎች ፣ የካርታ ባለሙያዎች ፣ የዓይን እማኞች፣ የታሪክ ነገስት ጸሐፊያን፣ አሳሾች የፃፏቸውን መረጃዎች ብቻ ናቸው። ከራሴ አልያም ከ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኋላ ከተፃፉ መጽሐፍት (ትርጉም ከመሆናቸው ውጭ) አንዳች ነገር በታሪኩ ላይ ላለማከል ከፍተኛ ጥረት አድርጌያለሁ። ስለዚህ ከአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍል ዘመን በኋላ የተጻፉ መጽሐፎችን አልተጠቀምኩም። ከራሴም የጨመርኩት አንዳች ነገር የለም። እነዚህ በ15ኛውና በ16ኛ መቶክፍለ ዘመን የተፃፉት ዋቢ መጽሐፍት በአራት

ተከፍለዋል፤ የመጀመሪያው አውሮጳዊያን ፖርቹጋሎች በ1540 እና 1560 እኤአ የፃፏቸው መጽሐፍት ፣ ሁለተኛው በአረቦች (የመናዊያን) በ1559 እኤአ የተፃፈው መጽሐፍ፣ ሦስተኛው በቪኑሳዊያን (የአሁኗ ጣሊያን ውስጥ ያለች) በ1459 እኤአ የተሰራው የዓለም ካርታ፣ በአራተኛ ደረጃ በዚያ ዘመን የተፃፉ የነገስታት ዜና መዋዕሎች ናቸው። እነዚህ ከግዕዝ ወደ አማረኛ በሀገራችን የታሪክ ምሁራን በንጉሡ ኃይለስላሴ ዘመን የተተረጎሙ ታሪክ ነገስት ተብሎ የሚጠራው ከሀገራችን የተገኘ መረጃ ነው።

ቀዳሚው ዋቢ መጽሐፍ፡-

አባ ፍራንሴስኮ አልቫራዝ (Father Fransisco Alvarez)
 እኤአ በ1540 በሚከተለው ርዕስ የታተመው መጽሐፍ<<

Do Preste Joam das Indias.
 Derdadera informacam das terras do Preste
 Joam /Legundo vio refereueobo padre Francisco Alvarez
 capella del Rey nosso
 fenbez. Agoza nouamete impzello poz mandado do bito
 fenboz xm cala de Luis Rodriguez Liureiro desua alteza.>>

ሚግኤል ደ ካስታንዮዝ (Castanhoso)

እኤአ በ1564 በሚከተለው ርዕስ ያሳተመው መጽሐፍ፡

<<Historia l Das cousas que o muy esforca l do capitao Dom Christovao da l Gama fez nos Reynos do Pre l ste loao, com quatrocentos Por l tugueses que consigo leuou Impressa por loa da Barreyra E por ell dirigida ao muyto magnifico & illustre senhor Do Francisco De Portugal>>

ሁለተኛው ዋቢ መጽሐፍ፡-

አረብ ፋቂህ (ሺሃብ አዲን አሕመድ ቢን አብደል ቃድር ቢን ሳለም ቢን ኡስማን)

እኤአ 1559 በሚከተለው ርዕስ ከታተመው የአረቦች መጽሐፍ የተወሰደ <<الحبشة فتوح مخطوطة>>

ሦስተኛው ዋቢ መጽሐፍ፡- በኢያሱ አዲያም ሰገድ (ኢያሱ ቀዳማዊ 1653-1706) ዘመን ከየገዳማቱ እና ከየሥፍራው ተሰብስበው አንድ ላይ የተጠረዙት የነገሥታት ታሪኮች ከግዕዝ ወደ አማርኛ ተተርጉመው ከተክለዓድቅ መኩሪያ የሕትመት ስራዎች ላይ የተወሰደ ነው።

ታሪክ ነገሥት እንደ ተክለዓድቅ መኩሪያ አገላለጽ ከሆነ ትልቁ ኢያሱ ያሰባሰባቸው እና አንድ ላይ እንዲጠረዙ ያደረጋቸው ናቸው፤ በዚያን

ዘመን የኢያሱ ወዳጅ የነበረው ደጃች ኃይሉ እሼቴ ለዚህ ሥራ ትልቅ አስተዋፅዖ አበርክቷል (ለአብነት በዘመኑ ለቀዳማዊ ዓፄ ዳዊት የተገጠመውንና በዜና መዋዕሉ ላይ ተመዝግቦ የሚገኘውን ደጃች ኃይሉ ያዘጋጀውን ግጥም በአባሪ ላይ ይመልከቱ) ። ይሄው የታሪክ ተመራማሪ በኢትዮጵያ የነበሩ ነገስታት ዜና መዋዕል (ታሪክ ነገስት) ሁለት ኮፒዎች በውጭ ሀገር፤ አንዱ በእንግሊዝ ሎንዶን ሌላኛው በፈረሳይ ፓሪስ እንደሚገኙ የቤተመጽሐፍት የመዝገብ ቁጥራቸውንም አብሮ አስቀምጧል።

አራተኛው ዋቢ ፦

የፍራማውሮ የዓለም ካርታ (Fra Mauro World Map):-

የፍራማውሮ የዓለም ካርታ የመካከለኛው ዘመን ወሳኝ የዓለም ካርታ ማስታወሻ ነው። እኤአ ከ1457 እስከ 1459 መካከል ፍራ ማውሮ በተባለ መነኩሴ የቪኑስ² ዜጋ ተሰራ ነው።

በእነዚህ መጽሐፍቶች ላይ ስለ ኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ የሚናገር አንድም ነገር አላገኘሁም፤ ነገር ግን ኢትዮጵያ የሚለው ስያሜ በዚያም ዘመን ትክክለኛ የሀገር መጠርያ እንደሆነ ሁሉም መስክር ናቸው። ከእነዚህ ቀዳማይ የመረጃ ምንጮች መካከል የቀደመው የፍራ ማውሮ

² የቪኑስ ሪፐብሊክ- አሁን ላይ በጣሊያን ውጥስ ያለች ግዛት

የዓለም ካርታ ይህንን ብዙ ጊዜ በካርታው ላይ አስፍሮታል፤ እንዲያውም በዚህ ባለንበት ዘመን እንደሚባለው ኢትዮጵያ አፍሪካ (በአፍሪካ ውስጥ ያለች ኢትዮጵያ) ብሎ ጠቅሶታል፤ ከዚያም ሲያልፍ ‘ሐበሻ’ የሚለው ስያሜም እንዲሁ በማያወላዳ መንገድ ተደጋግሞ ተጠቅሷል። ስለዚህ የሀገሪቱ ስያሜና ሀገረ መንግስትነት ቢያንስ አምስት የመቶ ዓመት ታሪክ እንዳለው ይሄ ግልፅ ማስረጃ ነው። ይህንን የምለው በፖለቲካ ታውረው ለእውነት ባዳ ለሆኑት ነው እንጂ ታሪክን ለሚያውቀው ትውልድ አይደለም። አቢሲኒያ የሚለው መጠሪያ አረቦቹ የሐበሻ ምድር አልያም ሐበሻ ከሚሉት መጠሪያ ከዚሁ ከመካከለኛው ዘመን ጀምሮ በነጮች የተፈጠረ ስያሜ ነው። ነጮቹ እንደዚያ ይበሉ እንጂ የሀገር መጠሪያው ኢትዮጵያ ሲሆን ሕዝቡ ግን እራሱን ሐበሻ³ ብሎ ይጠራ ነበር። ስለዚህ አቢሲኒያ የሚለው መጠሪያ የውጭ ሀገር ሰዎች (አውሮጳዊያን) ኢትዮጵያ ለምትባለው ምድር የሰጧት መጠሪያ ነው (ለላቲን እንዲስማማ ሆኖ በአውሮጳዊያን የተቀየረ ሐበሻ የሚለው ስያሜ ነው)። እውነት ነው ይሄ መጠሪያ በሆነ መንገድ እስከ ሊግ ኦፍ ኔሽን (League of Nation) የደረሰ ትክክለኛ የሀገር ስያሜ ተደርጎ ተመዝግቦ ነበር።

³ ሐበሻ የሚለው ስም አረቦች ለኢትዮጵያ የሰጡት ስያሜ ነው። ቃሉ መቀየጥንና መደባለቅን የሚገልፅ አሉታዊ ትርጉም ያለው ተደርጎ ስለሚቆጠር ይሔ ስያሜ በነገስታቱና በነዋሪው ዘንድ የሚወደድ አልነበረም። በነገስታቱ ታሪክ ላይ ተጠቅሶ አይገኝም። ከጥንትም ትክክለኛው ስያሜ ‘መንግስተ ኢትዮጵያ’ ነበር።

ለአስራአራት ዓመት ራሱን ንጉሠ ነገስት ዘኢትዮጵያ ብሎ ሰይሞ «ሲያስተዳድር» የነበረው (ይሄ አነጋገር ምናልባት ተቀባይነት ላይኖረው ይችላል) ግራኝ አሕመድ በተለያዩ የኢትዮጵያ ግዛቶች ላይ የራሱን ወዋቅር ዘርግቶ ፣ ደምብያን የግዛቱ ዋና አድርጎ መርጦ ፣ በተለያዩ የቀድሞ ግዛቶች ላይ የራሱን ሰዎች ሹሞ ነበር። የረጅም ዓመት እቅድም ስለነበረው እሱና አብረውት የነበሩት ሰዎች ሚስቶቻቸውን ከሀገራቸው አስመጥተው ነበር። በካቲት ወር 1535 ዓ.ም ጣና ሐይቅ ዳር በምትገኘው ፎገራ አካባቢ በፖርቶጋል ወታደሮች ከተገደለ በኋላ ያ ሕልሙ እንደ ጉም ተንንኖ ጠፋ፤ አብረውት ሲፋለሙ የነበሩትም እግራቸው ወዳመራቸው ሸሹ፤ መሄጃ ያልነበራቸው ከሐዲዎችም ድንጋይ ተሸክመው ይቅርታ ይደረግልን በማለት ወደ ንጉሡ መጡ።

ስለታሪኩ በዚህ መጽሐፍ ላይ ለማቅረብ ምንም እቅድ ባይኖረኝም ጦርነቱ ካከተመ በኋላ ከእነዚህ ሁለት ተፋላሚዎች የተለየ የሆነ ሌላ ሦስተኛ ኃይል በምድሪቱ ላይ ተነስቶ በምድሪቱ ስፋትና እርዝምት እየዘመተ ያለከልካይ ወንዶችን፣ ሴቶችን ፣ ሕፃናትን ሳይለይ ይገድል ነበር። እገሌ ሙስሊም ነው ፣ እገሌ ክርስትያን ነው አይልም። ሁለቱንም አያውቃቸውም፤ በመንገዱ ላይ ቆመው ካገኛቸው ያጠፋቸዋል። በአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍለዘመን የነበረው ንጉሥ ወናግሰገድ ሞቃድሾ ደረሶ በክብርና በአጀብ እንዳልተመለሰ ፣ እልፍ አስከትሎ ከቦታ ቦታ መንቀሳቀስ ልማድ እንዳልነበረ፤ ከቦታ ቦታ

መንቀሳቀስ ለሀገሬው ዜጋ ብቻ ሳይሆን የውጭ ዜጎችም መብት እንዳልነበረ፤ ከዚህ ሦስተኛ ኃይል የተነሳ ከዚህ ጦርነት በኋላ ከአንዱ ቀበሌ ወደ አንዱ ቀበሌ መንቀሳቀስ አዳጋች ሆነ። በዚሁ በወናግሰገድ ዘመነ መንግስት አቶማን ቱርክ እስከዛሬ ድረስ ዘልቆ ያለውን የወደብ ችግር ለኢትዮጵያ ያስታቀፈችበት ዘመን ነበር። በ1510 ዓ.ም ለዘላለም የኢትዮጵያ በር የነበረውን ምፅዋን ተቆጣጥራ እስከ ሃያኛው መቶ ክፍለዘመን መግቢያ ድረስ ስታስተዳድር ቆይታለች፤ እነዚህ ለጥቂት ዓመታት በ1570ዎቹ በሐበሻው ንጉሥ (ዓፄ ሠርፀድንግል) ፣ ከዚያም በፖረቱጋሎች ፣ ከዚያም በግብፆች ተሸንፈው የነበረ ቢሆንም በዚያ ያለውን የምፅዋ ወደብና አካባቢው ላይ የነበሩትን የኢትዮጵያ ደሴቶች ተቆጣጣሪው ኖረዋል። አንዳንዴም ሲመቻቸውም እስከ ደባርዋ ድረስ መጥተው ያስገብሩ ነበር። በሌላ ጊዜ ኃይል ሲከዳቸው ለአላፊ አግዳሚው እስከ ደባርዋ ያለው ሀገር የእኛ ነው ይሉ ነበር። በዚያ አካባቢ ይኖር የነበረው ኢትዮጵያዊ ከዚያን ዘመን ጀምሮ ለሁለት አልያም ለሦስት ጌቶች እንዴት መገዛት እንደሚቻል እያሰበ የሚውልና የሚያድር እረኛ የሌለው ምስኪን የበግ መንጋ ሆኖ እየኖረ እያለ በመጨረሻ ወራሪው ጣሊያን ነው የገላገለው።

በእውነት በዚያ ሰዓት ሀገር አከርካሪው ተሰብሮ ጭንቅላቱ ተመትቶ ፣ ስሙ ብቻ ቀርቶለት፤ እንደባቢሉን በስነስረዓት ሳይቀበር እንደግብፅ ታሪኩ በስነስረዓት ሳይፃፍለት አለ እየተባለ መነሳት አቅቶት ተዘርሮ

ወድቋል፤ አልታከምም ወይም አልተፈወሰም፤ ምህረትን ከፈጣሪው ዘንድ የለመነለት ያለም፤ አቤቱ ማረው ብሎ ወደ ፈጣሪው የጮኸለት የለም። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የተወለዱ የገዛ ልጆቹ አያውቁትም፤ እሱም ለመመን ውስጥ ለለሚገኝ ልጆቹን አያውቃቸውም፤ ስደት ሆኗል፤ ከፊል ጋሪዮሽ ስረዓት ሆኗል፤ ረሃብ፤ ኋላ ቀርነት ሆኗል፤ ስልጣኔን ተመልክቶ እንኳን ስልጣኔን መውረስ የማይሆንለት ሆኗል ፤ ልጆቹ እግሮቻቸው ወዳመራቸው ይሄዳሉ ነገር ግን ሞት አለ ፣ ውርደት አለ አይሉም፤ ብቻ ከሀገራቸው ይራቁ እንጂ ለምንም ነገር ግድ የላቸውም፤ በእውነት ስም ብቻ ቀርቶልናል። ስሙም የሚያስደነግጥና የሚያስፈራ አልያም ሞገስ ያለው አይደለም ትርጉሙ ረሃብና የርስበርስ ጦርነት ሆኗል።

‘አቤቱ መልሰን እኛም እንመለስማለን፤ ፈውሰን እኛም እንፈውስማለን!

>

መቅድም

አንዲት ሀገር በአምስት መቶ ዓመታት ቆይታ ውስጥ ዋና ከተማዋን እስከ መርሳት የምትደርሰው ሰመመን ውስጥ ስለ ገባች ይሆን? ይሄንን መጽሐፍ በዚህ መልኩ ለማዘጋጀት ያነሳሳኝ ይሄ ጉዳይ በመጀመሪያ አዕምሮዬ ውስጥ የማይመለስ ጥያቄ ሆኖ ስለቀረ ነበር። ከዚህ ቀደም በዚህ በምንኖርበት ዘመን ይኖር የነበረ አንድ የታመነ የኃይማኖት አባት እግዚአብሔር የኢትዮጵያን የአምስት መቶ ዓመት የኋላ ቀርነት ታሪክ በሠላሳ ዓመት ውስጥ ይቀይራል ብሎ ሲናገር ለምቹ ስለ ነበር በአምስት መቶ አመት ውስጥ የተከሰቱትን ዓበይት ታሪካዊ ኩነቶች ለማወቅ ጉጉት ፈጠረብኝ። ይሄ ማለት ከዚህ በፊት ከሁለተኛና ሦስተኛ የመረጃ ምንጮች ያገኘውት መረጃ እንዳለ ሆኖ ከዓይን እማኞችና የቀዳማይ የመረጃ ምንጮች ለመማርና ወደኋላ አምስት መቶ ዓመት ያስቀረን ምን እንደሆነ ለማወቅ ፈለግኩኝ። በአምስት መቶ አመት ውስጥ የነበረውን ጥፋትና ኋላ ቀርነት አልያም የኋልዮሽ ጉዞ ለማስተዋል ስፈልግ ነው በዚያ ጥያቄ ላይ የቆምኩት። በዚህ ፍለጋ ላይ አንድ ወሳኝ መደምደሚያ ላይ ደረስኩኝ ፤ ኢትዮጵያ ጭንቅላቷ በከባድ ምት ተመትቶ ፤ አክርካሪዋ ተሰብሮ መቆም አቅቷት በወደቀች ሰዓት ፤ ዛሬ ላይ ያደጉት የምዕራባዊያን ሀገራት የሕዳሴ ዘመን ጀመረ።

የሕዳሴው ዘመን (Renaissance Era) ተብሎ የሚጠራው ምዕራባውያን ከመካከለኛው ዘመን ጎሳ ቀርነት ወደ ዘመናዊነት የተሸጋገሩበት ድልድይ በዚህ ዘመን ነው የጀመረው። ይሄ ዘመን ከ14ኛው እስከ 17ኛው መቶ ክ/ዘ ያለው ነው። ስለዚህ የታመነው የእግዚአብሔር አገልጋይ የተናገረው ስለዚህ ኢትዮጵያ በሰመመን ውስጥ ሆና ሌሎች ሀገራት ደግሞ ወደ ዘመናዊነት በተዘረጋው ድልድይ ላይ እየተሸገሩ ስለተላለፍነው ዘመን ነው።

በዚህ መጽሐፍ ላይ ስለብሔርና ስለ ስለቋንቋ ፣ ስለ ሀገር ወረራና ግዛት ስለማስመለስ ፣ ስለ ይዞታ ይገባኛል ለማንሳትም ሆነ ከሚያነሱት ጋር ለመተባበር እንጥፍጣፊ ፍላጎትና ዓለማ የለኝም። በዚህ መጽሐፍ ላይ የማቀርበውም መረጃ ለእንዲህ ያለ እኩይ አላማ እንዲውልም ምንም ፍላጎት የለኝም። ቢቻል በፈጣሪ አምላል የተፈጠረው ሰው ሁሉ የሀገሬውን ሕግና ስርዓት እስካከበረ ድረስ በወደደው ስፍራ አልያም ከተማ ይኑር። በተለይ ደግሞ በአፍሪቃ ቀንድ ላይ የሚገኘው ሕዝብ በአራቱም/ አምስቱም ሀገራት ላይ እንደ ወደደ የመንቀሳቀስ ፣ የመስራት ፣ የመኖር፣ የማምለክ ተፈጥሮአዊ መብት አለው። ከዚህ ውጭ ያለው ከአውሮጳውያን አልያም ከአረቦች የመጣ ተፅዕኖ ውጤት ነው።

እውነት ነው ከዚህ ከአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መግቢያ ጀምሮ እስክ ሃያኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነበረው የዚህች ሀገር ትክክለኛ የእድገት ደረጃ - "ከፊል ጋሪዮሽ (semi-barbarian)" ሆኖ ነው የቆየው። ይሄ ማለት ግማሹ ሕዝብ ጋሪዮሽ ግማሹ ደግሞ የሰለጠነ ነበር ለማለት ሳይሆን ፤ የአንድ የሰለጠነ ሕዝብ መለያ የሆኑት እንደ የፅሁፍ ጥበብ፣ ሕገ መንግስት፣ ስነስረዓትን መጠበቅና ማክበር፤ ያደገ ባሕል፣ያደገ ያስተዳደር መዋቅር፣የሞራል ልዕልና፣ ሰብዓዊነት...ወዘተ እያሉ በዚሁ ማሕበረሰብ ውስጥ የጋሪዮሽ መለያዎችም ነበሩ፤ ለምሳሌ ወንዞች በሞሉበት ምድር አንድ ትልቅ ዛፍ እንኳን አጋድሞ ድልድይ ሰርቶ የመሻገር ልማድ አልነበረም ፤ ወንዝ ሲሞላ ደፋር ከሆነ በስልቻ መሻገር ካልሆነም ቁጭ ብሎ እስኪጎድል ማንጎራጎር ባህል ነበር፤ አንድ የናጠጠ ሀብታም የቤቱን ግርግዳና ወለል የሚያስውበው በከብቶች አዛባ ነበር ፤ ብዙ ነገር ማንሳት ይቻላል፤ ከሁለት ሺ ዓመታት ውስጥ መቶ ሃምሳ ዓመት የማይሞላ ዘመን የማስተዳደር እድል ያገኘው የአገው ሕዝብ እንኳን ቋጥኝ ፈልፍሎ ድንቅ ስነጥበብ እንዳበረከተው ከዚያ የሚጠጋጋ ታናሽ ነገር እንኳን መስራት አልተቻለም ነበር። ጎጆቤት ከመስራት እና በዚያ ከመኖር ውጭ ሀብትና ጊዜን እንደሰለጠነ ማሕበረሰብ መጠቀም አልተቻለም ነበር።

ልናስተውለው የሚገባ አንድ ተጨማሪ ነገር ከ16ኛው መቶ ክ/ዘ ጀምሮ ከፊል ጋርዮሽ ነው ከዚያ በፊት ግን የተራቀቀ ቴክኖሎጂ እንጠቀም ነበር ብሎ ለመናገር የሚስችል ምንም ማስረጃ የለም። ነገር ግን ለመግለፅ የተፈለገው አሁን ያደጉት የአውሮጳ ሀገራት እድገት በጀመሩበት ወሳኝ ዘመን ላይ ነው ነገስታቶቻችን ያከማቹትን ታላቅ ሀብት ተዘርፈውና ሀገር ስመመን ውስጥ እንድትገባ የሆነው።

በአስራ ስድስተኛው መቶክፍለ ዘመን መግቢያ ላይ (1513 ዓም) የነበረው የሐበሻ ንጉሥ ወደ ሃገሩ ጡብ መስራት የሚችሉ ሰዎች እንዲላኩለት ሲማፀን ደብዳቤ ወደ አውሮጳ ልኳል። ይሄ መረጃ የሚያመለክተው እውቀት እንደ ነበር፣ ስልጣኔ እንደ ነበር፣ ፍላጎት እንደ ነበር ፣ ሀብት እንደ ነበር ነው። እውቀት ብዬ ስናገር አንድ ቤት በጡብ በተሻለ ጥራት እንደሚሰራ ይታወቅ ነበር ለማለት ነው። በዚህ በአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ የታነፀው ቤተ-አምሐራ ፣ ዋሲል (የዛሬይቱ ወረኢሉ) የነበረው የመካነሥላሴ ቤተክርስቲያን ስነ ሕንፃ ለዚህ ትውልድ የሚናገረው ትክክለኛ መረጃ አለ።

ስለዚህ ቤተክርስቲያን ሥነ-ሕንፃና ጥበብ - አረቦች የፃፉት እንደሚከተለው ነው « አሕመድ ግራኝ አብረውት የሚዋጉትን አረቦች እንዲህ ብሎ ጠየቃቸው፡- እንደዚህ ዓይነት ጥበብ ያረፈበትና በወርቅ የተንቆጠቆጠ ቤተክርስቲያን፣ በቤዛንታይን፣ በሕንድ አልያም ሌላ ሀገር

ላይ ተመልክታችሁ ታውቃላችሁን? ብሎ ጠየቃቸው እነሱም መልሰው እንደዚህ ያለ ቤተክርስቲያን በቤዛንታይንም ፣ በሕንድም በሌላም ሀገር ተመልክተንም ሆነ ሰምተን አናውቅም ብለው መለሱለት።[2]⁴»

በዚያን ዘመን የነበሩ ሰዎች ሉል (pearl) እና የከበሩ ድንጋዮችን ማወቅ ብቻ ሳይሆን በስነሥረዓት ይጠቀሟቸው ነበር። በዚህ አሁን ባለንበት ዘመን የሚኖርን ሰው «ሉል» ምንድን ነው ብለህ ብትጠየቀው ከመቶ አንድ መላሽ ብታገኝ ነው። በሉል የሚያጌጠውን ብትፈልግ ከአንድ ሚሊዮን አንድ ከተገኘ ነው። ከዚያ ትውልድ ጀምሮ እስከ አለንበት ዘመን ድረስ የኖሩት ኢትዮጵያዊያን «የከበረ ድንጋይ» የሚባል ነገር አያውቁም ነበር ማለት ይቻላል። የሚያውቀው ከተገኘም በትምህርት ብቻ ሊሆን ይችላል። እንደዚያ ዓይነት ዓረፍተ ነገር ድንገት ሰዎቹ ቢሆን ምናልባት አሽሙር መስሎት «የከበረ ድንጋይ» ተባልኩኝ ብሎ ፀብ ሊፈጥር የሚችል አይጠፋም። እነዚህ ነገሮች መንገድ ላይ ወድቀውም ቢመለከቱ ደንታ ላይሰጣቸው ይችላል፤ ምክንያቱም ፋታ አልሰጥ ያለ ችግር ውስጥ ነበር የኖሩት። የሚበላውን እንጂ ለማጌጥና ጥበብን ለመሻት ጦርነት፣ ረሃብ፣ ስደት፣ ...ወዘተ ፋታ አልሰጣቸውም፤ ፋታ ቢሰጣቸውም መኃይምነትም በዚያ በጣም ገዝፎ ነበር። ከሁሉም የከፋው ደግሞ ያለዕውቀት የሆነው የባህል ክርስትና የችግሩን መነሻና መፍትሔ የማይደረስበት አድርጎት ኖሯል።

⁴ Futuh Al-Habasha 78 247

በእውነት በዚህ በመካከለኛው ዘመን ሀገር አከርካሪ ኖሯት ከሆነ እሱ ተሰብሯል፤ ስብራት ብቻ ሳይሆን ሀገር ራስ ኖሯት ከሆነም እሱ በኃይለኛ ምት ተመትቶ ለአምስት መቶ አመታት እንዳትነሳ ስመመን ውስጥ እንድትቆይ ግድ ብሏታል።

በዚህ የተነሳ ነው ወንዶችን፣ ሴቶችን ፣ ሕፃናት አዛውንቱን በቁም ሲያስቃዥ የኖረው ፤ ‘ይሄንን ግዙፍ ዛፍ በጦሩ ያንጋደደው ግራኝ ነው’፣ ‘ያንን ትልቅ አለት አንስቶ ተራራው ላይ ያስቀመጠው ግራኝ ነው’፣ ‘የግራኝ ጎራዴ ይሄንን ያክላል’ ‘ግራኝ የሚይዘው ጦር ርዝመቱ ያን ያክላል’ ...ወዘተ እያለ ሕዝቤን እስከ ዛሬ ድረስ በቀን የሚያስቃዥው። ሀገራችን ከዚያን ጊዜ አንስቶ እስከ ዛሬ ከሰመመን አልወጣችም። ሀገራት ሲስፋፉ በዚህ በእኛ ቤት እየጠበበ የሄደው በዚህ የተነሳ ነው።

ዓለም አቀፋዊ ይዘት በነበረው የእርስበርስ በሆነ የኃይማኖት ጦርነት፣ ተስፋ የነበረው የብዙ ትውልዶችን ሀብት ሲያከማች የነበረው፣ በዚያ ዘመን በቤተመንግስት በነበሩ አውሮጳዊያን ዘንድ ስለወርቁ ክምችትና ስለሐሩ ብዛት የተቀናበት፤ በዚያን ዘመን በታሪክ ነገስት ላይ ‘ወርቅ እንደ ደንግያ ሆነ፤ የሐር ልብስም እንደቅጠል ሆኖ’ ተብሎ የተፃፈለት ዘመነ መንግስት ላይ የኖረ ያ ትውልድ ሽምብራ ኩሬ ተብሎ

⁵ አሜሃ ኮነ ወርቅ ከመ አእባን ወልብስ ሐሪር ከመ ቆጽል

በሚጠራው ደብረ ዘይት/ ቢሾፉቱ አካበቢ በተደረገ ታላቅ ጦርነት ተኝቶ በነበረት ሰዓት ተገኝቶ አናቱን በከባድ ምት ተመትቶ እንዳይነሳ እንዳይሞት እንዳይሸር ሆኖ ሰመመን ውስጥ ገብቷል። ተኝቶ ነበር ብለን ስንናገር ከአንዱ ጥግ አቶማን ቱርክና አረቦች፣ ከሌላኛው ጥግ አውሮጳዊያን (ፖርቹጋሎች) ቀድመው ከእንቅልፋቸው ነቅተው አስተማማኝ መርከብ ፈጥረው፣ ዘመናዊ የጦር መሳሪያ ፈብርከው ዓለምን አካለው አባቶቻችን ወደ ኖሩበት ሀገር ብዙ ሺ ኪሎሜትሮች አቆራርጠው በመምጣት ሲፋለሙ በዚህ የነበሩ ዜጎች መጠቀሚያ ስለነበሩ ነው። አላስተዋሉም ነበር። ሀገር አፈረሱ!

ጸሐፊዎቹ በኖሩበት ዘመን የነበሩ ስያሜዎች ነገር ግን አሁን ላይ በሕግም በሞራልም ተቀባይነት የሌላቸው በሙሉ በዚህ ዘመን ትክክለኛ ናቸው በተባሉት መጠሪያዎች እንደተተኩ እንድታውቁት እፈልጋለሁ። ይሄንንም ለመለየት ስያሜዎቹ [] ቅንፍ ውስጥ ተቀምጠዋል። ከዚህ በተጨማሪ ጸሐፊዎቹ ኢትዮጵያ በነበሩበት ዘመን የነበሩ አሁን ግን የጠፉ አንድአንድ ቃላት ምናልባት ጸሐፊዎቹ በላቲን አልያም በአረብኛ ፊደል ሲጽፉት ስህተት ኖሮት ሊሆን ስለሚችል እንደዚያ አይነት ቃላት (?) ምልክት ተተርጉመዋል።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ከራሴ የጨመርኩት አልያም ያዛባውት ነገር (ያጋነንኩት አልያም ያሳነስኩት) እንዳይኖር ከፍተኛ ጥንቃቄ እንዳደረግኩኝ አንባቢው እንዲያውቅ ፤ ለአንባቢው በመጠንቀቅ በእኔ በራሴ ቃላት የጻፍኳቸውን ምዕራፎች በጥቁር ቀለም ፤ ከአምስት መቶ ዓመት በፊት ከቀዳማይ ምንጮች የተገኙትን በሰማያዊ ቀልም ጽራያቸዋለሁ።

ምዕራፍ አንድ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የወናግሰገድ ስምና ማዕረግ

«...ይሄ ደብዳቤና መልዕክት የተላካው ከዕጣነ ድንግል ነው፤ ይሄም ክርስትና ሲነሳ የተሰጠው ስያሜ ነው። ንጉሥ ሆኖ ሲሾም ንጉሥ ዳዊት ተብሎ ተሰየመ፤ የግዛቶቹ ራስ የሆነው ፣ በእግዚአብሔር የተወደደው ፣ የኃይማኖት ባላ፣ የይሁዳ ዘር፣ የዳዊት ልጅ፣ የሰለሞን ልጅ፣ «የአምደዕዮን» ልጅ፣ የያዕቆብ ልጅ፣ የማርያም ልጅ፣ በስጋ የናሆም ልጅ (የናሁ/የናዖድ ልጅ) ፣ ከፍ ያለችው ኢትዮጵያ ንጉሥ፣ የኃያላን መንግስታት ፣ ጎሳዎች እና ግዛቶች፣ የሸዋ ንጉሥ፣ የጋፋት፣ የፈጠጋር፣ የአንጎት፣ የደባሩዋ፣ የባሊ፣የጋንዝ፣ የሐድያ፣ የወጅ፣ የጎጃም ንጉሥ፣ የአማራ፣ የበጌምድር፣ የደምብያ እና ዋግ ፣ የትግሬ፣ ፣ የሳቢያን (ንግስተ ሰባ የነበረችበት) ፣ የባሕረ ነጋሽ፣እስከ ግብፅ ድረስ ያለው ሀገር ጌታ። ...»[1]⁶

የክርስትና ስማቸው ልብነድንግል ነው። ትርጓሜውም ድንግል ያበራችለት ማለት ሲሆን አንዳንድ ጊዜ «ልብነ» የሚለውን እጣን ብለው ተርጉመውት ራሳቸውን እጣነ ድንግል ብለው ይጠሩ ነበር። የንግስና ስማቸው ዓፄ ዳዊት ሁለተኛ ነው። ከሁሉ በላይ የሚታወቁበት ስያሜ

⁶ Fransico Alvarez 78 389

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ሥዕሉ ላይ በታላቲን ቋንቋና ፊደል የተፃፈው የሚከተለው አረፍተ ነገር ነው።

In Latin: ·ATANADI · DINGHIL · MAGNUS · ABYSSINORUM · REX/ VVLGO · PRETEIANES APELLATUS · 1532

English: [Atanadi Dinghil the Great King of the Abyssinians/ Called Preteianes by the People 1532]

አማርኛ: እጣነ ድንግል ፣ ታላቁ የሐበሻ ንጉሥ / ንግስ-ቄስ የሐንስ ተብሎ የሚጠራው - 1532

ወናግሰገድ በሚለው ነው። ወናግ የሚለው ቃል ግዕዝ ፣ አማርኛ አልያም ትግርኛ አይደለም ሱማሌኛ ነው። በእነሱ (በቀድሞ አባቶች) አነጋገር የውጋዴን ቋንቋ ነው። አንዳንድ የታሪክ ተመራማሪዎች (ተክለሳድቅ መኩሪያ) ወናግ የሚለውን አንበሳ ብለው ይተረጉሙታል። ስለዚህ «ወናግሰገድ» አንበሳ ሰገድ ማለት ነው ይላሉ። በታሪክ ነገስት ላይ የሰፈረውም እንደዚሁ ነው። ወናግ⁷ የሚለው ቃል በአሁኑ ዘመን ከሚነገረው ሱማሌኛ ቋንቋ ቃላት ውስጥ «ጥሩ» አልያም «ደህና» ከሚለው የሱማሌኛ ቃል ጋር ተመሳሳይ ነው። (በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ሦስቱን ስሞች በነፃነት የተጠቀምኩ ሲሆን ወናግሰገድ የሚለውን በተደጋጋሚ ተጠቅሜዋለሁ።)

⁷ በውጋዴን ወይም በሱማሌኛ አንበሳ ሊባኽ (Libaax) በሚለው ነው የሚተረጎመው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የመጀመሪያው ዘመነ መንግስታቸው የተድላና የደስታ ነበር። ጠላቶቻቸው በሙሉ ጠፍተው እግዚአብሔር በሰላም ባርኳቸው ነበር። ዳሩ ግን የመጨረሻው ዘመነ መንግስታቸው የስደት፣ የጦርነት እና የመከራ ነበር። ይሄ የሆነው በግራኝ መነሳት ነበር። ከባደቁ⁸ ደዋሮ ፤ ከደዋሮ ቤተ-አምሐራ ፤ ከቤተ አምሐራ ትግራይ ተሳድደው፣ የሀገሩ ዜጋ ከመቶ አስር እጅ ሲቀር ኃይማኖቱን ለውጦ፣ ኃይላንኖቻቸው በሙሉ ተገድለው፣ የተቀሩት ደግሞ ከድተው ከጠላት ጋር ሆነው እየወጓቸው ባለበት፣ ጥቂቶች ብቻ ታምነው ከጎናቸው ሆነው ባሉበት⁹፤ በመጨረሻው ሰዓት በመጫኛ ብቻ ሊወጣበት በሚቻለው በዝነኛው ደብረ ዳሞ ገዳም አቅራቢያ ቆስለው መስከረም 5 1532 ዓም አረፉ።

የወናግሰገድን ታሪክ ሳነብብ በጥንት ዘመን የነበረውን አክዓብ የተባለውን የኤልዛቤል ባል የነበረውን የእስራኤልን ንጉሥ ያስታውሰኛል። አሟሟታቸው ነው የሚመሳሰሉት። እሱም እጅግ መሐሪ የሆነው የዓለማት ሁሉ ፈጣሪ ምን ያክል ሊቀጣቸው

⁸ ፈጠጋር የሚባል አነስተኛ ግዛት ውስጥ የዛሬይቱ ደቡብና ምዕራብ አዲስአበባ ዙሪያ የነበረ የመካከለኛው ዘመን ነገስታት ከተማ፣ ይሄ ከተማ በረራህ ተብሎ ከሚታወቀው ሌላኛው ከተማ አቅራቢያ የሚገኝ ነበር።

⁹ በዚህ ሁኔታ ውስጥ ሆነው ለቤርሙዴዝ የጻፉትን ደብዳቤ (ምዕራፍ 4 ዓይ ይመልከቱ)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እንደወሰነ የሚያሳይ ነው። እግዚአብሔር ትሞታለህ እያለው ራሱን በብረት ሽፋፍኖ ልብሱን ቀይሮ ተራ ወታደር ሆኖ ተደብቆ ወደ ጦር ሜዳ ሄደ፤ ተመልሼ መጥቼ ነብዩ ሚክያስን እገድለዋለሁ ብሎ ነበር። አንድ ሰው እንዴት በአምላክ ተዓምር እንደሚገደል ነው ቀጥሎ ባለው የአክዓብ ታሪክ የምንረዳው።

« ... የእስራኤል ንጉሥና የይሁዳ ንጉሥ ኢዮማፍጥ ልብሰ መንግሥት ለብሰው በሰማርያ በር መግቢያ አጠገብ በአደባባይ በዙፋኖቻቸው ላይ ተቀምጠው ነበር፤ ነቢያቶችም ሁሉ በፊታቸው ትንቢት ይናገሩ ነበር።

የክንዓና ልጅ ሴዴቅያስም የብረት ቀንዶች ሠርቶ። እግዚአብሔር እንዲህ ይላል። እስኪጠፉ ድረስ በእነዚህ ሶርያውያንን ትወጋለህ አለ። ነቢያትም ሁሉ። እግዚአብሔር በንጉሡ እጅ አሳልፎ ይሰጣታልና ወደ ፊማት ዘገለዓድ ሂድና ተከናወን እያሉ እንዲህ ትንቢት ይናገሩ ነበር። ሚክያስም ሊጠራ የሄደ መልእክተኛ። እነሆ፤ ነቢያት ሁሉ በአንድ አፍ ሆነው ለንጉሡ መልካምን ይናገራሉ፤ ቃልህም እንደ ቃላቸው እንዲሆን መልካም እንድትናገር እለምንሃለሁ አለው። ሚክያስም። ሕያው እግዚአብሔርን! እግዚአብሔር የሚነግረኝን እርሱን እናገራለሁ አለ።

ወደ ንጉሡም በመጣ ጊዜ ንጉሡ። ሚክያስ ሆይ፤ ወደ ፊማት ዘገለዓድ ለሰልፍ እንሂድን? ወይስ እንቅር? አለው፤ እርሱም። ውጣና ተከናወን፤ እግዚአብሔርም በንጉሡ እጅ አሳልፎ ይሰጣታል ብሎ መለሰለት።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ንጉሡም። ከእውነት በቀር በእግዚአብሔር ስም እንዳትነግረኝ ስንት ጊዜ አምልሃለሁ? አለው።

እርሱም። እስራኤል ሁሉ ጠባቂ እንደሌላቸው በጎች በተራሮች ላይ ተበትነው አየሁ፤ እግዚአብሔርም። ለእነዚህ ጌታ የላቸውም እያንዳንዱም በሰላም ወደ ቤቱ ይመለስ አለ ብሎ ተናገረ።

የእስራኤልም ንጉሥ ኢዮሣፍጥን። ክፉ እንጂ መልካም እንደማይናገርልኝ አላልሁህምን? አለው።

ሚክያስም አለ። እንግዲህ የእግዚአብሔርን ቃል ስማ፤ እግዚአብሔር በዙፋኑ ተቀምጦ የሰማይም ሠራዊት ሁሉ በቀኙና በግራው ቆመው አየሁ።

እግዚአብሔርም። ወጥቶ በሬማት ዘገለጻድ ይወድቅ ዘንድ አክዓብን የሚያሳስት ማን ነው? አለ። አንዱም እንዲህ ያለ ነገር፥ ሌላውም እንዲያ ያለ ነገር ተናገረ።

መንፈስም ወጣ በእግዚአብሔርም ፊት ቆሞ። እኔ አሳስተዋለሁ አለ። እግዚአብሔርም። በምን? አለው፤ እርሱም። ወጥቼ በነቢያቶቹ ሁሉ አፍ ሐሰተኛ መንፈስ እሆናለሁ አለ። እግዚአብሔርም። ማሳሳትስ ታሳስተዋለህ፤ ይሆንልሃልም፤ ውጣ፤ እንዲሁም አድርግ አለ። አሁንም። እነሆ፤ እግዚአብሔር በእነዚህ በነቢያትህ ሁሉ አፍ ሐሰተኛ መንፈስ አድርጎአል፤ እግዚአብሔርም በላይህ ክፉ ተናግሮብሃል።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የክንፃናም ልጅ ሴዴቅያስ ቀረቡ፤ ሚክያስንም ጉንጨን በጥፊ መታወና። አንተን ሊናገር የእግዚአብሔር መንፈስ በምን መንገድ ከእኔ አለፈ? አለ።

ሚክያስም። እነሆ፤ በዚያ ቀን ልትሸሸግ ወደ እልፍኝህ በሄድህ ጊዜ ታያለህ አለ።

የእስራኤልም ንጉሥ። ሚክያስን ውሰዱ፤ ወደ ከተማይቱም ሹም ወደ አሞን ወደ ንጉሡም ልጅ ወደ ኢዮአስ መልሳችሁ። ንጉሡ እንዲህ ይላል።

በደገና እስክመለስ ድረስ ይህን ሰው በግዞት አኑሩት፤ የመከራም እንጀራ መግቡት፤ የመከራም ውኃ አጠጡት በሉ አለ። ሚክያስም። በደገና ብትመለስ እግዚአብሔር በእኔ የተናገረ አይደለም አለ። ደግሞም። አሕዛብ ሁሉ ሆይ፤ ስሙኝ አለ። የእስራኤልም ንጉሥና የይሁዳ ንጉሥ ኢዮሣፍጥ ወደ ራማት ዘገለፃድ ወጡ።

የእስራኤልም ንጉሥ ኢዮሣፍጥን። ልብሴን ለውጬ ወደ ሰልፍ እገባለሁ፤ አንተ ግን ልብስህን ልበስ አለው። የእስራኤልም ንጉሥ ልብሱን ለውጦ ወደ ሰልፍ ገባ።

የሶርያም ንጉሥ ሠላሳ ሁለቱን የሰረገሎች አለቆች። ከእስራኤል ንጉሥ በቀር፤ ታናሽ ቢሆን ወይም ታላቅ ከማናቸውም ጋር አትግጠሙ ብሎ አዝዞ ነበር።

የሰረገሎች አለቆችም ኢዮሣፍጥን ባዩ ጊዜ። በእውነት የእስራኤል ንጉሥ ነው አሉ፤ ይገጥሙትም ዘንድ ከበቡት፤ ኢዮሣፍጥም ጮኸ። የሰረገሎች አለቆችም የእስራኤል ንጉሥ እንዳልሆነ ባዩ ጊዜ እርሱን ከማሳደድ ተመለሱ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አንድ ሰውም ቀስቱን ድንገት ገትሮ የእስራኤልን ንጉሥ በጥሩ ልብስ መጋጠሚያ በኩል ወጋው፤ ሰረገለኛውንም፡፡ መልሰህ ንዱ ተወግቻለሁና ከሰልፍ ውስጥ አውጣኝ አለው፡፡ በዚያም ቀን ሰልፍ በረታ፤ ንጉሡም በሶርያውያን ፊት በሰረገላው ላይ ተደግፎ ነበር፤ ማታም ሞተ፤ የቀሱም ደም በሰረገላው ውስጥ ፈሰሰ፡፡

በሠራዊቱም መካከል ፀሐይ ስትገባ፡፡ ንጉሡ ሞቶአልና እያንዳንዱ ወደ ከተማው እያንዳንዱም ወደ አገሩ ይሂድ የሚል ጩኸት ሆነ፡፡ ወደ ሰማርያም መጡ፤ ንጉሡንም በሰማርያ ቀበሩት፡፡ » መጽሐፈ ነገስት ቀዳማዊ (ከመጽሐፍ ቅዱስ) ፤ ምዕራፍ 22፤10-37

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሁለት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አምባ ግሽን እና ልብነድንግልን ያስለቀሰው ዕጣ

ፋንታ

[ታሪክ ነገስት - ተክለዓድቅ መኩሪያ]

በመካከለኛው ዘመን በሸዋ የነገሡ ነገሥታት ወንድ ልጆቻቸው ስምንት ዓመት ሲሞላቸው ወደ አምባ ግሽን ተወስደው በዚያ እንዲኖሩ ያደርጋሉ። በዚያን ጊዜ አምባውን ለመውጣት የሚያስችሉ ሦስት መንገዶች ብቻ ያሉት ሆኖ በፈረስ አልያም በበቅሎ የማይወጣ፤ ነገር ግን በመሠላል የሚወጣ አስቸጋሪ ተራራ ነበር። በመውጫዎቹ ላይ የንጉሡ ወታደሮች ከፍተኛ ጥበቃ የሚያደርጉበት ነበር። አምባው ከላይ ሰፊ ቢሆንም የነገስታቱ ልጆች ምንም እንኳን ሁሉ ነገር የተሟላላቸው ቢሆኑም ነፃነታቸው ግን የተገደበ ነበር። ስለዚህ ለእነሱ አስር ቤት ነው። የነገስታቱ ወንዶች ልጆች ወደዚህ አምባ የሚወሰዱት እድሜያቸው ከፍ ሲል ሸፍተው የአባታቸውን ዙፋን እንዳይነቀንቁና ስጋት እንዳይሆኑ ለመከላከል ነው። በንግስና ላይ ያለው ሰው ሲሞት አልጋወራሽ ብሎ የሰየመው ልጁ ከእነዚህ የንገስታት ልጆች ተመርጦ ከግሽን አምባ እንዲወርድ ተደርጎ በአባቱ ዙፋን ላይ እንዲቀመጥ ይደረጋል።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ዓፄ ናዖድ¹⁰ ከዚህ ከአምባ ግሸን ወርደው በዙፋን ተቀምጠው በሚያስተዳድሩበት ጊዜ፤ ከዕለታት አንድ ቀን ንጉሡና ሹማምቱ ቤት ውስጥ ሆነው በሚነጋገሩበት ጊዜ ፤ ከናዖድ ልጆች አንዱ ገባና ያልሆነ ንግግር ተናገረ። በዚያን ጊዜ ከሹሞቹ አንዱ ጊዮል ልጅ አደገ ስምንት ዓመት አለፈው ቢል ልጁ ደነገጠና <አዎን ለአምባ ግሸን ደርሻለሁ> ብሎ አለቀሰ። በዚያን ጊዜ ዓፄ ናዖድ ልባቸው በሐዘን ተነክቶ <ከልጆቼ ማንንም ወደ አምባ ግሸን አልሰድም> ብለው በሹሞቻቸው ፊት ማሉ። ዓፄ ናዖድ አንድ ወንድ ልጅ፣ ማለትም ልብነድንግል እና ሦስት ሴቶች ልጆች እነሱም ወለተ ቀለምሲስ፣ የደገልሃን ሚስት የነበረችው ወለተአመተ ድንግልና አመተ ውጥን ውጭ ልላ ከሕጋዊ ሚስት የወለዱት ልጅ ስላልነበራቸው ፤ በልጅነታቸው በእንግዶቹ ፊት ስቀስቅ ብለው ያለቀሱት ወንድ ልጃቸው ልብነድንግል መሆናቸው ጥርጥር የለውም።

በልብነድንግል ዘመን ዛሬ ላይ እዳለው አምባው ላይ ምንም ዓይነት ቤተክርስቲያን አልነበረም። ዓፄ ናዖድ በዚሁ አምባ ላይ በነበሩበት ዘመን ራስ ዓምዱ ሲያስቸግራቸው ለአባቴ ዙፋን ካበቃሽኝ እንደሆነ መቅደስ እሰራልሻለሁ ብለው ስለት ተስለው ስለነበር ዙፋን ላይ ሲቀመጡ በመቤታችን ስም መታሰቢያ ቤተክርስቲያን እንዲሰራ

¹⁰ ናሁ / አንዳንድ ቦታዎች ላይ ናሆም ተብሎ ተጠርቷል

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

በማዘዛቸው ቤተክርስቲያኒቱን ለመስራት የሚሆን እንጨት በመክራ ወደ አምባው እንዲወጣ ተደረገ። ዳሩ ግን ስራው ከመጠናቀቁ በፊት እሳቸው ስለሞቱ ልብነድንግል የቤተክርስቲያኒቱን ግንባታ አስጨረሰ ታቦትም አገባባት።[7]¹¹

በዚህ በአምባ ግሽን ሀገር እንዲያውኩ ተብለው በግዞት የሚቀመጡት የነገስታት ልጆች ቅኔ ተቀኝተው፤ ድርሰት ደርሰው ማለትም በዘመኑ የነበረውን ትምህርት ረጅም ጊዜ ወስደው በደንብ ተምረው የሚወጡበት ስፍራ ነበር። ለአብነት ያክል የዓፄ ልብነድንግል አባት ዓፄ ናዖድ መልክኣ ማርያም የሚባለውን ማሪያምን እንዲያወድሱ የሚያገዝዘውን ፣ በመላ ኢትዮጵያ የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት በየባክሉ ቀን እየታደለ የሚደገመውን መጽሐፍ የደረሱት እሳቸው ናቸው። ይሄ በዓፄ ናዖድ ታሪክ ነገስት ላይ ሰፍሮ ይገኛል።

የንጉሡን ወንዶች ልጆች የሚያኖሩበት አምባ

[አልፋሬዝ እንደጻፈው]

... እነዚህ ወንዶች ልጆች እንደተባረሩ ሰዎች ነው የሚመስሉት፤ ከዚህ ቀደም ለጠቀስኩት ለንጉሥ አብረሃም? ፤[...] ወራሽ ከሆነው ከበኩር ልጅ በስቀር ሁሉም ወንዶች ልጆች አምባው ላይ መጠበቅ

¹¹ Tekletsadik Mekuria 78፡ 298

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አለባቸው የሚል ራዕይ ስላየ በዚህ የሚገኙ የነገስታት ወንዶች ልጆች እንዲሁ በአምባው ላይ እንዲጠበቁ ይደረጋል። ምክንያቱ ይሄ ካልተደረገ በሀገሪቱ ላይ ከፍተኛ ችግር ይፈጠራል፤ ሀገሪቱ ሰፊ ስለሆነች ከእነዚህ መካከል አንደኛው ይነሳና የሀገሪቱን ክፍል ሊቆጣጠር ይችላል፤ ከዚያም አልጋ ወራሹን አይሰሙትም፤ ሊገድሉትም ይችላሉ። [...]

እስከ ወናግሰገድ ድረስ የነበሩት ነገስታት አምስትና ስድስት ሚስቶች ነበሯቸው፤ ከእነዚህ ሚስቶች የተወለዱ ወንዶች ልጆች ነበሯቸው። ስለዚህ ንጉሡ (ናሁ) ሲሞት የበኩር ልጁ እንዲወርስ ተደረገ፤ ሌሎች ሰዎች እንደሚያወሩት ከሆነ የበኩር ልጅ ስለሆነ ሳይሆን በንጉሡ ፊት አዋቂና ብልህ የሆነው ነው የተሾመው ነው የሚሉት፤ ደግሞ ሌሎች እንደሚያወሩ ከሆነ የነገሰው ልጅ ብዙ ደጋፊ ያለው ነው ብለው ያወራሉ። ይሄንን ጉዳይ በተመለከት ከብዙ ሰዎች የሰማውትን ነው የምናገረው። እስክንድር የሚባለው የወናግሰገድ አጎት ወንድ ልጅ ሳይወልድ ሞተ፤ ሌሎች ልጆች ግን ነበሩት፤ እነዚህ ሌሎች ልጆቹ ወደ አምባው ወጥተው ናሁ የተባለውን ወንድሙን ይዘው አመጡትና እንዲነግስ አደረጉት፤ ናሁ የሚባለው የወናግሰገድ አባት ነው። ናሁ ከአምባው ላይ ሲወርድ ከሕጋዊ ሚስቱ የወለደውን ወንድ ልጁን ይዞ ነበር። እንደሚሉት ከሆነ ልጁ መልከመልካም፤ መልካም ስብዕና የተላበሰና ቁጡ ብላቴና ነበር። ናሁ በንግስናው ላይ እያለ ሌሎች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሚስቶችን አግብቶ ፤ ወንዶችና ሴቶች ልጆች ወልዶ ነበር። እሱ ሲሞት ከአምባው ላይ ይዞት የመጣውን የበኩር ልጁን ሊያነግሱት ተመኝተው ነበር፤ ቁጡ ሰው ስለሆነ ሕዝቡን ያስጨንቃል ብለው አንዳንዶች ተቃውሞ አሰሙ። ሌሎች ደግሞ ልጁ የተወለደው በግዞት ቤት እያለ ስለሆነ አልጋ ወራሽ ሊሆን አይችልም ብለው ተከራክሩ። ስለዚህ አሁን ዳዊት የሚባለውን (ወናግሰገድን) በአስራ አንድ ዓመቱ ንጉሥ አድርገው ሾሙት። አቡነ ማርቆስ እንደነገሩኝ ሁሉም ኃያላን ሰዎች በስራቸው ሰለነበሩ እሳቸውና ንግስት እሌኒ ንጉሥ አድርገው ሾሙት።[...]

እንደሰማሁት ከሆነ ይሄ ተራራ በጣም ሰፊና ቀዝቃዛ ነው። የተራራው አናት ለጥ ያለና ዙሪያውን ለማዳረስ አስራ አምስት ቀን ይፈጃል። እኔም ስንምት ስፋቱ እንደዚያ ሊሆን ይችላል፤ በተራራው ስር የተጓዘንበት መንገድ ተራራውን በአንድ ወገን ለመጨረስ ሁለት ቀን ፈጅቶብን ነበር። እስከ ቤተ-አምሐራና ዓባይ ዳር ወደምትገኘው (...) ይደርሳል። ይሄ ማለት ከዚህ ስፍራ በጣም እሩቅ ነው። እንደነገረኝ ከሆነ በዚህ ተራራ ላይ ሌሎች ረጃጅም ተራሮችና ሽለቆዎች ይገኛሉ። በዚህ ተራራ አምባ ላይ በሁለት ትላለቅ ተራራዎች መካከል የሚገኝ አንድ ሽለቆ ያለ ሲሆን ይሄ ሽለቆ ሁለት በሮች ያሉት ነው። እዚህ ሽለቆ ውስጥ የሚኖር ሰው በፍጹም ከዚያ መውጣት አይችልም፤ በዚህ ስፍራ በዙፋን ላይ ለሚገኘው ንጉሥ የቅርብ የሆኑት የሚያኖሩበት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ነው፤ እነዚህ ወደ አምባው በቅርብ የመጡ ናቸው። እነዚህ በጥብቅ የሚጠበቁት ናቸው። ነገር ግን የልጅ ልጅ ፣ የልጅ ልጅ ልጅ የሆኑት፣ እየተረሱ የሚገኙት ብዙም ጥብቃ አይደረግባቸውም። ይሄ ተራራ ኃያላን በሆኑ ዘቦች የሚጠበቅ ሲሆን በዚያ ታላላቅ የጦር አለቆች ይገኛሉ። በቤተ መንግስት ከሚኖሩት ሰዎች አንድ አራተኛ የሚሆኑት ሰዎች የዚህ አምባ ዘቦችና የእየነሱ አለቆች ናቸው። እነዚህ የአምባው ላይ አለቆችና ዘቦች ማንም ሰው የማይቀርባቸው ብቻቸውን ተለይተው የሚያድሩ ናቸው። እነሱ ማንንም አይቀርቡም፤ ማንም እነሱን አይቀርብም። ስለዚህ ማንም ሰው በአምባው ላይ ምን እየተከናወነ እንደሆነ ሊያውቅ አይችልም። ወናግሰገድ የሚገኝበት ስፍራ ሲደርሱ መልዕክት ይቀበላሉ አልያም እራሱ ያናግራቸዋል፤ እንደዚያ ሲሆን በዚያ የሚገኘውን ሰው በሙሉ እንዲወጣ ያደርጉታል፤ ስለዚህ ንግግራቸውን እስኪ ጨርሱ ሌላ ምንም ዓይነት እንቅስቃሴ ይቆማል።[2]¹²

በሀገሩ ወናግሰገድ ምንም ዓይነት የስጋ ዘመድ የለውም ማለት ይቻላል፤ ምክንያቱም ደግሞ በእናቱ በኩል ያሉት ዘመዶቹ እንደ ዘመድ አይቆጠሩም፤ በአባቱ በኩል ያሉት ዘመዶቹ ደግሞ በአምባውላይ ተዘግቶባቸው ስለሚኖሩ እንደሞቱ ነው የሚቆጠሩት፤

¹² Francisco Alvarez 78 141/142

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እነዚህ የሚጋቡና ልጆች የሚውልዱ ቢሆኑም፤ እንደነገሩኝ ከሆነ ሕልቆ መሳፍርት የሚሆኑ ወንዶችና ሴቶች ልጆች በአምባው ላይ ወልደዋል፤ ቢሆንም ግን አንዳቸውም ከአምባው ላይ ወርደው አያውቁም፤ ከዚህ ቀደም እንደጠቀስኩት ንጉሡ አልጋ ወራሽ ሳይወልድ ካልሞተ በስተቀር። በዚያን ጊዜ ለንግስና የሚመጥነውን ለንጉሡ የሚቀርበውን ዘመዱን ከአምባው ላይ ያወርዱታል። እንደሚሉት ከሆነ አንዳንድ ሴቶች ከአምባው ውጭ የሆነ ባል ያገቡና ከአምባው ይወርዳሉ፤ እነዚህ በዚህ ድርጊታቸው የንጉሡ ዘመድ ተብለው መጠራት ያቆማሉ፤ እነዚህ ሴቶች አባታቸው አልያም ወንድማቸው በሕይወት እስካለ ድረስ ተከብረው የሚኖሩ ቢሆኑም እነሱ ሲሞቱ እንደማንኛውም ዜጋ የሚቆጠሩ ናቸው። እኔ ራሴ የተመለከትኳት በገንጥላ ታጅባ የምትሄድ እንዲህ ዓይነት ሴት ነበረች፤ ይህች ሴት የወናግሰገድ አጎት ልጅ ነች፤ ቢሆንም ግን በጣም የተገፋች ሆናለች። [2]¹³

¹³ Francisco Alvarez 78 148

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምዕራፍ ሦስት

ግንቦት 5 : 1500 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የወናግሰገድ ንግሥና

ከአባቱ ከዓፄ ናዖድ በመቀጠል ልጁ ልብነድንግል ንጉሥ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ሆነ። ሲነግስ እድሜው ገና አስራ አንድ ዓመት ብቻ ነበር። ገና ልጅ ቢሆንም ብልህና ደፋር ነበር። እድሜው ደርሶ ከሞግዚት አስተዳደር ወጥቶ እራሱ ግዛቱን ለማስተዳደር ስልጣን ከተቀበለ በኋላ ገና ዓመት ሳይሞላው ወታደሮች ትጥቃቸውንና ስንቃቸውን እንዲያዘጋጁ አዋጅ እንዲታወጅ በማድረግ ለዘመቻ እንዲዘጋጁ አደረገ። ለጋ እድሜውን ከግንዛቤ ውስጥ በማስገባት «ጳጳሱና» ካህናቱ ይሄንን እቅዱን እንዲተው መከሩት፤ ምክሩን አልቀበልም በማለት የሚፀና ከሆነ እንደሚገዝቱት ቢያስጠነቅቁትም አሻፈረኝ ብሎ ወታደሮቹን አስከትሎ ዘመቻ ሄደ።

የሐረርጌው ኤሚር ማሕፋዝ ልብነድንግል ፈረሰኛ ወታደሮች ይዞ ጦርነት ሊገጥመው እየመጣ እንደሆነ ሲሰማ ፣ ጦሩን አንቀሳቅሶ ፣ እሱ ራሱ ከወታደሮቹ ፊት እየመራ ነጋሪት እየተጎሰመና ሽለላ እየተደረገ ፣ ፈጠጋር ተብሎ በሚጠራው ጠባብ ሜዳ ላይ ከልብነድንግል ጋር ፊት ለፊት ተገናኙ።

የማሕፋዝ ንግርት ነጋሪዎች «አዋቂዎች» ፣ ኤሚሩ ወደጦር ሜዳው ከመምጣቱ አስቀድመው «ንጉሡ ራሱ ጦርነት ሊገጥምህ መጥቶ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከሆነ፤ ትሞታለህ አንጅ አትተርፍም፤ ነገር ግን በንጉሡ ሥር የሚያገለግል ሰው ከሆነ ጦሩን የሚመራው በድል ትመለሳለህ ብለውት ስለነበር የዓፄ ልብነድንግልን ድንኳን ሲመለከት ብርክ ያዘው። ንጉሡ ገና ብላቴና ስለሆነ ሠራዊት እየመራ ወደጦር ሜዳ አይዘምትም ብሎ ተማምኖ ነበርና።

«አዋቂዎቹ» በትንቢት እንደተናገሩት ተፈፀመ። ሙስሊሞቹ ተሸነፉ፤ ዋናቸውም እንደፈራው ተገደለ። ልብነድንግል ጠላቶቹን አስከፊ ጨርጨር ድረስ በማሳደድ መታቸው። ይሄ የሆነው ሐምሌ 11 ፣ 1516 ዓ.ም (እኤአ) ነው።

ከዚያም በመቀጠል የአዳሎች ሀገር በመዝለቅ የአዳሎችን ምድር በጠቅላላ በማውደም ወደ ሀገሩ ተመለሰ። ደብረ ምጥማቅ ሲደርስ የቤተክርስቲያኒቱ ዘማሪዎች እና አገልጋዮች ታላቅ ዝማሬ ለንጉሡ ክብር አቀረቡ። ደብረ ብርሃን ሸዋ ሲደርስ ሌሎች መዘምራንና የቤተክርስቲያን አገልጋዮች ለንጉሡ ድንቅ መዝሙርና ሽብሸባ አቀረቡ። ከዚያም በመቀጠል የተክለኃይማኖትን ዓመታዊ ክብረ በዓል ነሐሴ 24 ለማክበር ወደ ደብረ ሊባኖስ አቀና። በዚህ ጉዞው በሚያልፍበት ጎዳና የሚኖሩ የኢትዮጵያ ሰዎች በንጉሡ ጀግንነትና ቁንጅና በመደመም ፣ ቆመው እንደ ተዓምር ይመለከቱት ነበር።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ልብነድንግል ደብረ ሊባኖስ በደረሰ ጊዜ የደብሩን ኃላፊ(አስተማሪ) አባ ዮሐንስን ፣ ካህኑን አባ ጵጥሮስን እና በዚያ ያሉት መነኮሳትን በማሰባሰብ የአቡነ ተክለ ሐይማኖት ገድል እንዲፃፍ ትዕዛዝ አስተላለፈ። ስለዚህ በዚሁ የንጉሡ ትዕዛዝ መሠረት በ1517 (እኤአ) በንጉሥ ልብነድንግል ዘመነ መንግስት የአቡነ ተክለሐይማኖት ገድል ተፅፎ ተጠናቀቀ።

ንጉሥ ልብነድንግል ከደብረ ሊባኖስ ወደ የረር ጉዞውን ቀጠለ። በዚያ የሚኖሩ ኢትዮጵያውያን በዘፈንና በጭፈራ እያከበሩት ነበር። ከዚያም ንጉሡ «ዳዊት» የሚል የንግስና ስም ተሰጠው። በወቅቱ በነገሥታቱ ዙሪያ በቤተመንግስት አካባቢ የነበረው ፖርቹጋላዊው ጳጥሮስ ካሊባን አልያም በትክክለኛ ስሙ Pedro de Covilhan የተባለው ሰው እንደ ገለፀው ከሆነ፤ በሕይወቱ እንደዚያ ዓይነት በዘፈን የታጀበ ደስታና ፈንጠዝያ ተመልክቶ እንደማያውቅ ነው የፃፈው። እየቆየ ሲሄድ ንጉሡ በትዕቢት ተወጠረ።

ከአውሮጳ የመጣው ልዑክ ማለትም በፖርቹጋል ንጉሥ ተልኮ በኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ዘመን በአባቱ በዓፄ ናዖድ ዘመነ መንግስት የመጣው ጳጥሮስ ካሊባንን ያገኙት ከሕንድ በምፅዋ በኩል አድርገው በዚያ የደረሱት ሽምደንና ሮድሪጎ ዲ ሊማ (Shemden and Rodrigo de Lima)፣ ሕዝቡ ማሕፉዝ የሚባለው ቀንደኛ ጠላት ስለተገደለ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ፈንጠዝያ ላይ ነበሩ፤ ከማሕፋዝ ወዲያ በምድር ላይ ጠላት የሌላቸው አደርገው ቆጥረው ነበር ፤ ስለሆነም ከሕንድ የመጡት እንግዶች ተቀባይ አልያም የሚያግራቸው ሰው አጥተው፤ ለረጅም ጊዜ ደጅ ከጠኑ በኋላ፤ በመጡበት መንገድ ሹልክ ብለው ተመልሰዋል። እነዚህ የፖርቹጋል ወታደሮች ጴጥሮስ ካሊባን የንጉሡን ትዕዛዝ እየተጠባበቀ በዚያ እንደሚገኝ አረጋግጠዋል።

ሙስሊሞቹ ግን ግብፅን ከሚገዙት ኦቶማን ቱርኮች ጋር ግንኙነት ፈጠሩ። የአዳሉ ‹የሐረርጌው› ሱልጣን ግራኝ አሕመድን የጦር መሪ አድርጎ ሾመው። ግራኝ አሕመድ የኦቶማን ኢምፓየር መቀመጫ ከነበሩት ከካየሮና ከኢስታንቡል ከተሞች ብዙ ጠመንጃና ወታደሮች ተሰጠው ።

የኤሚር ማሕፉዝ ትንኮሳ

[አልቫሬስ እንደጻፈው]

ስለ አዳል መንግስትና በዚያ ሰለነበረው ታላቅ መሪያቸው ፤ ስለአሟሟቱ የሰማሁትን ፤ እነግራችኋለሁ። ይሄንን መረጃ የነገረኝ ፔድሮ ዲ ካቪላም (Pedro Di Cavilham)¹⁴ ነው።

በአዳል ሀገር የሚኖር ሙስሊም የሆነ ታላቅ መሪ ስለመኖሩ ምንም ጥርጥር የለውም። እንደ ነገሩኝ ከሆነ ይሄ መሪ ዓብይ ፆምን እየጠበቀ ለሃያ አምስት ዓመታት ያክል ወደ ወናግሰገድ ግዛት ዘልቆ ይገባ ነበር። በዚህ ወቅት የሰዎች ጉልበት ስለሚዳከም መዋጋት አስቸጋሪ የሚሆንበት ወቅት ነው። ብዙ ጊዜ ድንበር ጥሶ እስከ መቶ ኪሎ ሜትር ዘልቆ ይገባል። በአንደኛው ዓመት ወደ ቤተ-አምሐራ አልያም ሸዋ ይገባል፤ በሌላ ዓመት ደግሞ ፈጠጋር ይገባል፤ በንጉሡ በእስክንድር ማለትም አሁን ባለው ንጉሥ አጎት ዘመን ነው ይሄንን ትንኮሳ የጀመረው፤ እሱ ከነገሠበት ዘመን አስራ ሁለት ዓመት ሲሞላው ነው የጀመረው። እሱ ያለ ወራሽ ስለሞተ፤ ወንድሙ ናሆም¹⁵ ማለትም የአሁኑ ንጉሥ አባት በእግሩ ተተክቶ ነገሠ፤

¹⁴ ፔድሮ ዲ ካቪላም ከአልቫሬስ 30 ዓመት ቀደም ብሎ ወደ ኢትዮጵያ መድር መጥቶ የነበረ፤ አልቫሬስ በኢትዮጵያ በነበረ ጊዜም የነበረ ፖርቹጋላዊ ነበር።

¹⁵ ናዖድ - የወናግሰገድ አባት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ማሕፋዝ በዚህ ንጉሥ ዘመንም እንዲያ አደረገ። አሁን በዙፋን ላይ ያለው ዳዊት (ወናግሰገድ) በአስራ አንድ ዓመቱ ከነገሰበት ጊዜ አንስቶ አስራ ሰባት ዓመት እስኪሞላው ድረስ ማሕፋዝ ድምበር ገፍቶ መጥቶ በዓብይ ጾም ወቅት ጦርነት መክፈትን አላቆመም ነበር። እንደ ነገሩኝ ከሆነ ታላላቅ ዘመቻዎችን በማድረግ በአንድኛው ጊዜ አስራ ዘጠኝ ሐበሻዎችን አግቶ በመውሰድ ለሙስሊሙ ነገስታቶች ወደ መካ በስጦታ መልክ ልኳቸዋል።[...] ከዚያ በተጨማሪ አያሌ መንገዶችን ዘርፎ ሄዷል፤ ዝርፊያውን መፈጸም በጀመረበት በሃያ አራተኛው ዓመት፤ ወደ ፈጠጋር ግዛት በገባበት ጊዜ የሀገሩ ነዋሪዎች በሙሉ ታራራ ላይ ተሸሽገው ነበር። ማሕፋዝ ሰዎቹ የተሸሸጉበት ተራራ ድርስ ሄዶ በዚያ የነበረቹውን ቤተክስቲያንና ገዳም አቃጠለ።[2] ¹⁶

¹⁶ Francisco Alvarez 1፯ 304

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አራት

ከ1262 እስከ 1500ዓ.ም-

ከአምላክ ይሁነው እስከ ዕጣነ ድንግል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የመካከለኛው ዘመን ነገሥታት

ተስፋዮሱስ የተባለው ወጣት ቤተ-አምሐራ¹⁷ ከሚባል አካባቢ ተነስቶ የአገውን መንግስት ይቀናቀን ነበር። ይሄ ተስፋዮሱስ የተባለው ወጣት መቀመጫውን አክሱም አድርጎ ኢትዮጵያ ላይ ነግሦ የነበረው የሰለሞናዊው ዘር የመጨረሻው የአክሱም ንጉሥ የድልነዓድ ስምንተኛ የልጅ ልጅ እንደሆነ በነገሥታቱ ታሪክ ተፅፎ ይገኛል።

ተስፋዮሱስ የዛግዌን ሥርዎ መንግስት ለመጣል የተጠቀመው ሁለት መንገድ ነው። አንደኛው መንገድ በወቅቱ ተሰሚነት የነበራቸውን ተክለሐይማኖት የሚበሉ የደብረ ሊባኖስን¹⁸ ቁስ መጠቀም ሲሆን፤ እኚህ ካህን ከብሔረ አገው የሆነውን የኢትዮጵያ ንጉሥ ነጻክቶለአብን ስልጣን ያገኘኸው ያለአግባብ ነው፤ በእግዚአብሔር የተመረጠው ትክክለኛው ሰው አንተ አይደለህም ይሉት ነበር። ሁለተኛው መንገድ ደግሞ ንጉሥ ነጻክቶለአብን በጦር መሣሪያ በማስጨነቅ ነበር። በመጨረሻም በ1262 ዓ.ም የንግስና ሹመቱ ለተስፋዮሱስ ወይም ለይኩኖአምላክ (ለአምላክ ይሁነው) እንዲሰጥ ተደርጓል። ከላይ እንደተጠቀሰው ተስፋዮሱስ ፤ ከአክሱም ከንግስናው ላይ የተፈናቀለው ድልነአድ ከተባለው ንጉሥ ዘር የወረደ ወጣት እንደሆነ ይነገራል።

¹⁷ ለሜን ሸዋና ደቡብ ወሎ- ማዕከሉ ዋሲል (ወረኢሊ) አካባቢ የነበረ

¹⁸ በዚያን ጊዜ ደብረ አሰቦ ነበር የሚባለው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ይሄ ወጣት የድልነዓድ ስምንተኛ የልጅ ልጅ ማለትም የድልነዓድ ልጅ፣ የአግብዓ ዕዮን ልጅ፣ የጽንፈ አርዕድ ልጅ፣ የነጋሽ ዞሬ ልጅ፣ የአስፈሃ ልጅ፣ የያዕቆብ ልጅ፣ የባህር አሰግድ ልጅ፣ የእድም አሰግድ ልጅ እንደሆነ ተመዝግቦ ይገኛል።

ከዚያ በኋላ የነበረው የስልጣን ተዋረድ ንጉሥ ሲሞት ወንድ ልጅ እየተተካ ወይም ወንድ ልጅ ከሌለው የንጉሥ ወንድም እየተተካ ነው እስከ ልብነድንግል ድረስ የደረሰው። ከነፃክቶለአብ ወደ ይኩኖአምላክ የተደረገውን የስልጣን ሽግግር ሰለማዊ እንደነበር የሚነግራችሁ ታሪክ ነገስት (እና ገድለ ተክለኃይማኖት) ብቻ ነው። ይሄ ግን በዚህ ዓለም ላይ ሊከሰት የማይችል ነገር ነው። ንግሥናን በታላቅ ተጋድሎ ያገኘን ፣ በጉብዝናው ወራት ላይ ያለ የትልቅ ሀገር ንጉሥ ስልጣንን ለጠላቶችህ ስጥ ከሚባል ሞትን ይመርጣል። ሞትን ያልመረጠው እንደሚባለው ነፃክቶለአብ ኃይማኖተኛ ሰው ስለነበር ይሆን? ታሪክ ነገስት የነገስታትን ታሪክ በማጋነን፣ መልካም የሆነውን ብቻ በማወደስ የሚፃፍ መጽሐፍ ነው። ስለዚህ ከሌሎች የመረጃ ምንጮች ጋር መረጃዎችን እያመሳከሩ ካልሆነ በራሱ የሚቆም መረጃ ላይሆን ይችላል።

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

Table 1 ከተስፋ-የሱስ እስከ ልብነድንግል የነገሡት የሐበሻ ነገሰታት

	መጠሪያ ስም	ስመ መንግስት	ንግስና የጀመረበት ዓመት	ንግስና ያበቃበት ዓመት
1	ተስፋ-የሱስ	ይኩኖ አምላክ	1262 ዓ.ም	1277 ዓ.ም
2	ያግብእ ጽዮን	ሰለሞን	1277 ዓ.ም	1286 ዓ.ም
3	ባህር አሰግድ		1286 ዓ.ም	1287 ዓ.ም
4	ጽንፈ አሰግድ		1287 ዓ.ም	1288 ዓ.ም
5	ሕዝበ አርድ		1288 ዓ.ም	1289 ዓ.ም
6	ቅድመ አሰግድ		1289 ዓ.ም	1290 ዓ.ም
7	ዣን አሰግድ		1290 ዓ.ም	1289 ዓ.ም
8	ውድም ራአድ		1292ዓ.ም	1307 ዓ.ም
9	ዓምደ ጽዮን	ገብረ መስቀል	1307 ዓ.ም	1337 ዓ.ም
10	ንዋየ ክርስቶስ		1337 ዓ.ም	1365 ዓ.ም
11	ንዋየ ማርያም	ውድም አስፈሬ	1365 ዓ.ም	1375 ዓ.ም
12	ዳዊት 1ኛ		1375 ዓ.ም	1404 ዓ.ም
13	ቴዎድሮስ 1ኛ		1404 ዓ.ም	1407 ዓ.ም
14	ይስሐቅ	ገብረመስቀል	1407 ዓ.ም	1422 ዓ.ም
15	እንድርያስ	እስክንድር ?	1422 ዓ.ም	1422 ዓ.ም
16	ተክለ ማርያም	ሕዝበ ናኝ	1422 ዓ.ም	1426 ዓ.ም
17	ሥርወ ኢየሱስ	ምህርካ ናኝ	1426 ዓ.ም	1426 ዓ.ም
18	አምደ ኢየሱስ	በድል ናኝ	1426 ዓ.ም	1426 ዓ.ም
19	ዘረዓ ያዕቆብ	ቆስጠንጢኖስ	1426 ዓ.ም	1460 ዓ.ም
20	በእደ ማርያም	ዳዊት	1460 ዓ.ም	1470 ዓ.ም
21	እስክንድር	ቆስጠንጢኖስ	1470 ዓ.ም	1487 ዓ.ም
22	ዓምደ ጽዮን 2ኛ		1487 ዓ.ም	1487 ዓ.ም
23	ናዖድ (ቀልዮጳ)	አንበሳ በፀር	1487 ዓ.ም	1500 ዓ.ም
24	ልብነድንግል(ዳዊት 2ኛ)	ወናግሰገድ አንደኛ	1500 ዓም	1532 ዓም

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አምስት

1500 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የኢትዮጵያ ክፍላተ ሀገሮች

ሀገሮች:- ማርያ፤ ምዕዋ፤ አርኪቆ፤ ሐማሴን፤ ቦጎስ፤ ሰራዬ፤ ቡሬ፤
ስሜን፤ትግሬ(ትግራይ)፤ በጌምድር፤ ቤተ-አምሐራ፤
አንጎት፤ላስታ፤ዋግ፤ አገው፤ ጎጃም፤ደምብያ፤ ሸዋ፤ ጋፋት፤ ደጋ
ዳሞት፤ ቆላ ዳሞት፤ ገንዝ/ጋንዝ፤ጋኝ ፤ጋዥግ፤ ወጅ፤ ሐድያ፤
ከምባት፤ጅማ፤ ቢዛሞ፤ ሻርቃ(ሻርቃህ)¹⁹፤ ደዋሮ፤ ባሊ፤ግራሪያ፤
ማዘግያ/ማዘጋ፤ ፈጠጋር፤ጉራጌ፤ኢፋት፤ሱፍ ጋሞ፤ ባህር
ጋሞ፤ከፋ፤ቀዋት²⁰ ፤ እናርያ(ገባር)፤ሲናር(ገባር) ፤ ግድም፤ ጎምቦ፤
ጎንጋ፤ ወለቃ²¹፤ ቡግና፤ ደናቂል²²(?)፤ ሰት(?)፤ሻት(?)

ገባር የሚባሉት የሚጠበቅባቸውን ግብር እስካስገቡ ድረስ
በአስተዳደራቸው ላይ ንጉሡ ጣልቃ የማይገባባቸው ናቸው። የተቀሩት
ግን እንደ ንጉሡ የግል ንብረት የሚቆጠሩ ነበሩ።

¹⁹ በዛሬይቱ አርሲ ውስጥ የሚገኘው ሺርካ ወረዳ ነው (ይሄ ሀገር በታሪክ የሙስሊሞች ግዛት ነበር)

²⁰ በየጁ አካባቢ የሚኖሩ የነበሩ ሙስሊም ሕዝቦች

²¹ የዛሬይቱ ደቡብ ወሎ ውስጥ የሚገኝ

²² ገባር ነገር ግን የሐበሻ ነገስታት ወዳጅ የነበረ ሀገር

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወንዞችና ሐይቆች፡-ዱክም (ሰመርማ)፣ ዋቤ-ሸበሌ፣

አዋሽ፣ዓባይ/ግዮን፣ ከሰም፣ ጀማ፣ በሽሎ፣ ሐይቅ፣ ጣና፣ ዝዋይ፣ ጊቤ
፣ ሞጆ፣መረብ፣ ተከዜ፣ [ኦሮሞ]²³፣ወለቃ፣...

**የጠፉ ብሔረሰቦችና ቋንቋዎች፡- ማያ፣ ጋፋት፣ አንጎት፣ መስንጎ፣
ሐርላ፣ ገንዝ፣ ቀዋት፣ ዶኮ²⁴፣ዲና፣...**

... እኔ (አባ ፍራንሲስኮ አልቫራዝ) በተረዳሁት ያክል በልብነድንገል ግዛት ውስጥ የሚገኙት፣ ሀገራት፣ መንግስታትና አስተዳደሮች የሚከተሉት ናቸው። የመጀመሪያው ከቀይ ባህር በአንዱ ወገን ከምፅዋ ይጀምራል፣ ይሄ ማለት ከቀይ ባህር ደቡብ ተቃራኒ የባሕረ-ነጋሽ ኃያላን ጌቶችን መንጎች የሚያሰማሩ ሙስሊም አረቦች ምድር ነው። እነዚህ ሠላሳ አልያም አርባ ሆነው ሚስቶችና ልጆችን ይዘው ከቦታ ቦታ የሚዘዋወሩ ናቸው። በዚህ የሚኖሩት እነዚህ ሙስሊሞች በሙሉ ክርስትያን የሆነ ጌታ አላቸው። [...] ከእነዚህ ቀጥሎ የሚገኘው ግዛት ደናኪል(ደናቂል) የሚባል ሲሆን የሙስሊሞች መንግስት ነው ። ይሄ መንግስት በሌ ሚባል የባህር በር ያለው ሲሆን እሱ የሚገኘው ቀይ ባህር ላይ ከሚገኙ ወደቦች ርቆ ወደ ሐበሻ ምድር ገባ ብሎ ባለ ቦታ

²³ የጊቤ ወንዝ የላየኛው ክፍል ነው። ይሄ ምን አልባት ዋቤ ወንዝን የሚያመለክት ሊሆን ይችላል።

²⁴ ዶኮ የሚባሉት እጅግ ጎላ ቀር የነበሩ በከፋ የሚገኙ አናሳ ብሔር ነበሩ። ማርና ጉንዳን እየበሉ የሚኖሩ፣ ችግር ሲገጥማቸው በአምላካቸው ፊት ቁልቁል በግምባራቸውዘፍ ተደግፈው ቆመው፣ ቦራ አንተን አላስቸገርንም ጉንዳንና ማር ብቻ ነው እየበላን ያለነው፤ ለምን ይሄንን መከራ አመጣህብን ብለው የሚጸልዩ ነበሩ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ላይ ነው። ይሄ መንግስት እስከ አዳል መንግስት ድርስ የሚዘልቅ ነው። አዳል የሚባለው መንግስት ዘይላንና በርበራን የሚገዛው ነው። እነዚህ ሁለቱ መንግስታት ከታ ገጠም ሆነው ወናግሰገድ ሀገር በሚገናኙበት ቦታ ዶባስ የሚሏቸው ሃያ አራት ጎሳዎች አሉ። [2]²⁵

አዳል፡-

... እንደሚሉት ከሆነ የአዳል መንግስት በጣም ትልቅ መንግስት ነው፤ የጉዋርደፉይ²⁶ ጠርፍን የሚሸፍን ሲሆን በዚህ ስፍራ የተለየ የአዳሎች ሕግ የሚተገበርበት ነው። በሌሎች ሀገራት ሙስሊሞች ዘንድ የአዳል ንጉሥ የቅዱሳን ክብር የሚሰጠው ነው። ምክንያቱ ድግሞ ከክርስትያኖች ጋር ሁልጊዜ ውጊያ ስለሚያደርግና ከጦርነት ያገኘውን ምርኮ ወደ መካ እና ካየሮ እንዲሁም ስጦታዎችን ለነገስታቶቻቸው ስለሚልክላቸው ነው። በምላሹ እነሱ የጦር መሣሪያ፣ ፈረሶች እና ሌሎች ነገሮችን በመላክ በጦርነቱ ያግዙታል። [...] ይሄ የአዳል መንግስት ከፈጠረና ከሸዋ ጋር የሚዋሰን ነው። እነዚህ ሁለቱ በወናግሰገድ ግዛት ስር የሚገኙ ናቸው።

²⁵ Fransisco Alvarez 78 107-150

²⁶ የሱማሊያ ቀንድ ያላበት የባሕር ዳር

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሐድያ፡-

... በአዳል ግዛት መካከል ወደ መሐል ሀገር ጠጋ ብሎ የሚጀምረው የሐድያ ግዛት የሙስሊሞች መንግስት ሲሆን፤ ነዋሪዎቹ ግን ሰላማዊና ለወናግሰገድ የሚገዙ ናቸው። እንደነገሩኝ ከሆነ ይሄ መንግስት እስከ ሞቃዲሾ ይደርሳል። በአንዳንዶቹ በቀደሙት ታሪክ ጸሐፊዎች ዘንድ ሀገሩ ከንባታ/ከንባት ሕዝቡ ደግሞ ሐድያ ይባላል ተብሎ ተጠቅሶ ይገኛል። ይሄ ምናልባት ከመረጃ እጥረት ሊሆን ይችላል(?)።

ጋንዝ ፣ ጋሞ እና ጉራጌ፡-

... ከሐድያ ግዛት ግማሽ ጀምሮ ወደ ምዕራብ አቅጣጫ የአረማዊያን ጎሳዎች ሀገር ነው። እነዚህ የራሳቸው መንግስት የላቸውም። ይሄ አካበቢ በዚህ አቅጣጫ የወናግሰገድ ግዛት ድምበር ነው። በእነዚህ ከሚገኙት ጎሳዎች መካከል የመጀመሪያው ጋንዝ የሚባለው ነው። ይሄ ጎሳ የአረማዊያንና የክርስትያኖች ድብልቅ ሲሆን ቀስ በቀስ ወደ ክርስትና እየመጣ ያለ ጎሳ ነው። ከዚህ ቀጥሎ ያለው ትልቅ ቁጥር ያለው ጎሳ ሲሆን የሕዝቡ ቁጥር መንግስት ለመሆን የደረሰ ነው[...]

ይሄ ጋሞ ይባላል። ሀገሩ ወደ ምዕራብ ይዘልቃል። በዚሁ በደቡብ አቅጣጫ ጉራጌ የሚባል መንግስት አለ። ነዋሪዎቹ ጉራጌዎች ይባላሉ። እነዚህ የራሳቸው ንጉሥ አላቸው ይባላል። ይሄ መንግስትና የጋንዝና

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ጋሞ ጎሳዎች (ኦይጃ?) እና ሸዋ የሚባሉትን የወናግሰገድ ግዛቶች ያዋስናሉ

ዳሞት:-

... ከወናግሰገድ ግዛት ወደ ምዕራብ ርቀን ማለትም ከሸዋ ግዛት ወደ ምዕራብ ስንሄድ ፣ ዳሞት የሚባል አንድ ታላቅ ሀገርና መንግስት ይገኛል። [...] በዚህ የሚኖሩት ሕዝቦች አረማዊያን ናቸው፤ ቢሆንም ግም ብዙ ቁጥር ያላቸው ክርስትያኖችም በዚያ ይኖራሉ። ይሄንን ያልኩት ቤተ መንግስት ድረስ መጥተው ስላገኘዋቸው ነው፤ ብዙ ካህናት፣ የኃይማኖት አባቶችና መነኮሳትን ከዚያ ሀገር ወደ ቤተመንግስት መጥተው አግንቻቸዋለሁ፤ እነዚህ ሰዎች እንደነገሩኝ ከሆነ በሀገራቸው ብዙ አብያተክርስትያናትና ገዳማት የሚገኙ ሲሆን የንጉሣቸው የማዕረግ ስም የአረማውያን ንጉሥ ነው። ከዚህ ግዛት በመላው የወናግሰገድ ግዛት ላይ ያለው ወርቅ የሚመጣበት ነው፤ የዚህ አካባቢ ወርቅ ጥራት ያለው ነው። [...]

የጋፋት ጎሳዎች:-

ዳሞትን አልፎ ወደ ምዕራብ አቅጣጫ ጋፋት የሚባሉ ጎሳዎች ይኖራሉ፤ እነዚህ ብሔሮች የቆዳቸው ቀለም በጣም ያልጠቆረና ሰውነታቸው ገዘፍ ያለ ነው። እንደሚሉት ከሆነ እነዚህ ሕዝቦች ከዚህ ቀደም አይሁዶች የነበሩ ናቸው። አሁን ግን ምንም አይነት መጽሐፍም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሆነ ቤተመቅደስ የላቸውም። በዚህ ምድር ከገጠሙኝ ሕዝቦች መካከላል ድብቆች፤ አረማውያንና ታዋቂ ጦረኞች ናቸው። ወናግሰገድ ሲዘምት አብረውት የሚዘምቱ ናቸው። የእነዚህ ሰዎች ሀገር የወናግሰገድ ግዛት የሆኑትን ሸዋንና ጎጃምን ያዋስናሉ። እዚህ ሀገር ድረስ እኔ ሄጄ አላውቅም ነገር ግን አንዳንዶቹ ጓዶቼ ከታላቁ ቢትወደድ ጋር በመሆን እዚያድረስ ሄደው ነበር፤ ከዚያም ከወናግሰገድ ከራሱ ጋር አብረው ሄደው ነበር

ጎጃም፡-

... ደበቡን ጨርሰን ወደ ምዕራብ አቅጣጫ ስንሄድ ሌላ የወናግሰገድ ግዛት ይገኛል፤ ጎጃም ተብሎ ይጠራል፤ የዚህ ግዛት አብዛኛው ክፍል የንግስት እሌኒ ነው። እንደነገሩኝ ከሆነ የናይል ወንዝ የሚነሳው ከዚህ ሀገር ነው። ይሄ ወንዝ በዚህ ሀገር ግዮን በመባል ይታወቃል። በዚህ ሀገር ትላልቅ ኃይቶች እንደሚገኙና ወንድና ሴት የባህር ኃይሎች እንደሚገኙ የዓይን እማኞች ነግረውኛል። ፔድሮ ደ ካቪላሃም እንደነገረኝ በንግስት እሌኒ ትዕዛዝ እየታነፀ ባለው ቤተ ክርስቲያን²⁷ መሠዊያ እንዴት እንደሚሰራ ለማሳየት ሄዶ ነበር። ይሄ ቤተክርስቲያን ንግስቲቱ ስትሞት የተቀበረችበት ነው።

²⁷ መርጡለ ማሪያም ቤተክርስቲያን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ቤተ-አምሐራ:-

... ይሄ ሀገር ብዙ ዝናብና ወንዞች ፣ ሠፊ የሚታረስ መሬት ያለበት የስንዴና የገብስ ሰብል ያለበት ነው። በዚህ ሀገር የሀገሬው ጸሐፍት፣ ካህናትና መነኮሳት ይገኛሉ። ይሄ ሀገር የሀገሪቱ ንጉሥ መኖሪያ የሚገኝበት ነው፤ ሆኖም ግን ቋሚ መኖሪያው በዚህ ሀገር አይደለም ያለው። በሐበሻ ላይ የሚነግስ ማንኛውም ንጉሥ ቤተ-አምሐራ ሄዶ ሲመት ካልተሰጠው ስልጣኑን መጠቀም አይችልም።[2]

ይሄ ሀገር የመካከለኛው ዘመን ነገስታት የስልጣን ምንጭና ምሽግ የነበረ ነው። ዛሬ ላይ ወረኢሊ ተብሎ የሚጠራው ከተማ ቀድሞ ዋሲል ይባል የነበረው የግዛቱ ማዕከል ነበር። በሀገሪቱ ላይ ትልቅ የነበረው ፣ አስደናቂ የስነሕንጻ ጥበብ አርፎበት የነበረው የመካነሥላሴ ቤተክርስቲያን ከዚህች ከተማ አስራሦስት ኪሎሜትር ርቀት ላይ ይገኝ ነበር። ቤተክርስቲያኑ ታንዖበት የነበረው ነጭ አለት ፣ ክምር ሆኖ እስከ ዛሬ በዚያ አለ። በስፍራው ላይ ዓፄ ዮሐንስ አራተኛ ቤተክርስቲያን እንዲታነፅ አድርገዋል። ወናግሰገድና አብረውት የነበሩት የአሕመድ ግራኝ ጦርነት ከጠበቁት በላይ ከባድ ሲሆንባቸው « ወደ አባቶቻችን ሀገር ፣ የስልጣናችን ምንጭ ወደሆነው ሀገር ሄደን በዚያ እየተዋጋን እንሞታለን» አሉ ብሎ የጅሃዱ ታሪክ ጸሐፊ ይነግረናል።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በጌምድር፡-

... ከጎጃም ግዛት ቀጥሎ ሌላ ግዛት ይገኛል፤ ይሄ ሀገር በወናግሰገድ መንግስት ውስጥ ትልቅ የሚባለው ነው። የዚህ ሀገር ስያሜ በጌምድር በመባል ይታወቃል። እንደነገሩኝ ከሆነ የዓባይን ወንዝ ተከትሎ ይዘልቃል፤ ከጎጃም ይዋሰንና ቤተ-አማራንና አንጎትን ተጋጥሞ እስከ ትግራይና ባሕረ ነጋሽ ይዋሰናል።

ይሄንን ግዛት አልፎ በለው የሚባሉ ሙስሊሞች የሚኖሩበት ሀገር ይገኛል፤ እነዚህ ሙስሊሞች ብዙ ቁጥር ያለው ፈረስ ለወናግሰገድ የሚገብሩ ናቸው። ከእነዚህ ቀጥሎ ወደ ሰሜን ያለው ሕዝብ ኑብያ በመባል ይጠራል፤ እንደሚባለው ከሆነ ከዚህ ቀደም እነዚህ ሰዎች (ኑብያኖች) በሮም መንግስት ስር የሚተዳደሩ ክርስትያኖች ነበሩ።

ትግራይ፡-

ይሄ ሀገር በወናግሰገድ ዘመን ሁለት ከፍተኛ ማዕረግ ያላቸው ገዢዎች የሚገኙበት ነበር። የመጀመሪያው ባሕረ ነጋሽ የሚባለው በዛሬይቱ ኤርትራ ከአስመራ ከተማ 25ኪ.ሜ ርቀት ላይ በምትገኘው ደባርዋ ተብላ በምትጠራ ከተማ ሆኖ የሚገዛ ንጉሥ (ገዢ) ሲሆን ፤ ሁለተኛው ደግሞ ትግሬ መኮንን የሚባለው የተቀረውን የዛሬይቱን ትግራይን የሚያስታዳድር ገዢ ነበር። ይሄ ግዛት ከፍተኛ ተፅዕኖ ፈጣሪ ባለባቶች የነበሩበት ፤ ከፍተኛ ቁጥር ያለውን ወታደር ለሐበሻው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ንጉሥ የሚያዋጣ፣ በሽምብራ ከሬ ጦርነት ላይ በአረቦቹ ጀግኖች ተብለው የተጠቀሱት ጦረኞችን የላከ ታላቅ ግዛት ነበር።

አንጎት/አንጉት/ሀንጎት፡-

... አንጎት²⁸ የሚባለው ሀገር ያለው ሕዝብ የሚናገረው ቋንቋ አንጉትኛ ይባላል። ይሄ ሀገር ከትግራይ ግዛት ከታ ገጠም ሆኖ የነበረ ዶባስ ተብለው የሚጠሩ ሙስሊሞች ሀገር የሚደረስ ግዛት ነው። ይሄ ሀገር ለንጉሡ የሚገብር በእሱ ግዛት ውስጥ የሚጠቃለል ነበር። የዚህ ሀገርና የቤተ-አማራ ድምበር ሐይቅ የምትባለው ከተማ አቅራቢያ ነው።

ባሊ፡- ወደ ምስራቅ አቅጣጫ ርቆ ያለው የሐበሻ መንግስት (ግዛት) ነው። ይሄ ግዛት በጣም ሰፊና ለም የነበረ ነው። በሦስተኛው ኃይል በመጀመሪያ የተያዘውና ብዙ እልቂት የተፈፀመበት ሀገር ነው። ይሄ መንግስት የሚታወቅበት አንዱ መለያው የሙስሊሞች ሀገር በመሆኑ ነው።

²⁸ ይሄ ዛሬ ላይ ራያ ተብሎ የሚጠራው አካባቢ የነበረ ነው።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ስድስት

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

የኢትዮጵያ ከተሞች

ከተማ የሚለው ቃል በዚህ ዘመን ሲጠራ የተለየ ትርጉም ያለው ሊመስል ይችላል። ሠላሳ ሚሊዮንና ከዚያ በላይ ነዋሪ፣ ያደገ መሠረተ ልማትና የሠለጠነ ማሕበረሰብ የሚኖርባቸውም እንዲሁም ሃምሳ ሺ ነዋሪና መሠረተ ልማት በቅጡ ያልተሟላባቸውም ከተማ ተብለው ስለሚጠሩ ነው። በዚህ በአስራስድስተኛው መቶ ክ/ዘመን ከነበሩት ከተሞች መካከል ትልቅ የሚባለው በመቶሺዎች የሚቆጠሩ ነዋሪዎች የሚኖሩበት የንጉሡ ከተማ ነበር። በከተማው ውስጥ ከተገነቡት መካከል ሰቀላ ተብሎ የሚጠራው የንጉሡ ቤተመንግስት ይገኝበታል። ይሄ የሚሰራው ከሃር ክዳን ሲሆን ከተለመደው ክብ ጎጆ ቤት አሰራር የሚለየው በዚህ ዘመን ከምናውቀው በአንድ ገጠር ውስጥ የምናገኘው «ኤል-ሼፕ» ብለን የምንጠራው የቆርቆሮ ቤት ዓይነት ቅርፅ ያለው ሞለል ያለና ሠፋ ተደርጎ የሚሰራ ነው። ይሄ እንግዲህ አንድ የተከበረ ሚሊዮኖችን የሚያዝዝ፣ በወርቅ ላይ እየበላ ፣ በወርቅ ላይ እየተኛ፣ በወርቅ ላይ እየተረማመደ የሚኖር ንጉሥ መኖሪያ ቤት ነበር። <ንጉሥ ወደ ሰቀላው እየሄደ ነው፤ <ንጉሡ ሰቀላው ነው ያለው> የሚል አነጋገር የተለመደ ነበር። እንዲህ ዓይነቱን ቤት ማንም አቅም ያለው ሰው ማሰራት ይችላል። ክልከላ የለበትም።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በንጉሡ ሥር የሚገኙት ባለ ማዕረግ ሰዎች እንደዚያ ዓይነት ቤት ነበር ያላቸው።

አንድ ልናውቀው የሚገባው ተጨማሪ ነጥብ ፤ በዚህ በመካከለኛው ዘመን የነበሩት ነገስታት «ተንቀሳቃሽ ቤተ-መንግስት» ነበር ያላቸው። አብዛኛውን ጊዜያቸውን አዕላፍ ሰዎች አስከትለው ከአንዱ ሀገር ወደ አንዱ ሀገር በመሔድ ነበር የሚያሳልፉት። በሚርፉበት ስፍራ ድንኳን ተክለው በዚያ ይኖራሉ። ከላይ የተጠቀሰው «ሰቀላ» በዝናብ ወቅት እና አልፎ አልፎ የሚጠቀሙትበት ቢሆንም እንደ ቋሚ መኖሪያ (ቤተ-መንግስት) ነበር የሚቆጠረው።

እውነት ነው ብዙ ሀብት ነበር ነገር ግን ከዚህ ዘመን ጋር ሲነፃፀር እውቀት በጣም የጎደለ ነበር። ስለዚህ አንድ ከተማ ተብሎ በሚጠራ ክልል ውስጥ ብዙ ሀብትና እውቀት የተከማቸበት ከሌላው የቤት አሰራር በበለጠ ጥበብ ያረፈት እና ሀብት የሚፈስበት ቤተክርስቲያን ነው፤ ሙስሊሞቹ አካባቢ ደግሞ መስጊድ ሲሆን ከዚያም ጎጆቤትና ሰቀላ ቤቶች የታነጹበት፤ ለገበያ የሚሆን ስፍራ የተከለለበት ነበር ከተማ ተብሎ የሚጠራው። በዚህ ጉዳይ ላይ አስራዘጠነኛው መቶ ክፍለ ዘመን ማበቂያ ላይ የተሰራውን እንጦጦ የሚገኘውን የዓፄ ምንሊክን ቤተ-መንግስት በአባሪዎች ላይ መመልከት ይችላል። ይሄ ቀድሞ ከነበሩት ሰቀላዎች አንፃር እጅግ ዘመናዊ ሆኖ የተሰራ ነበር።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የተጠቀሱት የቤት አሰራሮች ሸዋ እና ቤተአምሐራ ውስጥ በዚያ ዘመን የነበረውን የሚመለከት ነው። ወደ ሰሜንና ወደ ምስራቅ የሚገኙት ከተሞች ከዚህ በመጠኑ የተለዩ ነበሩ። ለምሳሌ በትግራይ የድንጋይ ካብና ጭቃ አድርገው ግርግድጋውን ያቆሙትና ጣራውን ዝርግ አድርገው ይሰራሉ። ይሄ አይነት አሰራር አረቦችም ዘንድ የተለመደ የቤት አሰራር ነበር።

ከተሞች፡- በረራህ፣ አንጢጥ/አንዶጥናህ²⁹፣ባድቄ/ባደቄ፣ መሲን/ሜሶን፣ አምባነግስት³⁰፣ ዊዝ/ ዊዝ ገበያ፣ዋሲል፣ ዛላህ፣ቃቅማህ፣ አመጃ/አመጃህ/አማጃ፣ ደባርዋ፣ ገንደበሎ፣...

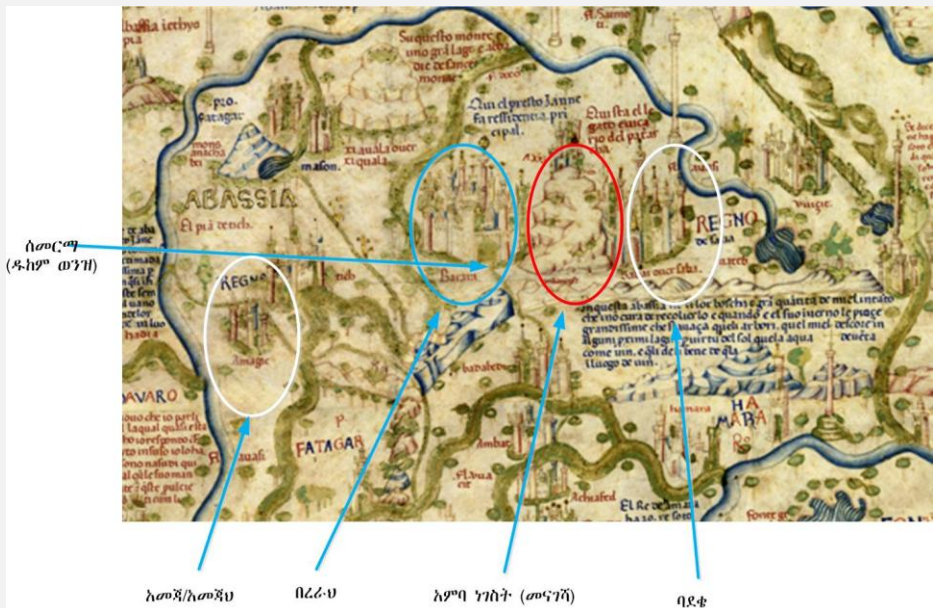
በረራህ እና ባደቄ፡- በረራህ ወይም በረራ ተብሎ የሚጠራው የመካከለኛው ዘመን ከተማ ባድቄ (ባደቄ) ከሚባለው ሌላኛው ከተማ አጠገብ የነበረ ከተማ ነበር። በረራህ በሚባለው ከተማ ውስጥ የወናግሰገድ ሰቀላ (ቤተመንግስት) የነበረበት ሲሆን በባድቄ ደግሞ ንጉሡን ተከትሎ የሚጓዘው ተራው ሕዝብ የሚኖርበት ነበር። ንጉሡ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀስ በትንሹ ሃምሳ ሺ ሰው ይከተለዋል፤ ሲበዛም እስክ መቶ ሺህና ከዚያ በላይ የሆነ ቁጥር ያለው ነዋሪ አብሮት ይጓዛል። ይሄ የሚሆነው ሀገር ሰላም በሆነበት ጊዜ ነው። እነዚህ

²⁹ በአሁኑ ዘመን እንጦጦ ተብሎ የሚጠራው አካባቢ ነው

³⁰ የተራራ ስም ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሁለት ከተሞች አምባነገስት በዛሬው አጠራር መናገሻ ተብሎ ከሚጠራው ተራራ በግራና በቀኝ የሚገኙ ነበሩ። አንጢጥ የሚባለው ከእነዚህ ሁለቱ ከተሞች አቅራቢያ የሚገኝ ቤተክርስቲያን የነበረበት ቦታ ነው።

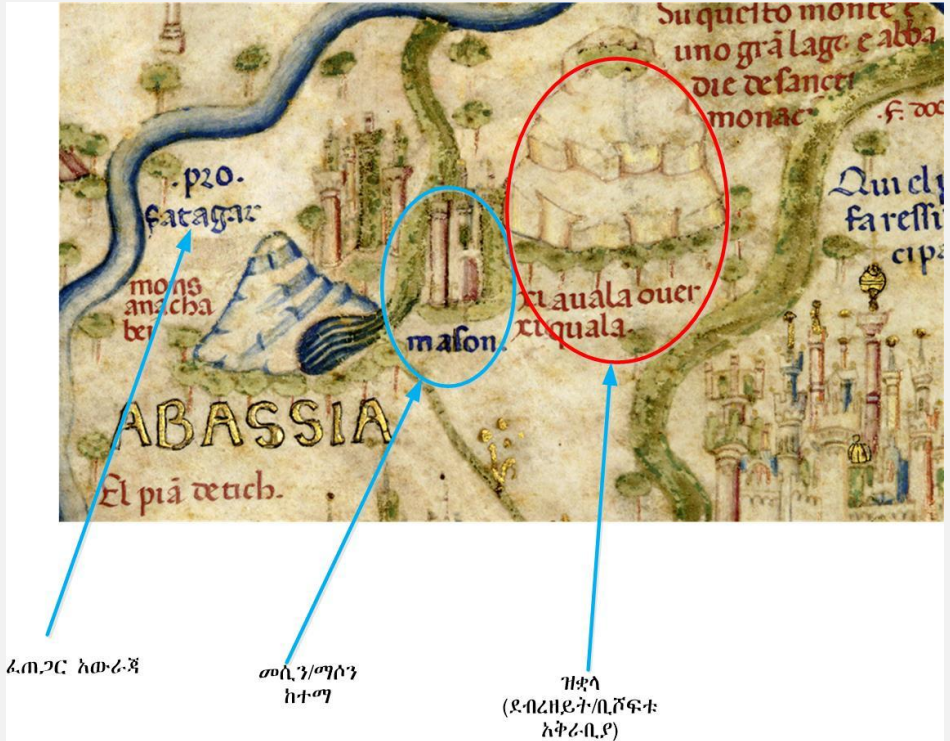
ምስል 2:- በ15ኛ መ/ክ ዘመን የተሠራው የፋራማውሮ ካርታ [4][5][12] እነዚህን ከተሞች እንዲህ ያስቀምጣቸዋል። ጎላ ብሎ የተጠማዘዘው ወፈራም መስመር ከእነዚህ ከተሞች በስተ ደቡብ ሚገኘው የአዋሽ ወንዝ ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 3:- በዚህ ዘመን በሚገኘው የካርታ ቴክኖሎጂ መሰረት በቀይ የተከበበው ስፍራ የወናግሰገድ ቋሚ መኖሪያው (ሰቀላው) የነበረበት ነበር።

መሲን/ ማሶን:- ይህች የመካከለኛው ዘመን ከተማ ከዝቋላ (ደብረዘይት አካባቢ) አቅራቢያ በስተ ምስራቅ የምትገኝ ነበረች። ይሄ አካባቢ አሁንም ድረስ ሰዎች የሚኖሩበት መንደር ነው

ምስል 4:- በ15ኛ መ/ክ ዘመን የተሠራው የፋራማውሮ ካርታ [4][5] [12] ይሄንን ከተማ እንዲህ ያስቀምጠዋል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 5:- በዚህ ዘመን በሚገኘው የካርታ ቴክኖሎጂ መሰረት በቀይ የተከበበው ስፍራ መስጊ የምትባለው ከተማ የነበረችበት ነበር

ዊዝ/ዊዝ ገበያ፣ ገንደበሎ:- እነዚህ ከተሞች በአሕመድ ግራኝ ወረራ ወቅት የነበሩ ፤ በአረብ ፋቂ የተጠቁሱ ናቸው። ገንደበሎ የምትባለው ከተማ በዛሬይቱ አዲስ አበባ አቅራቢያ፣ ሸዋ ውስጥ የነበረች ከተማ ነበረች።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አክሱም:- ዛሬም ድረስ የሚገኝ ጥንታዊ ከተማ

ደባርዋ:-በኤርትራ ከአስመራ 25ኪ.ሜ ርቀት ላይ በመረብ ወንዝ አቅራቢያ ዛሬም ድረስ የሚገኝ ፣ ባህረነጋሽ ይኖርበት የነበረ ከተማ።

ዛላህ እና ቃቅማህ:- እነዚህ ከተሞች በአሕመድ ግራኝ ወራሪ ኃይል የተጠቀሱ ባሊ (የዛሬው ባሌ) ዙን ውስጥ የሚገኙ የነበሩ ከተሞች ናቸው። ምናልባት ከተሞቹ በሌላ ስያሜ የሚጠሩ ዛሬም ድረስ የሚገኙ ሊሆኑ ይችላሉ።

አመጃ/አመጃህ:- ይሄም እንደ ዛላህና ቃቅማህ ከተሞች በአሕመድ ግራኝ ሰራዊት የተጠቀሰ በሸዋ ውስጥ በስተምስራቅ የነበረ ሙስሊሞች የሚኖሩበት ከተማ ነበር።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሰባት

1450 ዓ.ም

በፍራ ማውሮ ዓለም ካርታ ላይ የተጠቀሱ አካባቢዎች

የፍራ ማውሮ (Fra Mauro) ዓለም ካርታ የመካከለኛው ዘመን ወሳኝ የዓለም ካርታ ማስታወሻ ነው። እኤአ ከ1457 እስከ 1459 መካከል ፍራ ማውሮ በተባለ መነኩሴ የቪኑስ³¹ ዜጋ ተሰራ። ይሄ ካርታ ዛሬ ላይ ከምናውቀው የካርታ አቀማመጥ በተለየ መልኩ ደቡብን ወደላይ ሰሜንን ወደ ታች አድርጎ የሚያሳይ ነው። ካርታው የተሰራው ሁለት ሜትር ዲያሜትር ክብ ተደርጎ በተቀፈፈ ብራና ላይ ነው። ብራናው በአራት ወገን በጣውላ ተወጥሯል። [4]

ይሄ የዓለም ካርታ ከ100-178ዓ.ም የኖረውን የቶሎሚን (Ptolemy) ጅኦግራፊና የባሕርን ካርታ ያካተተ፤ ከሺ በላይ ገላጭ ጽሁፎችና ሥዕሎች ያረፉበት ነው። በካርታው ላይ ያረፉት ጽሁፎች የተሰበሰቡት ቀደም ብለው ከተባሉ ምንጮችና በአፍ ከተነገሩ መረጃዎች ነው። ከእነዚህ ምንጮች መካከል ቶሎሚና የፕሊኒ (Pliny — 23-79 ዓ.ም የኖሩት) የተባሉ ዝነኛ ሰዎች የጻፏቸው፤ የመካከለኛው ዘመን ምሁራን የነበሩት እንደ ካምፓኖ ዳ ኖቫራ Campano da Novara (Ca. 1210 -1296) ፤ ታላቁ አልበርት (Albert the Great (Ca.

³¹ የቪንስ ሪፐብሊክ- አሁን ላይ በጣሊያን ውጥስ ያለች ግዛት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

1193 - 1280)) ፤ ቶማስ አኪኒስ (Thomas Aquinas Ca 1225-1274) ፤ የአስራ-አራተኛው ክ/ዘመን አሳሽ ከሆነው ማርኮ ፖሎ (Aquinas Ca 1254- 1324) እና ኦዶሪኮ ዳ ፐርድኖን (ca 1280-1331)፤ ከእነዚህም በተጨማሪ በዘመኑ የነበሩት አሳሾች ማለትም ኒኮሎ ዲ ኮንቲ (niccolo de' Conti Ca.1395 -1469)እና ፕይትሮ ኪሪኒ (Pietro Querini ca 1402- 1448)፤ ወደ ቬኑስ ለጉብኝት ከመጡት የኢትዮጵያ መነከሳትና ሌሎች ስማቸው ከማይታወቁ መረጃ አቀባዮች የተገኘ ነው። እነዚህ መረጃ አቀባዮች በወቅቱ በነበሩት ከሕንድ ውቅያኖስ ዓለም አቀፍ የንግድ መስመሮች በሚገናኙበትና ፖርቹጋሎች በአትላንቲክ ውቅያኖስ በኩል የደረሱበትን በተመለከተ ለፍራ ማውሮ ዝርዝር መረጃ ስጥተውታል። [5]

ኢትዮጵያን የተመለከቱ ካርታው ላይ የሰፈሩ ጽሑፎች፡-

- ኢትዮጵያ፣ አፍሪካ (Etopia, AFRICA)
- ይሄ ከሌሎች ስፍራዎች በላይ ለም የሆነ አካባቢ በ1430 በታላቁ የሐበሻ ንጉሥ ድል የተደረገ ነው
- ሐበሻ ኢትዮጵያ

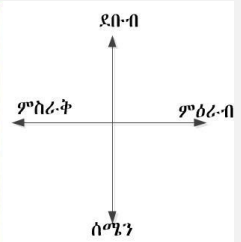
፲ ፭ ፻ ዓ.ም

- በዚህ ስፍራ የንጉሥ-ቂስ ዮሐንስ³² (የሐበሻው ንጉስ) ዋነኛ መኖሪያው ነው (Here Prester John has his main residence)
- ዝዋይ ሐይቅ፣ ዝቋላ፣ የሐድያ ግዛት፣ የአዳል ግዛት፣ የፈጠጋር ግዛት፣ የስሜን ግዛት፣ በጌምድር፣ ትግሬ፣ አክሱም፣ የጎጃም ግዛት፣ አማራ፣ ትግሬ፣ ይፋት ወዘተ
- እንደሚባለው ቂስ/ንጉሥ ዮሐንስ (Prester John) ከ120 በላይ ነገሥታቶች በእሱ ግዛት ወስጥ ይገኛሉ፤ በእነዚህ ግዛቶች ውስጥ ከ60 በላይ የተለያዩ ቋንቋዎች አሉ። ከእነዚህ ቁጥሮች (ከ120ዎቹ) እንደሚባለው ከሆነ 72ቱ የተከበሩና ኃይለኞች ናቸው፤ የተቀሩት ግን እምብዛም ናቸው ቂስ-ዮሐንስ (Prester John) ተብሎ የሚጠራው የሐበሻው ንጉሥ በግዛቱ ብዙ ነገስታቶች አሉት፤ ኃይሉ ከፍ ብሎ የቆየው በግዛቱ ውስጥ ከሚገኙት ብዙ ቁጥር ካለው ሕዝብ የተነሳ ነው። በግዛቱ ውስጥ የሚገኘው ሕዝብ እጅግ ብዙና ለመቁጠር የማይቻል ነው። ይሄ ጌታ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀስ አጅቦት የሚሄድ አንድ ሚሊዮን ሠራዊት አለው፤ እነዚህ ወታደሮች ወደጦር ሜዳ

³² ቂስ/ንጉሥ ዮሐንስ (Prester John) ተብሎ በተደጋጋሚ የተጠቀሰው በተጠቀሰው ዘመን በዙፋን ላይ የነበረው የሐበሻ ንጉስ ነው።

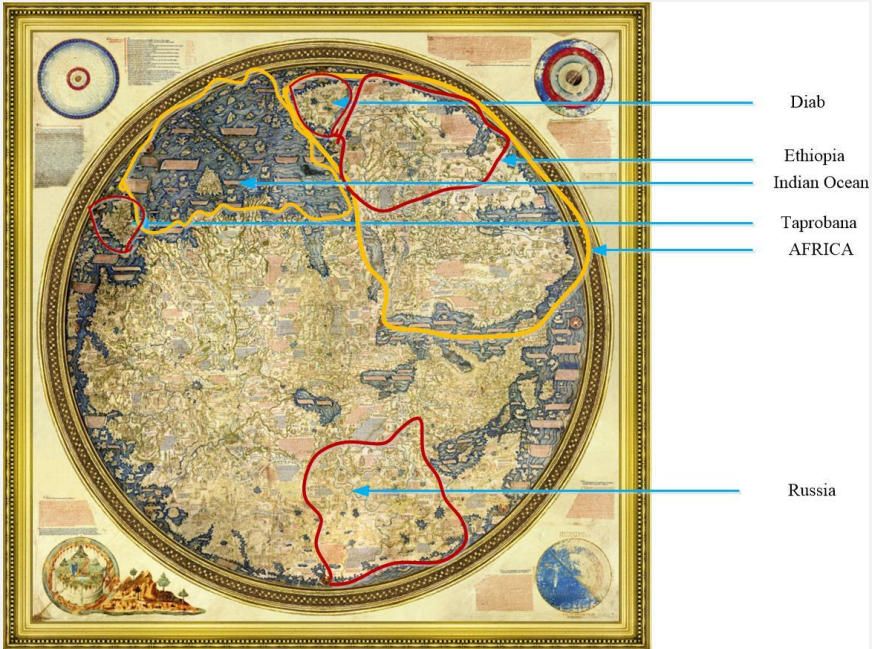
፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ሲዘምቱ እርቃናቸውን ሲሆን አብዛኞቹ ራሳቸውን ለመከላከል የአዙ ቆዳ ይይዛሉ።

ምስል 7:- የፍራ ማውሮ ካርታ[12]፤ በፍተኛ መጠን zoom የሚደረግ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 8 :- የፍራ ማውሮ ካርታ[12]³³፤ በፍተኛ መጠን zoom የሚደረግ

³³ ሙሉ ካርታውን በሚከተለው ማስፈንጠሪያ ያገኙታል:-

<https://drive.google.com/file/d/1FCZR6UeFU42mW0CCDplR0V9EBIgLmjum/view?usp=sharing>

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምስል 9:- ፍራ ማውሮ ካርታ[4][5][12]፤ ኢትዮጵያ በሚለው የካርታው አካል ላይ በከፊል ሰፍሮ የሚገኘው። በካርታው ላይ ቢጫ ቀለም ነጥብዎች የሚያመለክትቱ ሐበሻ ተበሎ ተደጋግሞ የተጠቀሰውን ሲሆን የቀይ ቀለም ነጥቦች ደግሞ ኢትዮጵያ ተበሎ የተደጋገመውን ቃል ነው።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ስምንት

1513 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በሰላሙ ዘመን የነበረው የንጉሥ ወግ

[አልቫሬዝ እንደጻፈው]

... በዕለተ ማክሰኞ ሁላችንም ተጠራን ፣ ሁላችንም ስል አምባሳደሩና አብረነው የነበርነው ሰዎች፤ የመጀመሪያው በርጋ ደረስንና ለሦስት ሠዓት ያክል ጠበቅን፤ ሰዓቱ በጣም መሸቶ ነበር በዚያ ላይ ከባድ ብርድ ነበር። ከዚህ በፊት አልፈናቸው የመጣናቸው ዓይነት ሁለት በሮች አሁንም አልፈን ገባን። ከዚህ ቀደም ካየነው በላይ ብዙ ቁጥር ያለው ሰው ተሰብስቧል። አብዛኞቹ ሰዎች መሣሪያ ታጥቀዋል፤ የቤቱ መግቢያዎች ላይ ብዙ ሻማዎች ተለኩሰዋል፤ በሩ ላይ ብዙ አላስቆሙትም፤ ወደ ቤቱ እንድንገባ ጋበዙን፤ ከዚያም መጋረጃውን አልፈን ዘለቀን፤ አምባሳደሩን ሳይጨምር ዘጠን ፖርቶጋላዊያን ነበርን። የመጀመሪያውን መጋረጃ እንዳለፍን ከፍ ያለ ክብር(ጥራት) ያለው ሌላ መጋረጃ ደግሞ አልፈን እንድንገባ አመለከቱን። እነዚህንም መጋረጃዎች አልፈን ስንገባ ሌሎች ከፍተኛ ክብር ያላቸው መጋረጃዎችን አልፈን እንድንገባ አሳዩን። የመጨረሻዎቹን ሁለቱን መጋረጃዎችን እንዳለፍን ከፍ ተደርጎ የተሰራ ሠፊ ወለል፤ በወለሉ ላይ እጅግ ማራኪ ምንጣፍ ያለበት ሆኖ አገኘነው። ከዚህ ከፍ ተደርጎ ከተሰራ የሚያምር ወለል ፊት ለፊት ከቀደሙት መጋረጃዎች የበለጠ ውበት ያላቸው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

መጋረጃዎች ነበሩ። እነዚህ መጋረጃዎች ፊት ለፊት ቆመን እየተጠባበቅን እያለን ፤ መጋረጃዎቹ ለሁለት ተከፈቱ። ከዚያም እጅግ ውብ ተደርጎ በተሰራ ባለ ስድስት ደረጃ ዙፋን ላይ ንጉሥ-ቄስን (prestor John) (ወናግሰገድን ነው የሚያመለክተው) ተቀምጦ አየነው። በራሱ ላይ ትልቅ የወርቅና የብር ዘውድ ጭኗል፤ የወርቅና የብር ብዬ ስናገር ከአንድ ወጥ ወርቅና በላይ ላይ ደግሞ የብር ዘውድ ያረፈበት ነው። በእጁ ደግሞ የብር መስቀል ይዟል። አፋንና ጸሙን የሚሸፍን ሰማያዊ ሐር ከፊት ለፊቱ ነበር። ይሄንን ሐር ከፍ ዝቅ ስለሚያደርጉት አንዴ ዝቅ ሲያደርጉት ሙሉ ፊቱ ታየ፤ ከዚያም ደግሞ መልሰው ከፍ አደረጉት። በስተቀኙ በላይ ላይ ሥዕል የተቀረፀበት የነሐስ መስቀል በእጁ የያዘ አገልጋይ ቆሟል፤ ከቆምንበት ርቀት በዚህ መስቀል ላይ የተቀረፁትን ሥዕላት ምንነት ማወቅ አልቻልኩም፤ ነገር ግን ቆይቼ ማወቅ ችያለሁ።

ንጉሡ (ወናግሰገድ) ያጌጠ ካባና ከስር ደግሞ ከሐር የተሰራ ሰፊ እጅጌ ያለው ቲሽርት አድርጎ ነበር። ከጉልበቱ ወደታች ከፍተኛ ማዕረግ ያላቸው የቤተክርስቲያን አባቶች የሚለብሱት አይነት ያጌጠ ልብስ ጣል አድርጓል። በግርግዳዎች ላይ እግዚአብሔር አብን እንደሚስሉት ዓይነት ተቀምጧል። በስተቀኙ መስቀል ይዞ ከቆመው አገልጋይ በተጨማሪ በቀኝና በግራ የተመዘዘ ሠይፍ የያዙ ቆመዋል። ዕድሜውን፣ የቆዳውን ቀለም እና ቁመናውን በተመለከተ፤ ሰውዬው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወጣት ነው፤ ድብን ያል ጥቁር አይደለም፤ የቀይ ዳማ የሚባል ነው፤ መካከለኛ ቁመት ያለው ቆንጆ ጉብል ነው፤ እንደ ነገሩን ከሆነ እድሜው ሃያ ሦስት ዓመቱ ነው፤ ሲታያም እንደዛው ነው የሚመስለው፤ ፊቱ ክብ ፣ ዓይኖቹ ትላልቅ፣ አፍንጫው ሰልካካና መካከሉ ላይ ቆልመም ያለ ነው፤ ጺም ገና እንደመብቀል እየከፃጀለው ነው። አሁን ባለበት ሁኔታ እና አቋም ጥንቅቅ ያላ ታላቅ ንጉሥ ይመስላል- እሱም እንደዛው ነው። እኛ የቆምንበት ቦታ ከእሱ የሁለት ጦር የክል ብቻ የራቀ ነበር፤ ቢሆንም ግን በመካከላችን የሚደረገው ንግግር በከንቲባው በኩል ነበር። በዙፋኑ አራቱም ጎን ሻማ ይዘው የቆሙ ጌጠኛ ልብስ የለበሱ አገልጋዮች ነበሩ። ጥያቄና መልሱ ሲጠናቀቅ አምባሳደሩ ወደ ቋንቋቸው የተተረጎመውን ደብዳቤና የካፒቴኑን መመሪያ ለከንቲባው ሰጠው። ከዚያም ለወናግሰገድ ሰጠውና እሱ ደግሞ በፍጥነት አነበበው፤ ከዚያም እያነበበ እንዲህ አለ፡ «እነዚህ ደብዳቤዎች ከካፒቴኑ የተላኩ ከሆኑ እንዴት የፖርቹጋልን ንጉሥ ሊወክሉ ይችላሉ? » አምባሳደሩም መልሱ፡- «በኢንዲስ ገዥ የነበረው ካፒቴኑ ሉዓላዊ ገዥ የሆነውን የገዛ ንጉሡን ሳያማክር እንዴት ሊፅፍ ይችላል? » ከዚያም ተጨማሪ ጥያቄዎች አልተነሱም። እግዚአብሔርን ስለሰጠው ሞገስና መቼም አስቦት የማያውቀውን ከእሱ በፊት የነበሩት ያላዩትን ስላሳያው ከማመስገን በተጨማሪ ምኞቱ የፖርቹጋል ንጉሥ በምፅዋና በሶአኪም ምሽግ ቢገነባ ደስታው እንደ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ነበር ገለጸ። ምክንያቱ ደግሞ ጠላቶቻችን የሆኑት ቱርኮች በተባሉት ቦታዎች እራሳቸው ያጠናክራሉ ብሎ ስለፈራ ነበር። እንደዚያ ከሆነ ደግሞ እሱንና እኛን ፖርቹጋሎቹን ከዚያ ያባርሩናል፤ ስለዚህ ያ እንዳይሆን የተባሉት ግዛቶች እንዳይያዙ አስፈላጊ የሆነውን የጦር መሣሪያ፣ የሰው ኃይልና ስንቅና ሊሰጥ ፍቃደኛ ነው። ከዚያ ይልቅ ዜይላን መቆጣጠር ቢችል የተሻለ መስሎ ይታየውም ነበር። ዜይላ የተሻለ የስንቅ አቅርቦት አለው፤ ስለዚህ ያንን ከተማ መቆጣጠር ከተቻለ ሁሉምን ነገር መቆጣጠር ይቻላል፤ ምክንያቱም አቅርቦት ወደ ኤደን ከዚያም ወደ ጅዳና መካ አልፎም ወደ መላው አረቢያ እስከ ቶርና ካየሮ የሚሄደው በዚህ በኩል ነው። ለዚህ ሀሳብ የሚከተለው መልስ ተሰጥቶት ነበር፤ ዜይላንም ሆነ ሌሎች ከተሞችን ለመቆጣጠር ለፖርቹጋሉ ንጉሥ እንቅፋት የሚሆን ነገር የለም፤ ምክንያቱም የፖርቹጋል ንጉሥ ኃይል ያረፈባቸው ከተሞች ሰው አልባ የሆናሉ፤ የመርከቦቻችን ጥላ እንኳን እስኪያርፍ አይጠብቁም። ዜይላ ከባህር ንግድ መስመሩ ውጭ ያለ ቦታ ነው ነገር ግን ምፅዋና ሶአኪም በዚህ መስመር ላይ የሚገኙ ናቸው፤ በእነዚህ ከተሞች ምሽግ መገንባት ከተቻለ ጅዳንና መካን ማሸነፍ ይቻላል፤ ከዚያም አልፎ ያሉ ሌሎች ቦታዎችን አስከ ካየሮ ድረስ፤ የባህር ላይ ጉዞው በዘቢድ ከሚገኙት ቱርኮችና ሩሚስዎች? ጥበቃ ይደረግለታል። ይሄ ሀሳብ ለወናግሰገድ መልካም መስሎ ታየው፤ ስለዚህም ደግሞ ለዚህ ዘመቻ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሚያስፈልገውን ስንቅና አስፈላጊ ነገር በሙሉ እሠጣለው ብሎ ተናገረ። አምባሳደሩም መልሶ ግርማዊነትዎ የትና በማን በኩል ይሄንን እንደሚያደርግ ያሳውቅ አለ። ንጉሡም መልሶ፡ ይሄንን ለሚያደርጉ ሰዎች ትዕዛዝ አስተላልፋለሁ ከዚያም በተገነቡት ምሽጎች ማን እንደሚቀር አሳውቀለሁ አለ፤ አምባሳደሩም መልሶ፡- ምሽግ ያለ መሪ/ካፒቴን አይተውም፤ ምናልባት ግርማዊነትዎ ይሄንን ለራሱ ፈልጎት ከሆነ ካፒቴኑን መሸጎት ይችላል።[2]

ወናግሰገድ ሲጓዝ አብሮት የሚጓዘው ፈረሰኛና እግረኛ ብዛት፡-

... በመጣንበት መንገድ ለመመለስ ሰፍረንበት ከነበርንበት ቦታ ተንቀሳቀስን፤ ከግርማዊነቱ ጋር አብሮ የሚጓዘው ሰው አብዛኛው ምንም ዓይነት ጥቅም ያለው አይደለም። ከአንዱ ስፍራ ተነስተው የሚሰፍሩበት ሌላኛው ቦታ ላይ ለመድረስ ከአስራ አምስት እነስከ ሃያ ኪሎ ሜትሮች ይጓዛሉ፤ ሰዎቹ እጅግ ከመብዛታቸውና ተጠጋግተው ከመጓዛቸው የተነሳ፤ በሀገራችን *ኮርፐስ ዶሚኒ* (Corpus Domini) የምንለው በዓል በትልቅ ከተማ ሲከበር ሰው ግልብጥ ብሎ እንደሚወጣው እና እንደሚጓዘው ነው። የሰው ብዛት ያን ያክል የሚደርስ ነው፤ ከእነሱ መካከል አንድ አስረኛዎቹ የክት ልብስ የለበሱ ናቸው፤ የተቀሩት ተራ ሰዎች ናቸው፤ ወንድና ሴት ፣ ወጣቶች፣ ደሃዎች፣ አንዳንዶቹ ደበሎ የለበሱ፣ አንዳዶቹ በቱቱ የለበሱ፣...

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ናቸው። እነዚህ ተራ ሰዎች በሙሉ ንብረቶቻቸውን ተሸክመው ነው የሚጓዙት፤ ንበረት ሲባል ጠጅ መጥመቂያ ጋን እና መጠጫ እቃ ለማለት ነው። እነዚህ ሰዎች እሩቅ የሚጓዙ ከሆነ ጎጆ ለመቀለስ የሚያስፈልጋቸውን ከንቾች ይዘው ይጓዛሉ፤ ቅርብ ከሆነ ግን የሚድሩበትን የድሃ ጎጆዎቻቸውን በደረሱበት እንደነገሩ ይቀልሳሉ፤ ሀብታሞች የሚባሉት ጥሩ ሊባል የሚችል ድንኳን ይዘው ይጓዛሉ። ሀብታም ብዬ ስናገር ግን የአንድ ከተማ አልያም ለአንድ ከተማ የሚሆን ድንኳን፣ ብዙ ሸክም፣ በቅሎ የሚጎትቱ ሰዎች፣...ወዘተ ከቁጥር ያለፈ ነገር የሚያንቃቅሱትን ኃያላን አለቆች አይደለም። በእግራቸው ስለሚጓዙት ሰዎች ምን ብዬ እንደምናገር አላውቅም፤ እኛ ፖርቹጋላዊያንና ምዕራብ አውሮጳዊያን ስለ እነዚህ በቅሎዎች ብዙ አውርተናል፤ እየመጣ ባለው ክረምት ብዙ አለቆች ወደ ሀገር ቤት ሄደው በዚያ ስለሚያሳልፉ የንጉሡ አጃቢዎች ከሃምሳሺ ማነስ አይችልም፤ ይሄ ቁጥር አንድ መቶ ሺ ሊደርስ ይችላል። የፈረሶቹ ቁጥር ትንሽ ነው ፤ ከፊት ሆነው የሚሄዱት በቅሎዎች ብዛት ግን ሁለት አልያም ሦስት እጥፍ ሊሆን ይችላል። ቁጥራች አይገናኝም፤ በዚህ ያሉት ፈረሶች በጣም ቆንጆ የሚባሉ ናቸው፤ ነገር ግን ጫማ ስለሌላቸው ቶሎ ብለው ይደክማሉ፤ ስለዚህ አይጠቀሟቸውም። ይሄ ነገር ለእኔም ግልፅ አይደለም ፤ ስለዚህ ትንሽ ቁጥር ያላቸው ፈረሶች ናቸው ያሉት ማለት ነው የምችለው። ወናግሰገድ እሩቅ ሀገር የሚጓዝ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከሆነ መንደሩ በሙሉ በታመሙ ፈረሶች ይሞላል። ከዚያም መዝናናት ሲፈልጉ ብቻ ይጠቀሟቸዋል እንጂ ለሌላ አገልግሎት አይውሉም። ስለበቅሎዎች ስናገር ለዕቃ ጭነት የሚጠቀሙባቸው በቅሎዎች አይደለም። ወንዶችና ሴቶች በቅሎዎች እኩል ኮርቻ ይጫንባቸዋል፤ ኮርቻ የሚጫንባው ለኮርቻ ብቻ የተለዩ ሲሆኑ ለጭነት የሚሆኑት ደግሞ ለጭነት የተለዩ ናቸው። በዚህ ሀገር የተወሰነ ቁጥር ያላቸው አጭር ፈረሶች(Ponies) ለጭነት አገልግሎት የሚውሉ ያሉ ሲሆን እንደፈረሶቹ በቀላሉ ተጎድተው ከጥቅም ውጭ የሚሆኑ ናቸው። ከእነዚህ ይልቅ ብዙ ቁጥር ያላቸው አህዮች የተሻለ የጭነት አገልግሎት ይሰጣሉ። እነዚህ ከበሬዎችም የበለጠ የተሻለ የሽክም አገልግሎት ይሰጣሉ፤ በሌሎች ብዙ ሜዳማ አካባቢዎች ግመሎች ክብደት ያለው ሽክም ይሸከማሉ።[2]³⁴

³⁴ Francisco Alvarez 78 202-204

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

Table 2 በዚያን ዘመን የነበሩ የማዕረግ ስሞችና የስጣልን ደረጃዎች፡-

1.	ንጉሠ ነገሥት ዘ ኢትዮጵያ / ንግሥተ ነገሥታት	11.	ራስ	21.	በጅሮንድ
2.	ንጉሥ	12.	ቢትወደድ	22.	ፀሐፊ ትእዛዝ
3.	እቴጌ	13.	ደጃዝማች	23.	ልጅ/አቤቶ
4.	አልጋ ወራሽ	14.	ፊታውራሪ	24.	እመቤት
5.	እንደራሴ	15.	ሊቀመቹስ	25.	አበጋዝ
6.	መስፍን	16.	ቀኝአዝማች	26.	ባላምባራስ
7.	መርዕድአዝማች	17.	ግራአዝማች	27.	ነጋድራስ
8.	ልዑል/ልዕልት	18.	ብላቴንጌታ	28.	ከንቲባ
9.	ዋግሹም	19.	አፈንጉሥ	29.	አጋፋሪ
10.	ባህር ንጉሥ(ባሐረ ነጋሽ)	20	አዛዥ		

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ዘጠኝ

1513 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወደ ፓርቹጋል ንጉሥ አማኑኤል -ቀዳማዊ የተላከው የወናግሰገድ ደብዳቤ

[ተክለዓድቅ መኩሪያ እንደተረጎመው]

«በስመ እግዚአብሔር አብ ዘአልቦ ቅድምና ወበስመ ኢየሱስ ክርስቶስ ወልዱ ዋሕድ ዕሩይ ምስለ አብ፡-...»

ስሜ ልብነድንግል በኢትዮጵያ ቋንቋ ድንግል ያበራችለት፤ ይህም ስም የተሰጠኝ ቅድስት ጥምቀትን በተቀበልኩበት ቀን ነው፤ በነገሥሁ ጊዜ ዳዊት ተባልሁ። ዳዊት ፍቁሬ እግዚአ ዘእምነገደ ይሄዳ፣የዳዊት ልጅ የሰሎሞን ልጅ፤..... የዘርዓ ያዕቆብ ልጅ በሥጋ የናሁ (የናዖድ) ልጅ። የላይኛውና የታችኛው ኢትዮጵያ የትልልቆችም የነጋሢ ግዛቶች፣ የክሶኣ ንጉሥ፣ የካፋታ(ከፋ)፣ የፈጠጋር፣የአንጎት፣ የባሩ፣ የበአሊንገዝ፣ የአድኦ፣ የሻንግ(ወንጂ)፣ ዓባይ የሚፈልቅበት የጎጃም፣ የአማራ፣ የቦጌምድር፣ የደምብያ፣ የዋኝ፣ የትግሬመኮንን (ትግሬ መኾኔ)፣ ንግስተ ሳባ የወጣችበት የሳባይም (ሳባ)፣ የባህረ ነጋሽ ንጉሠ ነገሥት በመጨረሻ እስከ ኑብያ ያለው ግዛት ጌታ እርሱም ከግብፅ የሚዋሰን።

ከፍ ላለውና ለኃይለኛው ለፖርቱጋል ንጉሥ ለአማኑኤል፤ በእግዚአብሔር ፍቅር የሚኖረው የካቶሊክን ኃይማኖት አጽንቶ የያዘ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሐዋርያት የጴጥሮስና የጳውሎስ ልጅ የክርስትያኖች ወዳጅ የእስላሞች ዋና ጠላትና ዳኛ፤ የአፍሪካ አገር የጉኔ(ጉይኔ)፣ የፕሮሞንቷር፣ የሎን ደሴት የቀይ ባሕር፣ የዐረብ፣ የፋርስ፣ የአርሙስ፣ የታላቂቱ ሕንድና የደሴቶች ሁሉ ፤ በዙሪያውም የሚገኙ አገሮች የታላላቅ ቤተ መንግስትና የአዳራሾች ጌታ፣ የክርስትያን ኃይማኖት ተከላካይ፡፡

እስላሞችን (የክርስትያን ጠላት) እንደ ውሻ አረመኔ ታባርራቸው ትዘርፋቸው ዘንድ ጌታ እግዚአብሔር ኃይል ሰጠህ፡፡

አሁንም ሰላም ላንተ ይሁን፤ ለንግሥቲቱም ለውዲቱ ንደኛህ ክርስቶስ ጸጋውን የሰጣት የድንግል ማርያም አገልጋይ ፤ ለውንዶች ልጆችህም ሁሉ ሰላም ይሁን፤ ከነርሱም ጋር መዓዛው በሚጣፍጥ የጽጌሬዳ አበባ በሞላበት አትክልት እንደተቀመጥህ ሁሉ ደስታህን የምታይ ለሌቶች ልጆችህም ሰላም ይሁን፤ ሥጋጃው በተነጠፈበት የመሳፍንቶችና ያለቆች አዳራሽ በጥሩ ልብስ አገጠው ለሚታዩት ለዳኞችህና ለአማካሪዎችህ ለጦር አለቆችህም ሰላም ይሁን፡፡

ከአይሁድና ከአረመኔዎች (እስላሞች) በቀር ላገርም ለሕዝብም ለከተሞችም ለዓለምም ሁሉ ሰላም ይሁን፤ ቡራኬዬንና ምኞቱንም፤ ከመጨረሱ በፊት ለአብያተ ክርስትያናትና ለኢየሱስ ክርስቶስ ለታመኑት ክርስትያኖች ሁሉ ሰላም ይሁን አሜን፡፡

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ጌታዬና አባቴ ሆይ፤ በመላክተኞችንና በወዳጆችን በማቴዎስ³⁵ በኩል ስሜን በአወቅህ ጊዜ የግዛትህን አማካሪዎች ጳጳሳትን ኤጲስ ቆጶሳትን የግዛትህን ቀሳውት ሰለሰበሰብህና መላክተኞቹን በመላኬ ለጌታ አምላክ ምስጋና ስለአቀረብህ ባንተ በጣም ደስ ብሎኛል።

መላክተኛውንም በክብር መልካም አቀባበል አድርጋችሁለት በዚህም ከእናንተ ይበልጥ እኔን ደስ ብሎኝ እግዚአብሔርን አመሰግንሁ በግዛቴ ያለም ሕዝብ ሁሉ ይኸን ቀን አከበረ።

ዳሩ ግን ይኸ መላክተኛ እግዛቴ ከገባ በኋላ እገዳመ ራዕይ መሞቱን በሰማሁ ጊዜ ደስታዬ ወደ ኀዘን ተለወጠ።

እኔ ወደዚያ ስላላክሁትና ይኸ ችግር ስለአልደረሰ ተጽናንቼ አለሁ። በዚያን ዘመን አባቴ ሞቶ እኔ ዘውድ ጭኚ የነገስሁ ጊዜ ዕድሜዬ ገና 11 ዓመት ነበር። ስለዚህም መንግስቱ ይመራ የነበረው እንደ እናቴ በምመለከታት በንግስት እሌኒ እጅ ነበር። ስለዚህም የአረመኔዎቹን አገር ለማለፍ ሲል አብረሃም የሚባለውን ስሙን መለወጡን አልሰማሁም በማውራታንያ አገር በዳቡል ክርስትያን መሆኑ ሲታወቅ ከታሠረ በኋላ የኔ መላክተኛ መሆኑን ሲሰሙ ያንተ ጀግኖች የጦር

³⁵ ማቴዎስ አልያም ማቴውስ ተብሎ የሚጠራው ሰው አርመናዊ ነጋዴ የነበረ ነው። ከቦታ ቦታ ለመንቀሳቀስ እንዲያመቸው በሙስሊሞቹ ሀገራት መካከል ሲያልፈፍ ስሙን ይቀያይር ነበር

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አለቆች ከታሰረበት አስፈትተው እግርማዊነትህ ፊት እንዲቀርብ መርከብ አሳፍረው ላኩት።

በዚያም ደርሶ የተላከበትን መልእክት በገለጸልህ ጊዜ የጦር አለቃህ ሉፕ ደ ሰኪዬራ (Lopez de Sequeira) በላከው እንዳስታወቀኝ መላክተኛውን በመልካም አቀባበልና በደግነት እንደተቀበልኸውና ስጦታም እንዳደረገለት ሰማሁ የዚህንም ጊዜ ወሬ በደብዳቤ ያመጡልኝ ሰዎች *ክሌድዋር ጋልቫ*ም ጋር የነበሩት ናቸው። ዳሩ ግን ጋልቫም በካሚራን ደሴት መሞቱ ያሳዘናል። ይኸን የመሰለ የትልቅ ሰው መሞት በጣም አሳዘኖኛል። ካንተም ዘንድ የመጡት ሰዎች በደረታቸው መስቀል አድርገው ባይ የክርስትያንነታቸው ምልክት የቀናቸው የክርስትያን ወገኖች በመሆናቸው ደስ ብሎኝ ለእግዚአብሔር ምሥጋና አቀረብሁ። ከታላቅነትህ ዘንድ የመጡ እንደመሆናቸው ተቀብዬ አነጋገርሁዋቸው። እነሱም በመርከብ ሲመጡ የገጠማቸውን ችግር ፤ ወደ ኢትዮጵያም ለመድረስ ተፃምራት ፤ ያደረጉትን ሁሉ ከነሱ እየሰማሁ ደስ አለኝ። እነሱም እንደ ገለጹልኝ የጦሩ አለቃ በቀይ ባሕር ወዲያና ወዲህ ብዙ ጊዜ ሲዞር ቆይቶ ስለ ነበር ወደኢትዮጵያ መጥቶ አገራችንን ለማየት በፍጹም ተስፋ አጥቶ ወደ ሕንድ ለመመለስ አስቦ ነበር፤ ነገር ግን እግዚአብሔር ለርሱና ለጓደኞቹ ስለራራላቸው በባሕር ላይ ብዙ ቀን ከተቸገሩ በኋላ እግዚአብሔር የቀይ መስቀል ምልክት አሳያቸው። የቀይ መስቀሉም ምልክት በቀጥታ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እኛ ወደአለንበት ቀበሌ አመጣቸው። ይኸም እንደተዓምምራት የሚቆጠርና የጦር አለቃው የእግዚአብሔር ወዳጅና ደግ መሆኑን ያስረዳል። እግዚአብሔርም በቅዱሳን አበውና በቅዱስ ፊቅጦር (Saint Victor) የሕማም መጽሐፍ ላይ አንድ ክርስትያን የሆነ መስፍን ወደ ኢትዮጵያ ንጉሥ ዘንድ መጥቶ እንደሚገናኝና ቃል ኪዳን እንዲያደርግ ገና አስቀድሞ ገልጸዋል።

ይህ ትንቢት በዘመኔ ይፈጸማል ብዬ ተስፋ ሳላደርግ ፈቃዱ ሆኖ ስለፈጸመው የእግዚአብሔር ቅዱስ ስሙ ይመስገን። እርሱም በኢየሱስ ክርስቶስ አባቴ ለሆንኸው ላንተ ለወዳጄ ለወደፊቱ መልክትና መላክተኛ ለመላክና ... በቀናችይቱ ኃይማኖት አንድ እንድንሆን አደረገን። እስካሁን ድረስ ክርስትያን ከሆነ ከአንድ ንጉሥ ጋር ግንኙነት ለማድረግና ለመተዋወቅ አልሆነልኝም ነበር። እውነተኛውን የክርስቶስን እውቀት ለማወቅ ባልተጠሩት በአረመኔዎችና በመሐመድ ልጆች በተከበብሁበት ሰዓት ባገሬና በመሬቴ ደስ ብሎኝ ይኸን ሰዓት በግምት እጠባበቅ ነበር። እነዚህም አረመኔዎች ከመካከላቸው ግማሾቹ በዛፍና በእሳት ግማሾቹ በፀሐይ አንድ አንዶቹም ደግሞ እባብ አምላካቸው እንደሆነ የሚያምኑ ናቸው። እነዚህንም ከእውነተኛይቱ ኃይማኖት መንገድ የወጡ ሞኞች ውሾች አድርጌ ከመቁጠር በቀር ከነርሱ ጋር ግንኙነት ማድረግም መተዋወቅም ቃል ኪዳን ማድረግም በፍጹም አልፈልግሁም። አሁን በእግዚአብሔር ቸርነት ከጠላቶቹ አርፌአለሁ፤

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እነዚህም የሚያስፈሩት ጠላቶች ወደወሰን ሲቃረቡ የኔ ጦር አለቆች እያባረሩ ብዙ ምርኮ አድርገው ይመልሷቸዋል። በዚህም ዳዊት በመዝሙሩ የንጉሥን ምኞት ፈፅሞ ምኞቱ የቀና ነውና እንደሚለው እግዚአብሔር ረዳቴና ደጋፊዬ ስለሆነ እንደማያሳፍረኝ አወቅሁ። ስለዚህም ነገር የሚመሰገነው እርሱ አምላክ ብቻ እንጂ እኔ አይደለሁም። ስለዚህም ያደረግኩት ምሥጋና እያቀረብሁ ቅደስ ቃሉንና የማያልቀውን ደግነቱን የማይመረመረውን ኃይሉን አስተምራለሁ። በዚህም ባንተም በኔም ግዛት የሚወለዱት ልጆች በክርስቶስ ኃይማኖት ጸንተው ዘለዓለማዊውን ግዛት እንዲወርሱ እመኛለሁ። ነገር ግን የጌታን ሕግ አብዝተህ ካጸናህና ካሰፋህ አይቀር እንደምንም ብለህ የክርስትና ኃይማኖት ጠላት በሆኑት በአረመኔና በእስላሞች ዛሬ የተያዘውን ቅዱስ መቃብር የሚገኝበትን ሥፍራ (ኢየሩሳሌምን) ልታስለቅቅ ይገባል። ይኸን ብታደርግ ስምህ ለዘለዓለም ሕያው ይሆናል።

ወደ ጉዳያችን እንመለስና ከማቴዎስ ጋር ከመጡት መላክተኞችህ ሦስቱን የጦር ሹሙ እስከ ምጥዋ የኛ ገባርና ዜጋ ከሆነው ከባሕር ነጋሽ ንጉሥ ጋር ተነጋግሮ መላክተኞቹን ወደኔ ከሚያማምርና ደስ ከሚያሰኝ ገጸ በረከት ጋር ልኳቸው በታላቅ ደስታ ተቀበልኋቸው። ከሁሉም ይበልጥ ደስ ያለኝ ስምህን መስማቴ ነው። ስለዚህም በአሁኑ ሰዓት የአረመኔዎቹን አገር በወዴት በኩል ሄዶ ለመውረር መመካከር

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ይዘናል። ከኔ በኩል ማናቸውም ለዚህ ጉዳይ ባለኝ ኃይል ሁሉ ለመሥራት የተዘጋጀሁ ነኝ ፤ ካሁኑም ጀምሮ ሺ ጊዜ መቶ ሺ (አንድ መቶ ሚሊዮን) የወረቅ ድራህም እንደዚሁም የጦር ወታደር ብረታ ብረት እንጨት ስንቅ ለመስጠት ተስፋ እሰጣለሁ። ከዚያ ወደኔ የላክኸው ሮድሪክ ደ ሊማ³⁶ የሚባለው ካፒቴንና የተወደደው ወዳጃችን ጠንቃቃውና ኃይማኖታው ፍራንቼስኮ አልቫራዝ³⁷፣ ባንድነት ይገኛሉ። አልቫራዝም ስለ ኃይማኖት ብዙ አምቀጾች ብንጠይቀው የተተካከለ ደንበኛ መልስ የሰጠን ሰው ስለሆነ ለዚህ ላሰብነው ለታላቁ ጉዳይ በመካከላችን መላክተኛ ይሆን ዘንድ ይኸን ከፍ ያለ ደረጃና ክብር ሊያገኝ የሚገባው ነው። ስለዚህም በመንግስቱ ወሰን ያሉትን የምጥዋ ፤ የላቃን፤ የዘይላን፤ የመሮሬን (መርዌን) ደሴቶች ሕዝቦች እያስተማረ ክርስትያን እንዲያደርጋቸው በተለይ ሥልጣን በእጁ ሰጥቶታለሁ። ለዚህ ክብርና ሹመት የሚገባው መሆኑንም ከመረመርሁ በኋላ የሽልማት ልብሴን ፤ መስቀሌን ከፍ ያለ ሥልጣን እንድያገኝ በትረ መንግሥቴን ሰጥቼው የነዚህ አገሮችና ደሴቶች ኤጲስ ቆጶስ እንዲሆን ሾሜዋለሁ። እግዚአብሔር ከፍ ያለውን አሳብህን እንዲፈጽምልህ በጠላቶችህም ላይ ድንልን እንዲሰጥህና ከእግርህ በታች እንዲወድቁና ምሕረት እንዲለምኑህ ተስፋ አደርጋለሁ። እግዚአብሔር እኛም ተስፋ

³⁶ ሮድሪክ ደ ሊማ በኢትዮጵያ የፖርቹጋል አምባሳደር ሆኖ የተሾመው ሰው ነው

³⁷ ይሄ በዚህ መዕሐፍ ላይ እንደ ቀዳማይ የመረጃ ምንጭ የተጠቀሰው ፖርቹጋላዊ ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የምናደርገውንና የምትመኘውን ዘለዓለማዊ ሕይወት ይስጥህ። ደግነትህን ትሩፋትህን ተግባርህን ሁሉ ከብዙ ሰዎች ሰሞቹ ባይን እንዳየሁና እንደሰማሁ ሆኜ ይኸ ሁሉ ከተስፋ አልፎ ለልቤ የሰጠኝን ደስታ መናገርና መተረክ ያቅተኛል። ዘውድህ እየጸና ከጊዜ ወደ ጊዜ እግዚአብሔራር ጸጋውን ሰጥቶ በምግባርህ ለላየኛው መንግሥቱ እንዲያበቃህ እለምናለሁ አሜን።

ከዚህም በላይ እንደ አባትና እንደ ልጅ እርስ በራሳችን እየተረዳዳን በፍቅር እንድንኖር እለምናለሁ። ከኔ ወገን እንደልጅህ አድርገህ ደስ የሚያሰኝህንና የምታዘኝን እንደ ልማዴ ለመፈፀም ተስፋ እሰጣለሁ በዚህም ሌላ አላስገባም።

ለመላክተኞችህም በመካከላችን የኃይማኖት ልዩነትና መከፋፋል እንዳይኖር ስል በምጥዋ በላካ በወደቦቼም ሁሉ እንደልባቸው እንዲሠሩ ሥልጣን ሰጥቻቸዋለሁ። ወናው ሀሳባችንም እንዲከናወን ያንተ ሰዎችና ወታደሮች ወደ ባሕር ጠርፍ ቢመጡ የኔ ጦር በሥፍራው ተገኝቶ ማናቸውንም እርድታ ለማድረግ ዝግጁ መሆኑን ከኔ ወገን አረጋግጣለሁ። በዚህ በግዛቴ ጠረፍ አንድም ክርስትያን የለም፤ አንድም ቤተክርስቲያን አይታይም። ስለዚህ ነው ለሶወችህ በዚያ በእስላም ጎረቤት በሆነው አገር እንዲኖሩ መፍቀዴ ይኸም ግዛትህን ለማስፋት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ብቻ ሳይሆን ከላይ በአምላክ ፈቃድ እንደ አሰብኸው ኃይማኖትን ለመጠበቅና ለመከላከል አስፈላጊ መሆኑን ተመልክቼዋለሁ።

በተረፈ የወርቅና የብር ቅርፃቅርፅ መስራት የሚችሉ ጎበዛዝት ፤ የብረታ ብረትና የእጅ ብልሃት ሥራ የሚያውቁ ሠራተኞች፤ ሊቃውንትና ሕግ አዋቂ ከሌላውም ጋራ የቤተክርስቲያን መጻሕፍት ለማተም ጥበብ ያላቸውን አዋቂዎች እንድትልክልኝ እለምንሃለሁ። እነሱም ሲመጡ በቤታችን በብላሽ አስቀምጦን እንደምንችለው ያህል በታማኝነት በውል እያስረዳናቸው በፈለጉም ጊዜ ወደ አገራቸው እንዲመለሱ ነጻነት ሰጥትን እንደምናሰናብታቸው በዚህ ሥፍራ በደህና እንደምናኖራቸው በኢየሱስ ክርስቶስ ስም እምልልሃለሁ። እንደወዳጅ ባልቆጥርህ ይኸን አልጠይቅህም ነበር። ለመላክተኛዬ ለማቴዎስ ያደረግኸውን መልካም አቀባበል በልዩ ንጉሣዊ ችሮታህ የመንገዱን ኪሳራ ሁሉ እንደከፈልከው ስለማውቅ እኔም አንድ ቀን በፋንታዬ ብድር እንድመልስ ተሰፋ አደርጋለሁ። አባት ልጁ የሚለምነውን እምቢ አይልም ፤ እንግዲህ አንተ አባቴ ነህ ፤ እኔም ልጅህ ነኝ። አንዲት ድንጋይ ከሌላ ጋር ሆና ሁለቱ ለሕንፃ እንደሚያገለግሉ እኔ አንተም በቃል ኪዳን ባንድነት ተሳራቢን ባንድ ልብና በክርስቶስ ፍቅር እንደንጓዝ አሜን።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከወናግሰገድ ለዶም አማኑኤል (ለንጉሥ አማኑኤል ሣልሳዊ) የተላከው ደብዳቤ

[አልቫሬዝ እንደጻፈው-]

ይሄ ደብዳቤ ከዚህ ክፍል ቀድሞ ባለው ክፍል ላይ በተክለጻድቅ መኩሪያ ከተተረጎመው ደብዳቤ ጋር አንድ አይነት ነው። ነገር ግን ተክለጻድቅ መኩሪያ የተረጎመው በፈረንሳይኛ ቋንቋ ከተጻፈ መጽሐፍ ላይ ስለሆነ የተወሰነ ልዩነት አለው።

መጀመሪያ በሌለው ለዘላለም በነበረው በእግዚአብሔር አብ ስም፤ ብቻውን የማይታየውን እሱን በሚመስለው በእግዚአብሔር ወልድ ፤ የዉሆች መሰረት ሳይመሰረት አስቀድሞ የነበረ የኳክብት ብርሃን፤ በቀደመው ዘመን በድንግል መኅፀን ያለ ወንድ ልጅ ዘርና ጋብቻ የተፀነሰ፤ ጥበቡም እንደዚያው የረቀቀ። በጲራቅሊጦስ ስም ፤ ቅዱስ በሆነው መንፈስ፤ ሁሉንም በሚመረምረው፤ አስቀድሞ በሰማያት ከፍታ ላይ በነበረ፤ ያለድጋፍና ባላ ሰማይን ባኖረው ፤ ምድረን በዘረጋው፤ መጀመሪያ ለሌለው፤ ከምስራቅ እስከ ምዕራብ ፤ ከሰሜን እስከ ደቡብ ያማይታወቅና ያልተፈጠረ፤ የመጀመሪያም ሁለተኛም ያልሆኑ፤ ነገር ግን ሥላሴዎች በአንድነት አንድ የሁሉ ነገር ፈጣሪ፤

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እስከ ዘላለም አንድ ሀሳብና አንድ ቃል ለዘላለም ዓለም የሚኖር አሜን።

«...ይሄ ደብዳቤና መልዕክት የተላከው ከዕጣነ ድንግል ነው፤ ይሄም ክርስትና ሲነሳ የተሰጠው ስያሜ ነው። ንጉሥ ሆኖ ሲሾም ንጉሥ ዳዊት ተብሎ ተሰየመ፤ የግዛቶቹ ራስ የሆነው ፣ በእግዚአብሔር የተወደደው ፣ የኃይማኖት ባላ፣ የይሁዳ ዘር፣ የዳዊት ልጅ፣ የሰለሞን ልጅ፣ የአምደዕዮን ልጅ፣ የያዕቆብ ልጅ፣ የማርያም ልጅ፣ በስጋ የናሆም ልጅ (የናሁ/የናዖድ ልጅ)፣ ከፍ ያለችው ኢትዮጵያ ንጉሥ፣ የኃያላን መንግስታት ፣ ጎሳዎች እና ግዛቶች፣ የሸዋ ንጉሥ፣ የጋፋት፣ የፈጠጋር፣ የአንጎት፣ የደባሩዋ፣ የባሊ፣ የጋንዝ፣ የሐድያ፣ የወጅ፣ የጎጃም ንጉሥ፣ የአማራ፣ የቦጌምድር፣ የደምብያ እና ዋግ ፣ የትግሬ፣ ፣ የሳቢያን (ንግስተ ሰባ የነበረችበት)፣ የባሕረ ነጋሽ፣ እስከ ግብፅ ድረስ ያለው ሀገር ጌታ። ...»

ይሄ ደብዳቤ የተላከው ኃይለኛና ከሁሉ የበለጠ ብልሕ ለሆነው፣ ሁልጊዜ ጠላቶቹን ድል ለሚነሳው፣ በእግዚአብሔር ፍቅር ለሚኖረው፣ በካቶሊክ እምነቱ ጸንቶ ለሚኖረው፣ የጴጥሮስና የጳውሎስ ልጅ ለሆነው ፣ ለፖርቱጋልና ለአልጋርቭስ ንጉሥ ፣ ለክርስትያኖች ወዳጅ ፣ ለሙስሊሞችና ለአሕዛብ ጠላት ለሆነው ለንጉሥ ዶን አማኑኤል ነው፤ የአፍሪካና የጊኒ ጌታ፣ የተራራዎችና የጨረቃዋ ደሴት፣ የቀይ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ባህር፤ የአረቢያ፤ የፋርስ እና የኦርሙዝ፤ የታላቂቷ የኢንዲስ፤ በዚያ የሚኖሩ ከተሞችና ደስቶች ጌታ፤ የሙስሊሞች እና የኃያላን አረማዊያን ዳኛና ድልነሺያቸው፤ የሙስሊሞችና ከፍተኛ ቦታዎች ጌታ።

ሰላም ላንተ ይሁን ንጉሥ አማኑኤል፤ በእምነት የጠነከርህ፤ ሙስሊሞችን ለመግደል በጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የተደገፍህ፤ ያለ ጦርና ጋሻ እንደውሻ ታሳድዳቸዋለህ። ለኢየሱስ ክርስቶስ ወዳጅና ለእመቤታችን አገልጋይ ለሆነችው ለባለቤትህ ሰላም ይሁንላት። እንደ አበባ በጠረጴዛ ዙሪያ ለሚገኙት ወንዶች ልጆችህ በዚህ ሰዓት ሰላም ይሁንላቸው። እንደ አጌጡ ቤተመንግስቶች ያማረ ልብስ ለብሰው ላሉት ሴቶች ልጆችህ ሰላም ይሁንላቸው። መጽሐፍ እንደሚለው የፃድቅ ልጆች የተባረኩና በፀጋው ቤቱን የሞሉ ናቸው፤ የፃድቃን ዘር ለሆኑት ዘመዶችህ ሰላም ይሁን። ለአማካሪዎችህ፤ ሰራተኞችህ እና በሕግ ፊት ቆመው ለሚዳኙ ጌቶች ሰላም ይሁን፤ ለሕዝብና በክርስቶስ ለሆኑት በጠቅላላ ሰላም ይሁን። ለትላልቆቹ ከተሞችና በውስጣቸው ለሚኖሩት ማለትም ከሙስሊምና ከአይሁድ ውጭ ለሆኑት ማለትም ክርስትያን ለሆኑት ብቻ ሰላም ይሁን። በክርስቶስ ለሆኑት አብያተክርስቲያናትና መሳፍንት ሰላም ይሁን። አሜን።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ንጉሥና አባቴ ሆይ ወሬው አንተ'ጋ ሲደረስ ሊቀጳጳሱና ጳጳሳቱን በማትዮስ ስም አንዲሰበሰቡ እንዳደረግህ ስለማ በጣም ሐሴት አደረግኩኝ፤ ረካሁኝ እግዚአብሔርንም አመሰግንኩኝ፤ እኔ ብቻ ሳልሆን ሁሉም የኔ ሰዎች በጣም ደስ ብሏቸዋል። ነገሩን ሳጠያይቅ ማትዮስ ወደ እኔ ግዛት ፣ ቢዘን ገዳም እንደደረሰ እንዴት እንደሞተ ነገሩኝ፤ እኔ እሱን አልሰደድኩትም ነበር፤ እድሜዬ ገና አስራአንድ ዓመት ስለነበር እንደ እናቴ ግዛቴን በእኔ ፋንታ የምታስተዳድረው ንግስት እሌኒ ነበረች። ማትዮስ ነጋዴ ነበር ከዚህ ቀደም የሚጠራበትን ስሙን አብረሃምን ቀይሮ ራሱን ማትዮስ ብሎ ሰየመ። በአረማዊያን ሀገር እንደ ነጋዴ ሸቀጡን ጭኖ ሲያልፍ ዳቡል (ሕንድ ጎአ? የሚባል ቦታ የሚገኝ) ደረሰ፤ በዚህ ያሉ ሙስሊሞች ክርስትያን እንደሆነ አወቁ፤ ስለዚህ ወሰዱና በግዞት ቤት አኖሩት። ራሱን በግዞት ቤት በማግኘቱ በስርህ ወዳለው ዋና ካፒቴን ያለ ፍትህ እንደታሰረ፤ የእኔ አምባሳደር እንደሆነና የኢትዮጵያ ንጉሥ ወደ ፖርቹጋል ንጉሥ እደላከው ገልጾ፤ ከታሰረበት እንዲያስፈታው መልዕክት ላከ። ዋናው ካፒቴንህ ይህንን ዜና ሲሰማ ልቡ በኃይማኖት ፍቅር የፀና ስለነበር በጣም ተናደደ፤ ከዚያም በግዞት ቤት ያኖሩትን ሰዎች ለመግደል መርከቦችና ኃይለኛ ሰዎችን ሰደደ፤ የጉዞውን ምክንያትና ጉዳዩን ሁሉ ደርሰው አጣርተው ለእሱ ነገሩት። ከዚያም ወደ ማትዮስ ዞሮ፤ «ኢትዮጵያ ንጉሥ ወደ ወደ ፖርቹጋል ንጉሥ ይዘህ ስለምትሄደው መልዕክት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ንገረኝ፤ አለው፤ ከዚያም ለዚህ መልስ ሲሰጣቸው መንገዱን እንዲቀጥል ተውት። ከዚያም ንጉሥ ሆይ አንተ ያለህበት ተጉዞ ደረሰና <ኢየሱስ ክርስቶስ የተሰቀለበትን መስቀል አመጣሁልህ> አለህ፤ ከዚያም መስቀሉን³⁸ ሰጠህ። ከዚያም ይዞት በመጣው ደብዳቤ ላይ እንደተጠቀሰው ስለራሱና አንተም የጠየቅከውን ብዙ ነገር ነገረህ። እዚህ ያለሁበት ሳይደረስ ደብረ ቢዘን³⁹ ሲደረስ አረፈ፤ አብረውት የመጡት የፖርቹጋል ሰዎች በዚህ ላለው ኤምባሲ የተፃፈውን ደብዳቤ እዚህ መጥተው ሰጡኝ። ደብዳቤው ሲደርሰኝ፤ እግዚአብሔርን አመሰግንኩኝ፤ እዚህ ስለደረሱና ስለኤምባሲው አመሰግንኩት። ስለ አንተና ስለ ሕዝብህ በጣም ደስ አለኝ፤ በራሳቸው ላይ፤ በደረታቸው ላይና በእጃቸው ላይ ያለውን መስቀል ስመለከት በደስታ ተሞላው። ስለ እምነት ስጦታቸው፤ አንተም ክርስትያን እንደሆንክ ማረጋገጥ ቻልኩኝ፤ ወደ ሀገሪ መጥተው የማያውቁትን ሰዎች አገኘው፤ እነዚህ ሰዎች እንዴት አድርገው መንገዱንና ኢትዮጵያ የምትባለውን ሀገር እንዳገኙ ነገሩኝ፤ ምክንያቱም እስከ ዛሬ ድረስ እልተገኘችም ነበር። በዚህ በጣም ተናደድኩኝ። በመካከል ላይ ሀገሪን አጥተው ተስፋቆርጠው በወጀብና በድካም ውስጥ ሆነው ወደ ሕንድ ውቅያኖስ ለመሄድ ሲያስቡ፤ ማታ ላይ ተዓምራዊ በሆነ ሁኔታ ኢትዮጵያ

³⁸ በንግስት እሌኒ ከተሳፈ ደብዳቤ ጋር እየሱስ ክርስቶስ ከተሰቀለበት መስቀል ላይ የተቆረጠ እንጨት ስጦታ ተልኮለት የነበረውን ነው።

³⁹ ዛሬ ላይ ኤርትራ ውስጥ የሚገኝ ገዳም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ባለችበት ሰማይ ላይ ቀይ መስቀል ተመለከቱ፤ በዚያ የነበሩ ጌቶችና ባሕረተኞች በዚህ በጣም ጥልቅ ስሜት ተሰማቸው።

ከዚህ የተነሳ ጉዞቸው በእግዚያብሔር የተመራ እንደነበር አወቁ፤ ይህንን ስሰማ በጣም ተደነቅኩኝ። በእርግጠኛነት ይሄ ምልክትና ቃል የመጣው ከሰይጣን ሳይሆን ከእግዚአብሔር ነው፤ ነገር ግን ወደ እኔ ኤምባሲ መላክና መልዕክተኞች መላክ ካንተ የሆነ ነው። እግዚአብሔርም በቅዱሳን አበውና በቅዱስ ፊቅጦር (St. Victor) የሕማም መጽሐፍ ላይ አንድ ክርስትያን የሆነ መስፍን ወደ ኢትዮጵያ ንጉሥ ዘንድ መጥቶ እንዲገኝና ቃል ኪዳን እንዲያደርግ ገና አስቀድሞ ገልጸዋል። ይሄ ትንቢት በእኔ ዘመን ይፈጸማል አልያም በሌላ ዘመን እንደሚፈጸም አላወቅኩም ነበር። ለስሙ ምስጋና ይግባውና እግዚያብሔር ግን ይሄንን ያውቅ ስለነበር ያንተን ኤምባሲ ላክልኝ፤ እኔም ደግሞ የራሴን ኤምባሲ እንድልክልህ፤ እንደ አባትና እንደ ወዳጅ በአንድ እምነት አንድ ሆነናል። ከዚህ ቀደም አንድም ከክርስትያን ሀገር የመጣ ኤምባሲ ገጥሞች አያውቅም፤ አሁን አንተ ለእኔ ቅርብ ነህ ከዚህ ቀደም የነበሩት በሙሉ አረማውያንና ሙስሊሞች ነበሩ፤ [...] ፤ አንዳንዶቹ እግዚአብሔርን የማያውቁ ባሪያዎች ነበሩ፤ አንዳንዶቹ እንጨትንና በእሳትን የሚያመልኩ ነበሩ፤ አንዳንዶቹ ፀሐይን የሚያመልኩ፤ አንዳንዶቹ እባብን፤ ብዙ ዓይነት ነበሩ። እነዚህ ሰዎች እውነት በሆነው ነገር ስለማያምኑ እረፍትና

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሰላም ኖሮኝ አያውቅም፤ ስለዚህ ትክክለኛውን ኃይማኖት ሁሌ እሰብክ ነበር፤ አሁን በእኔ ዘመን ግን ማረፍ ችያለሁ። ከእነዚህ ጠላቶቼ እግዚአብሔር አረፍት ሰጥቶኛል፤ በሀገሬ ድንበር ላይ ያሉ ሙስሊሞችን ለመገናኘት ስሄድ ቀና ብለው አይመለከቱኝም፤ ፊታቸውንም ወደ እኛ አዙረው አይመለከቱንም። ሠራዊቴን ወደ ጦር ሜዳ ስልክ የጦር አለቆቼ በጠላቶቼ ላይ ድል ስለሚቀዳጁ፤ ባለ ድል እሆናለሁ። የዳዊት መዝሙር እንደሚለው እግዚአብሔር በፀጋው አያደክመኝም። እግዚአብሔር በአንተ ኃይል ደስ ይለዋል፤ ንጉሡና ብዙዎች በአንተ ሰላም ደስ ይላቸዋል፤ [...] እግዚአብሔርን መቀደስ ብቻ ሳይሆን ማመስገንም ይጠበቅብናል። አባት ሆይ እግዚአብሔር ለአንተ ዓለምን ሰጥቶሃል፤ የአሕዛብን ሀገራት እስከ መጨረሻው ሰጥቶሃል፤ የተቀሩትን ሀገራት ማለትም እስከኢትዮጵያ ያሉትን የእናንተን ሀገራት ሰጥቶሃል፤ እግዚአብሔር በእጆቹ ላይ በዙ ሀገሮች ስላኖረ አመሰግነዋለሁ። ስለአንተ ስልጣን ኃይል አወራለሁ፤ በእግርህ የሚተኩት ልጆችህ እውነትን የሚያውቁ እንደሚሆኑ አልጠራጠርም፤ እኔና አንተ እግዚአብሔር ባደረገልን ደግነት በጣም ደስተኞች እንሆናለን ምክንያቱም ሁሉንም ነገር ሰጥቶናል። ስለዚህ አሁንም እግዚአብሔር በክርስቶስ ላይ ባመፁት፤ በሙስሊሞችና በማያምኑት እጅ ያለውን በኢየሩሳሌም የሚገኘውን ቅዱስ ስፍራ በእጆችህ እስኪያስገባ ድረስ ጸሎትህን አታቋርጥ። ይሄ ነገር በተሳካ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ጊዜ ከአንተ የበለጠ ታላቅ ማን ይሆናል፤ ካንተ ስም ውጪ የማንም ሊጠራ አይችልም፤ ያንተ ስም ብቻ ጋናና ይሆናል፤ ይሄንን እንደ መልካም መልዕክተኛ አስቤው በውስጤ አኑሬው ነበር። [...] ይሄንን ባደረግህ ጊዜ የሰዎችን ውዳሴ ትጠግባለህ።

ስሙን ማትዮስ ብሎ ከቀየረው ከአብረሃም ጋር እንዴት አምባሳደሮችህን እንደ ላክህ ሰምቼያለሁ፤ እሱ ነው ካንተዘንድ የተላከውን መልዕክት ይዞልኝ የመጣው። ከአብረሃም ጋር ከመጡት ከእነዚህ አምባሳደሮች መካከል ሦስቱ በመንገድ ላይ ስለሞቱ እዚህ አልደረሱም፤ የካፒቴኖቹ አላቃ ታላቁ ካፒቴን እስከ ምፅዋ ድረስ መጥቶ ነበር። ከዚያም በእኔ ስር ያለውን ባህረ ነጋሽ የተባለውን ንጉሥ አግኝቶት ከዚያም አምባሳደሮቹን ወደ እኔ ላካቸው። ስለ አንተ መልካም ዜና ስላሰሙኝ በጣም ደስታ ተሰምቶኛል፤ በዚህ ዓለም ካለው ሀብት እና የከበረ ድንጋይ ሁሉ ይልቅ ያንተ ስም ደስታ ይፈጥርልኛል። መልዕክትህን በሐሴት ተቀብዬዋለሁኝ። ይሄንን እዚህ ላይ እናቁምና ሌላ ነገር እናንሳ።

አንተ እንዳደረግከው የሰላም አምባሳደር እኔም መላክ የምችል ከሆነ ፣ የልቤንም ምኞት የምታደርግልኝ ከሆነ ሁለት መቶ ሚሊዮን ወርቅ (?) እሰጣለሁ በወዳጅነትም እንገናኛለን። በዚህ እኔ ምን ያክል ለዚህ ጉዳይ ትኩረት እንደሰጠው ትረዳለህ፤ ልክ የኢየሱስ ክርስቶስ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሐዋሪያት በአንድ ልብና በአንድ መንፈስ እንደነበሩ፤ ስለዚህ እኔንም በጣም ደስተኛ አድርገኸኛል። አባቴ ንጉሥ አማኑኤል፤ ብቻኛ የሆነው፤ ወጣት ያልነበረው ደግሞም የማያረጀውና ለዘላለም የሚኖረው አምላክ ይጠብቅህ፤ያኑርህ። በአንተ ትዕዛዝ ታላቁ ካፒቴንህ የላከውን ኤምባሲ ይዘው የመጡት ጥሩ ሆነው አግንቻቸዋለሁ። እኔ ያለሁበት ሲደረሱ በክብር ተቀብዬአቸዋለሁ፤ ዶን ሮድሪጎ ደ ሊማ የኤምባሲው ራስ ሆኖ መጥቷል፤ ራስ ስለሆነ ለሱ ደግሞ የተለየ ክብር ሰጥቼዋለሁ። ከኤማባሲው ጋር አብሮ የመጣው ፔድሮ ፍራንሲስኮ አልቫሬዝ⁴⁰ ወደ እኔ ቀርቦ ብዙ ሞገስና ፍቅር ገልጬለታለሁ። ይሄንን ያደረግኩት እሱ በቃሉ የታመነ እና ፃድቅ ሰው፤ እንዲሁም በኃይማኖት ጉዳይ እንደዚያው ስለሆነ ነው። እሱን በእኔ ግዛት ድምበር ላይ የሚገኙትን ምዕዋን፤ ዳህላክን፤ ዘይላንና ሌሎች ቀይ ባህር ላይ የሚገኙትን ደሴቶች ጌታና ኃይማኖት ቀያሪ አድርገህ ትሾመዋለህ፤ ጌትነቴን እንደሚያመላክት እኛ ፈቅደንለት ለእጆቹ መስቀል እና ለሰውነቱ ልብስ ተክህኖ ሰጥተነዋል፤ እሱ በተባሉት ሀገራት እና ደሴቶች ላይ ጳጳስ እንዲሆን ትዕዛዝ ስጥ፤ ይሄን የምታደርገው እሱ ለዚህ ሹመት ብቁ ፤ሚገባውና የሚመጥን ስለሆነ ነው። አንተ በጠላቶቻህ ፊት እንዳትደክምና ጠላቶቻህ በእግሮቻህ ላይ ሳይወድቁ በፊት እንዳታረጁ እግዚአብሔር ቸርነት

⁴⁰ ይሄ በዚህ መዕሐፍ ላይ እንደ ቀዳማይ የመረጃ ምንጭ የተጠቀሰው ፖርቹጋላዊ ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ያድርግልህ። እግዚአብሔር እንድሜህን ያርዝመው፤ እኔም ለራሴ እንደምመኘው፤ በመንግስተ ሰማያትም ድርሻ ይስጥህ።

መልካም ነገር በጆሮዬ ሰምቼ ነበር፤ በዓይኖቼ ግን አይቼው አላውቅም ነበር፤ አሁን ግን ዓይኖቼ አይተውት የማያውቁትን አዩ። ለሚወዳቸው ለምርጦቹ እንደሚያደርገው እግዚአብሔር ቸርነት ያድርግልህ፤ ማደሪያህንም እንደ ቅዱሳኑ ያድርገው። አሜን።

መልዕክቴን በሊካካኔት(Licacanate) በኩል ልኬልሃለውኝ። እኔ ምን እንደ ምፈልግ እሱ ይነግርሃል፤ አባ ፍራንሲስኮ አልቫሬዝን ወደ ጳጳሱ መልዕክት እንዲያደርስ ልኬዋለሁ። ይሄ ጉዳይ እኔ ለእሱ የምታዘዝ እንደሆንኩኝ ለመግለፅ ስለሆነ ጉዳዩ የግል ነው። አንተ ማዘዝ ስትፈልግ አባት ታናሽ ልጁን እደሚያዝ እዘዘኝ፤ መልዕክቴ እንደደረሰኝ ያዘዘክኝን እፈፅማለሁ። መረዳዳት እንድንችል ሁሌም ፃፍልኝ። ወደ ምፅዋ እና ዳህላክ ፣ወደ ሌሎች ወደቦች የላካቸው ሰዎች ሲደርሱ ያዘዘክኝን አደርጋለሁኝ፤ ሰለዚህ እርስበርሳችን እንድንረዳዳ እፈልጋለሁ። ያንተ ሰዎች በዚያ ሲደርሱ፤ እኔም በዚያ እገኛለሁ፤ ምክንያቱም እነዚያ የእኔ ግዛቶች ናቸው፤ በእነዚህ ቦታዎች ምንም ክርስትያንም ሆነ ቤተክርስቲያ የለም፤ ሁሉም ሙስሊሞችና አረማቂያን ናቸው። ያንተ ሰዎች በእነዚህ በሀገሬ ድንበር ላይ በሚገኙ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ቦታዎች ላይ ቢሰፍሩ የእኔ ደስታ ነው። ስለዚህ አስቀድሞ የጀመርኸውን ስራ ፈፅሞ።

በወርቅና በብር፣ በመዳብ፣ በብረት፣ በቲን፣ እና በሊድ የተለያዩ ቅርፃቅርፆችን መስራት የሚችሉትን ሰዎች ላክልኝ፤ ለአብያተ ክርስቲያን የሚሆን ሊድ ላክልኝ። መጽሐፍ የማተም ጥበብ ያላቸውን ሰዎች ላክልኝ ፤ በወርቅ የመለበጥ እና የወርቅ ቅጥል የመስራት ጥበብ ያላቸውን፤ እነዚህ ደግሞ መጥተው በእኔ ዘንድ በእንክብካቤ እንዲኖሩ ላክልኝ። በፍላጎታቸው ወደ ሃገራቸው መመለስ ከፈለጉ ግን እኔ አልከለክላቸውም። ይህንን እንደማድረግ በሕያው በእግዚአብሔር ልጅ በኢየሱስ ክርስቶስ እምላለሁ። አንተ ደግሞ ይሄንን የማድረግ ግዴታ እንደሌለበት ሰው አድርግልኝ። ይሄንን የምጠይቀው ቸርነትህንና መልካም ስነምግባርህን ስለማውቅና እንዴት እንደምትወድደኝ ስለ ማውቅ፤ ለአብረሃምም ቸርነት ስላደረግክለት ነው። ስለዚህ አንተን ለመጠየቅ ድፍረት አገኘው፤ በዚህ ደግሞ አላፍርም ምክንያቱም ወደፊት የምከፍለው ነው የሚሆነው። ምክንያቱም ልጅ አባቴን ሲጠይቀው አላደርግም አይለውም፤ አንተ አባቴ ነህ፤ እኔ ደግሞ ልጅህ ነኝ፤ እኛ ሁለታችን በግርግዳ ውስጥ እንደተነባበሩ ድንጋዮች ነን፤ ከዚያም ባለፈ ከልብ በሆነ የባለማት ራስ በሆነው በክርስቶስ ፍቅር ተጣብቀናል።እሱ ኢየሱስ ክርስቶስና በእሱ

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

የሆኑት በግርግዳ ውስጥ እንደሚገኙ ድንጋዮች አንድ ላይ ተጣብቀዋል።[2]⁴¹

⁴¹ Fransisco Alvarez ገጽ 389

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስር

1516 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወደ ፓርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ ሣልሳዊ የተላከው የወናግስገድ ደብዳቤ

[ተክለዓድቅ መኩሪያ እንደተረጎመው]

«በስመ እግዚአብሔር አብ ዘአልቦ ቅድምና ወበስመ ኢየሱስ ክርስቶስ ወልዱ ዋሕድ ዕሩይ ምስለ አብ፡-....»

« የሚታየውንና የማይታየውን ሰማይና ምድርን በፈጠረ ሁሉን በሚችል በእግዚአብሔር አብ ፤ የአብ ነብይና መላክተኛ ልጁም በሆነ በእግዚአብሔር ወልድ ሐዋሪያት ወንጌልን ይሰብኩ ዘንድ ባጽናና በነቢያት በተነገረ ክአብና ከወለድ ጋር ትክክል በሆነ በእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ሦስትነታቸው በሰማይም በምድርም በባሕርም ፍፁም በሆነው በሥላሴ ስም አሜን! »

እኔ እጣነ ድንግል ትርጓሜውም ድንግል ያበራችለት ይሄም ስም የተሰጠኝ ክርስትና በተነሣሁበት ቀን ነው። አሁን ግን በትረ መንግሥት በጨበጥሁ ጊዜ የፍቁረ እግዚእን የዳዊትን ስም የኃይማኖት ዓምድ ከይሁዳ ቤት የመጣውን ስም ወሰድሁ። የእስራኤልን ነገስታት የዳዊት የሰሎሞን ልጅ የዓምደ ጽዮን የዘረዓ ያዕቆብ የበእደ ማርያም የናሁ(ናዖድ) ልጅ በሥጋ ልደት። ለትልቁና ለኃያሉ መስፍን ለዶም ዮሐንስ የፖርቱጋልና የአልጋርብ ንጉሥ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የአማኑኤል ልጅ የኢየሱስ ክርስቶስ ሰላምና ጸጋ ካንተ ጋር ይሁን አሜን።

ያባትህን ችሎታና ኃይሉን የልቡንም ደግነት የጨካኙን የመሐመድን ልጆች መዋጋቱንም ሁሉ ከአዋቂዎች በጊዜው ሰምቼ የክርስቲያን ኃይማኖት ይጠበቅና ይከበር ዘንድ ይስፋፋም ዘንድ ይኸንን ድል ለሰጠው ሁሉን ለሚችል ለሕያው እግዚአብሔር ምስጋና አቀረብሁ። እኔም ለዚህ ጉዳይ ኃይሌን ሁሉ ለመጨመር ሁል ጊዜ እንደተዘጋጀሁ ነኝ። አሁንም በኔና በአባትህ ጊዜ ተጀምሮ የነበረው ወዳጅነትና አንድነት ባንተም ጊዜ መጽደቁን ከማላክተኞችህ በመስማቴ ከቀድሞው የበለጠ በደስታ ግያለሁ። ስለዚህም እነዚህን በግዛታችን ጠረፍ ያሉትን ክፉ አረመኔዎችና አሕዛቦች ለመውጋት ማናቸውንም ዕርዳታ እሰጣለሁ። በእንዲህ ያለ መተሳሰብ ዕርዳታዬንም ለማዘዝ በፍሥሐ ባለሁበት ጊዜ የሚያሳዝነውና አደገኛው ያባትህ ሞት ወሬው ስለደረሰኝ ትልቁ ደስታዬ ወደ ኀዘን ተለውጦ አሳቤና ምኞቴ ሁሉ እንደገና እስር ገብቶ ተስፋ የሚያስቆርጥ ሆነ። ባገሬ ያሉት መኳንንትና ሊቃውንት በአብያተ ክርስቲያናትና በገዳማት የሚገኙት ሁሉ በጠቅላላው ዜጋችን በሆነው ላይ ሁሉ ይህ አደገኛ ወሬ መራራ ኀዘንንና ሰቆቃውን ጣለበት፤ ለኔም ለራሴ ከነገስታለሁት ቀነ ጀምሮ መልክተኛና ደብዳቤዬ የተላላክሁበት የክርስቲያን ንጉሥ እርሱ ብቻ ስለነበር በርሱ ክፉ ሞት ልቤ ከልክ ያለፈ አዝኗል። ክርሱ ዘንድ ተልከው ወደኔ የመጡት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ጎበዛዝት የጦር ሹማምንቶች የጨዋ ወገኖች፤ ካህናትና ቀሳውስትና ዲያቆናት ሊቃውንትም ወደኔ አገር በመጡና የቤተክህነቱ ወገኖች ቅዳሴያቸውን አሳምረው በአሳዩኝ ጊዜ በሥረዓታቸው ደስ አለኝ። እኔም በመጡ ጊዜ አክብራ በቤተ መንግሥቴ ተቀብዬ ስጦታም አድርጌ ወደ ሀገራቸው በሚመለሱባትም ጊዜ የይለፍ ወረቀት ሰጥቼ አሰናበትኳቸው። ዳሩ ግን ቀይ ባሕር ዳር እግዛቴ ጠረፍ ሆነው ሲጠባበቁ አባትህ አዞላቸው የነበረው ዋናው የጦር አለቃ ሳይመጣላቸው ቀረና በዚሁ ብዙ ጊዜ ኖረው ተመለሱ። እኔም ወዲያው መልክተኛዬን አረሰቶፍ ሊከናወን ምኞቱን ሁሉ እንዲገልጽልህ ወዳንተ ልኬ በዚሁም ጊዜ ታዛዥነቴን ለመግለጽ ወደ አባታችን ወደ ሊቀ ጳጳሱ ፍራንጅስኮ አልቫራስን ላክሁት። ጌታቸውና ንጉሡ ወንድሜ ሆይ ከሚቼ አባትህ ጀምሮ በመካከላችን ስለተመሠረተው ወዳጅነትና መረዳዳት የምነግርህን ስማኝ። ከአባትህ ግንኙነት ከጀመርን አንስቶ መላክተኞችም ደብባቤ እየመጣልኝ ልክ ከወንድሜ ዘንድ እንደመጣልኝ እየተመለከትሁ ደብዳቤውን አነበው ነበር። በእኔ ሀሳብ ይህ የአደረግነው ግንኙነትና ዝምድና ደንበኛና አግባብ ያለው ነው። ይልቁንም ሁለታችንም ክርስትያን በመሆናችን ይህችን ኃይማኖታችንን ለመከላከል የሁለታችን ዝምድና አስፈላጊ ነው። ክፉዎቹ እስላሞች አረመኔዎቹና አሕዛቦቹ እንኳን እርስበርሳቸው እየተረዳዱ በሰላም የመኖርን ጸጋ አግኝተዋል። ወደ ፊት ከግብፅ ንጉሥንም ከሌላውም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከሌላውም አምባሳደርም መላክተኛም እንዳልቀበል እምልልሃለሁ፤ አንተ ግርማዊነትህን ደስ የሚያስኙትን መልክተኞችህን ብቻ እቀበላለሁ። ከኃማኖታችን ስለማይገጥሙ ከአረመኔዎቹ ነገስታት ጋር ቃልኪዳንም ወደዳጅነትም የለኝም። ወዳጆቹ ቢመስሉም ይኸን ወዳጅነት አመካኝተው በግዛቴ የሚገኘውንን ብዙ ወርቅ በያመቱ እያመላለሱ ለመውሰድ ሲሉ ነው። ይኸንንም ሲያደርጉ ከእኔ በፊት ከነበሩት የኢትዮጵያ ነገስታት ተለይቼ የመግባቢያና የመውጫ ፈቃድ (ፓስፖርት) ሳልከለክላቸው መቅረቴ በዚህ ተናደው የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ የሚገኝበትን የኢየሩሳሌምን ቤተ መቅደስ ያቃጥሉታል ብዬ ፈርቼ ነው። የነሱም የዘወትር አሳባቸውና ምኞታቸው በግብፅ በሶሪያም የሚገኘውን ቅዱስ ቦታ ለመዝረፍ ነው። ጌታው ወዳጄ ሆይ ፤ ከአውሮጳ የክርስትያን ነገሥታት ጋር እስካሁን ተዋውቄ በነሱ ልጽናና አልቻልሁም። እነሱም እርስበራሰሳቸው እየተጣሉ ትልቅ ጦርነት ያደርጋሉ። ደግሞ ይበልጥ የማዝነው ከነዚህ ከአውሮጳ የክርስትያን ነገሥታት ጋር መራራቃችን ነው። በግዛቴ ወሰን አንድ የክርስትያን ንጉሥ ቢኖር ኖሮ በደስታ ክርሱ ጋር በጓደኛነት እንኖር ነበር። ነገር ግን የእግዚአብሔር ትዕዛዝ እንደዚህ ከሆነ ሁሉንም በትዕግስት ማድረግ ይገባኛል። ስለዚህ የቀረው ቢቀር ሁል ጊዜ በደብዳቤህና በመላክተኞችህ እንድትጎበኝኝ እለምንሃለው። ደብዳቤዎችህንም ሳነብ እንዳየሁህ ያህል እቆጥረዋለሁ። አንድ ወዳጅም በሩቅ ላለው ወዳጁ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከቅርብ ካለው ይበልጥ እንደ ገንዘቡ አድርጎ ሁለልጊዜ ያስበዋል። ይኸም ጌታችን በወንጌሉ ‘ነበ ሀሎ መዝገብክ ህዋ ይሄሉ ልብክ ፤ ገንዘብህ ወዳለበት ልብህ ወደዚያ ይሆናል’ እንዳለው ነው። ስለዚህ እንድታስበኝ አደራ እልሃለሁ ወንድሜ ሆይ የምነግርህን ሁሉ አትዘንጋ። እንደሰመማሁት በእውቀት እንደሚቹ አባትህ አዋቂና ጥንቁቅ በመሆንህ ደስ ብሎኛል፤ አባትህም በኔ ላይ የተወደውን መልካም መታሰቢያ ሳስታውስ ንዘኔ ይቀስቀሳል። አሁንም ብግዛቱ መንበር የተቀመጠው ጠቢቡ የንጉሥ አማኔኤለል ልጅ የተባረከ ይሁን፤ እያልኩ ለአምላኬ ምስጋና አቀርባለሁ። ጌታው አባትህ እንዳሰበው እነዚህን የማያምኑ አረመኔዎችን ለመውጋት ወደኋላ እንዳትል እለምንሃለሁ። ያንተ ኃይል ከአባትህ ያነሰ ነው ብለህ በዚህ ሀሳብ መቆም አይፈባህም ታላቅ ስለሆንህ በእግኢአብሔር ዕርዳታ እነዚህን አረመኔዎች ታሸንፋቸዋለህ። እኔም በበኩሌ ሰውም ወርቅም ስንቅም በብዙ ለመስጠትና ለመርዳት ተስፋውን አረጋግጣለሁ። ይሄን ሁሉ በእኔ ዘንድ እንደ ባሕር አሸዋ እንደ ሰማይ ኳክብት የበረከተ ነው። እንደዚህ አድርገን በቃል ኪዳን አሟልተን ከሰራን የአረመኔዎቹንና የማውሪታንያን ሀገር በእጃችን ለማድረግ እንችላለን። ከዚህ በላይ የምለምንህ ዜጎቹንና ቤተሰቦቹን የጦር ስርዓትና የሰልፍ አጠባበቅ ደንብ የሚያስተመምሩ የጦር ጥበብና ልምድ ያላቸውን ሰዎች እንድትልክልኝ ነው። ያንተ ኃይል ብዙ ነው። ዕድሜህም ከሰለሞን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የበለጠ ስለሆነ ጠንካራ ነህ። ሰሎሞን ሲነግሥ አሥራሁለት ዓመቱ ነበር፤ ነገር ግን ከአባቱ ይበልጥ ዠግንነትና ጥበብ ሠራ። ሌላም ምሳሌ ደግሞ አባቱ ናሁ (ናዖድ) ሲሞት እኔ አስራ አንድ አመቱ ነበር፤ በእግዚአብሔር እርዳታ ከነገስታ ወዲህ በግዛቴ ወስን ያሉትን አገሮችና መንግሥቶች አስገበርሁ። ስለዚህ አንተንም እኔንም ለረዳን እግዚአብሔር ሁለታችንም ምሥጋና እናቅርብ። ጌታና ወንድም ሆይ ሥዕል የሚሠሩ መጽሐፍ የሚያትሙ የጦር መሣሪያ የሚሠሩ ፕላን ሠሪና አናጢ የመቅደድንና የአካልን ባሕል የሚያውቁ ብረትን የሚያወጡ የማዕድን ሠራተኞች ቅርጽ መቅረጽ የሚያውቁትን ደህና ደህና ሠራተኞች እንድትልክልኝ እለምንሃለሁ። ይልቁንም ፕሎምብ ማልበስ ዕጡብ መሥራት የሚችሉ ላክልኝ። በጠቅላላው ሁሉም ሠራተኛ በየዓይነቱ ያስፈልገኛል። ለጊዜው በጣም የሚያስፈልገኝ ሐርከቡዝ (ረጅም የጥንት ጠመንጃ)፣ ታላላቅ መድፍ የሚሰሩ ሠራተኞች ናቸው።

ወንድም ወንድሙን ሊረዳው እንደሚችል አንተም በማናቸውም ነገር እርዳኝ። እንደዚህም ሲሆን እግዚአብሔር ይረዳናና ዋናው ሀሳባችን ፍፃሜው ይደርሳል፤ የቅዱሳን የኖህን በመርከቡ ላይ አብርሃም በምድያም ምድር የነበረ ጊዜ ይስሐቅ ከመሐላ ጉድጋድ የዳነ ጊዜ ያዕቆብ ቤተ ልሔም የነበረ ጊዜ ሙሴ ግብጽ የነበረ ጊዜ አሮን በተራራ ላይ የነበረ ጊዜ ኢያሱ የነጭ ልጅ በጌልጌላ በነበረ ጊዜ የጌድዮንን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሶምሶንን፣ በድርቅ መሬት ውሃ በጠማው ጊዜ ፣ ሳሙኤል ራማ የነበረ ጊዜ ዳዊት በዮናታን የሰሎሞንን የሳፍጥ ጦርነት ላይ በነበረ ጊዜ፤ ምናሴ ኃጥያት ሠርቶ ወደ እግዚአብሔር በተመለሰ ጊዜ፤ ዳንኤል ከአንበሶች'ጋ በነበረ ጊዜ ሲዳራክ ሚሳክና አብድናጎ በነበልባለ እሳት በተጣሉ ጊዜ ፤ ሐና በቤተ መቅደስ የነበረች ጊዜ፤ ኢየሩሳሌምን ከዘሩባቤል ጋር ሆኖ የሠራውን የነህምያን ማታት(?) ከልጆቹ (መቃብያን) ጋር ሆኖ በዓለም ሩብ ላይ በዞረ ጊዜ፤ በመጨረሻ የተባረከውንመሥዋዕትና ጸሎት እንደ ሰማ ፤ ያንተንም ጸሎትና ስለት እየሰማ ምኞትህን በደስታ እየፈፀመ ከጠላቶችህ ሁሉ ይጠብቅህ። የእግዚአብሔር ሰላም ሁልጊዜ ካንተ ጋር ይሁን። በቅድስና በፍቅር ክንድ ስሜ እሳለምሃለሁ፤ እንደ አንተም አማካሪዎችህን ጳጳሳትህን በኤጲስ ቆጶሳትህን ፤ ቀሳውስትና ዲያቆናትህን ወንድንም ሴቱንም በእግዚአብሔር ጸጋ የድንግል ማሪያም ቡራኬ ዘወትር ከናንተ ጋር ይሁን አሜን።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራአንድ

1519 ዓ.ም

የወናግሰገድ ሠራዊት የመጀመሪያው የሽንፈት ጽዋ

[ታሪክ ነገስት- ተክለዓድቅ መኩሪያ]

ራስ ደገልሃን ያዬ ልብነድንግል የጦር ጀነራል ነበር። የጀነራሉ ስያሜ ከሌሎች የትግራይና የአማራ የጦር አለቃዎች ጋር ሲነፃፀር ዘሩ ከእነሱ ወገን አይመስልም። ሰውዬው ግን በዘመኑ ከነበሩ ታላላቅ ግዛቶች ውስጥ አንዷ የሆነችው ባሊ/ባሌ ገዥ ነበር። ከዚያ በተጨማሪ የንጉሡን እህት አመተ ውጥንን ያገባ ታላቅ ክብር ያለው ሰው ነበር።

ታዲያ ሐገር ሁሉ ሰላም በሆነበት ራስ ደገልሃን ፣ ንጉሡ በነገሰ በ19ኛው ዓመት ሊዋጋ ወደ አዳል ሄደ። በወቅቱ ንጉሡ 30 ዓመት ሲሆነው አሕመድ ግራኝ የተባለው ሰው ደግሞ ገና 21 ዓመቱ ነበር። የንጉሡ ሠራዊት በይፋት በኩል አድርጎ ወደ አዳል ሲጓዝ ከብዛቱና ከጩኸቱ የተነሳ አንዲት ነፍሰ ጡር እንዳስወረዳት በታሪክ ነገስት ላይ ሰፍሯል።[7]⁴² ራስ ደገልሃን አዳል ሀገር ደርሶ ሀገሩን ከብሶ አስጨንቆ፣ ብዙ ከብቶችንና ሰዎችን ማርኮ ወደ መጣበት እየተመለሰ ነበር። በዚህ መካከል በግራኝ ጦርነት ታላቅ ውድመት ያስከተለው የጀግናው የአቡበከር ቀጭኑ እናት ተማርካ ራስ ደገልሃን ፊት ቀርባ እያዋራችው ነበር። *እኔን ብትማርኩ ምን ይጠቅማችኋል? ይልቅስ*

⁴² Tekletsadik Mekuria ገጽ 93

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የኔ መያዝ የቃጠሏችሁ ፍፃሜ ይሆናል። አሸናፊነታችሁም ወደ መሸነፍ ይመለሳል። ልጄ ጀግና ለጦርነት ልቡ የፀና እግሩም ደም ለማፍሰስ የፈጠነ ነው። እኔን ትታችሁኝ ካልሄዳችሁ ከእጃችሁ ሳያስጥለኝ ልቡ አያርፍም ብላ እየተናገረች እያለች። በድንገት ግራኝ አሕመድ በክርስትያኖቹ ጦር ላይ እንደ መብረቅ ወደቀ። የክርስትያኖቹ ወታደሮች ወደ ድንኳናቸው ገብተው ልብሳቸውን እንኳን ሳያነሱ፣ ፈረሰኛው ፈረሱን ፣ በቅሎኛውም በቅሎውን ጥሎ እግሬ አውጪኝ ብሎ ገሚሱ በደዋሮ መንገድ፣ ገሚሱ በፈጠጋር መንገድ፣ የተቀረው በይፋትና በግድም መንገድ ሸሸ። ከዚያም የአቡበከር ከጭኑ እናት በታላቅ ክብር ወደ ከተማዋ ተመለሰች ። በከተማዋ (ሁባት በምትባለው ከተማ) ላይም የሙስሊሞቹ ወታደሮች በደስታ እንዲህ እያሉ ዘፈኑ፦

ድል አድራጊ ልጄ ሕዝቡን ለመከላከል ተነሳ።

ኃያል ልጄ የተማረኩትን የሀገሩን ኃያላን አስመለሰ።

ተጋይ ልጄ የሕዝቡን ገዳዮች በእጥፍ ተበቀላቸው።

በዚህ ጦርነት ከክርስትያኑ ወገን ብዙ ወታደሮች ሞተዋል፣ ገሚሶቹ ተማርከው በግራኝ ፊት ቀርበው ፍርዳቸውን እንዲቀበሉ ሆኗል። ከምርኮኞቹ መካካል ገሚሱ ዘቢድ⁴³ ለባርነት ሲላኩ የተቀሩት የሞት ፍርድ ተፈርዶባቸዋል።

⁴³ በየመን የምትገኝ ከተማ

፲ ፮ ፯ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራ ሁለት

**በስደት ትሞታለህ ከልጆችህም -ገ- ይነግስ -ፊ-
ይመውት -ሚ- ይሰይጥ -ያ- ይነብር**

[ታሪክ ነገስት (ድርሳነ ሩፋዔል ላይ) ላይ እንደተፃፈው - ተክለፃድቅ
መኩሪያ ከግዕዝ እንደተረጎመው]

«... ለዓፄ ልብነድንግል ቦካን የሚባል ከተማ ነበራቸው፤ ከዚያ ዘመኑ
ዘመነ ሰላም ስለሆነ ቦካን ጦር አውርድ እያሉ ከመኳንንቶቻቸው ጋር
ጉግስ በፈረስ እየተጫወቱ የገዛ ግንባቸውን በጦር ሲወጉ ግንቡ
እየፈረሰ ምጽዋት የሚፈልጉትን ነዳያን አጠፋቸው። ደግሞም እንደ
[ኦሮሞ] ሥረዓት የፈረሶቻቸውን ግንባር የቦረንትቻ ደም እየቀቡ
ትምባሆ እየመጠጡ፤ አምልኮ ባዕድን አድርገው ነበር። በመጨረሻም
ለጣና ቂርቆስ ጧፍ ዕጣን ለደብረ ሊባኖስም ጧፍ ዕጣን ስለት ሰደው፤
አባቶቹ ይኸን እያጠናችሁ ጦር አውርድለት ብላችሁ ወደ
እግዚአብሔር ለምኑልኝ ብለው ላኩ። በዚህ ጊዜ ቄስ አፄ ዮሐንስ
ዓቃቤ ሰዓት ቃለ አዋዲ ጽራግ ማሰፊ ዘመለኮት የሚባሉት የቤተ
ክህነት ባለሥልጣኖች መጥተው እግዚአብሔር ጠላትን አጥፍቶ አገርን
አስፍቶ ቢያስገዛልዎ ጦር አውርድልኝ ብለው በየቤተክርስቲያኑ ጧፍ
ዕጣን እየላኩ መሳልዎ እንዲያውም የክርስቲያኑ ንጉሥ ሆነው እንደ
[ኦሮሞ] የቦረንትቻ ደም የፈረስዎን ግንባር እየቀቡ ከአሽከሮችዎ ጋር
በፈረስ ጉግስ ሲጫወቱ የገዛ ግንብዎን በጦር እየወጉ ግንቡ እየተናደ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምጽዋት የሚፈልጉትን ነዳያን ማጥፋቱ፤ ትንባሆ መጠጣትዎ፤ ይህ ከእግዚአብሔር ጋር የሚያጣላዎ ሥራ ነው፤ ብለው በወዳጅነት ቢመክሯቸው ገፋጭ ነዳያን አደረጋችሁኝ ብለው በቁጣ ወደ ድንኳናቸው ገብተው ግብር ሳያገቡ አደሩ። በበነጋው ክርስቶስ በሰውነቱ የጸጋ ልጅ ነው የሚል አንድ ኢትዮጵያዊ ተነስቶ ተዋሕዶዎችን ከንጉሡ ጋር ያጣላ መስሎት ትምባሆ አትምጠጡ የሚል ጽሑፍ ወዴት አለ፤ ወንጌል ወደ አፍ የገባ ሁሉ ሰውን አያረክሰውም የሚያረክሰው ከአፍ የወጣ ነው ይላል ብሎ ክርክር ቢያነሳ፤ የደብረ ሊባኖስ መነኮሳት ከአፍወጣ የተባለው አምልኮ ባዕድና ገቢረ ሥራይ አይደለምን ብለው ቢመልሱለት ሮማውያን (ፖርቹጊዞች) አሉና ሮማውያን በፍርድ አያብሉም በፍርድ ያስረታኛል ብለው ክርክሩ ሳይፈጸምና በአደባባይ ሳይፈረድ ንጉሡ ተነስተው ወደ ግብያቸው ገቡ። መነኮሳቱም ምክራችንን ካልተቀበሉን ንጉሡ ራሳቸውን ይጎዳሉ እንጂ እኛ ምን ቸገረን ብለው እያዘኑ ወደ ደብረ ሊባኖስ ተመለሱ፤ አክዓብና ኤልዛቤል ሚስቱ ነብያተ እግዚአብሔርን ስላስገደሉ ኤልያስ ሰማይና ምድርን ዘግቶ ሦስት ዓመት ከመንፈቅ ረኃብ እንዳጸና በዓፄ ልብነድንግል የመነኮሳቱን ምክር አለመስማት እግዚአብሔር ስለአዘነ መሐመድ ግራኝን (አሕመድ ግራኝን) አሥነሣባቸው። አብያተ ክርስትያናት ተቃጠሉ መጻፍት ተቆነጸጸሉ፤ ምዕመናን እንደበግ ታረዱ ፤ ደማቸው እንደውሃ ፈሰሰ ፤ አጥንታቸው ተከሰከሰ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

[...]

ስለዚህ መላእክት ከእግዚአብሔር ወደ ነብያት እየተላኩ ይነግሯቸው እንደ ነበር እንደዚሁም መልአኩ ራጉኤል በራእይ ተገልጾ « አንተ በስደት ትሞታለህ ፤ ከልጆችህም -ገ- ይነግስ (ገላውዴዎስ ይነግሳል) ፤ -ፊ- ይመውት (ፊቅጦር/Victor/ ይሞታል)፤ -ሚ- ይሰይጥ (ሚናስ ይሸጣል)፤ -ያ- ይነብር (ያዕቆብ ይኖራል)፤ እያለ ወደ ፊት በራሳቸውና በልጆቻቸው የሚደርሰውን ጨርሶ ነግሯቸዋል። »[7]⁴⁴

ይሄ ከላይ በታሪክ ነገስት ላይ ሰፍሮ የሚገኘው ፅሁፍ በከፍተኛ ግነት የተፃፈ ሊሆን ስለሚችል አንባቢው ጥንቃቄ እዲያደርግ እጠቁማለሁ።

⁴⁴ Tekletsadik Mekuria 7ጾ 40

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራሦስት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ግራኝ አሕመድ ማን ነው?

በታሪካችን ግራኝ አሕመድ የሚባለው ሰው በ1506 (እኤአ) የተወለደ በትክክለኛው ስሙ አሕመድ ኢብን ኢብራሂም ቢን አል-ቃዚ የሚባል የገራድ ኢብራሂም ቢን አል-ቃዚ ልጅ ነበር። የግራኝ አሕመድ አባት በዚያን ዘመን ከነበሩ የሐርላ ብሔረሰብ ከተሞች አንዱ የሆነችውን ሲምን የሚያስተዳደር የሲም ገራድ ነበር። ገራድ የሚባል ማዕረግ ያለው ሰው አንድን አውረጃ የሚያስተዳድር በጦር ሜዳ ጀብዱ በመስራት በሙስሊም ግዛቶች ውስጥ (ባሊ፣ሐረርን፤ ይፋት፣ ደዋሮ፣ ሐድያ፣ ዘይላ...ወዘተ) ይሰጥ የነበረ ማዕረግ ነው።

ሐርላ የሚባለው ብሔረሰብ ከአደሬ(ሐረሪ) እና ከአርጎባ ብሔረሰብ ጋር በቋንቋ፣ በኃይማኖት እና በባህል በጣም ተመሳሳይ የነበረ ሕዝብ ነበር። ሁባትና ሲም የሚባሉት እነዚህ የሐርላ ብሔረሰብ ከተሞች ከሐረር ከተማ በቅርብ ርቀት ላይ የሚገኙ ነበሩ።

አሕመድ ግራኝ ሁለት ወንድሞችና ሦስት እህቶች ነበሩት። በወረራው ዘመን የተክለኃይማኖትን ሚስት ፤ የወናግሰገድን እህት ልጅ ፤ የሐድያውን ሱልጣን የአመኖ ወይበሎን(?) ሴት ልጅ ፤ የማዘጋውን⁴⁵ ሱልጣን መክተርን ሦስት ሴት ልጆችና ሌሎችን ቁባት

⁴⁵ ማዘጋ- የአሁኑ መተማ ሱዳን ጠረፍ ነው

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

አድርጎ አግብቶ ነበር። ከእነዚህ በፊት በሀገሩ እያለ የኤሚር ማሕፋዝን ሴት ልጅ ድል ወንበራን አግብቶ ነበር። ትክክለኛ ሚስቱ ይህች ሴት ነች ከላይ የተጠቀሱት የሙስሊም ባላባት ሴት ልጆች ዝምድና ለመፍጠር በስምምነት ያገባቸው ናቸው። የተቀሩት በጉልበቱ ያገባቸው ናቸው።

የግራኝ አሕመድ ብሔረሰብንና ሌሎች ተቀራራቢ ዝምድና ያላቸውን በአካባቢው የሚኖሩትን የሙስሊም ሕዝቦች ሲያስተዳደር የነበረው ሲወርድ ሲዋረድ ከመጣው የይፋት ወላሽማ (ወላስማ) ቤተሰብ/ዘር (Walsma Dynasity) የሆነ ሰው ነበር። ይሄ ቤተሰብ መነሻው ከነብዩ መሐመድ ጎሳ እንደሆነ የሚናገር ነው። በምስራቁ በኩል የነበሩ መሳፍንት ማለትም የሲምን ገራድ ጨምሮ ከዚህ የወላሽማ ቤተሰብ ዝምድና ያላቸው ነበሩ። ቢሆንም ግን በሐበሻ ምድር የሚነግስው ሰለሞናዊው ዘር ብቻ ነው ተብሎ ተቀባይነት እንዳለው ሁሉ በዚያም ሰልጣን የሚሆነው በቀጥታ ከኡመር ወላሽማ ተዋርዶ የመጣ ሰው ብቻ ነበር። እነዚህ በጋብቻና በሌሎች ጉዳዮች ከሰማሌና ከአፋር እንዲሁም ከሌሎች አካባቢው ላይ ከሚገኙ ሙስሊም ጎሳዎች ጋር የተዛመዱ ናቸው። ለምሳሌ፦ የአሕመድ ግራኝ እህት ፍርዱሳ የተዳረችው ጌሪ ተብሎ ለሚጠራው ከአሕመድ ግራኝ ጋር ጅዛድ አውጆ ሲዋጋ ለነበረው የሰማሌ ጎሳ መሪ ለገራድ መታን ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በዚህ በመካከለኛው ዘመን እዚያ በሚኖሩት ሙስሊሞች ዘንድ የእነዚህ የወላሽማ ቤተሰቦች ሀገር (የሰዓደዲን ሀገር) ተብሎ ይጠራ ነበር። ሀገሩ ግን የሱማሌ፣ የአፋር፣ የሀረሪ፣ የአርጎባና የሐርላ ነው። ይሄ ሀገር የዛሬይቱን ሰሜን ሱማሌላንድ ዘይላን ጨምሮ፣ ደቡብ ጅቡቲ፣ ዛሬ ላይ ሽንሌ ዙን ተብሎ የሚታወቀው የሱማሌ ክልል፣ ደቡብ አፋር እስከ ሸዋ ይፋት ያለው ነበር።

እንደ ታሪክነገስት መረጃ ከሆነ እነዚህ ለሐበሻው ንጉሥ በየዓመቱ 90 በቅሎዎች፣ 50 በውሻ ቡችሎች ቅርፅ የተሰራ ወርቅና 2,300 የሰቡ በጎችና ፍየሎች አዳልንና ሐረርጌን ይገዛ ከነበረው መሐመድ ከተባለው ሱልጣን ወደ ወናግሰገድ ገቢ ይደረግለት ነበር። በወላሽማ ዘር ከ1488 ጀምሮ ሱልጣን የነበረው መሐመድ ሞቶ በነበረበት ዓመት ወናግሰገድ ለአንድ ዓመት የሐዘን ጊዜ ሰጥቼሃለው ከዚያም ግብርህን ታስገባለህ ብሎት ነበር። በወቅቱ ግራኝ የጦር መሪ ተደርጎ ስለነበር አልገብርም አለ ተብሎ በነገስታቱ ታሪክ ተፅፏል⁴⁶። እነዚህ የወላሽማ የነጋሲ ዝርያዎች እስከ አስራ አምስተኛው መቶ ክ/ዘመን ድረስ የስልጣናቸው ማዕከል ይፋት ሸዋ ነበር። የክርስትያኑ መንግስት ቀስ በቀስ ሲስፋፋ እነሱ ደግሞ ከይፋት ወደ ዳካር (ሐረር አቅራቢያ) ከዚያም ወደ ዛሬይቱ ሐረር ከተማ በ1520 እኤአ ተዘዋውረዋል።

⁴⁶ ይሄ የመረጃ ምንጭ እንደሚለው ከሆነ በግራኝና በወናግሰገድ መካከል የተደረገው ጦርነት የተጀመረው ግራኝ የጦር መሪ ሆኖ በተነሳበት ዘመን ግብር አልገብርም ብሏቸው ነው ተብሎ ተፅፏል።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በዚህ ጉዳይ አንድ በእርግጠኛነት መናገር የሚቻለው እውነት ግን እነዚህ የወላሽማ ገዥዎች ከሐበሾቹ ነገስታት ጋር ተስማምተው አንዳንዴ እየገበሩ ፤ ሲበረቱ ድገም እያመፁ ራሳቸውን በራሳቸው አስከብረው የሚኖሩ እንደነበሩ ነው ታሪክ የሚያረጋግጥልን [13]⁴⁷።

እንደ ተክለዓድቅ መኩሪያ ከሆነ በመጀመሪያ አመር ወላሽማን በሐገራችን መስሊሞች ላይ የሾሙት የሐበሻ ነገስታት ናቸው። ተመዝግቦ የሚገኘው ታሪክ ግን የሚያረጋግጥልን ከአመር ወላሽማ ቀጥለው የተነሱት ሱልጣኖች ከጥቂቶቹ በስተቀር በጠቅላላ በሚባል ደረጃ ከሐበሻ ነገስታት ጋር ተዋግተው ነበር።

ግራኝ አሕመድ ጀግንነቱ ከታወቀ በኋላ ከዚህ ቀደም በወናግሰገድ የተገደለውን የዝነኛው ኤሚር ማሕፉዝን ሴት ልጅ ድል ወንበራን አግብቷል።

አሕመድ ግራኝ በአረቦቹ ዘንድ ኢማም አሕመድ ተብሎ ተጠርቷል፤ በኢትዮጵያዊያኑ ዘንድ ግራኝ አሕመድና ግራኝ መሐመድ ተብሎ ተጠርቷል። ግራኝ ተብሎ እንዲጠራ ያስቻለው በተፈጥሮ ግራኝ ስለሆነ ነው። ኢማም ያስባለው ማዕረግ ደግሞ የተሰጠው በሕልም ከአንዱ የኃማኖቱ አስተማሪ ዘንድ ስለተገለጠ ነበር። በፖርቹጋሎቹ የዘይላው ንጉሥ ተብሎ ተጠርቷል። ዘይላ የሚባለው በዛሬይቱ ሱማሌላንድ

⁴⁷ Tekletsadik Mekuria 78፡ 249

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሚገኘው በእነዚህ የወላስማ መሳፍንት ስር የነበረ ገራድ ያለው ግዛት ነበር።

የወላስማ መሳፍንት የማዕረግ ስያሜዎች፡-

ሱልጣን፡- የሁሉ የበላይ ፣ አስተዳዳሪ(ንጉሥ)

ኢማም/ ይማም፡- የኃይማኖትና የምድራዊ ስልጣን ያለው፣ የሚሰብክ የሚመራ ሰው

ኤሚር፡- ከሱልጣን ሥር ያለ የጦር መሪ አልያም ገዥ

ወዚር/ዋዚር፡- ሚንስትር አልያም አማካሪ

ሼክ፡- የኃይማኖት መምህር

ሸሪፍ፡- ከነብዩ መሐመድ የሚወለድ

ቃዲ፡- ዳኛ

ሐጂ፡- መካን ተሳልሞ የመጣ

ሙአዝዚን፡- አዛን የሚለው ሰው

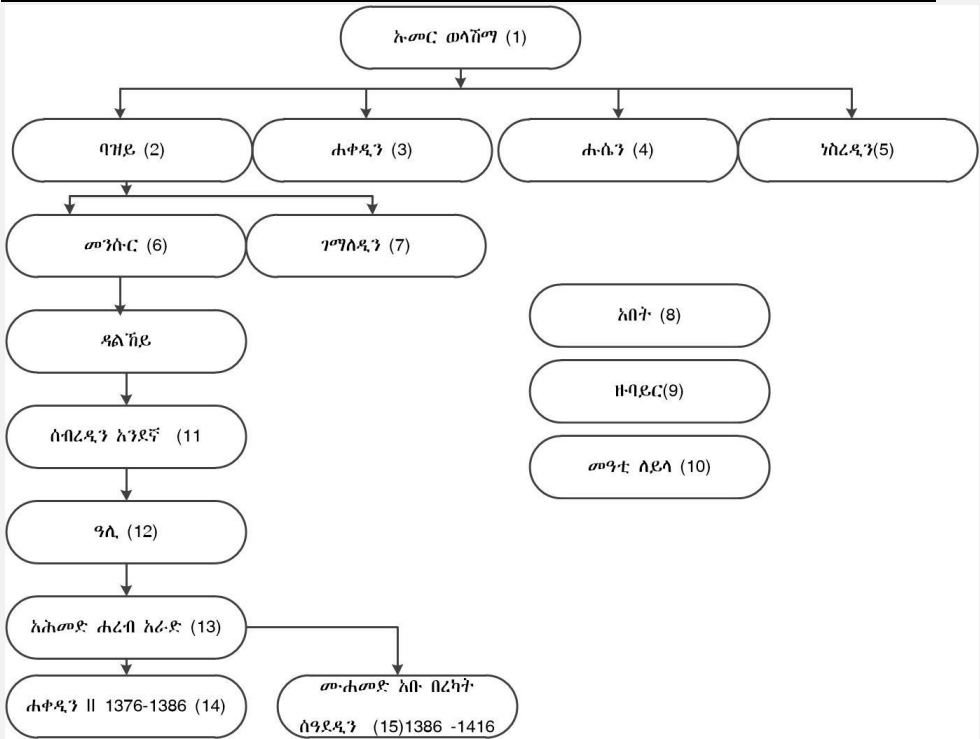
አውራይ፡- በለው ከሚባው ጎሳ የሚወለድ (በለው- ብሌን ተብሎ የሚጣራው በኤርትራ የሚኖረው ብሔረሰብ ሊሆን ይችላል)

ገራድ፡- የአንድ አውራጃ/ወረዳ መሪ

ኡመር ወላሽማ ከአረብ ሀገር ወደ አፍሪካ ቀንድ በ13ኛው መቶ ክ/ዘ የመጣ የወላሽሞች ዘር መስራች ነው። በሰዓዊዲን ሀገር ሱልጣን

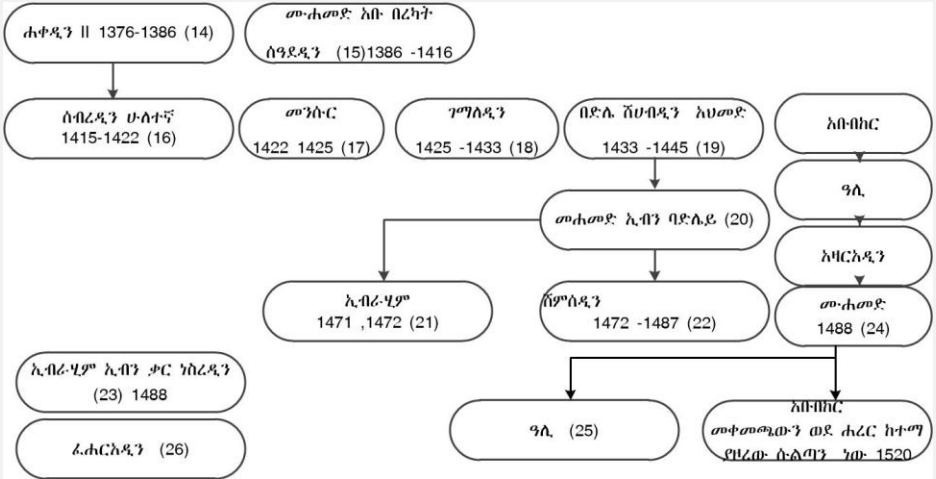
፲ ፭ ፱ ዓ.ም

(ንጉሥ) የሚሆነው ከዚህ የዘር ሐረግ የሚመዘዘው ሰው ብቻ ነበር። በስሩ የሚገኙት የሁባት ገራድ፣ የሲም ገራድ ፣ የዜይላ ገራድ በሙሉ በሥሩ ያሉ ናቸው።

ምስል 10 የወላስማ ሱልጣኖች የዘርግ ሐረግ 1

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 11 የወላስማ ሱልጣኖች የዘር ሐረግ 2

ሐቀዲን II የሚባለው ሱልጣን በአስራአራተኛው መ/ክ/ዘ መጨረሻ ላይ የአዳል መንግስትን (ሱጣኔትን) የመሰረተው ዝነኛው ሱልጣን ነው። የወላስማ ዘር ከሸዋ ወደ ምስራቅ አቅጣጫ አንዲስፋፋ ያደረገው እሱ ነው። ይሄንን ያደረገው ከእሱ በፊት የነበሩት ሱልጣኖች ለክርስትያኖች ንጉሥ አሻንጉሊት ሆነዋል ብሎ በመቃወም፤ ከእነዚህ ነገስታት ተፅዕኖ ነጻ የሆነ የሙስሊም መንግስት ለመመስረት በማስብ ነበር። የዝነኛው የሐቀዲን ታናሽ ወንድም ሰዓዲዲን ከወንድሙ በመቀጠል የአዳል ሱልጣን ሆኖ ነበር። ዓፄ ዳዊት ቀማዳዊ እራሱ በዘመተበት ጦርነት

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

የአዳልን መሪ ሰዓዲዲንን ዜይላ ድርስ በማሳደድ በ1403?⁴⁸ ገድሎታል።⁴⁹ ዓፄ አምደፅዮን ዙፋን ላይ በነበረት ዓመት በ1332ዓ.ም ከወላስማ ቤት አንድ ሰው በመምረጥ ኢትዮጵያ ውስጥ በሚገኙት ሙስሊም ሕዝቦች ላይ ገዥ እንዲሆን አድርጎት ነበር። በዚያን ዘመን ወደ ሰባት የሚጠጉ የሙስሊም ግዛቶች በኢትዮጵያ ውስጥ እንደነበሩ በአረቦቹ ዘንድ ተመዝግቦ ይገኛል፡- ባሊ፣ ደዋሮ፣ ሻርቃህ፣ ሐድያ፣ ጋንዝ ፣ ኢፋትና [አደባብር?]:።

አቡበክር የተባለውን ሱልጣን ጦርነት ገጥሞ የገደለው አሕመድ ግራኝ ነው፤ ከዚያ በኋላ ምትክ የአቡበክርን ወንድም ኡመረዲንን ሱልጣን እንዲሆን ሾሞታል። በአረቦቹ ዘንድ ተፅፎ በሚገኘው መረጃ መሰረት ከሰዓዲዲን ጀምሮ (ማለትም ከወንድሙ ከዝነኛው ሐቀዲን ሁለተኛ ተብሎ ከሚጠራው ሱልጣን ቀጥሎ የተሾመው) እስከ አቡበክር የነበሩት ሱልጣኖች ለክርስትያኖቹ ንጉሥ ካረጅ (Harej) ይከፍሉ እንደ ነበር፤ ይሄንን ያስቆመው ግራኝ እንደሆነ ተፅፎ ይገኛል።

⁴⁸ በመካከሉ ከሌሎች መረጃዎች ጋር ያልተመሳከረ

⁴⁹ ይሄ የመጨረሻው መረጃ በንጉስ ዜና መዋዕል ላይ ሰፍሮ ይገኛል።

፲ ፮ ፯ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራአራት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አሕመድ ግራኝ ኢማም የተባለበት ምክንያት

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

«... ሼክ መሐመድ ቢን አሕመድ አል ደሐናሚ አል ማግሪቢ የሚከለተለውን ታሪክ ነግረውኛል፡- ተኝቱ እያለው በውድቅት ሌሊት በሕልሜ ሁለት ቅዱሳን ሰዎችን አየሁ። በዚህ ጊዜ ከእንቅልፌ በመንቃት ላይ ነበርኩኝ። ከሁለቱ አንደኛው ሼክ አሕመድ የተባለው የሼክ መሐመድ ልጅ የሼክ አብዱል ዋሕድ አል ቃርሲ አል ቱኒሲ ልጅ ነበር (አላህ ማትረፊያችን ያድረገውና)። ሁለተኛው ከፍ ያለውን አሏህን የሚያውቀው ጌታችን ታላቁ ሼክ ፣ የተወደደው ፣ የድንቅ ስብዕና ባላቤት የሆነው፣ ተግባሩ የተወደደው፣ ትክክለኛ የሆነውን ነገር የሚያደርገው ከዚህ ቀደም ያልተሰሙ ግሩም መገለጦችን የሚያመጣው፣ ከመለኮት ዘንድ የሆነ መሪ ፣ ከማንም ጋር ሊወዳደር የማይችል፣ ዘላለማዊው፣ የተከበረው ጌታችን አቡበከር የተባለው የታላቁና የዝነኛው ሼህ አብደላ አይደረስ ልጅ ነው (ሁለቱንም አሏህ ማትረፊያችን ያድርጋቸው) ።

እነዚህ ሁለቱ ሰዎች እንዲህ አሉኝ፡- እሱን (አሕመድ ግራኝን) ሱልጣን አትበሉት፣ ኤሚርም አትበሉት ነገር ግን የሙስሊሞች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ኢማም በሉት። ከዚያም እንዲህ ብሎ ነገረኝ «ሁለቱን ሰዎች ጠየቅኳቸው - የመጨረሻው ዘመን ኢማም ነውን? » ሁለቱም መልሰው እንዲህ አሉኝ « አዎን፤ ይህንን ከሚሰራው ተዓምር ልትረዳው ትችላለህ» አሉኝ»

በተጨማሪም እኔ (አረብ ፋቂ) ከማምናቸው ሰዎች ማለትም ከእነ ዓሊ ቢን ሰለህና አሕመድ ቢን ጠሀር አል ማራዊ ሰምቻለሁ፤ እነዚህ ሁለቱ ከሰዓድ ቢን የኑስ አል አራጂ ነው የሰሙት። ይሄ ሰውዬ እንዲህ ብሏቸዋል « ተኝቼ በነበረ ሰዓት በውድቅት ሌሊት መሐመድን አየሁት (አሏህ ይባርከው ድህነትም ይስጠውና) ፤ በስተቀኙ በኩል አቡበከር አስ ሳድቅ ፤ በግራው ደግሞ ኡመር ቢን አል ኸታብ ፤ ከፊት ለፊቱ ደግሞ ዓሊ ቢን አቢ ጣሊብ ነበር (አሏህ በእነሱ ድስ ይበለውና) ።

ከዓሊ ቢን አቢ ጣሊብ ፊት (አሏህ ክብር ይስጠውና) ኢማም አሕመድ ቢን ኢብራሒም (አሕመድ ግራኝ) ነበር። እኔም እንዲህ አልኩ «የአሏህ መልክዕክተኛ ሆይ፤ ይሄ ከዓሊ ቢን አቢ ጣሊብ ፊት ያለው ማነው? እሱም እንዲህ ብሎ መለሰልኝ (አሏህ ይባርከው ድህነትም ይስጠውና)- በዚህ ሰው በኩል አሏህ የሐበሻን ምድር ያንበረክካል። »

ይሄ ራዕይ የመጣው ኢማሙ ገና ተራ ወታደር እያለና ይሄንን ያየው ባለራዕዩም በማያውቀው ጊዜ ነበር፤ በማያውቀው ስል በራዕዩ ላይ

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ከዓለ. ቢን አቢ. ጣሊብ (አላህ ክብር ይስጠውና) ፊት ቆሞ ካየው ውጭ
ማለቱ ነው። ...» [1]⁵⁰

⁵⁰ Futuh Al-Habesha 7፻18

፲ ፮ ፯ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራአምስት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የጅሃድ አባላት አቋምና ታሪካዊ የኃይል ሚዛን ልዩነት

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

«... ሙስሊሞች አመጃህ⁵¹ በምትባል ከተማ ተሰብስበው ለሦስት ቀን በዚያ ቆይተው ነበር። ይህች ከተማ በኢትዮጵያ ውስጥ ከሚገኙት ሙስሊሞች ከሚኖሩባቸው ከተሞች አንዷ ነች። ከተማዋ በንጉሡ ሥር የምትደዳር የንጉሡ ከተማ ነች። የከተማዋ ነዋሪዎች ወደ ኢማሙ አሕመድ ሄደው እንዲህ አሉት ፡ የሐበሻው ንጉሥ በጣም ግዙፍ ጦር ነው ያለው። ፈረሶች ሊቆጠሩ የሚችሉ አይደሉም፤ ታላቁ አሏህ ብቻ ነው ምን ያክል ጥሩር፤ የራስ ቁር፤ እግረኛ ወታደርና ከቆዳ የተሰራ ጋሻ እንዳለው የሚያውቀው። አባቶችህ፤ ቅድመ አያቶችህ፤ ኤሚር ዓሊ፤ አማችህ ኤሚር ማሕፉዝ ፤ ገራድ ኢብራሂምን ጨምሮ ሌሎችም የሰዓደዲንን ሀገር ሲያስታድሩ የነበሩ ሱልጣኖች፤ ማናቸውም የሐበሻን ንጉሥ ሀገሩ ድረስ ፤ የሚኖርበት ከተማው መጥተው ወግተውት አያውቁም። ነገር ግን በድንበር አካባቢ በሚገኙ ቦታዎች ይዘምቱና ምርኮ ሰብስበው ወደ ሀገራቸው ይመለሱ ነበር። ከካሬሮች አንደኛው ተከታትሎ ቢያሳድዳቸው የዘረፉትን

⁵¹ ይፋት ሸዋ ውስጥ የምትገኝ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ለመከላከል ይዋጉ ነበር። አንተ ግን የሐበሻውን ንጉሥ በገዛ ሀገሩ ልታጠቃው መጥተሃል! በሙስሊሞች ላይ ጥፋት እንዳታመጣ ተጠንቀቅ! ፤ አሉት

ኢማሙም መልሶ፡- ጅሃድ በአሊህ መንገድ ስለሆነ ለሙስሊሞች የሚከብድ አይደለም። አብረውት የነበሩት ሰዎችም እንዲህ አሉ፡የእኛ ብቻኛ ፍላጎት ጅሃድ ነው። ከእኛ መካከል አንዱ ቢሞት ወደ ገነት ይሄዳል። በሕይወት ከተረፈም በደስታ ይኖራል። ያ የክርስትያኑ ውሻ ወናግሰገድ ኃይለኛና ብዙ እንደሆነ እናውቃለን፤ ቢሆንም ግን እኛ በኃይልና በቁጥር ብዛት አይደለም የምንዋገው፤እኛ የምንዋጋው አሊህ በባረከን በዚህ ኃይማኖት ብቻ ነው።፤ ከዚያም በአመጃህ የነበሩት ሰዎች እማባቸውን አዘሩና ግምባራቸው ላይ ቁራንን አድርገው ድል እንዲቀናቸውና የአሊህ ጠላቶችን ድል እንዲነሱ ጸለዩ ወታደሮቹንም ተንከባክበው ያዙ።... » [1]⁵²

አረብፋቂ ከላይ በተጠቀሰው ምዕራፍ ላይ እንዳሰፈረው የወላስሞቹ ሀገር በሐበሻ ንጉሥ ላይ ጦር ሊከፍት የማይችል በኃይልና በሐብት ብዛት ለንፅፅር ከቶ የማይቀርብ እንደሆኑ ይናገራል፤ ከታሪክም እንደምንረዳው ሲሸነፉ ለሀበሻው ንጉሥ እየገበሩ በሰላም የሚኖሩ ኃይላቸው ሲጨምር ደግሞ አንገብርም እያሉ የኖሩ፤ እንደነበር

⁵² Futuh Al-Habesha 78፡ 57

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሚያመለክት ነው። በሚከተለው ምዕራፍ አሕመድ ግራኝ ለወናግሰገድ በባፈው ደብዳቤ ላይ ይሄንኑ እውነት እናረጋግጣለን።

«... ኢማሙ አሕመድ ለጊዮርጊስ ወንድም ለሆነው ባላባት ታላቅ ቸርነት አደረገለት። ከዚያም የሐበሻ ንጉሥ ወደሆነው ወደ ወናግሰገድ ደብዳቤ አስይዞ ሰደደው። እሱን እንዲህ አለው፡- ይሄንን ደብዳቤ ፈጥነህ ይዘህ ሂድና መልሱን ይዘሕልኝ ና። በደብዳቤው ላይ እንዲህ የሚል ተፅፎበት ነበር፡- ሩህሩሁና መሐሪ በሆነው በአሊህ ስም፤ ክብር ለእሱ ብቻ ይሁን፤ ከእሱ በኋላ ማንም ነብይ ለማይነሳው ሰላምና በረከት በነብያችን በመሐመድ ላይ ይሁን። ከኢማሙ አሕመድ ቢን አል-ቃዚ ለሐበሻው ንጉሥ። ሰማያዊውን ንጉሥ ለመታዘዝና እውነተኛውን ሐይማኖት ለመከተል ለሚወደው ሁሉ ሰላም እየተመኘው፤ ይሄ ደብዳቤ አንተ ያለህበት ሲደርስ፤ ፋኑዔል የተባለው ባላባት የማረካቸውን ሁለት ሰዎች ላክልኝ። የአንደኛው ስም አቡበከር ቢን ሙሳለም ሲሆን ሁለተኛው ጀላቲ ነው። እነዚህን ወደ እኔ ከላካቸው በኋላ ፣ በእኔ ዘንድ ተማርከው የሚገኙትን ባላባቶች እለቃቸዋለሁ።

በእኔ ዘንድ ተማርከው የሚገኙት ባላባቶች አራት ናቸው እነሱም፡- ጊዮርጊስ፣ ክፍሌ ፣ ነሻር የተባለው የመርገይ ገዢ እና ሹትላይ ናቸው። እነዚህ አራት ሲሆኑ የእኔ ጓዶች ግን ሁለት ብቻ ናቸው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ያው ሙስሉም ለሙስሊም ፣ ካፌርም ለካፌር ግድ ይለዋል። ከዚህ ቀደም እንደምታውቀን በሀገራቹ ላይ ዘመተን ተመልሰን ወደ ሀገራችን እንደምንሄድ አይነት ሰዎች አድርገህ በጭራሽ እንዳታስበን፤ አሁን ይህችን ሀገር በጠቅላላ አሏህ እስኪያስገዛልን አልያም የሱ ፈቃድ ሆኖ እስክንሞት ወደ ሀገራችን አንመለስም። ስለዚህ በእኛና በእናንተ መካከል እሱ ይፈረዳል፤ እሱ ከሁሉ የበለጠ ዳኛ ነው ።» [1]⁵³

ባደቄ፡-

ከአመጃህ ተነስተው በሦስተኛው ቀን ባደቄ ደረሱ። ባደቄ የምትባለው ከተማ የንጉሡ ቤተመንግስት ያለበት እና ሐብቱ በሙሉ የሚገኝበት ነው።⁵⁴ ሙስሊሞቹ በዚያ ስለሚገኙት ወታደሮች መረጃ ቢያጠያይቁም ያንን ሊሰጣቸው የቻለ አንድም ሰው አልነበረም። የከተማው ነዋሪዎች ግን አንድም ወታደር በዚያ የለም ብለው ነገሯቸው።

ስለዚህ ሙስሊሞቹ ያለ ምንም ቅደመ ዝግጅትና የተደራጀ ኃይል ወደ ከተማው ዘለቁ። ከሚያስደንቁ ፈረሶቻቸው ላይ ወርደው በቅሎቻቸው ላይ ተቀመጡና ፈረሶቻቸውን በሉጓም እየመሩ ሄዱ።

⁵³ Futuh Al-Habesha 78 153

⁵⁴ ባደቄ ከበረራህ አጠገብ የሚገኝ ከተማ ሲሆን በዚህ መንደር የሚኖሩት ሰዎች ንጉሡ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀስ አጅበተውት በመቶሺዎች ሆነው የሚጓዙ የንጉሡ ተከታዮች የሞኖሩበት ከተማ ነበር። የፍራማውሮን ካርታ ተመልከት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወደ ከተማዋ ለመግባት ሲቃረቡ (ከሁሉም ከፍ ያለው አሏህ ይራቃቸውና) የካፌሮቹ ጦር እንደ አምበጣ መንጋ ሆኖ ሙስሊሞቹ ከተማው ውስጥ ሳይገቡ ለመክበብ ተነሳ። ስነስረዓታቸው እንከን አልባ ነበር። ሰንደቃቸው (ባነራቸው) ከፍ ብሎ እንደ እሳት ነበልባል ይውለበለብ ነበር፤ የዳዊትን ጥሩር ለብሰዋል፤ መከላከያ የራስ ቁር አደርገዋል። በእጆቻቸው ላይ እንደ ምላጭ የሰላ ጎራዴዎችና ሹል ጦሮች ነበሩ።

የሐበሻው ንጉሥ ወናግሰገድ እንዲህ በማለት ወታደሮቹን አሟቸው ነበር «ሙስሊሞቹ ወደ ከተማይቱ ገብተው ቤቶችና እና አብያተክርስቲያናትን እስኪያቃጥሉ ድረስ ጥቃት እንዳትፈፀሙ።» እነዚህ ሰዎች የአሏህን እሳት በአንደበታቸው ለማጥፋት ሞከሩ፤ አሏህ ግን እነዚህ ሰዎች ጥቃት ቢፈፀሙም የሚስማማው እቅዱን እንከን የለሽ ሊያደርግ ካለው ጋር ነው።

ባድቄ የደረሱት ባላባቶች የሚከተሉት ናቸው፡- እንደ ንጉሡ አማች እንደ ደገልሃን የንጉሡ አማች የነበረው ሰርፀ ቢትወደድ፤ የደዋሮው ንጉሥ መሐጥንተ፤ኡራይ ኡስማን የተባለው እስልምናን ትቶ ክርስትያን ሆኖ የነበረው የሱሌማን ልጅ የሆነው የሙሐመድ ባድሌይ ቢን ሰዓደዲን ልጅ፤ የፈጠጋር ባላባት፤ የትግሬ ባላባት የነበረው ተክለየሱስ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በባላባቶቹ መካከል ከፍተኛ ክርክር ነበር። ከዚህ በላይ የተጠቀሱት ባላባቶች «ንጉሡ እንዳዘዘን ወደ መንደሩ ገብተው ቤተክርስቲያንና ቤቶችን እስኪያቃጣሉ ድረስ ሙስሊሞቹ ላይ ጥቃት አንፈፅምም፤ የንጉሡን ትዕዛዝ አንጥስም» ሲሉ፤ በሌላ ወገን ከትግሬ የሆኑት ባላባቶች ሮቤል፣ አሴር፣ አሮን፣ ፍቅረየሰስ ፣ ዋሱ ኡስማንና ከትግሬ የመጡት ሁሉም ባላባቶች ሙስሊሞቹ ወደ ከተማዋ ሳይገቡ ጥቃት እንፈፅምባቸዋለን ይሄንንም ከእኛ መካከል አንድ ሰው እስኪቀር ድረስ እንዋጋለን ፤ ስለዚህ እኛ ሁላችንም ከሞትን በኋላ ያኔ የተመኙትን ማድረግ ይችላሉ አሏቸው። ስለዚህ ካፊሮቹ ሙስሊሞቹን ለመዋጋት ተነሳሱ።

መጀመሪያ ላይ የተጠቀሱት ባላባቶች አንዋጋም ብለው በነበሩበት ቦታ ፀኑ። ከዚያም ከሩው እና አመፀኛው ሴይጣን ሮቤል ተነሳና ፈረሱ ላይ ተቀመጠ፤ እሱ እንደዚያ ሲያደርግ የትግሬ ባላባቶችም እንደዚያው አደረጉ፤ ባላባት የሆነው አሴር፣ ባላባት የሆነው ፍቅረእየሱስ፣ ባላባት የሆነው ዋሱ ኡስማን እና ባላባትየሆነው አሮን እና ተከታዮቻቸው ናቸው። እያንዳንዱ ባላባት በስሩ ታላቅ ሠራዊት ነበር። ወደ ባደቄ ከተማ መግብያ በር ተንቀሳቀሱ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በሙስሊሞችና በከተማዋ መካከል አንድ ትልቅ ወንዝ ነበር፤ ወንዙ ሰመርማ⁵⁵ ተብሎ ይጠራል። ካፌሮች እስከወንዙ ድረስ ተጓዙና በዚያ ቆሙ። ፈረሶቻቸውን አስጊጠው፤ ተቀመጡባቸውና በመስመር አሰልፈው፤ የጦር መሣሪያና ቁሳቁስ አሸክመው በመካከላች የነበረውን ወንዝ ተሸገሩ።

ሙስሊሞች ወደ ከተማዋ ቀርበው የካፌሮች ሠራዊት እንዴት እንደ ተሰናዳ እና ሠራዊቱ ለጦርንትና ለፍልሚያ እንዴት እንደተዘጋጀ ባዩ ጊዜ ፣ ኢማሙ አሕመድ ወደ ሠራዊቱ ዞር ፈረሶቻቹ ላይ ተቀመጡ፤ ለውጊያ አትቸኩሉ። ለውጊያና ለፈረሰኛ አመቺ የሆነ ቦታ ለዩና ወደዚያ ፍጠኑ።

አዶሊ የተባለው ዋዚር⁵⁶ ከሙስሊሙ ሠራዊት ፊት ይሄድ ነበር፤ ሁሉም የሠራዊት ክፍል ይከተል ነበር። ኢማሙ አሕመድ የኋላውን ጦር እየመራ ነበር፤ ከእሱ ጋር ሃምሳ የታወቁ ፣ በጥንካሬና በአቋም የፀኑ ዝናቸው እየናኘ የመጣ ጀግኖች አብረውት ነበሩ። እሱ'ጋ እንደምላጭ የሰላ ሠይፍና የሕንድ ጋሻ የታጠቁ ልምድ ያላቸው በጀግንነታቸው የታወቁ ሁለት መቶ የእግረኛ ወታደሮች ነበሩ። እዚህ ከኢማም አሕመድ ጋር በሁሉም ጦርነት ከፊቱም ከኋላውም

⁵⁵ የዛሬው ዱክም ወንዝ ነው - በዚያም ዘመን ይሄ ወንዝ ዱክም እየተባለ ይጠራ ነበር

⁵⁶ አዶሊ- በግራኝ ስር የሚያገለግ የታመነና የከበረ ባሪያ ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ያልነበሩ ነገር ግን ከእሱ ጋር ተጣብቀው የነበሩ ነበሩ። ለጦርነት ሁሌም ዝግጁ ነበሩ።

ፈረሶቻቸው ላይ ከተቀመጡ በኋላ ኢማም አሕመድ ከሁሉ የሚበልጠው አሊህ ጠላት ፊት ፀንተው ጀሃዱን እንዲዋጉ አበረታታቸው፤ ሠራዊቱን ከተናገራቸው መካከል የሚከተሉት ይገኙበታል ፤*አ! እናንተ አማኞች ፣ ታገሱና በትዕግስት ልቃችሁ ተገኙ፤ ፀንታችሁ ቁሙ፤ ውጤታማ እንድትሆኑ በአሊህ ፊት ስለ ምታገለግሉት ተጠንቀቁ* ።

አሁን ደግሞ ዋዚር አዶሊ እና አብሮት የተሰለፈው የሙስሊም ሠራዊት ምን ሆነ ብለን እንመልከት፤ [...] ጦርነቱን የጀመረው ከጋንዝ ብሔረሰብ ⁵⁷ የሆነ ሻብራህ የተባለ ሰው ነው። በአሊህ መንገድ የሚዋጋ ትሁት ሰው ነበር። ካፊሮቹን ሄዶ መዋጋት ሲጀምር የተቀሩት ሙስሊሞችም ተከትለውት ሄደው እንደ አንድ ሰው ሆነው ማጥቃት ጀመሩ፤ አንዱ ቡድን ከሌላኛው ጋር እየተቀላቀሉ አጠቁ። ክብረቢስ የሆኑት ሐበሾች የተከበሩ አማኞችን ሩጫ ለቅፅጸት ያክል አግተው ነበር። ከዚያም የካፊሮቹ የቀኝ ክንፍ ተሰበረ፤ በዚህ ጊዜ በግራ ክንፍ የነበረው ፀንቶ እየተዋጋ ነበር፤ በዚህ በግራ በኩል የነበሩት ባላባቶች ሮቤል፤ አሴር ፣ ፍቅረየሱስ እና ዋሱ ኡስማን

⁵⁷ ከሐድያ በስተሰሜን ከቆላ ዳምት በስተ ደቡብ አካባቢ ሰፍሮ የነበረ ብሔረሰብ ነበር

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ናቸው። እነሱና እነሱ የያዙት ሰንደቅ (ባነር) የራስ ቁርና ጥሩር አድርጎ እንደተራራ ፀንቶ ነበር።

በዚያን ጊዜ በቅፅል ስሙ ቀጭን ተብሎ የሚጠራው ኤሚር አቡበከር በአሮን ላይ ጥቃት ከፈተ። ጦሩን በአፉ አስገብቶ ጫፉ በጀሮው በኩል ቢወጣም፤ ሰውዬው ከተቀመጠበት ኮርቻ ላይ ንቅንቅ አላለም። ከዚያም አንደኛው የካፊሮቹ ባላባት በኤሚር አቡበከር ላይ ጥቃት ከፍቶ የቀኝ እጁን ሰበረው። ሙስሊሞች የተሰበረውን እጁን ስላሰሩለት ምንም እንዳልተከሰተ ሆኖ ውጊያውን ቀጠለ። ይሄ አንደኛው የጅሃድ ፀጋ ነው።

የካፊሮቹ ባላባት የሆነው ዋሱ ኡስማን ፣ እስልምናን ትቶ ክርስትያን የሆነው (አሊህ ይርገመውና) በከሽም አቡበከር ላይ ጥቃት ከፍቶ፤ ደረቱን ወጋው፣ የጦሩ ጫፍ የደረት መከላከያውን አልፎ በጀርባው በቁል ወጣ። በተመሳሳይ መልኩ ሁለተኛ ጊዜ ደግሞ ወጋው፤ ከሽም አቡበከር ግን ቀደም የመታው ባላባት ላይ አተኩሮ ስለነበር ፣ ከኮርቻው ላይ አልወደቀም።

ከሙስሊሞቹ ወገን መርፉ የሚባል ጀግና ፈረሰኛ ተገደለ። ይሄ ሰውዬ ገራድ መንሹር ስር የነበረ አለቃ ነበር። ሌላም ነሻር ቢን አዳም የሚባል የመንሹር መኮንን ተገድሏል። ሦስተኛው የተገደለው ሙስሊም አሽ - ሻዲቅ የሚባል የአብድናስር ንድ ነበር።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ድል ሰበር የሚባለል የእግረኛ ሙስሊሞች ሠራዊት አዛዥም ተገድሎ ነበር። አንደኛው የካፌሮች ባላባት ፈረስ ላይ ተቀምጦ፤ ድል ሰበር ደግሞ በእግሩ ነበር። ፈረሳኛው ይዞት ከፈረሱ ላይ ጎትቶ ሊያወርደው እየታገለ ነበር፤ ሌላ ፈረሰኛ ሳያየው ከኋላው መጥቶ ጥቃት ፈፀመበት። ጥቃቱ የተፈፀመበት ከኋላው ነበር። ጦር ከጀርባው ገብቶ በደረቱ ወጣ። በመስዋዕትነት ሞተ። አሊህ ፈጥኖ መንፈሱን ወደ ገነት ወሰዳት። ምን አይነት እረፍት ነው!

ጦርነቱ ቀጠለ... ሙስሊሞች ሸሹ። ኢማሙ ተነሳና ወኔያቸውን ለጅሃድ እንደገና አነሰሳው። ጦርነቱ ቀጠለ። ከንጉሡ ወገን ሆነው መርዝ የተቀባ ፍላጻ የሚያስፈነጥሩ የማያ ብሔረሰቦችም⁵⁸ ረጃጅም ደጋናቸውንና ቀስታቸውን ይዘው ተሰለፉ። ጦርነቱ ቀጠለ... በዚያች ቀን ባድቄን የትግሬ ባላባቶች ታደጓት።

በባድቄ የሚገኘው ቤተክርስቲያን በጣም ባማረ ሁኔታ የተገነባ ነበር። ቤተክርስቲያኒቱን ያስገነባቸው የወናግሰገድ እናት ነበረች። የወናግሰገድ እናት ከትግሬ ወገን ስለሆነች ነው ከዚያ የመጡት ባላባቶች የእህታችን ቤተክርስቲያን ሲቃጣል አናይም ብለው ነው ውግያ ቀደመው የከፈቱት። ሙስሊሞች ወደ ከተማይቱ እንዳይገቡ የተከላከሉት ለዚያ

⁵⁸ በገዢነት ደብረዘይት እና ሞጆ አካባቢ የነበሩ የተዋጡ ብሔረሰቦች ናቸው- እነዚህ ብሔረሰቦች ቀደምት የአዲስ አበባና የዙሪያ አካባቢ ነዋሪዎች ነበሩ

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ነበር። ንጉሡም በዚያ ቀን ስላደረጉት ተጋድሎ አመሰግናቸው፣
ሸለማቸው። የክብር ልብስም አለበላቸው። [1] ⁵⁹

⁵⁹ Futuh Al-Habesha 78 60

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራሰባት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የአሕመድ ግራኝ ባነር ይዘትና ቀለም

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

የተለያዩ ባነሮች (ሰንደቆች)፣ ማለትም የተለያዩ ይዘትና ቀለም የነበራቸውን ባነሮች አሕመድ ግራኝ ይይዝ ነበር፤ ይሄኛው ባነር በአራተኛው ጅሃድ ወቅት በነበረ ጦርነት ይዞት የነበረው የሚከተለው ነው።

«...በነጭ ሸማ ላይ ዙሪያውን በቀይ ቀለም የተቀባ ሆኖ ፤ ሸማውን ዙሪያ እንዲህ የሚል ተፅፎበታል፡-

ቸርና ይቅርባይ በሆነው በአሏህ ስም፣ የተረጋገጠ ድል ሰጥተናችኋል፤ በመሆኑም ከዚህ ቀደም የሰራችሁትን ኃጥያትና ከዚህ በኋላ የምትሰሩትን ኃጥያት ይቅር እንዲላችሁና በትክክለኛው መንገድ እንዲመራችሁ፤ አሏህ በብርቱ እንዲረዳችሁ፤ ከአሏህ በሆነ እርዳታ ድል ቅርብ ነው፤ አሏህ አስቀድሞ ፅፎታል፤ እኔ በእርግጥ አሸንፋለሁ፤ እኔና አብረውኝ ያሉት መልዕክተኞችም፤ አሏህ በእርግጠኛነት ኃያልና ብርቱ ነው፤ «ያመኑትን መርዳት የእኛ ግዴታ ነው»፤ በእውነት መልዕክተኞቻችንን እንደግፋለን፤ እነዚህም በዚህ አሁን ባለው ዓለም የሚያምኑና ሰማዕታት በሚነሱበት ቀን የሚያምኑ ናቸው፤ በእርግጥ ቃላችን መልዕክተኛ አገልጋዮቻችንን በተመለከተ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወጥቷል፤ በእርግጠኛነት እርዳታችንን የሚያገኙ ናቸው፤ በእርግጠኛነት የእኛ ጦር ብቻ አሸናፊ ይሆናል ለሌላ ጌታችን ሆይ፤ ትግስት ስጠን፤ እርምጃችንን አፅናልን፤ ከእነዚያ ካፌሮች ጠብቀን ለሌላ ጌታችን ሆይ፤ ትፅግስቱን ስጠን፤ ለአንተ እንደተገዛን እንድንሞት፡፡)

«ሙሴ ከሞተ በኋላ የእስራኤል አለቆች በአሊህ መንገድ የሚዋጋልንን ንጉሥ ከመካከላች አስነሳ ብለው በነብያቶቻቸው በጠየቁ ጊዜ አላሰብካቸውምን፤ እሱም መልሶ ጦርነት በፊታችሁ በቀረበ ጊዜ ላትዋጉ ትችላላሁ ሲላቸው፤ እነሱም መልሰው በአሊህ መንገድ ሆነን የማንዋጋበት ምክንያት አለን? እኛ ልጆቻችንና ቤታችንን ጥለን ወጥተናል ብለው መለሱለት፤ ነገር ግን ጦርነት በታወጀ ጊዜ ከጥቂቶች በስተቀር ሁሉም ሽሹ፤ አሊህ ክፉዎቹን ያውቃቸዋል » ለአሊህ በእውነት እኛ ባለፀጋ ነን ፤ አሊህ ደሃ ነው የሚሉትን ጨካኝነት ሰምቷል፤ እነሱ ያሉትን እንፅፈዋለን፤ ነብያቶችን ያለምክንያት እንደገደሉ፤ እኛም እንላለን በእሳት የመቃጠልን ቅጣት ይቅመሱት! »

በባነሩ መካከል ላይ አራት ጥቅሶች አሉበት፡-

የመጀመሪያው እንዲህ ይላል፡- እንዲህ የተባለላቸውን ሰዎች አላያችሁምን፡- « እጆቻችሁን ጠብቁ፤ በፀሎት ትጉ፤ ለደሆኑ ምፅዋት ስጡ፤ ነገር ግን ጦርነት በታወጀ ጊዜ እነሆ ገሚሱ አሊህን መፍራት

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ያለበትን ያክል ሰዎችን ይፈራል፤ እንደውም ከዚያም በላይ፤ ስለዚህ እንዲህ ይላሉ- አቤቱ ጌታ ሆይ ለምን ጦርነትን አወጅክብን? ጊዜያችን አስከቃረብ ጦርነቱን ለምን አላዘገየኸውም? የዚህ ዓለም ሀብት እንደ ምንም ነው። ›

የሁለተኛው እንዲህ ይላል፡-ለእናንተ የማይጠፋ እውነተኛ የሆነ ህያው መልካም ነገር አድርጌላችኋለሁ፤ ክፉውን ከእናንተ አንድ ሺ ጊዜ ደጋግሜ አርቁላቸውኋለሁ፤ ከፍ ካለው ከአሏህ በቀር ፣ማንም ኃይል እና ኃይለኛ የለም።›

የሦስተኛው እንዲህ ይላል፡- የሚቀጥለው ሕይወት አሏህን ለሚፈራራ ሁሉ እጅግ ያማረ ነው፤ እውነተኛውን የሁለቱን የአዳም ልጆች ዜና ተርክላቸው፤ ሁለቱ መስዋዕት ሲያቀርቡ፤ የአንዱ ብቻ ተቀባይነት አገኘ፤ የሁለተኛው ተቀባይነት አላገኘም፤ ሁለተኛው የመጀመሪያውን እገድልሃለው ሲለው ሌላኛው መልሶ አሏህ የሚቀበለው እሱን ከሚፈራሩት ብቻ ነው አለው።

የአራተኛው እንዲህ ይላል፡- በጦርነት ላይ ሳላችሁ ፈሪ አትሁኑ፤ በውጣ ውረድ መካከል ትዕግስት ይኑራችሁ፤ ሞት በተቀጠረለት ሰዓት ይመጣል።› › [1]⁶⁰

⁶⁰ Futuh Al-Habesha 78 51

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራስምንት

መጋቢት 1521 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሽምብራ ኩሬ ጦርነት

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

በዚህ ምዕራፍ ላይ በአረቦቹ ተፅፎ በሚገኘው መረጃ መሠረት ሽምብራ ኩሬ የሚባለው ቦታ የሚገኘው ከባድቁ የአንድ ቀን ጉዞ በሆነ ወደ ሞጆ ባለው አቅጣጫ ነው። ስለዚህ ይሄ ስፍራ ከአምባነገስት (ከመናገሻ) ከሃምሳ እስከ ሰማኒያ ኪሎሜትር ርቀት ላይ የሚገኝ ነበር። ስለስፍራው በጊዜው ከተፃፉ ከተለያዩ ታሪኮች እንደምንረዳው ቦታው የዛሬው ደብረዘይት/ቢሾፋቱ አቅራቢያ ነው። ሽምብራ ኩሬ ተብሎ የተጠራውም በዚያ ካሉት ሐይቆች መካከል አረንጓዴና በርቀት ሲመለከቱት የሽብራ ፍሬ ቅርፅ ያለው ስለሆነ ሊሆን ይችላል።

... ንጉሡ ሙስሊሞቹን ሊዋጋ ከወታደሮቹ ጋር ጦሩን አስከትቶ ከባደቁ⁶¹ ተነሳ ፤ ንጉሡን ተከትሎ የሚጓዘው ሕዝብ እጅግ በጣም ብዙ ስለነበር የምድሪቱን ፊት ሸፍነውት ነበር። ሙስሊሞቹ የነበሩበት አካባቢ ቀርበው ምሽቱን በዚያ አሳለፉ። በሚቀጥለው ቀን እነዚህ ካፌሮች የፊት ደጀናቸውን ላኩና ስለ ሙስሊሞቹ መረጃ አጣሩ። እነዚህ ሰዎችን ልከው ሙስሊሞቹ ላይ ስለላ አደረጉ፤ ሙስሊሞቹም እንደዚያው አደረጉ። ሰላዮቹ በሦስተኛው ቀን ወደመጡበት ለመመለስ ተነሱ። እኩለ ቀን ላይ ማጁ (ሞጆ) ወንዝ 'ጋ ደረሱ። ከዚያም

⁶¹ ባድቁ ከበረራህ አቅራቢያ የምትገኝ ንጉሡን አጅበው የሚጓዙ ዜጎች የሚኖሩበት ከተማ ነበረች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከፈረሶቻቸው ላይ ወርደው ፈረሶቻቸውን ውሃ አጠጡ ከዚያም የእኩለ ቀን ሶላት አድርገው በሽምብራ ኩሬ አጠገብ ባለው ተራራ ላይ ምሽቱን አሳለፉ። ይሄ የሆነው በሕጅሪ አቆጣጠር በዘጠኝ መቶ ሠላሳ አምስት ዓመት በሰባተኛው ወር መግቢያ ላይ በዕለተ ረብዕ ነበር።

ሙስሊሞቹ አሏህን እየጠሩ፣ እያመሰገኑ ፣ እያከበሩና እያመለከት ምሽቱን አሳለፉ። ከዚያም ኢማም አሕመድ በጓዶቹ ፊት ቆመና አምላክን ባረከ፤ በጣም ባማሩ ቃላት አመሰግነና ወደ ነብዩ ጸለየ (አሏህ ይጠብቀው ደህንነትም ይስጠው) ። ከዚያም ሕዝቡን ‘እናንተ ጀግናና ኃይል ሕዝብ ናችሁ።’ አላቸውና በተጠንቀቅ እንዲቆሙና ራሳቸውን ለጦርነት እንዲያዘጋጁ አዘዛቸው። ከዚያም በመቀጠል እንዲህ አለ፡ ኦ ሕዝቦች ሆይ! በአሏህ ታመኑ፤ በእሱም ዘንድ መጠጊያ እሹ። ሙስሊሞቹም ትጥቃቸውን አዘጋጁ።

ከፍተኛ ማዕረግ ያላቸው የሙስሊም ጦረኞች ቀድመው ወጡ፤ አንዱ አንዱን እያበረታታ፤ እርስበርሳቸው እየተበረታቱ ነበር። በዚህ መካከል ኢማሙ ‘ያላችሁ ሀሳብ ምንድን ነው? ’ ብሎ ጓዶቹን ጠየቀ። ጓዶቹም እርስ በርሳቸው ከተነጋገሩ በኋላ ‘እኛን በተመለከተ ጦርነት የፍላጎታችን መዳረሻ እና ተስፋ ነው፤ እውነተኛ የሆነው ዳኛ አሏህ በእኛና በእነሱ መካከል እስኪፈርድ ድረስ የእኛን ሰይፍ በጠላት ላይ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ማሳረፋችንን አናቆምም፤ ብንለየፍም እንኳን ፣ ጦርም ውሳጣችን ቢቀረቀርና ሞትም ቢሆን ።»

ጓዶቹ የተናገሩት ቃል ኢማሙን ደስ አሰኘውና እንዲህ ብሎ መለሰላቸው «አኢህ ድል ይስጣችሁ፤ ትክክለኛውንም ፣ መንገድ ያሳያችሁ፤ ስለዚህ አሁን የጦር መሣሪያዎቻችሁን ለጦርነትና ለፍልሚያ አዘጋጁ»፤ ስለዚህ ከፊታቸው ባለው ጅሃድ የተነሳ ምሽቱን በደስታ አሳለፉ። ሌሊቱ በነጋ ጊዜ፣ ጠዋት ላይ ድምቅ ባለ የብርሃን ፀዳል በሆነበት አዛን የሚያደርገው ሰው ወደ ወታደሮቹ ዞሮ ገነትን ወደ ምትወርሱበት መንገድ ኑ! » ብሎ አወጀ።

ሙስሊሞቹ ተነስተው የጠዋት ሶላት አደረጉ። ከዚያም (ታላቁ አኢህ ይማረውና) ሰዓዲ አል-ፋቅሕ አቡበከር ወይንም አርሸና የሚባለው በመካከላቸው ቆመ። የገነትን የምስራች እየሰበከ ሙስሊሞቹን አበረታታ። ከዚያም ስለ ገሀነመ እሳት ፣ አኢህ ለሚሸሹት ያዘጋጀው እንደሆነ አስጠነቀቃቸው። ከዚያም «ኦ እናንተ አማኞች፣ ታገሱ፣ በትዕግስት ልሕቀትን አድርጉ፣ ፀንታችሁ ቁሙ፣ ስኬታማ እንድትሆኑ በስራችሁ በአኢህ ፊት ትጉኋን ሁኑ!» አላቸው

ከዚህ በኋላ ሙስሊሞቹ ወደ አምጃህ አቅጣጫ ተንቀሳቀሱ። ይሄም ማለት ኮኖፐስ(Canopus) ተብሎ ከሚጠራው ኮከብ አንፃር፣ በሽምብራ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ኩሬ መካከል ወደ ምስራቅ አቅጣጫ ሲሆን አቅጣጫው ወደ ሙስሊሞች የገዛ ሀገር ነው።

የሐበሻው ንጉሥ አቅጣጫ ቀይሮ በስተ ምስራቅ በኩል ቂብላ ተብሎ ከሚጣራው አካባቢ ወደ ሙስሊሞች እየመጣ ነበር። ከእሱ ጋር እንደ አንበጣ የበዛ ሠራዊት ነበር። ወደ ባላባቶችም (የጦር አለቆችም ዞሮ)፣ ሩያሂቸው እንዳቸውም እንዳያመልጡ!⁶² አለ። ይሄ የአሏህ ጠላት የተመኘውን የሚያገኝ መስሎት ነበር። አሏህ ግን ለዚህ ከውርደት ውጭ ምንም ሊሰጠው አልፈለገም።

ውሃ እንደሚፈሰው የካፊሮች የፊት ደጀን ከጦር ሜዳውን ለቅቆ መፈስስ ጀመረ። የኋላ ደጀን ጦር ጉዳዩን ተገንዝቦ፣ ካፊሮች ወታደሮች በሰባት ሰልፍ እንዲሰለፉ አደረጉ። ከርዝመቱ የተነሳ የሰልፉን ጫፍ ማየት አይቻልም ነበር። ሙስሊሞችም በሰልፍ ቆሙና ወታደሮቻቸውን አደራጁ።

ፀሐፊው (አረብ ፋቂ) እንደሚለው ከዚህ ቀጥሎ ያለውን መረጃ ያቀበለኝ ከክርስትያኖች አንዱ የሆነው ስሙ አዝማች ሐይበ ተብሎ የሚጠራ ከንጉሱ ጋር በሽምብራ ኩሬ ጦርነት ላይ የተዋጋ ነው። ኃይማኖቱን ወደ እስልምና ከለወጠ በኋላ የሚከተለውን ነግሮኛል፡-

⁶² እንደቀድሞ ዘመን በጦርነቱ በሐበሾች የበላይነት እንደሚጠናቀቅ በማመን፣ ወናግሰገድ ከሙስሊሞች አንድም ሰው እንዳያመልጥ ብሎ አዝዞ ነበር። በተጨማሪም የሙስሊሞችን ጦር መሣሪያ ለማሰር የሚሆን በጣም ብዙ ገመድ ተዘግዶቱ ነበር።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በሽምብራ ኩሬ ጦርነት ንጉሡ ያሰለፈው ፈረሰኛ ወታደር አስራስድስት ሺ ሲሆን፤ እነዚህ በሙሉ የተመረጠ ፈረስ ከአረብ የባሕር ጠረፍ ያስመጡ ናቸው። የአግረኛ ወታደሮች ቁጥር ከሁለት መቶ ሺ በላይ ሲሆን እነዚህ እያንዳንዳቸው ጋሻና ቀስት ይዘዋል፤ ማለትም ቀስቶቹ መርዝ ያለባቸው ናቸው። በተጨማሪ እነዚህ ጦር ይዘዋል። ከንጉሡ ፈረሰኞች ውጪ ያሉት የሐበሻ ፈረሰኞች ለመቁጠር የሚያዳግት ብዙ ነበሩ። ጥንቅቅ ተደርጎ፤ ክፍተት ሳይተውለት እንደታነጸ ሕንፃ አንዱ ከአንዱ ተጠጋግቶ አንድነት ቆመው ነበር።

እንጉርጉሮ ለግራኝ አሕመድ፡-

በዚህ ሁኔታ መካከል (አሏህ ነበሱን ይማረውና)፤ ጦሩን መመደብ ጀመረ። በቀኝ ፣ በግራ በመካከል እና ከፊት እና ከጀርባ ወታደሮችን መደበ። እንዲህ አለ < አቤቱ አሏህ! ሁላችንንም ታጋሾችና ለጋይማኖትህ አሸናፊዎች አድርግን።

እኔ ፀሐፊው (አረብ ፋቂ) ደግሞ ስለእሱ እንዲህ አልኩኝ፡-

ነገሮችን ሚያስተካክል እሱ ነው፤

ጦርነቶችን የሚቆጣጠር እሱ ነው፤

በጦርነት ላይ ደፋር አጥቂ

እሱ እንደ ሠይፍ ምት ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ለጅሃድ ሲባል፣ እሱ ደምሳሽ ነው

የሚቋቋሙትን ደንዳኖች የሚበታትን (በመሸወድ) የመለኮትን ሚስጢር
የሚረዳ ነው

እሱ ከኃያል ባላጋራው የበለጠ ጦር ወርዋሪ ነው፤

የብረት ሠይፉን እንደወደደ የሚያሾር ነው

ካፌሮቹን አቧራ ላይ አንከባለላቸው፤

ከእነሱም የተረፉትን እንባቸውን አስዘራቸው

በታላቅ ጩኸት በእነሱ ላይ ጥቃት ፈፀመ፤

በማይበገር ክንድ ጠላቶቹን አዋርደ፤ አስጨነቀ

ኦ! እናንተ ስለ አሕመድ የጠየቃችሁኝ

እሱ ፍትህን የሚወድድና የሚዋሽን ሰው የሚጠላ ነው

እሱ የነብዩን ኃይማኖት ሕግ የሚያከብር ነው

ለጌታው ራሱን ያዋረደና ፈሪሃ ያለው ነው

የተባፈውን ሕግ ሳይታክት የሚጠብቅ ነው

ኃይማኖቱን እንዲያከርር የሚደርጉትን ሕግጋቱን በፅናት ይጠብቃል

አቤቱ አምላክ ሆይ፣ ሁሉም ያየው ዘንድ በጸጋህ ጠብቀው

አቤቱ መሐሪ የሆነከው፣ ኃይለኛ ንፋስ እንደሚቆየው አቆየው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አሕመድ ሠራዊቱን በመስመር አሰለፈ :-

(ታላቁ አሏህ ምህረት ያድርግለትና) ኢማም አሕመድ የሱልጣን ዓሊን ልጅ ሱልጣን መሐመድን አስጠራውና የሐርላ ብሔረሰብ ጎሳዎች በእሱ ስር እንዲሆኑ አደረገ። ሱልጣን ዓሊ የሚባለው የሱልጣን መሐመድ አባት ፣ በእናቱ ወገን የኢማም አሕመድ አክስት ልጅና ሼክ አነሰ የሚባለው የሼክ ሺሃብ ቢን አብድለዋሐብ የሚባለው የሼክ በባ ልጅ ነው። በዚያ የነበሩ የሐርላ ጎሳዎች ለምሳሌ፡- ዘመን በራ፣ በርዘራ የሚባለው ጎሳ ከጎሳው አለቃ ጋር፣ ያቁለ እና ጀሳር፣ አረብ ተኸ እና አል-ቃ የሚባሉት በሙሉ የሐርላ ጎሳዎች ናቸው። ኢማሙ እነዚህ የሙስሊሙን ቀኝ ክንፍ እንዲይዙ አዘዘ።

ከዚያም የሱማሌ ጎሳዎችን ሰበሰበ። ጌሪ የሚባለው ጎሳ፣ ማራይኸን የሚባለው ጎሳ፣ ይበሪ የሚባለው ጎሳ አሕመድ ጌሪ ከሚባለው የጎሳ መሪ ጋር፣ ኸርቲ፣የማይጥ ሰዎች፣ ጃረን የተባለው ጎሳ፣ መዘር የተባለው ጎሳ፣ ባርሰብ የተባለው ጎሳ፣ እነዚህ በሙሉ የሱማሌ ጎሳዎች ናቸው። እነዚህ በሙሉ የየራሳቸው አለቃ ያላቸው ሲሆኑ ኢማሙ እነዚህን ጎሳዎች ግራውን እንዲይዙ አዘዛቸው።

በሠራዊቱ መካከል ላይ (ነብሱን አሏህ ይማረውና) ኢማም አሕመድ ቢን ኢብራሂም ነበር። እንደ ቁጡ አንናብስት ፈረሰኛ ወታደሮች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከበውታል። የፈረሰኞቹ መሪዎች የነበሩት ኤሚር ሁሴን ቢን አቡበከር አል ጋቱሪ፣ ኃያሉ አሏህ ምህረት ያድርግለትና ኤሚር ዛሐርቡይ መሐመድ ፣ ፋርሽሃን ዓሊ፣ ዋዚር ኑር ቢን ኢብራሂም፣ ኤሚር ሙጃሂደ፣ ፋርሽሃን አስ-ሱልጣን፣ አብድ ናስር (ሼክ ዳዋ)፣ ኤሚር በከር ቀጭን፣ እና ፋርሽሃን ዲን ናቸው።

በመቀጠልም አሕመድ ለሙስሊሙ ሠራዊት ንግግር ያደርግ ጀመር፤ «አሏህ ድህነትን ይስጠው ይባርከውና አሁን ነብዩ መሐመድ ለተከታዮቹ የተናገረውን እናገራችኋለሁ፤ ከምድርና ከሰማያት በላይ ለሚሰፋው ለኤደን ገነት ተነሱ፤ ይሄ የተዘጋጀው አሏህን ለሚፈሩት፣ በአሏህና በነብያቱ ለሚያምኑት ነው። ይሄ አሏህን ለሚያስደስቱት የሚሰጥ ነው። አሏህ የሁሌም ታላቅ ፀጋ ጌታ ነው።

ከሠራዊቱ መካከል ገራድ አሕመዱሽ ቢን ማሕፋዝ ነበር። እሱ የኢማሙ አማች ነው። እማሙ ያገባት ሚስት ድል ወንደራ የማሕፋዝ ልጅ የእሱ እህት ነች። ኡራይ አሕመድ ዲን ቢን ኸሊድ፣ ገራድ ሸማክን፣ በሽራ፣ ሰበር-አድ-ዲን፣ ጃሳ አ-መር፣ ገራድ አሕመዱሽ፣ ኡራይ አቡን ፣ ገራድ ኡትማን ቢን ጃዋር፣ አሕመድ ጁዊታ፣ ቡርሃን፣ ገራድ ሻዲቅ፣ ድል ሰገድ እና ሌሎችም እነዚህን የመሳሰሉ የታወቁ ጀግኖች ነበሩ። ከዚያም ነብሱን ይማረውና ኢማም አሕመድ ከዚህ ቀደም አብረውት ጦርነትና ዘመቻ ላይ ከተሳተፉት መካከል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በፅናት የሚታወቁትን ጀግና እግረኛ ወታደሮችን ለበሰበ፤አምስት መቶ የሚደርሱ ከኢማሙ ጎን ርቀው የማያውቁ ጀግኖች ወታደሮች ለበሰበ። እነዚህ በጦርነት መካከል እሱ (አሏህ ነብሱን ይማረውና) ቢኖርም ባይኖርም ፣ ማለትም ጉዞ ላይ ቢሆንም ትዕዛዙን የፈጸሙ ናቸው።

ኢማሙ እነዚህን ከፈረሰኞቹ ፊት አሰለፋቸው። የእግረኛ ሠራዊትን ከሚመሩት መካከል፡- ሐምዛ አል-ጀፊ (ይሄ ማለት በዚህ ቀን በተደረገ ጦርነት መሰዋዕት የሆነው ነው- ሃያሉ አሏህ ምህረት ያድርግለት)፣ የእግረኛ ሰራዊት አዛዥ ፈንጅ ሰባር፣ ጀሃሃ፣ አራዳ፣ ነቢ አሕመድ ፣ ሁሴን ደዋሮ፣ ተኬ፣ ጀዲድ ኸረጀ እና ሌሎችም የተከተሏቸው ናቸው። በዚያች ቀን የኢማም አሕመድ ፈረሰኛ ወታደሮች ቁጥር አመስት መቶ ስድሳ ሲሆን እግረኛ ሠራዊቱ ቁጥር አስራ ሁለት ሺ ነበር።

በግራ ክንፍ ለማንም የማይበገሩት ሐርቲ የሚባሉት የሱማሌ ጎሳዎች ነበሩ። እነዚህ ሦስት መቶ የሚደርሱ ሲሆኑ በሰራዊቱ መካከል ዝነኛ ጎራዴ ታጣቂ እግረኛ ወታደሮች ናቸው። በተመሳሳይ ዩቢሪ የሚባል ጎሳዎችም አራት መቶ የሚደርሱ ሲሆኑ እነዚህ ቀስተኞች ናቸው። ስለዚህ ኢማሙ እነዚህን መካከል ላይ ከተሰለፈው አምስት መቶ ወታደሮች ጋር አቆራኛቸው፣ እንደዚህም አላቸው ለጥራችሁን ያዙ፤

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ማናችሁም ንቅነቅ እንዳትሉ፡፡ ጊሪ የተባለው ጎሳ ወታደሮች በሙሉ ፈረሰኞች ናቸው፤ እነዚህ ታዋቂ ጋላቢዎች ናቸው፡፡

ኢማሙ ሠራዊቱን አሰልፎ እንደጨረሰ፤ የወደቀባቸውን ታላቅ ነገር በማሰብ እያንዳንዱ ምድብ ሁሉት ዙር ሁለት ጊዜ ሰገደ፡፡ የቁርዓን አስተማሪው አብድ አላህ ከበቅሎው ላይ ወረደ፤ ጋሻውንና ሰይፉን አወለቀና በኃያሉ አሏህ ፊት ራሱን አዋረደ፡፡ እሱ ሱፊ ሲሆን ቁጥብ፤ ኃይማኖቱን የሚጠብቅ፤ ማምለክ የሚወድና የተማረ ነው፡፡

ሐምዛ አል-ጀፊን በተመለከተ ካፊሮቹን ባያቸው ጊዜ ሁለት እግረኛ ወታደሮች ይዘው ባያስቆሙት ኖሮ ዘልሎ ጦርነት ውስጥ ለመግባት አቅል አሳጥቶት ነበር፡፡ በሙቀት ውስጥ እንዳለች ግመል በደስታ ተሞልቶ ጦርነቱ ለጅሃድ ሲል እስኪጀመር ቋምጦ ነበር፡፡ ይሄም ለሰው ልጆች ጌታ ደስታ ሲሆን የልቡን ምኞትም እንዲሰጠው አስቦ ነው፡፡ ሐርቲ የተባለው ጎሳ አባላትም በሙሉ እንደሱ አድርጓቸው ነበር፡፡ የተቀሩት ሙስሊሞች እንዲህ በማለትስ ከለከሏቸው ካፊሮቹ ወደ እናንተ እስኪቀርቡ ድረስ ትዕግስት ይኑራችሁ፤

የካፊሮቹ ሠራዊት አሰላለፍ፡-

ካፊሮቹን በተመለከተ፣ ሠራዊታቸውን አሰባሰቡና ወደ ሙስሊሞቹ መንቀሳቀስ ሲጀምሩ በሰባት ሰልፍ ተሰልፈው ነበር። በዚህ ቀን የሐበሻው ንጉሥ ወናግሰገድ ከኋላ ደጀን ጦር ጋር ነበር።

ከዚህ ቀደም በቀኝና በግራ እናያንዳንዳቸው አራት መቶ ወታደሮች ያጅቡት ነበር። በዚህ ቀን ግን እነዚህን በሠራዊቱ መካከል የተለያየ ቦታ መድሃቸው ነበር። ያለውን ሀብት ከሰወረበት አውጥቶ ነበር፤ የጦር መሣሪያ፣ የክብር አልባሳት(?)፣ የንጉሥ ሳበር ቁር (Helmets of King Sabur)፣ የግብፅ ጎራዴዎችና የቃጥ ጦሮች (spears of Katt)፤ እነዚህን ሁሉ ለባላባቶቹና ለወታደሮቹ አከፋፍሎ ነበር።

የፈረሰኛ ወታደሮቹ ቁጥር ከመቆጠር ያለፈ ነበር። ሠራዊቱ ወደጠላት ሰፈር ቀረብ አለና ወደፊት ገሰገሰ። እያንዳንዱ ሰልፍ የሙስሊሞቹን አምስት እጥፍ ይሆናል፤ ሙስሊሞቹ በጥቁር በሬ ቆዳ ላይ እንዳለች የእምብርት ምልክት ነበሩ።

ከዚያም ኢማም አሕመድ ለሙስሊሞቹ ንግግር አደረገ፤ < ትልቁን አሏህ አስቡ፤ ወደ እነሱ አትመልከቱ፤ ወደ መሬት ተመልከቱ፤ አሏህን በእነሱ ላይ ጥሩ፤ ትዕግስተኛ ሁኑ፤ አሏህ ከእናንተ ጋር

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ይሆናል፤ ድል ለመምታት የተቻላችሁን አድርጉ አሏህ የእናንተ ጠባቂና ረዳት ይሆናል። ›

[...]

ከዚያም የቁረዓን አስተማሪው አቡበከር አልያም አርሽታ ተብሎ የሚጠራው ተነሳና የኢማሙ ባንዲራ/ ባነር ያለበት ቆሞ ሰበከ። ሙስሊሞቹ ወደ ጦርሜዳው እንዲገቡ ተናገራቸው። ይሄ ሰውዬ ልባቸው እስኪፈራ እና ዓይኖቻቸው እምባ እሲኪያቀሩ ፣ እየጮኹ ወሰወላቸው። ከዚያም እንዲህ አላቸው «ኦ እናንተ የሙስሊም ስብስቦች፣ ገነት ባማረ ሁኔታ ተሰናድታለች፤ ገሃነመ እሳት ተጠርቅሞበታል። መላዕክት ወደ ታች እያማተሩ ነው፤ የማሩ ዓይኖች ያሏቸው ሁሪዎች እየተኳኳሉ ነው (the houris with black eyes)፤ በዘለዓለም ሕይወት ደስ ይበላችሁ።»

ከዚያም የሚከተለውን አነበነበ « በእርግጥ አሏህ ገነትን ሊሰጣቸው ከሚያምኑት መካከል ሰዎችንና ንብረቶቻቸውን ወደዚህ አምጥቷል! እነሱ የአሏህን ጦርነት እየተዋጉ ነው፤ ቶራህ፣ ወንጌልና ቁረዓን ላይ በተሰጠው ተስፋ መሰረት ይገድላሉ ይገደላሉ። ማነው ከአሏህ የሚበልጥና በቃሉ የሚገኝ? ከሱ ጋር ባደረጋችሁት ውል ባገኛችሁት ጥቅም ሐሴት አድርጉ! ምክንያቱም ይሄ ታላቅ ድል ነውና!»

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከዚህ ንግግር በኋላ ሙስሊሞቹ ወደ ኢማሙ (ነብሱን ይማረውና) ዞረው «እናጥቃቸው?» አሉት። ነገር ግን ኢማሙ ቆይ አላቸው። እሱ እንዲህ አላቸው «ስፍራችሁን እንደያዛችሁ ቆዩ። እነሱ ራሳቸው ደርሰው እስኪዋጓችሁ እንዳትዋጓቸው።። ጦሮቻችሁን አዘጋጁ፤ ከቆዳ በተሰራው ጋሻችሁ እራሳችሁን ጋርዱ፤ አሏህን በአዕምሮዎችሁ ሳታሰላስሉ እግሮቻችሁን እንዳታንቀሳቅሱ። ፤

ሙስሊሞቹ ከቆሙበት ስፍራ ጠላቶቻቸውን ለመውጋት መንቀሳቀስ ሲጀምሩ፤ ኢማሙ እንዲህ እያለ ነበር «ኦ የእስላም ሕዝብ፤ ጽናት ድል ነው፤ ፈርሃት መሸነፍ ነው። በዚህ እርግጠኛ ሁኑ፤ በትዕግስት እስከመጨረሻ የሚፀነት ናቸው የሚያሸንፉት፤ ልፍስፍስነትና ፍርሃት እነዚህ መንትያ የሸንፈት ምክንያቶች ናቸው። አሏህ እንዳለው ማንም ቢፀና ጠላቱን ያሸንፋል፤ ምክንያቱም አሏህ ከእሱ ጋር ስለሆነ። የቆመበት ስፍራ ላይሆኖ የሚቆርጠውን የሠይፍ አፍ ተቋቁሞ የሚዘልቅ፤ ያ ሰው የፊተኛው ዘመን ላይ ስኬታማ የሚሆን ነው፤ ስለዚህ ወደፊት ድካም የሚባል አያገኘውም። ከአሏህ ጋር የሚራመድ ከሆነ፤ መኖሪያው የተከበረ ይሆናል፤ ድካሙም ይቆጠርለታል፤ ምክንያቱም አሏህ ታግሰው የሚቆሙትን ይወዳል።»

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሙስሊሞችና ክርስትያኖች ጦር ሜዳ ላይ ተገናኙ፡-

ሰልፉ ወደፊት ሲንቀሳቀስ ሙስሊሞች እጅግ ብዙ ሠራዊት ይመለከቱ ነበር፤ ወታደሮቹ ያነገቡት ጎራዴ ያንጸባርቅ ነበር። የአሊህ ጠላት የሆነው የሐበሻው ውሻ ወናግሰገድ ሠራዊቱ ጠላቶቹን እንዲይዝ ጮክ ብሎ ተናገረ⁶³። አንድ ሰው እንደሚያዝ የሙስሊሞችን የቀኝ ክንፍ ያዙ፤ ሙስሊሞች ግን ከስፍራቸው አልተነቃነቁም ነበር። በተመሳሳይ የጣዖት አምላኪዎች የግራ ክንፍ የሙስሊሞችን የግራ ክንፍ ያዙ፤ በዚህ በኩል ያሉት ሙስሊሞች የሱማሌ ጎሳዎች ናቸው፤ የትግሬ ጎሳዎችና እርኩሳን ባላባቶች ኢማም አሕመድ (አሊህ ነብሱን ይማረውና) ያለበትን መካከለኛውን ያዙ። ኢማሙና የእሱ ወታደሮች በእስላማዊ ልብና በመሐመዳዊ ክፍ ያለ ስነምግባር ተገዳደሯቸው።

ሠራዊት ከሠራዊት ጋር ተጋጠመ፤ ጎራዴዎች ከሰገባቸው ተመዘዙ፤ ጦር ተሰበቀ፤ ምልክቶችና ባህሮች ተዘረጉ፤ ባንድራዎች ተወለበለቡ፤ ሉንሞች ድምፅ አሰሙ፤ ፈረሶች አሸካኩ፤ ታላቅ የአቧራ ደመና እየተትጎለጎለ ወደ ላይ ወጣ፤ ከተሸከሙት የጦር መሣሪያ የተነሳ ወዝ በወታደሮቹ ደረት ላይ ወረደ፤ ከሠራዊቱ የሚሰማው ነገር ጋሻዎችና

⁶³ እንደቀድሞ ዘመን ጦርነቱ በሐበሾች የበላይነት እንደሚጠናቀቅ በማመን፤ ወናግሰገድ ከሙስሊሞች አንድም ሰው እንዳያመልጥ ብሎ አዝዞ ነበር። በተጨማሪም የሙስሊሞችን ጦር መሳሪያ ለማሰር የሚሆን በጣም ብዙ ገመድ ተዘገጅቶ ነበር።

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

በእቁላል ቅርፅ የተሰሩ የራስ ቁሮች በጎራዴ ሲመቱ የወታደሮቹ ሽላላና የፈረሶቹ ድምፅ ብቻ ነበር።

አዋጅ ነጋሪ እንዲህ አለ ፡-«ኦ! እናንተ የመሐመድ (አሏህ ይባርከው ደህነትም ይስጠውና) ሕዝቦች፤ ትንሽ ታገሱ፤ ብዙ ነገር ታገኛላችሁ፤ በጎራዴዎች ጥላ ስርና በጦር ጫፍ ላይ ዓይኖቿ የማሩ ሁሪ ቀርባለች (the black-eyed houri in the shade of the swords)፤ ኢማም አሕመድ ቢን ኢብራሂም (ታላቁ አሏህ ምህረት ያድርግለትና) እና አብረውት የነበሩት ስፍራቸውን አልለቀቁም። በዚህ ፊልሚያ መካከል ድንገት ወደ ካፊሮቹ ደርምሶ ገባ፤ ከዚያም በሚገባ ጠራረጋቸው። እሱ ባለበት ስፈራ ከራሱ ከፍ ብሎ ሚውለበለብ የድል ባነር ነበር።

የሱማሌዎች መደምሰስ፡-

በሙስሊም ሠራዊት የግራ ክንፍ የተሰለፉትን ሱማሌዎች በተመለከት፤ ጦርነቱ ተፏፉም የማይቋቋሙት ደረጃ ሲደርስ መሸሽ ጀመሩ፤ ካፊሮቹ ከኋላቸው ያሳድዷቸው ነበር። እጅግ ብዙ ሱማሌዎች ተደመሰሱ። የተወሰኑት ተማረኩ ፤ ሦስት የሚሆኑ ተገደሉ።

ቢሆንም ግን የእነሱ አለቃዎች ከስፍራቸው አልተነቃነቁም ነበር። ሱማሌው መታን ቢን ኡስማን ማለትም የኢማም አሕመድ (ታላቁ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አሊህ ምህረት ያድርግለትና) አማች ግሩም ጅሃድ ነው የተዋጋው። ከእሱ ጋር በመሆን ከስፍራው ንቅንቅ ያላለው አሕመድ ጊሪ እና የመታን ወንድም ገራድ አሊ፤ የበሻራ ወንድም ፈርሃም ታል፤ ከመታን ጎሳ የሆነው ዓሊ መደጂራ የተባለው፤ ሁሴን ሙሳ አብደላ መኸዳ፤ ዩሴፍ ላታህያ የተባለው ከእነ አሕመድ ጊሪ ጎሳ የሆኑ። በዚህ ቀን የተፈጸመው የእነዚህ ሰዎች ተግባር በእውነት የአሊህ ሥራ ነው።

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት ሰዎች ጓዶቻቸው እንደ ሸሹ ባወቁ ጊዜ ወደ ኢማሙ (ታላቁ አሊህ ምህረት ያድርግለትና) ጎን ተመልሰው፤ እሱ ባለበት ታላቅ ፍልሚያ አደረጉ።

አሁን ደግሞ በሙስሊሙ ሠራዊት ቀኝ ክንፍ ተሰልፈው የሚገኙት የሐርላ ሕዝቦች ምን እንደሆኑ በተመለከተ፤ የሐበሻ ሠራዊት አንደኛ፤ ሁለተኛና ሦስተኛ ሠልፍ ነው ከእነሱ ጋር የገጠመው፤ በእነዚህ መካከል የሚደረገው ውጊያ እንደ መጅ ከአንዱ ወገን ወደ አንዱ ወገን ይመላለስ ነበር፤ በዚህ መካከል የሰዎች የራስ ቅል እየተቆረጠ ይወድቅ ነበር። ሐበሾቹ በሙስሊሙ ሠራዊት ቀኝ ክንፍ ላይ ብዙ ወታደር አሰልፈው ነበር። ቢሆንም ግን ሙስሊሞቹ በሚያስደንቅ ጽናት ተቋቋሟቸው።

ፈረሰኛ ጦር እነዚህን ለመርዳት ቢሞክርም፤ ካፌሮቹ እየተዋጉ ኢማም አሕመድ(ታላቁ አሊህ ምህረት ያድርግለትና) ወዳለበት ወደ መሐል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አስገቧቸው። በዚያ በጣም መጥፎ ውጊያ አደረጉ። የባህር⁶⁴ ሠራዊት በእግረኛ ሙስሊም ወታደሮች ላይ ድል እንደ ሚቀዳጁ አሏህ ብቻ ነበር የሚያውቀው።

ጦርነቱ በጣም ተፏፏሞ የአባራ ጉም ቦታውን ሞልቶት ነበርና ከሙስሊሞቹ መካከል ጎዶቹን የሚለይ ማንም አልነበረም። ካፌሮቹም እንዲሁም ጓዶቻቸውን መለየት አልቻሉም ነበር። ወንድም ወንድሙን መመልከት አይችልም ነበር።

ጦርነቱ በተለያዩ አንጃዎች ማካከል ቀጥሎ ሐበሻዎቹ ተገፍተው ከኋላ ከሚተላቸው ጦር ጋር ደረሱ፤ ሺዎች አለቁ፤ ምድሩ በሞላ በፊሳ ተሸፍኖ ነበር። የቁስለኞች ቁጥር በሁለቱም በኩል አሻቀበ፤ ቢሆንም ግን በሐበሾቹ በኩል የቆሰለው ይበልጥ ነበር።

በእነዚህ መካከል እየተካሄደ ያለው ፍልሚያ ከረፋድ ሰዓት ጀምሮ እስከ ከሰዓት የመጨረሻው ሰዓት ድረስ ቀጠለ። ሙስሊሞቹ <ላ ኢላ ኢለላ!> እና <አሏህ አክበር!> እያሉ እያወጁና የምስራቹን ላስተማረው ለአዋጅ ነጋሪው እየጸለዩ ነበር። አሏህ ድልን ሰጣቸው ፤ በካፌሮቹ ልብ ላይ ፍርሃትን ለቀቀ፤ ጀርባቸውን ሰጥተው መሸሽ ጀመሩ ከዚያም

⁶⁴ የባህረ-ነጋሽ ሠራዊት ለማለት ነው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሙስሊሞቹ አሳደዱቸው፤ ጨለማው ጣልቃ እስኪገባ ድረስ እየማረኩና እየገደሉ ነበር።

በሐበሻዎች ላይ የደረሰው ጉዳት፡-

ስንት ሺ ካፊሮች እንደሞቱ አሏህ ብቻ ነው የሚያውቀው። አብዛኞቹ ባላባቶች ተገድለው ነበር። ከእነዚህ መካከል፡- ሮቤል የተባለው የትግሬው ባላባት፤ የተገደለው አራዲ በተባለው በኢማሙ ፈረሶች ጠባቂ መኮንን። በተጨማሪ ዕቁበሚካኤል የተባለው የሮቤል ታናሽ ወንድም ፤ ይሄ ኃይለኛና ለማንም የማይበገር ፍንክች የማይል ነበር። ይሄኛው የተገደለው በኢማሙ ነበር፤ በጦሩ ወግቶት፤ የጦሩ ሹል ጫፍ በጀርባው በኩል እያብለጨለጨ ወጥቷል።

በተጨማሪ የንጉሡን ግምዣ ቤት የሚቆጣጠሩ ሁለት ጃንደረባ ባሪያዎች ተገድለዋል። የአንደኛው ስም ጁሃር ሲሆን የሁለተኛው ስም መንደል ነው። በዚያች ቀን እነዚህ ሁለቱ የንጉሡን ዓርማ (በጨርቅ ላይ ያረፈ፤ እንደ ባንዲራ የሚውለበለብ) ከራሳቸው በላይ ከፍ አድርገው ይዘው ነበር። ካፊሮቹ እነዚህን ሁለቱን ከንጉሡ እኩል ነው የሚመለከቷቸው ማለት ይቻላል። ጁሃር የተባለው የተገደለው በኤሚር መሐመድ ማለትም በኤሚር መሐመድ ቢን ዘኸረቡይ ኡትማል ልጅ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ነው። መንደል የተገደለው በድልሰገድ ነው። ድልሰገድ ከሲም የመጣ ባላባት ነው።

የሽሬው ባላባት ገራድ ዲን በተባለው ፤ ከድል በኋላ የማያ ገዥ ተደርጎ በተሾመው ተገደለ። በእናቱ በኩል የንጉሡ ዘመድ የሆነ አንድ ዮናኤል የሚባል ባላባትን እጅ ገራድ ሽማሁን ቆርጦት፤ አብድ አንናስር ደግሞ ጀርባውን በጦር ወግቶት ሳይሞት አመለጠ።

ከሙስሊሞች አንዱ ኡስማን የሚባል ገድያ ከሚባል ጎሳ የሆነ ሼህ፤ በቅሎው ላይ ተቀምጦ እየሄደ እያለ ጃን በለው ራስ የሚባለውን ሄዶ ከኋላው መታው። ይሄ ባላባት ከውስጥ የለበሰው መከላከያ ቢኖርም ጎራዴው መከላከያውንና ልብሱን አልፎ ሰውዬውን ለሁለት ከፈለው። የላየኛው የሰውነት ክፍሉ ወደ አንደኛው ወገን ሲወድቅ፤ የተቀረው የሰውነት ክፍሉ ፈረሱ ላይ ቀረ። ከዚያም ከፈረሱ ላይ ተንከባልሎ ወረደ።

የጸለምት ሹም የሆነው ገብረመድሕን የተባለው ባላበትም ከሙስሊሞች መካከል በአንደኛው ተገደለ። (ገብረመድሕን ለንጉሡ ከሚገብሩት መካከል አንዱ ነበር) ። እሱን የገደለው የጨረጨሰና ጥርሱ የረገፈ ኡማያዳ የተባለ ሰው ነው። ዘመን ጃን የተባለው የወሰንሰገድ (ዘመድ) የተገደለው በዋዚር አዶሊ ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አማሃ ጸንታ የተባለውን ባላባት (አሏህ ነብሱን ወደ ገሃነም ይስደደውና) ዓይኑን በጦር የወጋው አደም የተባለ የሱማሌ ጦር አንጋች ነበር፤ ይሄ የጦር አንጋች አለቃ ነበር። ወጃሞ የተባለውን ባላባት የገደለው ተክሌ ቢን አገው ነበር።

ዘወንጌል የተባለውን የባሕረ-ነጋሽ ባላበት ማለትም የዶኮኖን ገዥ የገደለው አብደ አል-ረዛቅ ቢን ሱሃ የተባለው የኤሚር ሙጃሂድ መንድም ነበር። የአጋሜን ሹም ባላበት፤ የሰራዩ ሹም እንዲሁም የተምቤን እና የአበርገሌ ሹሞች ተገድለው ነበር። አምዱ የተባለው ባላባት የተገደለው አደሙ በተባለ እግረኛ ወታደር ነበር።

ከትግሬ ወገን የተገደሉት ባላባቶች ቁጥር ሰማንያ ስድስት ነበር። እነዚህ በሙሉ ከሕዝቡ መሪዎች መካከል የታወቁ ሹሞች የነበሩ ናቸው። አስር ሺ የሚደርሱ የታወቁ ሰዎች ከትግሬ ወገን ተገድለዋል። ሌሎች አንድ መቶ አስራ አራት ባላባቶች ተገድለዋል። አንዳንዶቹ በስራቸው አንድ ሺ ፈረሰኛ ወታደሮች ነበሯቸው፤ አንዳንዶቹ አምስት መቶ ፈረሰኛ ወታደሮች ነበሯቸው፤ አንዳንዶቹ በስራቸው ሁለት መቶ ፈረሰኛ ወታደሮች ነበሯቸው ፤ ሌሎቹ ደግሞ ስድት መቶ። ሁኔታው እንደዚህ ነበር። ሙስሊሞቹ በዚያች ቀን ጦር ሜዳ ላይ የነበሩትን የካፊሮቹን ስድስት መቶ ፈረሶች ቋንቋ ቆረጡ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በሙስሊሞች ላይ የደረሰው ጉዳት፡-

ከተገደሉት የሙስሊም መሪዎች መካከል ሐምዛ አል ጁሬ አንዱ ነው፤ (ታላቁ አሏህ ምህረት ያድርግለትና) በዚህ ቀን ተሰውቷል፤ በተጨማሪም ጆዲድ ኸሩጁ እና የገራድ አቡን ሙአዚን ካቢር ኢብራሂም ፤ ከሲም የመጣው የቁረዓን አስተማሪው ሙሐመድ ሰባኪው፤ የባሌው ደሉ፤ የደዋሮው መሐመድ፤ አምስት ሺ ሙስሊሞች ከሱማሌ፤ ከሐርላ፤ ከመለሳይ እና ከበረሃ አረብ ጎሳዎች ተገድለዋል። አሏህ የመስዋዕትነትን ማሕተም በእነሱ ላይ አኖረ፤ ወደ ፍሰሃ ገነት አስገባቸው፤ የገበታን እና ቆንጆ ዓይኖች ያሏቸውን ሁሪዎች (houris with black eyes) ደስታ ሰጣቸው፤ በራሱ ጥዑም መዓዛ አወዳቸው። በዚያ ፍፃሜ የሌለው በረከት ለእነሱ ነው፤ በዚህ እስከ ዘላለም የሆነው። በእርግጥ አሏህ ለእነዚህ ትልቅ ሽልማት አዘጋጅቷል።

ሙስሊሞቹ ፈረሶችን ፤ ጎራዴዎችን፤ ጥሩሮችን እና ለመቁጠር የሚያዳግት የጦር እቃ ማረኩ። ከባላባቶች መካከል ትልቅ ሥፍራ የሚሰጠውን የንጉሡን የቅርብ ዘመድ ማርከው ሀገራቸው ድረስ በመውሰድ በአምስት መቶ ወቂት ወርቅ ነፃ እንዲወጣ ተስማሙ። ከዚያም ኢማሙ ወደ ኂላ ዞሮ ፤ በደስታ ሀሴት እያደረገ፤ ድልነስቶ፤ በእጅጉ ጠላቶቹን በልጦ፤ የድልነሺን ዘውድ ደፍቶ፤ በታላቅ ኩራት

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ወደ መጣበት ሐረር ከተማ ረጅብ በተባለው ወር በዚያኑ ዓመት ተመለሰ።[1]⁶⁵

⁶⁵ Futuh Al-Habesha ፲፮ 86

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ አስራዘጠኝ

መስከረም 1524 ዓ.ም

መካነሥላሴ ቤተክርስቲያን -ቤተ አምሐራ

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

ግራኝ አሕመድ ወታደሮቹን አካባቢው ላይ ወዳሉት አብያተክርስቲያናት ካከፋፈለ በኋላ እሱ ራሱ መካነሥላሴ ወደተባለው ትልቁ ቤተክርስቲያን ገባ። ገና ሳይገባ በሥነ-ሕንፃው እየተደነቀ ቆሞ አለ። እየተደነቀ ወደ ቤተክርስቲያኑ ከጓዶቹ ጋር ዘለቀ። የቤተክርስቲያኑን የውስጠኛውን ክፍል ሲመለከት ለማየት እስኪያዳግት ድምቀቱና ውበቱ በብርሃን የተንቆጠቆጠ ነበር። የቤተክርስቲያኑ የውጠኛው ክፍል በወርቅና ብር የተለበጠ ሆኖ በከበሬ ድንጋይ ያጌጠ ነበር። በሩ አስር ክንድ በአራት ክንድ ከሆነ ጣውላ የተሰራ ነበር። የበሩን የላየኛው ጫፍ በወርቅና በብር ለብጠውት ፣ የተቀረውን ጫፉን ደግሞ የተለያየ ቀለም ባለው የከበሬ ድንጋይ አስጊጠውታል። የቤተክርስቲያኑ ርዝመትና ወርድ እኩል መቶ ክንድ ነው። የቤተክርስቲያኑ ቁመት ጉልላቱ ባለበት መቶ ሃምሳ ክንድ ነው። ጣራውና ግርድዳው በሙሉ በወርቅ የተለበጠ ሆኖ፣ በውስጡም የወርቅ ቅርፃቅርፆች ያሉበት ነው። ውስጥ የገቡት ወታደሮች በእደ ጥበቡ በመደነቅ ፈዘዙ፤ በውጭ ያሉት ሙስሊሞች ብሩን ክፈቱልንና እኛም እየተመለከትን እንደሰት ብለው ኢማሙ ላይ ጮኹ። በሩን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከፈተላቸውና ሙስሊሞቹ ወደ ቤተክርስቲያኑ ጎርፈው ገቡ። እማሙም እንዲህ አላቸው፡ ከሳህኖቹ በስተቀር ማንኛውም ሰው የሚያገኘው ነገር የግሉ ንብረት ይሆናል። ስለዚህ አንድ ሺህ ፋስ (እንጨት መፍለጫ) ይዘው ተነሱበት። ወርቁንና የክበረውን ድንጋይ ከቤተክርስቲያኑ ላይ እየፈለቀቁ ወሰዱ። ይሄም ሂደት ከአሰዓት ሶላት ጀምሮ እንስክ ምሽት ሶላት ድረስ ቀጠለ።

በዚያ የክበረው ወታደር በሙሉ ሊሸከም የሚችለውን ያክል ወርቅ ወሰደ። እያንዳንዱ ሰው በቃኝ ከዚህ በላይ ሀብት አልፈልግም እስኪል ድረስ ዘረፈ። ቤተክርስቲያኑ ላይ ክክበረው ወርቅ አንድ ሦስተኛው የሚሆነው ከቤተክርስቲያኑ ጋር ተቃጠለ። ግራኝ አሕመድም በአቅራቢያ ባለ ስፍራ ምሽቱን አሳለፈ።

አሕመድ ግራኝ አብረውት የሚዋጉትን አረቦች እንዲህ ብሎ ጠየቃቸው፡- እንደዚህ ዓይነት ጥበብ ያረፈበትና በወርቅ የተንቆጠቆጠ ቤተክርስቲያን፣ በባዛንታይን፣ በሕንድ አልያም ሌላ ሀገር ላይ ተመልክታችሁ ታውቃላችሁን? ብሎ ጠየቃቸው እነሱም መልሰው እንደዚህ ያለ ቤተክርስቲያን በባዛንታይንም ፣ በሕንድም በሌላም ሀገር ተመልክተንም ሆነ ሰምተን አናውቅም ብለው መለሱለት ። [1]⁶⁶

⁶⁶ Futuh Al-Habesha 7፳ 247

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

መካነሥላሴ ቤተክርስቲያን አልቫሬዝ በጎበኘው ጊዜ

...በንጋታው ወናግሰገድ ካለንበት መልዕክቶች ልኮ ወደ ተባለው ቤተክርስቲያን ጋበዘን፤ እሱ ራሱም ቤተክርስቲያኑ ውስጥ ነበር። ቤተክርስቲያኑ ትልቅና ረጅም ነበር፤ ግርግዳዎቹ በጥበበኛ ግንበኛ ከነጭ አለት የተገነቡ ነበሩ፤ በእነዚህ ነጭ ግርግዳዎች ላይ ዲዛይኖች አርፈውበታል። ጣሪያውን ከግርግዳው ጋር ማጣበቅ ስላልቻሉ፤ ጣሪውን ተሸክመው የያዙት ጣውላዎች ተነባብረው በግርግዳው ላይ እንዲቀመጡ ተደርጓል። ከውጭ ሆኖ ለሚመለከተው ሰው ጣሪው ተገጥሞ ያለቀ ነው የሚመስለው። የቤተክርስቲያኑ ዋና መግቢያ ከዚህ ቀደም አልፈነው እንደመጣነው ቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን በብረት የተለበጠ ነው፤ በእነዚህ ብረቶች መካከል የከበሩ ድንጋዮችና አርቴፊሻል ሉሎች እንዲያስጌጡት ተደርገዋል። ከዚህ ከዋና በሩ በላይ ባለው ግርግዳ ላይ ሁለት የእመቤታችን ምስል በሚያምር መልኩ ተስሎ ይገኛል፤ ልክ እንደዚሁ ደግሞ የሁለት መላዕክት ምስል ይገኛል፤ ይሄ ሁሉም የተሳለው በቡሩሽ ሲሆን ሰዓሊው እራሱን በራሱ ማስተማር የቻለ የቤተክርስቲያን አባት እንደሆነ ነገርውኛል፤ ይሄንን አባት እኔው እራሴ አይቼዋለሁ። ቤተክርስቲያኑ በስድስት ምስሶዎች ላይ የቆመ ሦስት ክፍሎች ያሉት ነው። እነዚህ ምስሶዎች ከድንጋይ ያታነጹ ናቸው። ሦስተኛው ክፍል ከተቀሩት ተለይቶ የቆመ በሚባል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ደረጃ የሚገኝ አዳራሽ የሚመስል ተዘግቶ የሚገኝ በስድሳ አንድ ረጃጅም የእንጨት ምስሶዎች ዙሪያ የቆመ ሲሆን በእነዚህ ምስሶዎች ላይ ወፍራም የሆነ ጣውላ በጥበብ ተደርድሯል። በዙሪያው አስራስድስት ጌጠኛ መጋረጃዎች ተሰቅለዋል፤ እነዚህ መጋረጃዎች እያንዳንዳቸው ከአስራ ስድስት ዓይነት መጋረጃ የተሰሩ ናቸው። ከንቲባው እነዚህን ነገሮች ሊያሳየን ይዞን ዞረ፤ ሁሉንም ነገር ከጎበኘን በኋላ ፤ ወናግሰንድ ጠርቶ ስለ ጎበኘነው ነገር ጠየቀን። ይሄ ከዚህ ቀደም አንስ ያለ ሕንፃ እንደነበር ነገረን።... [2]⁶⁷

በእነዚህ ሁለት ሰዎች ጉብኝ መካከል ቢያንስ የአምስት ዓመት ልዩነት አለ። አልቫሬዝ ከኢትዮጵያ ወደ ሊዝበን የተመለሰው በ1526/27 ሲሆን ግራኝ መካነሥላሴን ያፈረሰው በ1531 ዓም ነው ስለዚህ ከመሐል ሀገር ባህረ ነጋሽ እስኪደረስ ጥቂት ወራት ቢፈጅበት ቢያንስ አምስት ዓመት ልዩነት ሊኖረው ይችላል።

ስለዚህ ግራኝና የአዳል ወታደሮች ያቃጠሉት ቤተክርስቲያን ጥንቅቅ ተደረጎ የተሰራ አልያም ከቀደመው ደረጃው ብዙ ነገሮች የታከሉበት እንደሆነ መገመት ይቻላል። ሌላኛው ጉዳይ አልቫሬስ ስለዋናው የቤተክርስቲያኑ በር ሲፅፍ፤ ወርቅ ተብሎ ከዚህ ቀደም በግራኝ አሕመድ በአድናቆት የተፃፈውን ብረት ሲለው ፤ በሮቹን ያስጌጡበትን

⁶⁷ Fransisco Alvarez 78 234

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

የከበሩ ድንጋዮችን <ድንጋዮች> እና አርቴፊሻል ሉሎች ብሎ አልፏቸዋል። በዚያ ዘመን አርቴፊሻል ሉል ማግኘት እውነተኛውን ሉል ከማግኘት በላይ ከባድ ስለሆነ ይሄንን መረጃ ታዝበነው አልፈዋል። በነገራችን ላይ ዳህላክ የሚባለው በወናግሰገድ ግዛት ድንበር ላይ የሚገኘው ትልቅ ደሴት ከጥንት ጀምሮ የሚታወቅበት አንዱ ምርት ሉል ነው። ስለዚህ ለዚህ ሀብታም ንጉሥ የሚኮራበትን ቤተክርስቲያን በሉል ማስጌጥ በጣም ቀላል የሆነው ነገር ነበር።

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ፶፭

1532 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ወደ ቤርሙዴዝ የተላከው የወናግሰገድ የመጨረሻው ደብዳቤ

[ካስታንዮዞ እንደፃፈው]

ቤርሙዴዝ የተባለው ፖርቹጋላዊ በኢትዮጵያ በተቋቋመው የፖርቹጋል ኤምባሲ ስር ሐኪም ሆኖ ሊያገለግል ከኤምባሲው ሹም ዶም ሮድሪጎ ዲ ሊማ ጋር አብሮ በ1520 እኤአ ወደ ኢትዮጵያ የመጣ ሰው ነበር። በኢትዮጵያ እያለ የወናግሰገድ ሐኪም ነበር። በኢትዮጵያ የመጀመሪያው የካቶሊክ ጳጳስ እንደሆነ የሚናገርም ሰው ነበር። ቀጥሎ የሚገኘው ደብዳቤ ቤርሙዴዝ ወደ ሀገሩ ወደ ፖርቹጋል ከንጉሡ ዘንድ መልዕክት ይዞ ከተመለሰ በኋላ ወናግሰገድ ቆስሎ እያለ ፤ በመጨረሻዎቹ የወናግሰገድ ቀናት የተፃፈ ደብዳቤ ነው።

[...] የኢትዮጵያ ንጉሥ ፣ ከአባቴ ከንጉሥ የተወለድኩኝ፣ የባእደ ማሪያም የልጅ ልጅ፣ የያዕቆብ የልጅ ልጅ ልጅ፣ እነዚህ በሙሉ ከኢየሩሳሌም ንጉሥ ዳዊትና ስለሞን ዘር የተወለዱ።

ሠላም ላንተ ይሁን እያልኩኝ ሠላምታ አቀርብልሃለሁ፤ ኢየሱስ ክረስቶስና እመቤታችን ከአንተ ጋር እንዲሆኑ ከልቤ እጸልያለሁ። ይሄ ቃሌ ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የላክልኝ ደብዳቤ ደረሰኛል፤ ይዘልኝ የመጣው ሰው ስለአንተ በደንብ ስለገለጸልኝና እኔም የነገረኝ መረጃ እውነት ሆኖ ስላገኘሁት አንተ እንደላከው ስለደረስኩበት በጣም ደስ አለኝ፤ ይሄንን ደስታ አምላክ ነው ከሰማይ የላከልኝ፡፡

ከኢትዮጵያ የላኩህ ከኤምባሲዬ ጋር ነው፤ የእግዚአብሔር ፈቃድ ሆኖ ምንም አላረፍክም፤ ለእኔ ካለህ ፍቅር የተነሳና በዋናነት ደግሞ ስለ ክርስቶስ እምነት በብዙ መከራ እያለፍክ አለህ፡፡

ሁሉም ዋነኞቹ አለቃዎቹ በእኔ ላይ አምጸው መስሊሞቹን አግዘው እየተዋጉኝ ነው፤ ሁሉንም አውድመው ግዛቶቹን በኃይል ተቆጣጥረዋል፤ ይሄንን በመፍራት ወንድሜ የሆነውን ንጉሡን ሰዎችን እንዲልክልኝ ጠይቄው ነበር፡፡ አንተ ግን አሁን እያለክኝ ያለኸው ሦስት መቶ የሰለጠኑ ሰዎችን ሰጥቶሃል ነው፡፡ ሀገሬ በጠቅላላና እሱ የሚፈልገው በሙሉ የወንድሜ የንጉሡ እንደሆነው ሁሉ፤ የፖርቶጋል መንግስት የኔ መንግስት ነው፡፡

ስለእኔ እያስብክ እንቅልፍ እንደማይወስድህ አውቃለሁኝ፤ ቢሆንም ግን በልብህ አስበኝ እንጂ አሁን አንተ እረፍት አድርግ፡፡ እስከአሁን ያደረግከው እና ልታደርግ ያስበከው በግሩም ሁኔታ ተከናውኗል፡፡ ሀገርህ ላይ ሠላም ሰፍኗል፡፡ አሁን ደግሞ ከእኔ ግዛት መልካም ከሆነው ተጨምሮልህ ሁለት እጥፍ ይሰፋልሃል፡፡ ሐበሻው ተጠምቀ(?)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ሚካኤል ነው ያንተን ደብዳቤ፤ ከወንድሜ ከንጉሡ ዘንድ የተላከውን ሁለት ደብዳቤዎችና የሀገረ ገዥውን ደብዳቤ ፣ ሦስት የእመቤታችን ስዕላት፣ የዳዊትን መጽሐፍና በጣም የወደድኳቸውን አልባሳት ይዞልኝ የመጣው።

ልብህም እግዚአብሔርንና እኔን ለማገልገል እንደሚመኝ አውቃለው። ከመሞቴ በፊት ያንተ ወደ እኔ መምጣት ከፍተኛ ጉጉቴ ስለሆነ ቢሆን በጣም ያስደስተኛል⁶⁸። ስለዚህ ሀገረ ገዥውን ከልቤ እማፀነዋለሁኝ ደግሞ እጸልያለሁኝ። እሱ የሚያስቀምጠው ቅደመ ሁኔታ ካለም ምንም ነገር ለማድረግ ዝግጁ ነኝ። የሰማይ ቅዱሳንና የአምልክን እናት ያበሰረው መላዕክት ገብሬኤል በመካከላችን ይሁን።

በእኔ ላይ ካመጹት መካከል ፣ ስለዚህ ደብዳቤ ሰምተው፣ የክርስትያኖች ሠራዊት ሊመጣ እንደሆነ ተሰፋ በማድረግ ወደ እኔ ተመልሰዋል። የፀጋ-ዘአብ ሞት እስከ አሁን ይረብሽኛል። እግዚአብሔር በቀኙ ያኑረው።

በዚህ ያሉት መልካም ወዳጆቼ በሙሉ፤ ከሁሉም በላይ ደግሞ እኔ፤ በጤናና በሰላም እንዲመልስህ ወደ እግዚአብሔር እየፀለይን አለን።

⁶⁸ ቤርሙዴዝ የንጉሡ ደብዳቤ ደረሰት ነበር፤ ነገር ግን አቶማ ቱርክ መንገዱን በሙሉ ተቆጣጥሮት ስለነበር ፣ መምጣት ሳይችል ቀርቶ ሀገሩ እያለ ነው የወናግሰገድን ሞት የሰማው። «ሞትን እስክናፍቅ ድረስ ሐዘን ወደቀብኝ» ብሎ ዕፏል

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

የአብ ፣ የወልድና የመንፈስ ቅዱስ ፣ ሦስት አካልና አንድ አምላክ የሆነው ፀጋ ከእኔና ካንተ፣ እንዲሆም ቅዱስ የሆነውን የእርሱን እምነት ከሚያቁትና ከሚያምነት ጋር ይሁን። [3]⁶⁹

⁶⁹ Castanhoso ፲፯ 107

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሃያኦንድ

ሐምሌ 1533 ዓ.ም

ክርስቶስ ደጋማ ፤ የቫስኮ ደጋማ ልጅ በሐበሻ ምድር

በሕንድ ሀገረ ገዥ ተገርጎ ከተሾመው ወንድሙ ጋር አብሮ ከተጓዘ በኋላ ክርስቶስ በኢትዮጵያ ውስጥ እየተካሄደ ለሚገኘው የእርስበርስ ጦርነት ክርስትያኖቹን ወግኖ ጣልቃ እንዲገባ በማሰብ ተነጥሎ እንዲቀር ተደረገ። ታሪኩ እንደሚከተለው ተፅፎ ይገኛል፡-

የፖርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ 3ኛና የሚያስተዳድረው መንግስት ፤ በምስራቅ በሚካሄደው ጦርነት የተነሳ ከፍተኛ የእዳ ጫና ውስጥ ስለገባ በዓለም ላይ ያለውን ተጽዕኖ ከፍ ለማድረግ ተገደደ፤ ስለዚህ አዲሱ ሹም እስቴቫ ደጋማ በስዊዝ የሚገኘውን የቱርክ ሠራዊት እንዲደመሰስ ታዘዘ።

... እስቴቫ ደጋማ አራት መቶ የሚሆን በወንድሙ ክርስቶስ የሚመራ ወታደር ከቱርኮች ጋር እየተዋጋ ከሚገኝበት ከምፅዋ የኢትዮጵያን ንጉሥ ለመርዳት ወደ መሐል ሀገር ሰደደ። በዘመቻው ላይ ፈረሶችን፣ የጥንት ጠመንጃዎችን እና ስምንት አነስተኛ መጠን ያላቸው መድፎችን ይዞ ነበር። የመጀመሪያው ግብ እየተሳደደ ከሚገኘው የኢትዮጵያ ንጉሥና ተከታዮች ጋር መገናኘት ነበር።

የቫስኮ ደጋማ ልጅ የእድል ነገር ሆኖ ከአቅርቦቱ ተነጥሎ ባለበት ሁኔታ በከፍተኛ ደረጃ ከሰለጠኑና በቱርክ ቅጥረኛ ወታደሮች ከሚደገፉ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሱማሌ ወታደሮች ጋር ውጊያ አደረገ። ውጤቱ ዘግናኝ ነበር። ጥቂት ቁጥር ያለው የፖርቹጋል ሠራዊት ክፉኛ ቆሰለ፤ ክርስቶቫ እራሱ በዚህ ውግያ ቆሰለና ተማረከ።

ክርስቶቫ ደጋማ፡-

[ከስታንዮዞ እንደፃፈው]

የሕንድ ሀገረ ገዥ የሆነው ዶም እስቴቫ ደጋማ ምፅዋ ላይ መልሕቅ ጥሎ፤ መካ አቅራቢያ ላይ የሚሰፍረውም ሠራዊት አብሮት ባለበት፤ የ(ሐበሻው) ንጉሥ ስር የሚገኝ ባሕረነጋሽ የሚባል ገዥ ወደ እሱ ተልኮ መጣ። ይዞት በመጣው ደብዳቤ የተጠየቀው የንጉሡ ግዛቶች ለአስራአራት ዓመት በሙስሊሞች ተወርረው ተይዘዋል፤ ሕዝቦቹም በእስራት ላይ ይገኛሉ፤ የፖርቹጋሉ ንጉሥ የንጉሡ ወንድም ስለሆነና ደካማውን የመርዳት ልማድ ስላለው ፣ ለእራሱ ሲል ይሄንን እርዳታ እንዲያደርግ ፣ ምክንያቱም እነዚህ ተወርረው የተያዙት ሀገራት የግርማዊነታቸው ሰለሆኑ ፣ ኢትዮጵያዊውም ንጉሥ በስሙ የሚጠብቃቸው ነበሩ። የሚል ነበር። ሀገረ ገዥውም ይሄንን ደብዳቤ ካነበበ በኋላ አለቆቹንና ባለማዕረግ ሰዎችን ጠርቶ ምን ማድረግ አለበት በማለት መከረ። አብረውት የነበሩትም በዚህ እርዳታችንን አጥበቀው በሚሹበት ወቅት ይሄንን ማድረግ እግዚአብሔርንና ግርማዊነታቸውን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ማገልገል ነው ብለው መለሱለት። በዚያ የነበሩት አለቆች በሙሉ ይሄንን እድል ለማግኘት በጣም ፈልገው ሁሉም ለራሳቸው ኃላፊነቱ እንዲሰጣቸው እየተመኙ ነበር። ሀገረ ገዢውን አጥብቆ ስለ ነዘነዘው እድሉን ለወንድሙ ለዶም ክርስቶፕ ሰጠው። ከዚያም የሚያስፈልጉትን ወታደሮች ይዞ ወዲያውኑ ተሰናዳ፤ ወደ የብስም ወርዶ ጉዞ ጀመረ። [3]

ጉዞ ከምፅዋ ወደ መሐል ሀገር፡-

...በእለተ ቅዳሜ (Saturday July 9th, 1541) ከሰዓት ላይ ሀገረ ገዢውንና አብረውት ያሉትን ሰዎች ከተሰነባበተ በኋላ፤ ለጦርነት የሚያስፈልጉትን ተተኪሾችን የጦር መሣሪያዎችን ጭኖ ሠራዊቱን አስከትሎ ጉዞውን ተያያዘው። ሁሉም ወታደሮች አንድ ወታደር ከሚያስፈልገው የጦር መሳሪያ እጥፍ ይዘው ነበር። የሚያስፈልጋቸውን ነገር በጥንቃቄ ለይተው ይዘው፤ በደንብ ታጥቀው ነበር። በዚያች ምሽት የደፈረሰ ውኃ ባለት ጉርጓድ አጠገብ ተኝተው አደሩ። ሀገሩ በጣም ሞቃትና ለጎዞ የሚያስቸግር ስለነበር በሚቀጥለው ቀን ማለትም በእለተ ሰንበት ፀሐይ እስክትጠልቅ ድረስ ጉዞ አላደረጉም፤ በምሽት መጓዝ ግድ ብሏቸው ነበር። ከዚያም ተጉዘው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከመጀመሪያው የተሻለ ውሃ ወዳለው ጉርጋድ አጠገብ ደረሱና በዚያ አረፉ፤ ይሄ ቦታ የሚበሉ አዕዋፋት የሞሉበት ሜዳ ነበር። በዚህ አካባቢ ብዙ የዱር እንሰሳት ሰለሚገኙ ሌሊቱን ነቅተን ራሳችንን ስንጠብቅ ነበር። በዚህ ዓይነት መንገድ በምሽት እየተጓዝን ስድስት ቀን ሆነን። ሀገሩ በጣም ሞቃት እና ከፍተኛ የሆነ የውሃ እጥረት ያለበት ነበር። ይሄ የውሃ እጥረት የሀገራውም ሰው ችግር ነው። ምንም ዓይነት የጋማ ከብት ስለሌለ ክርስቶቫም በእግሩ ነበር የሚጓዘው። ያመጣናቸው ተተኪሾች፣ ጦር መሳሪያዎች እና ሌሎች አቅርቦቶች ባሕረነጋሽ ባመጣልን ግመሎችና በቅሎዎች ላይ ጭነናቸው ነበር። በመንገዳችን ላይ አንዳንዱ መተላለፊያ በጣም አስቸጋሪ ስለሆነ ከከብቶቹ ላይ አውርደን በትከሻችን ተሸክመን መሄድ ግድ ብሎን ነበር ፤ ምክንያቱም ከብቶቹ ተሸክመው ማለፍ የማይችሉበት ነበር። ይህንን በትከሻ መሸከም በጣም ከባድ ቢሆንም ዶም ክርስቶቫ ከሉም አስቀድሞ በታላቅ የጋይማኖት ቅናትና ወኔ ተሸክሞ ካሻገረ በኋላ የተቀሩትም እንደዚያው እንዲያደርጉ ያዘዝ ነበር። በእርሱ ላይ የነበረው ቅናትና ወኔ በተቀሩት ወታደሮች ላይ ያለው ወኔ እጥፍ እንዲሆን አድርጎት ስለነበረ ሳይሰማቸው ሁለት ዙር የሚሸከሙ ወታደሮች ነበሩ። እንደዚያ ባይሆን ኖሮ በተራራዎቹ መካከል ማለፍ አንችልም ነበር። ከላይ እንደ ጠቀስኩት በዚህ ሁኔታ ስድስት ቀን ተጉዘናል፤ በስድስተኛው ቀን ቀጥ ብሎ የቆመ ተራራ ላይ ከጧት እነስቶ እስከ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ማታ ድረስ ጫፉ ላይ ለመድረስ ተንዝን። የተራራው እናት ላይ ስንደርስ ሰፊ ሜዳ ሆኖ አገኘነው። በጣም ሰፊና ቀዝቃዛ፤ መልካም አየር እና ንፁህ ውሃ ያለው ሀገር ሆኖ አገኘነው። በዚህ ቦታ ዶም ክረስቶቫ ለሁለት ቀን በቤተክርስቲያን ውስጥ እርፍት ወሰደ። ቤተ ክርስቲያኑ በሙስሊሞች ፈራርሶ ሀገሩ ሁሉ ወድሟል። በዚህ ሀገር ላይ ሆነን ባህሩን እናየው ነበር። በሚቀጥለው ቀን በዚህ ደጋማ ሀገር ጉዞዎችንን ቀጠልን፤ ጉዞዎችን ከዚህ ቀደም ካደረግነው በላይ አስደሳች ነበር። በዚህ ሀገር ንፁህ ውሃ ያለባቸውን ጅረቶች እያቋረጥን ለሦስት ቀን ተጉዘን አንድ ሰፊ መንደር ደረስን ፤ በዚህ መንደር ከድንጋይ ካብ የተሰሩ ጣራቸው ዝርግ የሆኑ የሙስሊም ቤቶች የሚመስሉ ነበሩ። ይህቺ ከተማ አብሮን በሚጓዘው አለቃ (ባህረነጋሽ) ስር የምትተዳደር ናት። በከተማው በአንደኛው መገን ንፁሕ ውሃ የሚፈስበት ወንዝ አለ፤ በዚህ ወንዝ ውስጥ ብዙ ዓሳ ይገኛል። በወንዙ ግራና ቀኝ ብዙ ከብቶች የሚያረቡና መሬት የሚያርሱ ገበሬዎች ከከተማዋ በቅርብ ርቀት ላይ ይታያሉ። እኛ በደረስን ጊዜ በሙስሊሞች ፍርሃት የተነሳ የከተማዋ ሕዝብ ተመናምኖ ፤ የከተማው ሕዝብ የእርሻ መሬቱን ጥሎ፤ ከብቶቹን ይዞ ወደ ተረራዎች ሸሽቶ ነበር። (የዚህች ከተማ ስም ደባርዋ ሲሆን የባህረነጋሽ መቀመጫ ነበረች- በሐማሌን አውርጃ ውስጥ ያለች ዋና ከተማ ነበረች፤ በዚህ ዘመን አስመራ ተብሎ ከሚጠራው ከተማ 25 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የምትገኝ የጥንት ከተማ ናት)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እኛ እዚያ ስንደርስ ዶም ክርስቶስን ለመቀበል ብዙ መነኮሳት በራሳቸው ላይ መስቀል አድርገው ፣ በስነስረዓት ሰልፍ ይዘው ፣ የእግዚአብሔርን ርህራሄ እየለመኑ መጡ። ዶም ክርስቶስን ሲያገኙት እግዚአብሔር ወደዚህች ሀገር ያመጣህ በታላቅ የመከራ ሰዓት ነው ብለው ነገሩት፤ ለአስራአራት ዓመታት የኃይማኖታችን ጠላቶች አብያተክርስቲያናትንና ገዳማትን አፍርሰው በነገሡባት ሰዓት፤ እሱ እነሱን ከእስራትና ከባርነት ነፃ ለማውጣት የተላከ የእግዚአብሔር ሐዋሪያ እንደሆነ ነግረውት፤ እነዚህን ክፉ ሰዎች እንዲበቀል ጥሪ አቀረቡለት። ይህንን እንዲያደርግ ጫን ብለው ከተናገሩት በኋላ አብሮ ከማልቀስ ውጭ ጩኸታቸውን ማንም እንዳልሰማሰቸው ነገሩት። ከዚያም ወደ ፈራረሰው ገዳማቸው ለመፀለይ ሄድን። ስንደረስ ቆሞ ያገኘው በግንበኛ ታንጾው የነበሩ ከድንጋይ የተሰሩ አምዶች፤ የደሃ መኖሪያ ቤት ሊጌጥ በሚችለው መጠን ያጌጠ መሰዊያ፤ በሃር ክዳን የተሸፈነ ጣሪያ ብቻ ነበር። ከዚህ በላይ ለማሳመር ሙስሊሞችን ከመፍርሃት የተነሳ አልቻሉም። ዶም ክርስቶስ እንዲህ አላቸውና አፅናንቷቸው ተሰናበታቸው ብንታ እርዳታ ወደ ቀደመ ክብራችሁ ፈጥናችሁ ትመለሳላችሁ፤ እኔ ወደ እዚህ ምድር የመጣሁት ሙስሊሞችን ላባርር እና በክርስቶስ ለሆነው እምነት ለመሞት ነው መነኮሳቱ በዚህ በጣም ተፅናኑ። ከዚያም ዶም ክርስቶስ በወታደሮቹ ታጅቦ ወደ ድንኳኑ ሄደ። ይህንን ድንኳን በከተማው አቅራቢያ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የተከለለት ባህረነጋሹ ነው። በዚህ ስፍራ በባህረነጋሹ ትዕዛዝ ገበሬዎቹ የሚያስፈልገንን አመጡልንና በምቸት አሳለፈን። ያመጡልን አቅርቦት በቂ የሚባል ነው እንጂ የተትረፈረፈ አልነበረም ምክንያቱም ያላቸው በሙሉ ተዘርፎባቸው ለረጅም ጊዜ መሬት ሳያርሱ ዘር ሳይዘሩ ነው የኖሩት።[3]⁷⁰

ከግራኝ አሕመድ ወደ ክርስቶቫ የተላከው መልዕክት
(መጋቢት 28, 1534 ዓ.ም)

[ከስታንዮዞ እንደ ጻፈው]

አስቸጋሪ የነበረው ምሽት ካለፈ በኋላ በሚቀጥለው ቀን ጠዋት የዘይላው ንጉሥ (አሕመድ ግራኝ) ጦሩ ላይ ነጭ ሰንደቅ አላማ ባሰረ ፈረሰኛ መልዕክት ላከ። ጥቂት ወታደሮች ይዞ ሊገጥመው እንደ መጣ ሲያውቅ በድፍረቱ እንደተደነቀ ፤ ገና ብላቴናና ልምድ የሌለው እንደሆነ መረጃ እንደደረሰው ነገረን። እሱ(ክርስቶቫ) እንደተታለለ፤ ለዚህም ተጠያቂው እሱ እንዳልሆነ ነገር ግን ሁሉን ነገር ጠንቅቆ የሚያውቀው የሀገሬው ሰው እንደሆነ ነገረን። «እነዚህ ሰዎች ለራሳቸው ንጉሥ እንኳን የማይታመኑና እምነት የማይጣልባቸው ናቸው። ያቺ ሴት (የወናግሰገድ ሚስት ሰብለወንጌል) አንዳታለላችሁ

⁷⁰ Castanhoso ፲፯ 7/8

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አውቃለሁ፤ ከዚህ በኋላ እሷን እንዳታምናት። እንደ ሩህሩህ ንጉሥ ልራራልህ ስለተመኘው ነው። ድፍረትህን በተመለከት ግን በዚህ ሀገር አስራአራት ዓመት ስኖር ማንም እንዳንተ ዓይነት ደፋር ገጥሞኝ አያውቅም። ስለዚህ ሁሉንም ፖርቹጊዝ ግብረአቦሮችህን ወደእኔ ይዘህ ከመጣህ ይሄንን ድፍረትህን ይቅር እልሃለው። ከዚያም ከእኔ ጋር መወገን ካልቻልክ ወደ ሀገርህ መመለስ ትችላለህ። ምንም ጉዳት እንደማይደርስብህ ዋስትና እሰጥሃለሁ። በዚህ ደረጃ መልካምነቴን የማሳይህ ዕድሜህ ትንሽ ሰለሆነና ልምድ የሌለህ በመሆኑ፤ ሌላው ምክንያት ደግሞ ያቺ ሴት ከእኔ ውጭ በዚህ ሀገር ላይ ንጉሥ እንደሚገኝ ነግራህ ስላሳሳተችህ፤ እውነቱን እንድታውቅና ያዘዝኩህን እንድትፈፅም ነው።» ከዚህ መልዕክት ጋር የመነኮሳት ልብስና ወቁጠሪያ ላከልን፤ በእነሱ ቤት እኛ ሁላችንም የኃይማኖት አባቶች ነን። ክርስቶስ የዘይላውን ንጉሥ መልዕክት ካደመጠ በኋላ መልዕክቱን ይዞ የመጣውን ሰው በክብርና በጥሩ አቀባበል ተቀብሎ ፤ ሀምራዊ ግምዣ እና ቀይ ባለ ሜዳል ኮፍያ ስጥቶት ፤ ወደ ዘይላው ንጉሥ እንዲመለስና ግብረመለስ እንደሚሰጠው እንዲነግረው ሸኘው። መልእክተኛው ከጦር ሰፈሩ ታጅቦ እንዲሸኝ ካደረገ በኋላ፤ ከአለቃዎችና አብረውት ከመጡት የሀገሩ ባለ መዕረግ ሰዎች ጋር ምን መልስ መመለስ እንዳለበት ተማከረ። ሙስሊሞቹ የማይታመኑ ስለሆኑ የሱ የራሱ አገልጋይ ነጭ የሆነ የፖርቹጋል ብላቴና እንዲላክ ተስማሙ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ብላቴናው ፀዓዳ ለብሶ በቅሎ ላይ ተቀምጦ እንዲሄድ ተደረገ።
ብላቴናው ይዞት የሄደው መልስ ግራኝ አሕመድ (የዘይላው ንጉሥ)
እራሱ እንዲያነበው ታስቦ በአረበኛ የተፃፉ ጥቂት መስመሮች ናቸው።
በደብቤው የሚከተለው ይዘት አለው

‘ እኔ እዚህ የመጣሁት በየብስ ላይ ኃይለኛ በሆነውና ልማዱም ረዳት
የሌላቸውንና የእሱን እርዳታ ለሚሹት በሚደርሰው በታለቁ በባሕሩ
አንበሳ ትዕዛዝ ነው፤ የጦር ሜዳ ጓዱ ታላቁ የክርስትያን ንጉሥ
(ፕርስተር-ጆን) በአረማዊያንና የቅዱስ ካቶሊክ እምነት ጠላቶች ተሸንፎ
ከግዛቱ ላይ እንደተሰደደ መረጃው ስለ ደረሰው፤ ሊረዳው በሚችለው
መጠን የላከው ጥቂት እርዳታ ነው። ይሄ ጥቂት ቢሆንም ለእነዚህ
ክፉና አረመኔ ሰዎች በቂ ነው። ከእሱ ጋር ያለው ምክንያትና ፍትህን
መፈለግ እናንተን ለማሸነፍ በቂ ነው። እናንተ ይሄንን ሀገር ወርራችሁ
እንድትይዙ የጌታችን ፈቃድ ስለሆነ ነበር፤ ይህንንም የፈቀደው
ሐበሾችን ስለጋጥያታቸው ለመገሰፅ ነው። ስለዚህ በቅርብ ቀን እነሱ ነፃ
ይወጣሉ፤ የተወሰደበቸውንም መልሰው ይወስዳሉ። ስለዚህ
በሚቀጥለው ቀን ፖርቹጋሎች ምን ማለት እንደሆኑ የምታየው ነው
የሚሆነው። እነሱ ወዳንተ ሊመጡ አይችሉም፤ የሕንድ ፣ የአረብ፣
የፋርስና የአፍሪካ አብዛኛው ክፍል ያሉ ነገሥታትን ከሚያዘው
ከፖርቹጋል ንጉሥ እሱን ደግሞ ከሚረዳው ከጌታችን በስተቀር
ለማንም የሚታዘዙ አይደሉም’

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከዚህ መልዕክት ጋር ኩል መኪያና የፊት መስታወት ሰደደለት። አገልጋዩ መልዕክቱን ይዞ ሄደ፤ ግራኝን ግን ይሄ መልዕክት አላስደሰተውም ቢሆንም ግን እንደዚህ ዓይነት ልብ ያላቸው ሰዎች ማለትም ጥቂት ሆነው ከእሱ ጋር ሊዋጉ የሚነሱ፤ በሁሉም ነገሥታት ዘንድ ክብርና ሞገስ ይገባቸዋል አለ። ይሄንን መረጃ ይዞ አገልጋዩ ተመለሰ። ግራኝ በረሃብ ሊያጠፋን የሚችል ከሆነ ለማወቅ መተላለፊያው እንዲዘጋ አድርጎ ነበር። ከዚያም በአንዱ ቀን መተላለፊያ ከመዝጋት ባለፈ እኛ ወዳለንበት ተጠጋ። አስራ አምስት ሺህ እግረኛ ማለትም ቀስተኞችና ጋሻ አንጋቢዎች ፤ አስራ አምስት ሺህ ፈረሰኞች፤ እነሱ የሚተማመኑባቸው ሀገሩን በጠቅላላ ያሸነፉበት ሁለት መቶ ቱርክ ሰራሽ ጠመንጃዎች (Turkish arquebusiers)። እውነትም እነዚህ ወታደሮች ቆራጦች ናቸው፤ እኛ ያለንበት ድረስ መጥተው በድንጋይ ካብ ምሽግ ሰሩና መጠነኛ ጉዳት አደረሱብን። ክርስቶቫ ማኑኤል ዳኩኛ እና ኢኖፈሬ ደ አብሩን ከሌሎች ሰባ ሰዎች ጋር ልኮ ከሰሩት ምሽግ እንዲለቅቁ አደረጋቸው። ፈረሰኞቹ የቱርክ ወታደሮችን ለመርዳት ሞከሩ በዚህ ጊዜ ጥቂት ፖርቶጋሎች ቆሰሉ። እኛ ካለንበት የጦር ሰፈር የተተኮሱት ተተኪሾች ፈረሰኞችን ሲገድሉ ብዙ ሙስሊሞችን አቆሰሉ። ትንቅንቁ እየጨመረ እንደሚገኝ የተረዳው ክርስቶቫ ጡርምብ እንዲነፋ አደረገ፤ እነሱም በዚህ ተስማሙ ስለዚህ ቀኑ በዚያ ተቋጨ። በዚያች ምሽት ክርስቶቫ በሚቀጥለው ቀን ጠዋት

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

ውግያ ለመጀመር የማያወላዳ አቋም ያዘ። ይሄ የሆነው መተላለፊያው ተዘግቶብን ፣ አቅርቦት እየተመናመነ ባለበት፤ አብሮን የሚገኘው ያሀገሬው የጦር አለቃም ሊረዳን በማይችልበት ሁኔታ ፣ እነሱም እኛን ከማጥቃት ተቆጥበው እያሉ ነበር። [3] ⁷¹

የክርስቶስ ጀግንነትና የአሟሟቱ ዝርዝር

[ተክለዓድቅ መኩሪያ እንፃፈው]

... የፖርቹጊዞቹ መሪም ክርስቶስ ደጋማ የታወቀ ጀግና ነው። ጭፍሮቹን እየመራ እፊት ቀድሞ በታላቅ ጀግንነት ይዋጋ ነበር። ዳሩ ግን በላዩ ላይ እስላሞች እሩምታ ስለ ተኮሱበት ክፉኛ ቆሰለና ወደቀ። እቴጌ ሰብለ ወንጌልም ከውጊያው ጌላ እየተከተሉ ቁስለኛውን እያስታመሙ ወታደሩን ያበረታቱ ነበር። ይሁን እንጂ የዶም ክርስቶስ ጭፍሮች ከቀሩት ኢትዮጵያውያን ጋር ሲዋጉ ባንድ ወገን ጎይላቸው ስለ ተቀነሰ በሌላውም ወገን ጊዜው ስለ መሸ ወደ ጌላ ማፈግፈግ ግድ ሆነባቸው።

⁷¹ Castanhoso, ፲፮ 9/42

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ቁስለኛውን ዶም ክርስቶስን የሚወዱት ጭፍሮቹ አነሡትና ወደ ኋላ ሽሽት ተገሮመረ። በኋላም ፖርቹጊዞቹ ባንድ ጫካ ውስጥ አስቀምጠው የዶም ክርስቶስ ደጋማን ቁስል ሲያስሩ አንዲት ሴት ባጠገባቸው ስታልፍ አሳዳጆቹ ሙስሊሞች እሷን አይተው ሲከታተሉ ወዲያው ክርስቶስን አግኝተው ማረኩትና እጅግ የሚያሳዝን ነገር በክርስትያኖቹ ዘንድ ደረሰባቸው። ይህችን ሴት ሙስሊሞች ክርስቶስ ያለበትን ለማሳየት ከነብዩ መሐመድ የተላከች ነች ይሏታል። አንዳንድ ታሪክ ግን ክርስቶስ ደጋማ እንደ ወዳጅ ይዟት የነበረች ቱርካዊት ሴት ነበረችና በኋላ እሱን ከድታ የሄደበትን ዱካ ለወገኖቿ ማሳየቷ ነው የሚል ተጽፎ ይገኛል። [7]⁷²

ሙስሊሞቹ ቆስሎ የደከመውን ክርስቶስ ደጋማን ይዘው ሆ እያሉ ወስደው በግራኝ ፊት አቆሙት፤ ማናቸውንም ውርደት ፈጸሙበት። እርሱ ግን በጫማ ጥፊ ሲደበድበት ሲተፋበትና ሲሰድቡት ሳይፈራና ሳይንቀጠቀጥ ዝም ብሎ በወታደርነትና በኩራት ዓይኖቹ ይመለከታቸው ነበር። እንዲምሩትም ራሱን ዝቅ አድርጎ አልተለማመጣቸውም፤ ይልቁንም በጦርነት ቆስለው የነበሩትን የግራኝ መሐመድ አጎትና የወንድሙን ልጅ ቁስላቸውን እንዲያክምና እንዲያስታምም ቢጠይቁት አላደርገውም ብሎ መለሰ፤ ፖርቹጊዞችና

⁷² Tekeletsadik Mekuria ፲፩ 200

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ኢትዮጵያውያን የሸሹበትን ስፍራ አሳየን ቢሉት ምንም መልስ አልሰጠም። ግራኝም እስላም ሁንና ልማርህ ብሎት ነበር ፤ ነገር ግን እንደ ክርስቶስ ያለ ቆራጥ ጀግና በፍረሃት ኃይማኖቱን መለወጥ አይሆንለትምና እንቢ አለ። እንዲያውም ግራኝ ጠጋ ብሎ ኃይማኖትህን ወደ እስልምና ለውጥና ልማርህ ሲለው ምራቁን እንደ ታሰረ ተፋበት ተብሎ ይነገራል። ከዚህ በኋላ በብዙ ዓይነት በትር እየደበደቡ እፊቱም ላይ እየተፉ ከተጫወቱበት በኋላ በመጨረሻ ራሱ ግራኝ አሕመድ በመጥረቢያ ራሱን ቆረጠው። የተቆረጠውንም የዚህን ጀግና ራስ ወደ ቁስጥንጥንያ (ኮንስታንቲኖፕል/ኢስታምቡል) ለቱርክ ሱልጣን ላክለት። ለቱርክ ሱልጣን መላኩም ዋና ደጋፊ በመሆኑ ግዳይ በመጣል ደጋፊውን ለማስደሰት ሲል ነው።

ክርስቶስ ደጋማ ፈቃደኛ ሆኖ ከህንድ መምጣቱ ከመጣ በኋላ ጦርነቱን በጀግንነት ለላከው መንግስትና ለመጣበት የኃይማኖት ጉዳይ ሳያወላውል መዋጋቱ ከዚህ በላይ ከምርኮ በኋላ በግራኝ ፊት በተደረገበት ልዩ ልዩ ሥቃይ ከሚዛኑ ባለመራቁ የጠባዩ ጽናትና ጥብቅነት ለሰው ሁሉ ምሳሌነቱ የሚጠቅም ነው።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሃያሁለት

የካቲት 1535 ዓ.ም

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የግራኝ አሐመድ መገደል

[ተክለዓድቅ መኩሪያ እንደፃፈው]

...በአለቃቸው መሞት አዝነው የነበሩት ፖርቹጊዞችም ዓፄ ገላውዴዎስን ባገኙ ጊዜ በጣም ደስ አላቸው። ንጉሡም ከሞት ለተረፉት ፖርቹጊዞች ለእያንዳንዳቸው ብዙ የወርቅ ጉርሻ ሰጥተው በክርስቶስ ደጋማ ሞት ማዘናቸውንም ገለጹላቸው። ዐፄ ገላውዴዎስና ፓርቹጊዞቹ እቴጌይቱም ተገናኝው ኀይላቸውን ማጠንከራቸው በተሰማ ጊዜ ከሐማሴን ከትግሬ ከጎጃም ከበጌ ምድር ሰው ሁሉ እየመጣ ተሰበሰበ። ብዙዎቹም ግራኝን እየከዱ መጥተው ከወጣቱ ንጉሥ ተገኝኑ።

ዐፄ ገላውዴዎስም የግራኝን ጭንቅላት ለሚያመጣለኝ እህቴን እድርለታለሁ ብለው አዋጅ አደረጉ ተብሎ ተፅፏል። በኋላም በሰሜንና በደንብያ መካከል ባለው አገር በወገራ ላይ ከግራኝ ጭፍሮች ጋር ጦርነት ተጀመረና ሙስሊሞች ድል ሆኑ። የግራኝ መሐመድም ታላላቅ ሰዎች እነሲዲ መሐመድ፣ እነገራድ ዑስማን ጦርነቱ ላይ ሞቱ፤ የተረፉትም ሸሸ። ገሚሶቹም ባንገታቸው ድንጋይ እያሰሩ ምሕረት እየለመኑ ወደ ዐፄ ገላውዴዎስ መጡ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከዚህ በኋላ መሐመድ ግራኝ (አሕመድ ግራኝ) አሠርቶት የነበረውን ቤትና መስጊድ የዐፄ ገላውዴዎስ ሰዎች አፈረሱት ዕቃቸውና መሣሪያቸውም እንዲሁ በተራው መዘረፍና መበዝበዝ ተጀመረ።

በዚያ ጊዜ ግራኝ ወደ ዙብል ሄዶ ነበርና በዚያው ሳለ ይህንን ሁሉ ሰማ፤ በቁጣም ተነስቶ ወደ ደንብያ መጣ። ነገር ግን የወጣትነት ዕድሜው ወደ ሽምግልና ሲያዘቀዝቅ በዐፄ ልብነድንግል ጊዜ የነበረውም አፍለኛ ጉልበቱ ከጊዜው ጋራ እንዳለፈበት የታወቀ ነው። ቢሆንም የመጨረሻ ኅይሉን ለመግለጽ ከዙብል በግሥጋሴ በጣና ባሕር አጠገብ ወደ ሚገኘው ወደ ፎገራ መጥቶ ከኢትዮጵያውያንና ከፖርቶጊዞቹ ጋር ለመዋጋት ተሰለፈ። የርሱም ጦር በግምት ከአስራ ሦስት ሺ በላይ ነበር። ንጉሡ ግን በጠቅላላው ስምንት ሺ የእግረኛ አምስት መቶ ፈረሰኛ ወታደር ነበራቸው፤ ጥቂት ቀንም እንደ ቆዩ ጦርነቱ በ1535 ዓ.ም በየካቲት ወር በዚህ በፎገራ ዘንተራ በተባለው ተራራ ሥር ተጀመረ። በዚህም ጦርነት ከክርስቶስ ደጋማ ቀጥሎ ዶን አልፎንዝ ካልዴይራ ተሾሞ ነበር። ነገር ግን እርሱ ከፈረስ ወድቆ ስለ ሞተ በእሱ እግር የተተካው አሪዩስ ዲያዝ የሚባለው ጭፍሮቹን ይዞ አብሮ ይዋጋ ነበር።

ግራኝም ጉብዝናውን አይተው ጭፍሮቹ እንዲበረቱ በመጀመሪያው ግንባር ቀድሞ በጀግንነት ይዋጋ ጀመር። በዚያም ጊዜ ፔድሮስ ሌዎን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሚባል የሚቹ የክረስቶስ ደገማ አገልጋይ ግራኝ አሕመድን አየውና አነጣጥሮ ተኩሶ ክፉኛ አቆሰለው። ግራኝ አሕመድም ምንም እንኳን ለሞት እስኪደርስ ቢቆስልም ጭፍሮቹ እሱን አይተው እንዳይባቡ «በርቱ» የሚል ቃል ተናገረና ጥርሱን ነክሶ እንደምንም እየተራመደ ዘወር ብሎ በቁጥቋጦ ውስጥ ተቀመጠ። በኋላም ይኸው አቁሳዩ የሄደበትን ቦታ ተከታትሎ ጨርሶ ገደለው። ፖርቹጊዞችና ኢትዮጵያውንም «የጌታህን ደም ተበቀልህለት» ብለው ሌዎንን አመሰገኑት። ነገር ግን ጭንቅላቱን ቆርጦ በፈረስ እየጋለበ ለንጉሡ ያመጣው ግን አንድ ኢትዮጵያዊ ነው፤ እሱም የንጉሱን እህት አገባለው ብሎ ተስፋ አድርጎ ነው። ይሁን እንጂ የሬሳ ራስ መቁረጥና ሕይወት ያለውን መግደል ለየብቻው ስለሆነ ይልቁንም ፔድሮስ ሌዎን ወዲያው እንደ ገደለ የግዳዩን ምልክት የግራኝን ጆሮ ቆርጦ ይዞ ኖሮ ለንጉሡ ስላሳየ ኢትዮጵያዊው አለመግደሉ ታወቀ። ስለዚህ ኢትዮጵያዊው ብዙ የወርቅ ስጦታ አገኘ እንጂ የንጉሡን እህት ሊያገባ አልቻለም። ግራኝም የሞተበት ስፍራ እስከዛሬ ድረስ «ግራኝ በር» እየተባለ ይጠራል። የጀግናውና የኃይለኛው የግራኝ አሕመድ ሕይወት በዕለተ ረቡዕ የካቲት 27 ቀን ጠዋት ከቀኑ ሦስት ሰዓት በደንቀዝ ወረዳ ዘንተራ በሚባል ቦታ ተፈጸመ።.....!

ግራኝ አሕመድ በታሪክ የወይናደጋ ጦርነት ተብሎ በሚታወቀው በየካቲት 1543 እኤአ በተካሄደው ጦርነት ላይ በፖርቹጋል ወታደሮች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በተገደለ ጊዜ በ1531 እኤአ ከድል ወንበራ የወለደው መሐመድ የተባለው ልጁ ተማርኮ ነበር። እንደሚታቀው ከወናግሰገድ አራቱ ልጆች ሚ ይሸይጥ (ይሸጣል) ተብሎ ንግርት የተነገረለት፤ የወናግሰገድ አራተኛ ወንድ ልጅ ሚናስ በ1539 እኤአ በተደረገ ጦርነት እኩያው ከሆኑ የቅርብ ዘመዶች ጋር በአሕመድ ግራኝ ተማርኮ ፤ ሁለቱ የቅርብ ዘመዶች እንዲሰለቡ ተደረገው (ጃንደረባ ተደርገው) እሱ በድል ወንደበራ ጣልቃገብነት ከዚያ አደጋ ተርፎ ዘቢድ⁷³ ለሚገኘው የቱርክ ፓሻ በስጦታ አሸከር ሆኖ እንዲኖር ተልኮ ነበር።

በዚህ በመጨረሻው ጦርነት ሁለቱ የጦርነቱ ተዋናይ ሴቶች በፈጠሩት ድፕሎማሲ ሚናስ ከተሼጠበት ዘቢድ የመን ተፈልጎ እንዲመጣ በማድረግ መሐመድን በመልቀቅ ሚናስ ተመልሶ ወደ ሞቀ ቤተመንግስት እንዲገባ ሆኗል። ሚናስ ወንድሙ ዓፄ ገላውዴዎስ ከሞተ በኋላ በኢትዮጵያ ላይ ንጉሠ ነገሥት ሆኖ ነበር።

ግራኝ አሕመድ ዓፄ ወናግሰገድን በሽምብራ ኩሬ ጦርነት ካሸነፈበት ከመጋቢት ወር 1521 ጀምሮ እስከ ተገደለበት የካቲት 1535 ያለው ሲቆጠር አስራሦስት ዓመት ከ 11 ወር ይሆናል። በሒጅሪ አቆጣጠር ግራኝ ወናግሰገድን በሽምብራ ኩሬ ጦርነት ያሸነፈበት በ937 ሲሆን የሞተው ደግሞ በ949 እንደሆነ በአረቦች ዘንድ ተመዝግቦ ይገኛል።

⁷³ የመን ውስጥ የምትገኝ ከተማ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ስለዚህ ኃይለኛው ግራኝ አሕመድ ኢትዮጵያን የገዛበትን ዘመን 12 ዓመት ከስድት ወር እንደሆነ ፅፈውታል። በነገሥታቱ ዘንድ በተለያዩ መልዕክቶችና ንግግሮች ላይ ግራኝ ኢትዮጵያን ለአስራአራት ዓመት ተቆጣጥሮ ሲያስተዳድር ነበር ተብሎ ተፅፎ ይገኛል።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሃያሦስት

በኃይማኖት ፀንተው የነበሩ ሰዎች

[አረብ ፋቂ እንደፃፈው]

ግራኝ አሕመድ ኢትዮጵያን ወርሮ ባስተዳደረበት አስራአራት ዓመታት ውስጥ ከመላው የኢትዮጵያ ሕዝብ ውስጥ አንድ አስረኛው ብቻ በኃይማኖቱ ጸንቶ ሲቀር የተቀረው ሕዝብ ከሰሜን እስከ ደቡብ ከምስራቅ እስከ ምዕራብ ድረስ የእስልምና ኃይማኖትን ተቀብሎ ነበር። በዚያ ክፉ ዘመን እምነት ማለት ምን እንደሆነ ያሳዩ አባቶች ነበሩ። አምላክ ቸር ነውና ምድሪቱ ላይ የመጣው መዓት በአንድ ጊዜ ሲቆም የኃይማኖት ፍልሰት ያደረገው ዜጋ ቀደም ወደ ነበረበት ተመልሷል። በወቅቱ የነበረውን የሰዎችን ባህሪ ጽኑነት እንደሚከተለው ዕፈውታል።

... አቡበክር ቀጭን ከዚህ ቀደም ወደ ተጠቀሰው ቤተክርስቲያን (ደብረ ሊባኖስ ቤተ ክርስቲያን) አቅንቶ ኖሮ በዚያ ደርሶ በአቅራቢያው ሰፍሮ ነበር። በዚያ የሚኖሩት መካከላት ፈርተው ማንም ወደ ማይደርስበት ተራራ ሸሽተው ነበር። ከእነዚህ መካከል ቤተ ክርስቲያኑ ከነደደ የሚቀረን ምንም ነገር ስለማይኖር እኛም አብረን እንነፃለን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ብለው ተመልሰው መጡ። ከዚያም ቤተክርስቲያኑ ውስጥ ቁጭ ብለው እሳት እስኪሉኮስበት ይጠባበቁ ነበር።

ከፊሎቹ ደግሞ ወደ አቡበከር ቀጭን እንዲህ የሚል መልዕክት ላኩበት ቤተ ክርስቲያኑን ማቃጠል እናንተን አይጠቅምም። ስለዚህ ቤተ ክርስቲያኑን የማቃጠል ሀሳባችን ተውትና የፈለጋችንን ያክል ወርቅ፣ ብርና ሐር እንሰጣችኋለን፤ የዚህ አካባቢ እና በዙሪያው የሚኖረው ሕዝብ ለእናንተ ይገብራል። ከዚያም አቡበከር ጓዶችን ሰብስቦ በዚህ ሀሳብ ላይ ምክራቸውን ጠየቃቸው። ከተሰበሰቡት ሰዎች መካከል አብዛኞቹ የተባለውን ሀብት እንወሰድና ቤተ ክርስቲያኑን አናቃጥለው ብለው መለሱለት። የተቀሩት ግን ምንም ዓይነት ሐብት አንፈልግም ለእነሱ በጣም የሚያስፈልገው ቤተ ክርስቲያኑ ስለሆነ እናቃጥለው አለ።

አበቡበከር የመጀመሪያዎቹ ሰዎችን ምክር ማለትም ሐብቱን እንወሰድና ቤተ ክርስቲያኑን እንተወው የሚለውን ተቀበለ። ከዚያም ለመልዕክተኛው ሐእናንተ ጋር ሠላም ስለምናወርድ ወደ ተባለው ሐብት ተለመስ፤ ለጓዶችህም የተስማማነውን ንገራቸው አለው። እኛ ወዳለንበት እንዲመጡ አድርግ፤ እዚህ ሲመጡ እኛ ምን እንደምንፈልግ እንነግራቸዋለን ። ከዚያም የጠየቅነውን ሲሰጡን ቤተክርስቲያኑን አናቃጥለውም ፤ እንዳለ እንተወዋለን፤

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከዚያም መልዕክተኛው ሄዶ ለጓዶቹ ኤሚር አቡበክር ያለውን ነገራቸው። በነገሩ ደስ ተሰኝተው ወደ ኤሚር አቡበክር መጥተው ሠላም ከእናንተ ጋር እንፈጥራለን ስላላቸው ሁለት በ150 ወቂት ወርቅና በተመሳሳይ በ150 ወቂት ንፁህ ብር ያጌጠ ልብስ ስጦታ ይዘው መጡ። ይሄ በምህረት ስለተመለከትኩን እና ሠላም እንዲሆንልን ስላደረግህ ነው አሉት። ሠላም ለማውረድ የሚያስፈልገውን ግብር፤ ወርቅና ብር ያልከውን በተመለከት የምታዘንን ስለምናደርግ ፣ ንገረን አሉት።

እነዚህ በዚህ የሞቀ ውይይት ላይ እያሉ፤ ከሙስሊሞቹ መካከል አንደኛው ተነሳ። ስሙ ኡራይ አቡ በክር የተባለ ከመሃዋራ የሆነ የበለው ጎሳ አባል ነው። በለው የሚባለው ጎሳ ከመጀመሪያ ከሐበሻ ጎሳዎች መካከል የነበረ የመጀመሪያው አባታቸው ከአባቶቹ ሀገር ከትግራይ ወደ ሰዓድአዲን ሀገር⁷⁴ የኮበለለ ፤ ከዚህ ቀደም በድሮ ጊዜ ሰዓድአዲን የነበረ ጊዜ አንደኛዋን ሴት ልጁን ድሮለት ነበር። የሰውዬው ስም በለው ኡብደላ ነበር። ልጆች ወልዳለት ነበር፤ የወንዶቹን ስም በሙሉ ኡራይ ብሎ ይጠራቸዋል ፤ የሴቶቹን በሙሉ ባቲያ ይላቸዋል።

ኡራይ አቡ በክር ሾኮክ ብሎ ወደ ቤተክርስቲያኑ በመግባት ፣ ፍም ጭሮ ቤተክርስቲያኑ ላይ ለኮሰበት፤ ይሄ ሲሆን መነኮሳቱና አቡበክር

⁷⁴ ሱማሌ - ከሐረር በስተ ሰሜን ያለ ቦታ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በድርድር ተጠምደው ነበር። ድንገት ትኩረታቸው ወደ ሚነደው እሳት ተሳበ። የእሳቱ ነበልባል ሰማይ ደርሶ ነበር። ኤሚሩና መነኮሳቱ እሳቱን በተመለከቱ ጊዜ ተስፋ ያደረጉት ሰላም እንደጉም ተነነ፤ መነኮሳቱ በኩራዝ ነበልባል ውስጥ በርሬው እንደሚገቡ እሳት እራቶች ወደ ነበልባል እየዘለሉ ገቡ፤ ከነበሩት መነኮሳት መካከል በእስቱ ውስጥ ገብተው ሳይነድዱ የቀሩት ጥቂት ብቻ ነበሩ።> [1]⁷⁵

ኃይማኖትና ትዝብት

[ከስታንዮዞ እንደ ጻፈው]

ከሙስሊም ጦር ጋር ከወገኑት አያሌ ቁጥር ያላቸው ክርስትያኖች መካከል ፤ የባሕረነጋሹ አባት ይገኝበታል። ይሄ ሰውዬ ኢትዮጵያ ተመልሳ ሀገር አትሆንም ብሎ ስላመነ ወደ ግራኝ አሕመድ ሄዶ ነበር። ሙስሊሞችም ለዚህ ሰውዬ በጣም ከፍ ያል ክብር ሰጥተውት ነበር። አህመድ ግራኝ የልጁን (የባሕረነጋሹን) ሀገር እንዲያስተዳድር ሀገረ ገዢና አለቃ አድርጎ ሹሞት ነበር። ይሄ ሰውዬ ግራኝ አሕመድ እንደ ተገደለ ባወቀ ጊዜ የግራኝን ልጅ ይዞ ጠፋ። ከዚያም ምህረት

⁷⁵ Futuh Al-Habesha 78 192

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የምታደርግልኝ ከሆነ ከሞት ተርፎ በእኔ ስር የሚገኘውን የዘይላውን ልኩል (የአሕመድ ግራኝን ልጅ) አሳልፌ እሰጥሃለው ብሎ መልዕክት ላከበት። ንጉሡም በሰውዬው በጣም ተናድዶ ስለነበር ይቅር ሊለው አልፈለገም ነገር ግን ይሄ እንዳይታወቅበት በእርጋታ መልዕክተኞች ላከበት፤ ይሄንን ያደረገው ልዑሉ አብሮት ስለሚገኝ እሱ እጁን እንዲሰጥ በማሰብ ነው። ሁለተኛው ነጥብ ደግሞ ፖርቶጋሎቹን ከምፅዋ ድረስ ተንከባክቦ እየመራ ያመጣቸው የከሃዲው ሰውዬ ልጅ በንጉሡ ፊት የተወደደ ስለነበር ነው። ይህ የባሕረነጋሽ ንጉሥ ምንም ያክል ትልቅ ነገር ንጉሡን ቢጠይቀው እምቢ ሊለው አይችልም። አባቱን ይቅር ማለትና ምህረት ማድረግ በጣም ታላቅ ውለታ ነው በዚያ ላይ ለሱ ለራሱ ታላቅ ሹመት ሰጥቶት ነበር። አባትዬው ምህረት እንደተደረገለት ሲያውቅ የግራኝን ልጅ ይዞት መጣና በንጉሡ ፊት እጅ ሰጠ። ንጉሡም እንደ ማሃሪ ሰው ሰውዬውን አልገደለውም ነገር ግን በቤቱ በጥብቅ እየተጠበቀ እንዲቀመጥ አደረገ። ከእሱ ጋር በንጉሡ ላይ ያመፁ ብዙ ክርስትያኖች ንጉሡ ምሕረት ያደርግልናል ብለው አብረውት መጥተው ነበር፤ ነገር ግን በደረሱ ጊዜ አንገታቸው እንዲቆረጥ ንጉሡ ትዕዛዝ አስተላለፈ። ሌሎችም ብዙዎች እንደነዚሁ ሰዎች ምህረት ይደረግልናል ብለው መጥተው ነበር ፤ እነዚህን ሁሉንም ቢገድል ብቻውን ስለሚቀር ምህረት አደረገላቸው። ምህረት ከተደረገላቸው ዋነኛ ሰዎች መካከል በሙስሊሞቹ መካከል አለቃ የሆነ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ቀድሞ ክርስቲያን የነበረ፤ በሀገሪቱ ላይ ከፍተኛ ጥፋት ያደረሰ ሰው ነበር። ወደ ንጉሡ ከመጣ በኋላ ዶም ክርስቶፕን ከያዙት ሰዎች መካከል አንዱ እንደሆነ ታወቀ። ንጉሥ ይሄንን ባወቀ ጊዜ ሊገድለው በብርቱ ተመኝቶ ነበር፤ ቃሉን ማጠፍ ግን ከባድ ሆነበት። ሰውዬውን ስላልገደለው ፖርቹጋሎቹ በንጉሡ በጣም ተናደዱ፤ እኔ በጊዜው የመሰለኝ ነገሩ ንጉሡን ቢያበሳጭም ሰውዬውን ከመግደል ወደ ኋላ የሚመለሱ አልመሰለኝም ነበር። ፖርቹጋሎቹ ሰውዬውን ለመግደል በልባቸው ወስነው ወደ ንጉሡ ሄዱና ሰውዬው መሞት የሚገባው ስለሆነ እንዲገደል ማዘዝ አለብህ አሉት፤ ቃሌን ላለማክበር የሚያበቃ ምንም ዓይነት ምክንያት አላገኘውም ብሎ መለሰላቸው ፤ እነሱ በዚህ ምላሽ ሰውዬውን እናንተ እራሳችሁ ብትገድሉት አያበሳጩኝም ማለቱ እንደሆነ ተረድተው፤ ሁለት ሦስት ሆነው የሰውዬው ድንኳን ያለበት ድረስ ሄደው ወግተው ገደሉት፤ የሰውዬው መሞት ንጉሡን አላበሳጩውም። [3]⁷⁶

⁷⁶ Castanhoso, 18 79

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሃያከራት

የወናግሰገድና የቤተሰቡ የመጨረሻው እጣ ፈንታ

ግራኝ ተሳክቶለት ሰባት ዙር ጅሃድ በሐበሾች ላይ አውጆ በሰባተኛው ዙር ጅሃድ ከዚህ በኋላ ወደ ሀገራዊ ወደ ሁባት አልያም ሐረር አልመለስም ብሎ በክርስትያኖቹ ሀገር እኖራለሁ ካልሆነም መስዋዕት እሆናለሁ ብሎ በጓዶቹ ፊት ማለ፤ የሐበሻውን ውሻ ወናግሰገድን ገድዬ እኔው እራሴ እነግሳልሁ ብሎ በማሰብ፤ ከግበረአበሮቹ ጋር ሆኖ ደምብያን የመንግስቱ መቀመጫ አድርጎ መረጠ። እራሱን ደግሞ ንጉሥ አድርጎ ሾመ፤ ግብረአበሮቹንም በሁሉም የሐበሻ ግዛቶች ላይ ስተዳዳሪዎች አድርጎ ሾማቸው። ግራኝ አሕመድና ጓዶቹ ከሀገራቸው ሚስቶቻቸው ተሸላልመው እንዲመጡ ስጦታን አስይዘው መልዕክተኞችን ላኩ።

በዚያ ዘመን ከሐበሻ ሕዝብ ውስጥ 90 በመቶ የሚሆነው እስልምናን ሳይወድ በግድ እንዲቀበል ተደርጎ። ሁሉም በግድ ነበር የተቀበሉት ብሎ መደምደም አይቻልም ፣ ነገር ግን ከሞላ ጎደል በዚያ መንገድ ነው ኃይማኖቱን የቀየረው፤ ለዚህ ዋነኛው ምስክር የሚሆነው ግራኝ ጣና ኃይቅ - ፎገራ አካባቢ ከተገደለ በኋላ ሁሉም ማለት በሚቻል ደረጃ ወደ ቀደመው እምነታቸው ተመልሰው ነበር። ግራኝ አሕመድ «ያንን ውሻ» ካልገደልኩ ብሎ ቆርጦ ስለነበር ለብዙ ዘመን ተፈርቶና ተከብሮ የኖረውን ንጉሥ አያሌ ተራራዎች ቆመው በሚያወጉት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ስሜን⁷⁷ በሚባል ሀገር ጦርነቶች ካደረጉ በኋላ ወደ ትግራይ በመሸሽ ደብረዳሞ አካባቢ እያለ ጉዳት ደርሶበት ቁስለኛ ሆኖ ነበር። ተስፋ ያደረገባቸው ፖርቹጋሎችም የውኃ ሽታ ሆነዋል። የመጨረሻውን ደብዳቤ የግል ሐኪሙ ለነበረው ለካቶሊክ መነኩሴ ለቤርሙዴዝ ዕፎለታል። በደብዳቤው ላይ ሞቱ እሩቅ እንዳልሆነ ይናገራል። በዚህ የመጨረሻ ሰዓት በመቶ ሺዎች ሆነው የሚያጅቡት ከጥቂቶቹ በስተቀር ከሙስሊሞቹ ጋር ወግነው ተመልሰው እሱን የሚወጉት ጠላት ሆነዋል። አብዛኞቹ ታላላቅ ባላባቶችና የጦር አለቆች ሞተዋል። የበኩር ልጁ አቤቶ ፊቅጦር (Victor) በሙስሊሞቹ ተገድሏል፤ ሦስተኛ ልጁ አቤቶ ሚናስ ከመሰለብ ለጥቂት ተርፎ የመን ለነባርነት ተሸጧል፤ እሱ እራሱ ቁስለኛ ሆኖ በአልጋ ላይ ወድቋል። አሁን በዙሪያው ያሉት አልጋወራሽ ልጁ ገላውዴዎስ (Claudious) እና ጦር ሜዳ መካከል ላይ ሆኖ የምታዋጋው ጀግና ሚስቱ ፣ የባህረነጋሽ ሹም የሆነው አባቱ በግራኝን ስር ሹመት ያገኘው ይስሐቅ የተባለው ሰው፤ ለእምነታቸው ሊሞቱ የተገባቸው በጣም ጥቂት ሰዎች ብቻ ነበሩ። የፖርቹጋል አራት መቶ ወታደሮች ወደ ኢትዮጵያ ተልከው ትግራይ ሲደርሱ ወናግሰገድ ከሞተ ሁለት ዓመት ገደማ ሆኖት ነበር። በእግሩ አልጋ ወራሹ አቤቶ ገላውዴዎስ ተተክቶ ነበር። ግን ሰዓቱ ደርሶ ጦርሜደው ላይ

⁷⁷ ጎንደር ውስጥ የሚገኝ - በታሪክ ፈላሻዎች ይኖሩበት የነበረ የፈላሻዎች ግዛት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ካልታዘበው በስተቀር አራት መቶ ወታደሮች ሀገሩን ነፃ ያወጣሉ ብሎ ሊያስብ ከቶ አይችልም።

ወናግሰገድ ታላቅ የነበረውን ክብሩን ለቅቆ በብዙ ርቆ ቁልቁል ወርዶ ተዋርዶ ትግራይ ደብረዳሞ ላይ መስከረም 5፣ 1532 አረፈ ፤ በአቡነ አረጋዊ ገዳም ስረዓተ ቀብሩ ተፈጸመ። ከዚያ ሁሉ መከራው የሚገላግለው ብቸኛው ሞት ነበር ፤ ሞትን በብርቱ የናፈቀ ነገር ግን ሞት ከፊት ለፊቱ እየሮጠ እንቁልልጭ ሲለው የከረመ ይመስለኛል።

በመጨረሻም የቀንደኛ ጠላቱን ሞት እንዳያይ ሞት ክፉው ቀድሞ ገላግሎታል። ስለዚህ አንተ በስደት ትሞታለህ የተባለው ተፈጸመ፤ <ገ ይነግሳል> የተባለው ነገስ! <ያ ይኖራል> የተባለውም ጦርነቱን አሳልፎ በሕይወት ኖረ። <ሚ ይሸጣል> የተባለው ተሸጠ ፤ <ፊ ይሞታል> የተባለው ከሁሉም አስቀድሞ በጦርነት ተገደለ።

፲ ፮ ፱ ዓ.ም

ምዕራፍ ሃያአምስት

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

መደምደሚያ - የደራሲው መልዕክት

በወናግሰገድ ላይ የተቆጣው እግዚአብሔር እስከ ዛሬ ድርስ ከአምስት መቶ ዓመት በኋላም <አቤቱ ፈውሰን እንፈወስማለን፤ አቤቱ መልሰን እንመለስማለን፤ አባቶቻችን አንተን በደሉ እኛም አንተን ብቻ በደለን፤ ጥፋት በእኛ ላይ ሆኗል ፤ ለምን ብሎ የጠየቀ የለም፤ ማንም የለም፤ ሁሉም በወደደው ልክ የወደደውን አደረገ እንጂ> ብሎ ወደ ፈጣሪው የማለደ አንድም አልነበረም። በመካከላችን ያለ እርም ምንድን ነው? አንድ ታንሽ ብላቴና ተነስቶ እንዴት ሺ ኃያላንን አሳደደ፤ ፈጣሪን ያስቆጣው ነገር ምንድን ነው ብሎ ቆም ብሎም ያሰበ አልነበረም።

የሀገር ስብራት መነሻው ያ ዘመን ያ ጊዜ ያ ሕዝብ ነው። ስለዚያ ስብራት ስለዚያ የእግዚአብሔር ቁጣ ምህረት መጠየቅ የሚገባን ትውልዶች ነን። ያልተከፈለ የአባቶቻችን ከባድ እዳ አለብን። እዳውን ሸሽተን በምደራቱ ፊት መቅበዝበዝ አግባብ አይደለም።

ፈጣሪ በነፃ የሰጠንን መጠቀም አልቻልንም ፤ ከእኛም አልፎ በደም የሚዛመዱን ጎሮብቶቻችን ሳይቀሩ የባክኑና የተዋረደ ክብር ያላቸው፤ በጋራ እንድንጠቀማቸው የተገቡን ጸጋዎች ቢኖሩም በዝንጀሮ ፊት አልማዝ እንደማስቀመጥ ስለሆነብን በክብር የሚኖሩት ያለንበት ድረስ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

መጥተው ያንን ሀብት ይዘርፉታል አልያም ማንም እንዳይጠቀመው ገዝተውት ይሄዳሉ። እኛም አገር አቆራርጠን ከሞት ጋር ታግለን እድል ቀንቶን ከሆነ ጥሪታችን አሟጠን ደርሰን የእነሱ አሽከርና ገረድ እንሆናለን። ይሄ ከመሬት ተነስቶ የሆነ ነገር አይደለም፤ የሀገር ስብራት ውጤት ነው። ሀገር ከወደቀ አልያም ከረከሰ ሰውነት አብሮ ይረክሳል ፤ ሀገር ሲነሳ የሰውነት ክብርም አብሮ ይነሳል።

ቢያምም ጥሩ ሕክምና ይሻላል ፤ መዳን ይሻላል፤ ቢያስከፋንም ከእውነት ጋር እርቅ መፍጠር መቼም ቢሆን የተሻለ ነው። ዛሬ ላይ መፍትሄ አጥቶ ያለው ስደት ፣ ጉስቁልና፣ ረሃብ ፣ መጋይምነት፣ ያለእውቀት የሆነ ኃይማኖተኝነት፣ በእውር ድምብር የሆነ የባህል ክርስትና (አባሪ አራትን ይመልከቱ) ፣ ዘረኝነት ፣ እኔ ካልተጠቀምኩ አንተም አትጠቀመም አይነት ሽረኝነት ፣ የከፋ ድህነት መነሻው እዚያ ነው ያለው። ሀገር የረሰከው፣ ኢትዮጵያዊ ዜጋ የረከሰው፣ ስም የጎደረው ከዚያን ዘመን ጀምሮ ነው። የሀገር አክርካሪ የተሰበረው በዚያን ዘመን ነው።

እልም ያለ በረሃ ውስጥ የሚኖር ከአረብ ሀገር ድረስ መጥቶ ከኢትዮጵያዊው መሶብ ላይ እንጂራ አንስቶ ጉንድሽ የሆነ ሰው! ሙሉ ጤነኛ የሆነውን ኢትዮጵያዊውን ብላ እያለ የሚያጎርሰው በዚህ ምክንያት ነው። እንቅጥልሽ ብቻ የሆነው ለዚያ ነው። ልዩ ልዩ ማዕድን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

እያለን ልጆቻችንን አሰልጥንን ማዕድን ፈልገው እንዲያወጡልን ማድረግ ባንችልም ሀብታሞችን እንኳን ለምነን አውጥተን ሽጠን እንጂራ መጥገብ ያልቻልነው ፤ ከፍተኛ የቱሪዝም እምቅ ሀብት እያለን ከዚያ መጠቀም ያልቻልነው፤ ከፍተኛ የሰራተኛ ኃይል እያለ ከጦርነት ውጭ ለትልቅ አላማ መሰባሰብ የማንችለው፤ ሌላው ሰርቶ ሲያልፍለት በደስታ ሳይሆን በቅናት እሳት የምንቃጠለው፤ መልካም አየር፣ ዝናብ እና ወንዞች እያሉን ገንዘባችንን ከፍለን ሰው ያለ ቴክኖሎጂ ወደ ማይኖርበት በረሃና ውርጫማ ሀገራት የምንሄደው ፤ መጠላለፍ ባህላችን የሆነው ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ነው።

በዚህ ጉዳይ ወደ ፍርድ አንገባም ምክንያቱም ጥሮ ግሮ ብዙ ዘመን ከሰው በላይ ደክሞ ጠብ ያላለት ጎስቋላ ሰው አልያም መነቃቃት አቅቶት ፈዝዞ የሚያደርገው ጠፍቶት የነበረ ሰው ቅናቱ እንደእሳት የሚንበለበል ፤ ባህሪውም ለሰውም ሆነ ለተፈጥሮ ከፍ ሲልም ለፈጣሪው ኮማጣጣ ቢሆን አይገርምም ምክንያቱም መላጠፍቶች ሰንብቷል ፤ ችግሩ እዚህ'ጋ ነው ያለው ብሎ ያመለከተው ሰው የለም።

>

ይሄ የፈጣሪ ቁጣ አይደለም ለምትሉ ሰዎች ፤ አንድ በአምላኩ (በእግዚአብሔር) ታምኖ የሚኖር ሕዝብ፤ እንደዘመናችን ቁስ መስቀል አእጁ የማይለየው መንፈሳዊ ንጉሥ ለጠላቶቹ ተላልፎ የሚሰጠው

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አንድና አንድ ነገር ብቻ ሲሆን ነው። ሕዝቡ በአምላኩ ፊት ክፉ ነገር ሲያደርግ የአምላኩንም ትዕግስት በእጅጉ ሲፈታተን ብቻ ነው።

ስለዚህ ትክክለኛውን ከስህተቱ የመለየት ፣ በተለይ ደግሞ በዚህ በመካከለኛው ዘመን የተፃፉ ክክርስትና ኃይማኖት ጋር በምንም ሊገናኙ የማይችሉ፤ የክርስቶስን ስም የሚያጎድፉ ሰይጣናዊ መጽሐፍት ትኩረት ሊሰጣቸው ይገባል ፤ ፈጣሪን ያስቆጣው ምን እንደሆነ መለየት እና ንስሐ መግባት ግድ ይለናል። ይሄንን የምለው ቃሉን ለሚያውቁ ፤ እምነት አለን ፣ አማኞች ነን ፤ የእግዚአብሔር መንግስት ትመጣለች ብለው ለሚያምኑ በዚህ ዘመን ለሚኖሩ ሀገራቸውን፣ ሕዝባቸውንና አምላካቸውን ለሚወዱት ነው።

እነወናግሰገድ ላይ ለደረሰው ከእዚያም ግራኝ ከሞተ በኋላ በሙስሊም ወገኖቻችን ላይ በደረሰው፣ ከዚያ ጊዜም ጀምሮ ስለፈረሰው ቅጥር ያለ ኃይማኖት ልዩነት እንደ ሀገር ንስሐ መግባት ይገባናል።

ወናግሰገድ ከቀደሙት አባቶቹ የባሰ ሃጢያተኛ ነው እያልኩኝ እንዳልሆነ ግልፅ ሊሆን ይገባል። እንዲያውም ከሱ በፊት ከነበሩ ነገሥታት ይልቅ ቁጥብና ኃይማኖተኛ ነበር። ከእሱ በፊት የነበሩ ነገሥታት አምስትና ስድስት ሚስት ሲያገቡ እሱ የኖረው ሰብለወንጌልን አግብቶ ነበር። እዚህ ላይ አንባቢው ሊያስተውል የሚገባው አንድ ዋነኛ ነገር አለ። የክርስትና ኃይማኖት መስራች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የሆነው ክርስቶስ ነው። ኢየሱስ ክርስቶስ ከሕግ የበላይ የሆነችው የትኛዋ ሕግ ነች ተብሎ ሲጠየቅ የሚከተለውን ብሎ ነበር

«መምህር ሆይ፥ ከሕግ ማንኛይቱ ትእዛዝ ታላቅ ናት? ብሎ ጠየቀው።
ኢየሱስም እንዲህ አለው። ጌታ አምላክህን በፍጹም ልብህ በፍጹም
ነፍስህም በፍጹም አሳብህም ውደድ።

ታላቁቱና ፊተኛይቱ ትእዛዝ ይህች ናት።

ሁለተኛይቱም ይህችን ትመስላለች፥ እርስዋም። ባልንጀራህን እንደ
ነፍስህ ውደድ የምትለው ናት።

በእነዚህ በሁለቱ ትእዛዛት ሕጉም ሁሉ ነቢያትም ተሰቅለዋል።»
ማቴዎስ 22፡ 36

በዚህ በመካከለኛው ዘመን የጥንቆላ መጽሐፍት ፣ የፈጣሪን ክብር ዝቅ
የሚያደርጉ ተረት ተረቶች፣ የሐሰት ትምህርቶች ፣ የክርስቶስን ክብር
የሚጋርዱና የሚያዋርዱ መጽሐፍት በስፋት የተፃፉበትና
የተሰራጨበት ነበር። በዚህ ዘመን እውነትን ይዘው የቆሙ ምዕመናን
በግፍ የተገደሉበት ዘመን ነበር። ከፍተኛ የሆነ የኃይማኖት ክርክር
የተጀመረበት ዘመን ነበር። ስለዚህ ንስሃ የምንገባው ስለዚህ ጥፋት
ነው። ሀገር የወደቀው ወድቆም እስከዛሬ ድረስ ያልተፈወሰው በዚያ
ምክንያት ነው። ይሄ የኃይማኖት ተቋማትና የሕዝብ ሃላፊነት ነው።
የተበላሸ ነገር ተገኝቶ ከሆነ ለማስተካከል እና ለማረም የተዘጋጀን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

መሆን ይጠበቅብናል። የቀደመችው፣ ትክክለኛይቱ መንገድ የትኛዋ ናት ብለን መፈለግ ግድ ይለናል። ይሄ ማለት በየትኛው ዘመን ምን ተቀየረ? ምን ዓይነት ነገር ታከለ? በመጀመሪያ የተሰበክነው ምን ነበር ብለን መጠይቅ ይጠበቅብናል።

ለትምህርት እንዲሆንን ይሄንን በተመለከተ የሚከተለውን የአንድ የዚህ የመካከለኛው ዘመን ሰው ታሪክ ላክል፡-

አንድ ሰው ነበር፡- በምድር ሲኖር ፃድቅ የነበረ ነው። ለድሆች ይመፀውታል ፤ አብዝቶ ይፀልያል፤ የተመሰገነና መልካም ስነ ምግባር የነበረው ነበር። ይሄ ሁሉ አልበቃ ስላለው አንድ ካህን ዘንድ ሄዶ ፤ የፅድቅ ስራ እንደሚሰራ አብዝቶ እንደሚፀልይ ነግሮት፤ ከዚያ የተሻለ ፃድቅ መሆን እንደሚፈልግ ይነግረዋል። እንደዚያ ከሆነ አለ ካህኑ ፤ እርጅና ሳይቀድምህ ፤ አቅም ካለህ እንደምንም ብለህ ኢየሩሳሌምን ተሳልመሕ ተመለስ፤ ከዚያም ባለህ ገንዘብ ያልተደረሰበት ቦታ ፈልግና ገዳም ገድም። ይለዋል።

ሰውዬው የዋሃ አልነበረምና የተባለውን ሁሉ ያደርጋል። ከዚያም ቀኑ ደርሶ ይሞታል። የሰው ነፍስ ወደ ፈጣሪዋ መሄዷ አይቀርምና ሰውዬው በጌታ ፊት ቀረበ። በእግሬ በረሃውን አቆራርጬ በትግሬ፣ በኑብያ፣ በግብጥ በኩል ከሙስሊሞቹ የሞት ስጋት ተጋርጦብኝ ፤ ጥሪቴን ጨርሼ እንደምንም ብዬ ኢየሩሳሌምን ተሳልሜያለሁ።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ይሄንን ያደረገኩት የተሻለ ባድቅ ለመሆን ነው። ምን እሱ ብቻ ፣ ሀገሬ ከተመልስኩ በኋላ የቀረችኝን ጥሪት አሰባስቤ ገዳም ገድሜልሃለሁ። ይሄንንም ያደረገኩት ይበልጥ ባድቅ ለመሆን ነው። ብሎ የሰራውን የጽድቅ ጀብድ በጌታ ፊት ዘረዘረ።

ሁሉን አዋቂ የሆነው ጌታ እንዲህ ብሎ መለሰለት ይባላል፡- በወንጌላት ላይ ታላቁ የክርስትና ተልዕኮ ምን እንደሆነ አላነበብክምን? በመስቀል ላይ ሆኜ በጣር ውስጥ እያለሁ ለአሕዛብ ሁሉ መዳን ይሆን ዘንድ ነፍሴን አሳልፌ አልሰጠውምን? የዚህ ኃይማኖት ጀማሪና ፈፃሚ ምን ብሎ አዝዞ እንደሄደ ለመመርመር በጥቂቱ ብትደክም ታላቅ ክብርን ባስገኘልህ ነበር! የእኔ የሆኑት በጎቼ በዓለም ውስጥ ሳሉ በቅድስና እንዲኖሩ አብ ሊጠብቃቸው እንደወደደ፣ በተኩላዎች መካካል እንዲኖሩ የአባቴ ፈቃድ እንደሆነ አላነበብክምን? እኔ ገዳም ገድሙልኝ ብዬ አዝዣለሁኝ? ወደ ዓለም እስከ ምድር ዳርቻ ሂዱ ወንጌልን ለፍጥረት ሁሉ ስበኩ የሚለው ቀላል መልዕክቴ እንዴት ቢጠመዘዝ ነው ገዳም ገድሙልኝ ወደሚል መልዕክት የዞረው? እግዚአብሔር በእውነትና በመንፈስ የሚመለከበት ዘመን ይመጣል ብዬ ያስተማርኩት ትምህርትስ ወዴት አለ? ኢየሩሳሌም የሄደ ይፀድቃል ብዬ አስተምሬ ነበርን? ከአፌስ እንደዚያ ዓይነት ቃል ወጥቶ ነበርን? በዚያ ወንበዴዎችና ክፉ ሰዎች በዝተው አልነበረምን? በመጨረሻው ሰዓት ሐዋሪያቶቼ ከሮማዊያን ቀንበር መቼ ነው ኢየሩሳሌምን ነፃ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የምታወጣው ሲሉኝ ኢየሩሳሌምን ነፃ አወጣላችኋለው ብዬ ተናግራ ነበርን? ድንጋይ በድንጋይ ላይ እስከማይቀር ድረስ ጨረሶ እንደምትፈራርስ አልተናገርኩምን? በእውነቱ እኔ አሕዛብን መቅጣት አቅቶችኝ ነው ለእኔ ጦርና ጎራዴ አንግባችሁ የምትዋጉት?

ጌታ ይሄንን ሲናገር ከፊቱ የቆመው ሰውዬ በከንቱ እንደ ደከመ በማሰብ ስቅስቅ ብሎ ያለቅስ ነበር።ጌታም በልቡ ሩህሩህና አዛኝ ስለሆነ ወደ ምድር እንዲመለስ ለዚህ ሰውዬ ሁለተኛ እድል ሰጠው።

ሰውዬው የዋዛ አልነበረምና ወደ ምድር እደተመለስ በለቅሶው መካከል በድኑ ሞቆ መንቀሳቀስ እንደጀመረ ስብከት ቀጠለ፡- እውነኛው ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው፤ ትላንትናም ዛሬም እስከ ዘለዓለም የናዝሬቱ ኢየሱስ ያው ነው፤ መዳን በማንም በሌላ የለም፤ መዳን በአንዱ በመድሐኔዓለም ብቻ ነው... የሰውዬው መነሳሳትና ወኔው ከሚታወቅበት ባህሪ የተለየ ነበር። ለመስቀል መስገድ አይገባም...! መስቀል የሚባለው ክርስቶስ ያየው መከራ ነው። ትርጉሙ እንደዚያ ማለት ነው። ለእንጨት መስቀል መስገድ ጣዖት አምልኮ ነው! ማሪያም ቅድስት ብትሆንም ለሷም መስገድ አይገባም፤ አንድ ሊሰገድለት የሚገባ እሱ አብ ወልድ መንፈስ ቅዱስ ብቻ ነው። ስግደት የሚገባው ክርስቶስ ብቻ ነው ብሎ ሲያውጅ ካህናትና በዚያ የነበሩ የተማሩ ሰዎች ግራ ተጋብተው፤ይሄ የካራ ልጅ ነውን? ፤ የፀጋ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ልጅ ነውን? ፤ የቅባት ልጅ ነውን? ፤ ሦስት ልደት ነውን? ፤ ሁለት ልደት ነውን? ብለው ብዙ ተወዛገቡ በሌለኛው ወግን ያሉት ያልተማሩት ሰዎች ደግሞ እሱ ከገብርኤል ይበልጣል? ከሊቀ መላኩ ከሚካኤል ይበልጣል? እያሉ ይከራከሩት ነበር። ከዚያ በመጨረሻ ሊያስቆሙት ፈለጉ፤ ሰውዬው ግን ማቆም አልቻለም።

በመጨረሻ ወደዚህ ምድር ዳግመኛ በመጣ በሣምንቱ ለማሪያምና ለመስቀሉ አትስገዱ ብሎ የክህደት(የኑፋቄ) ትምህር ያስተምራል ተብሎ ተከስሶ በንጉሡ ፊት ቀረበ። ነገሩም እውነት እንደሆነ ከተከሳሹ ከራሱ ንጉሡ ስላረጋገጠ በንጉሡ ትዕዛዝ ለሌሎች ሰዎች ትምህርት እንዲሆን በሚል የቅርብ የሥጋ ዘመዶችን ጨምሮ እስካንገታቸው መሬት ውስጥ ተቀብረው ከብቶች በላያቸው ላይ እንዲረማመዱ ተደርጎ በአሳዛኝ መንገድ መስዋዓት ሆነ።

ሰውዬው ዳግመኛ ጌታ ፊት ቀረበ፤ ጌታም ከዙፋኑ ተነስቶ ተቀበለው። አክሊልም ሸለመው። ጌታም በቁጣ፡- የተናቀውና ታናሹ ሺዎችን እንዲያስድድ አደርጋለሁ፤ ቅጥራቸውም ይፈርሳል። አለ ይባላል።

መጽሐፉ ያረፈባቸው አምስት የ15ኛውና የ16ኛው መ/ክ/ዘ መዝገቦች

1. አባ ፍራንሴስኮ አልቫሬዝ (Father Fransisco Alvarez)

ፍራንሴስኮ አልቫሬዝ በፖርቹጋል ኮይምብራ (Coimbra Portugal) እኤአ 1465 አካባቢ የተወለደ ፖረቹጋላዊ ሚሺኒሪና አሳሽ ነበር። የፖርቹጋል ንጉሥ የአማኑኤል ቀዳማዊን የሚያገለግል ቁስና የግል ሐኪም ነበር። እንደ እኤአ በ1515 በኢትዮጵያ የፖርቹጋል አምባሳደር ተደርጎ ከተሾመው አምባሳደር ማቲውስ ጋር ወደ ኢትዮጵያ ተላከ። በ1520 የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገስት ቤተመንግስት በመድረስ ወበቅቱ በዘያ የነበሩትን ብዙ የውጭ ዜጎች(አውሮጳዊያን) ወዳጅ አደረጋቸው። ከእነዚህ መካከል ፔሮድ ዳ ኮቪላሃም (Pero da Covilham) እና ኒኮላኦ ቦራንሴሊዮን (Nicolao Branceleon) ይገኙበታል። አባ ፍራንሴስኮ ከንጉሡ ጋር ስድስት ዓመት ከሥፍራ ሥፍራ ሲንቀሳቀስ ከቆየ በኋላ ወደ ሀገሩ ወደ ሊዝበን ተመልሷል። ሀገሩ ከደረሰ በኋላ በ1533 ከዶም ማርቲኖ ደ ፓርቹጋል (Dom Marthino de Portugal) ጋር በመሆን የኢትዮጵያን ንጉሥ ደብዳቤ ለካቶሊክ ፓትርያርክ ክለመንት ሰባተኛ (Pope Clement VII) ለመስጠት ወደ ሮም አቅንቷል።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ለዚህ መጽሐፍ እንደ ሦስተኛ ግብዓት የተጠቀምኩት ይሄ ሕትመት በመጀመሪያ በፖርቹጋል ቋንቋ እኤአ 1540 የታተመ ነው። ይሄ መጽሐፍ ኢትዮጵያ ላይ ሰባት ዙር ከታወጀው ጅሃድ ቀደም ብሎ ስለነበረው ሀገራዊ ቅርፅ ፣ ፖለቲካዊና ኃይማኖታዊ ስረዓት ቀጥተኛ የሆነ መረጃ የሚሰጥ ወሳኝ የታሪክ መዝገብ ነው።

ፕደሮ ዲ ካቨልሃም፡- የፖርቹጋል ንጉሥ ዮሐንስ ሁለተኛ ትዕዛዝ ስር የነበረ አሳሽ ሲሆን ከሀገሩ ከፖርቹጋል የተነሳው እኤአ 1487 ዓ.ም ነው። በኢትዮጵያና በፖርቹጋል መካከል የነበረውን ግንኙነት ያስጀመረው ፕደሮ ዲ ካቨልሃም ነው፤ አልቫሬዝ ወደ ኢትዮጵያ ከመምጣቱ ሠላስ ዓመት አስቀድሞ ነው በንጉሥ እስክንድር ዘመን ነበር ወደ ኢትዮጵያ የመጣው። በንጉሥ ጥሩ አቀባበል ተደርጎለት ከዚያም ኋላ ላይ ስልጣን የተሰጠው ቢሆንም ከሀገር እንዳይወጣ በመከልከል፤ እዚሁ ሀገር እንደአሰተርጓሚም እንደ አማካሪም እያገለገለ ኖሮ ሀገሩ ሳይሄድ ኢትዮጵያ ውስጥ ሞቷል። ፈራንሲስኮ አልቫሬዝ ፕደሮ ዲ ካቨልሃም ነገረኝ ብሎ ያረቀበው መረጃ በመጽሐፉ ውስጥ ተካቷል።[11]

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

2. አረብ ፋቂህ (ሺሃብ አዲን አሕመድ ቢን አብደል ቃድር ቢን ሳለም ቢን አስማን) :-

አረብ ፋቂህ ዛሬ ላይ ጀዛን (ጂዛን) ተብላ በምትታወቀው በየመንና በሳኡዲ አረቢያ ደምበር ላይ የምትገኝ በቀይ ባህር ጠረፍ ላይ የተከተመች ጥንታዊት ከተማ ውስጥ የሚኖር የመናዊ ምሁር ነበር። ጌታውንና ጀግናውን ተከትሎ ብዙ ጦርነቶች በተካሄዱበት ዘመቻ ላይ ተገኝቶ ከመጀመሪያው አንስቶ የነበረውን የጅሃድ ዘመቻ ጥሩ አድጎ ፋታሃ አል-ሐበሻ (ሐበሻን ቅኝ-መግዛት/ማቅናት) በሚል ሁለት መጽሐፍ 1559 እኤአ አሳትሟል። ለዚህ መጽሐፍ ማጣቀሻ የተጠቀምኩት የመጀመሪያን መጽሐፍ ብቻ ነው። ይሄ የመጀመሪያው መጽሐፍ የታላቅነት እጣፈንታ ተብሎ በደራሲው ተሰይሟል። ሁለተኛው ክፍል መጽሐፍ እስከ ዛሬ ድረስ በማንም እጅ ሊገኝ አልቻለም። ይሄንን መጽሐፍ ኃይለኛዋ የማሕፋዝ ሴት ልጅ፣ ማለትም የግራኝ አሕመድ ሚስት ድል ወንበራ ባሏ ከሞተ በኋላ በንዴት ተነሳስታ አቃጥላዋለች ይባላል። የአረብ ፋቂህ ስራ በስነስረዓት ታሪክን ሰንዶ፣ ክስተቶችን ዝርዝር አድርጎ የሚያቀርብ በ1559 የተጻፈ መጽሐፍ ነው። ለራስ ሲቆርሱ አያሳንሱ እንደሚባለው አንዳንድ ጊዜ ግንት የሚታይበት የተጋነነ አገላለፅና የተሸሞነሞኑ ቃላትን ከመጠቀም ውጭ መፅሐፉ ጥሩ የሆነ የታሪክ መዝገብ ሆኖ ከሌሎች በወቅቱ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከተፃፉ መጽሐፍት ጋር ለዋቢነት ሊቀርብ የሚችል ነው። ይሄን መጽሐፍ ከአረብኛ ወደ ኢንግሊዝኛ Futuh Al-Habasha ፣ The Conquest of Abyssinia (16th century) የተረጎሙት Paul Lester Stenhouse ሲሆን በ1994 Richard Pankhurst ተሻሽሎ ታትሟል[1]። ለዚህ መጽሐፍ ዝግጅት ይሄንን ትርጉም ተጠቅመናል።

3. ታሪክ ነገስት :-

«... የነገስታትን ታሪክ ሚጻፉት ጸሓፊ ትዕዛዞች ራሳቸውን ወይም ቁም ጸሐፊዎቻቸው የበግና የፍየል ቆዳ ፍቀው አለስልሰው፤ ቆርጠው ፤ ቀፍፈው ብራናውን በሽምበቆ ብርዕ ጽሕፈት እንዲቀበል ያዘጋጁታል፤ አዘጋጅተው ሲጨርሱም የንጉሡን ታሪክ በግዕዝ ቋንቋ መጻፍ ይጀምራሉ። ሲጀምሩም በመብልም በሌላውም የሥራ ጅመራ ጊዜ እንደሚያደርጉት በሰመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐዱ አምላክ፤ ንዌጥን በረድኤተ እግዝአብሔር ጽሐፈ ዜናሁ ለእገሌ ንጉሡ ነገስት ብለው ይጀምራሉ፤ በሚጽፉበትም ጊዜ ንጉሡ ከሚወደው ሰማዕት ወይም መልአክ ጋር እያነፃፀሩ እያቆላለፉ ይጽፋታል። ጸኃፊ ትዕዛዙ ራሱ የቤተክህነት ወገን የቤተክርስቲያን አለቃ ስለ ሆነ ለዋሰውና ቅኔ ከነአገባቡ ያወቀ፤ ብሉይና ሐዲስ የተማረ ገድልና ድርሳን ያነበበ በመሆኑ የጌታውን ንጉሥ ታሪክ ከመንፈሳውያኑ ጸሐፊዎች ያንዱን መልአክ ወይም ሰማዕት ገድልና ድርሳን ሲጽፉ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

በየምክንያቱ ከተጋጠመው ንጉሥ ጋራ እየደረቡ ይጽፋታል። ይኸውም የዐቤ ልብነ ድንግለ ታሪክ ከድርሳን ኡራኤል ወይም ራጉኤል ጋር ባንድነት እንደሚጻፍ፤ ከዚያም የዐቤ ገላዴዎስ በተድባበ ማርያም፤ የዐቤ ኢያሱ አድያም ሰገድ በክብራን ቅዱስ ገብርኤል ገዳም የንጉሠ ነገስቱና የወዳጁ ታቦት አብሮ በዚህ ሥፍራ እንደሚገኝ ማለት ነው።...» [7]⁷⁸

ታሪክ ነገስት በተጋነነ መንገድ ንጉሡ፤ በዘመኑ ያከናወነውን ፣ የተፈጠር ክስተት ከነበረ፤... ተፅፎ ለትውልድ የሚተላለፍ የታሪክ መዝገብ ነው። ግንቱንና ተረት ተረት ሊመስል የተቃረበውን ክፍል ትተነው ፤ የተቀረውን ከሌሎች ማለትም ካላይ ከተጠቀሱት የታሪክ መዛግብት ጋር በማመሳከር ይሄም በዘመኑ ለነበሩ ክስተቶች አንድ ዋቢ የሚሆን መዝገብ ነው። ከሌሎች ነገስታት አንፃር ስለ ወናግሰገድ በታሪክ ነገስት የተባፈው በጣም ጥቂት ነው። እነዚህን መረጃዎች ከሀገራችን ታዋቂ የታሪክ ጸሐፊዎች መካከል አንዱ የሆኑት ተክለፃድቅ መኩሪያ 1950ዎቹ ተርጉመው ካሳተሟቸው መጽሐፍት መካከል ከዐቤ ልብነድንግል እስከ ዐቤ ቴዎድሮስ ከሚለው መፅሐፋቸው ማግኘት ተችሏል።

⁷⁸ Tekeltsadik Mekuria, 7ጽ 5

4. ካስታንዮዞ ደ ሚጉዬል (Castanhoso D Miguel)

ካስታንዮዞ (Castanhoso) ክርስቶቫ ደጋማ ወደ ኢትዮጵያ ሲመጣ አብሮት የነበረ፤ ከክርስቶቫ አራት መቶ ወታደሮች መካከል አንዱ የነበረ ነው። ካስታንዮዞ ከስፔን ከበርቱዎች የተወለደ ሲሆን ኢትዮጵያ ውስጥ ያሳለፈውን ቆይታ ማለትም እኤአ ከ1541-1543 የግራኝንና የዶም ክርስቶቫን አሟሟት በደምብ አድርጎ በ1564 ባሳተመው መፅሐፉ ላይ ገልጾታል። እነዚህ መሰኝ ታሪካው ክስተቶች ሲፈፀሙ እሱ በዚያ ነበር። መፅሐፉ የታተመው በፖርቹጋል ቋንቋ ሲሆን ርዕሱም የሚከተለው ነው <<Historia I Das cousas que o muy esforca I do capitao Dom Christovao da I Gama fez nos Reynos do Pre I ste loao, com quatrocentos Por I tugueses que consigo leuou Impressa por loa da Barreyra E por ell dirigida ao muyto magnifico & illustre senor Do Francisco De Portugal>> ይሄንን መጽሐፍ ወደ ኢንግሊዘኛ Portuguese Expedition to Abyssinia in 1541-42 በሚል ርዕስ ተርጉሞ ያሳተመው በ1902 R. S. WHITEWAY የተባለ ሰው ነው። ለዚህ መፅሐፍ ማጠቀሻ የተጠቀምነው ይሄንን የኢንግሊዘኛ ትርጉም ነው።

5. የፍራማውሮ የዓለም ካርታ (Fra Mauro World Map):-

የፍራማውሮ ዓለም ካርታ የመካከለኛው ዘመን ወሳኝ የዓለም ካርታ ማስታወሻ ነው። እኤአ ከ1457 እስከ 1459 መካከል ፍራ ማውሮ በተባለ መነኩሴ የቪኑስ (የቪንስ ሪፐብሊክ- አሁን ላይ በጣሊያን ውጥስ ያለች ግዛት) ዜጋ ተሰራ። ይሄ ካርታ ዛሬ ላይ ከምናውቀው የካርታ አቀማመጥ በተለየ መልኩ ደቡብን ወደላይ ሰሜን ወደ ታች አድርጎ የሚያሳይ ነው። ካርታው የተሰራው ሁለት ሜትር ዲያሜትር ክብ ተደርጎ በተቀፈፈ ብራና ላይ ነው። ብራናው በአራት ወገን በጣውላ ተወጥሯል። [4]

ካርታው ተጠናቅቆ ለሕዝብ በቀረበበት ዘመን ማለትም በአስራ ስድስተኛው መቶ ክፈለ ዘመን በአንዳንዶች ዘንድ «የቪኑስ ድንቅ ስጦታ» በሚል ተወድሶ ነበር። የፍራማውሮ የዓለም ካርታ የምንግዜም ድንቅ ምናባዊ (visionary cosmographical works) የካርታ ስራ ተብሎ ሊጠቀስ የሚችል ነው።

ካርታው የተሰራው ሳን ሚሼል ተብሎ በሚጠራ አይሶላ (Isola) አካባቢ ሲሆን። ካርታው ለሦስት ክፈለ ዘመን በዚሁ ስፍራ በቤተክርስቲያን ውስጥ ተሰቅሎ ቆይቶ ከዚያን ወደ ገዳሙ ቤተ መጽሐፍት እንዲዘዋወር ተደረገ። ከዚያም እኤአ በ1810 ፤

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

በናፖሎዮን ዘመን ፣የቤተክርስቲያን የአስተዳደር የበላይነት እንዲዳከም ሲደረግ ካርታው ቬኑስ ውስጥ በሚገኘው ማርኮ ላይብሪሪ እንዲዛወር ተደርጎ በመጨረሻም ቤተ መንግስት እንዲቀመጥ ተወሰነ። ከዚያም ቆይቶ አሁን ድረስ በሚገኝበት ናትዚዮናል ማርሲያና ቤተ መጽሐፍት ተዛወረ።

ይሄ የዓለም ካርታ ከ100-178 የኖረውን የቶሎሚን (Ptolemy) ጅኦግራፊና የባሕርን ካርታ ያካተተ፣ ከሺ በላይ ገላጭ ጽሁፎችና ሥዕሎች ያረፉበት ነው። በካርታው ላይ ያረፉት ጽሁፎች የተሰበሰቡት ቀደም ብለው ከተፃፉ ምንጮችና በአፍ በተነገሩ መረጃዎች ነው። ከእነዚህ ምንጮች መካከል የቶሎሚና የፕሊኒ (Pliny — 23-79) የተባሉት ዝነኛ ሰዎች የጻፉባቸው፤ የመካከለኛው ዘመን ምሁራን የነበሩት እንደ ካምፓኖ ዳ ኖቫራ Campano da Novara (Ca. 1210 -1296) ፣ ታላቁ አልበርት (Albert the Great (Ca. 1193 - 1280)) ፣ ቶማስ አኪስ (Thomas Aquinas Ca 1225- 1274) ፣ የአስራአራተኛው ክ/ዘመን አሳሽ ከሆነው ማርኮ ፖሎ (Aquinas Ca 1254- 1324) እና ኦዶሪኮ ዳ ፐርድኖን (ca 1280-1331)፤ ከእነዚህም በተጨማሪ በዘመኑ የነበሩት አሳሾች ማለትም ኒኮሎ ዲ ኮንቲ (niccolo de' Conti Ca.1395 -1469)እና ፕዴትሮ ኪሪኒ (Pietro Querini ca 1402- 1448)፤ ወደ ቬኑስ ለጉብኝት ከመጡት የኢትዮጵያ መነኮሳትና ሌሎች ስማቸው የማይታወቁ መረጃ አቀባዮች

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የተገኘ ነው። እነዚህ መረጃ አቀባዮች በወቅቱ በነበሩት ከሕንድ ውቂያኖስ ዓለም አቀፍ የንግድ መስመሮች በሚገናኙትና ፖርቹጋሎች በአትላንቲክ ውቅያኖስ በኩል የደረሱበትን በተመለከተ ለፍራማውሮ ዝርዝር መረጃ ሰጥተውታል።[5]

ካርታው ላይ ከሰፈሩት ጽሑፎች የተወሰኑት፡-

1. ኢትዮጵያ፣ አፍሪካ (Ethopia, AFRICA)፡-
2. ይሄ ክሌሎች ስፍራዎች በላይ ለም የሆነ አካባቢ በ1430 በታላቁ የሐበሻ ንጉሥ ድል የተደረገ ነው
3. ሐበሻ ኢትዮጵያ
4. በዚህ ስፍራ የንጉሥ-ቂስ ዮሐንስ(የሐበሻ ንጉስ) ዋነኛ መኖሪያው ነው (Here Prester John has his main residence)
5. ዝዋይ ሐይቅ፣ ዝቋላ፣ የሐድያ ግዛት፣ የአዳል ግዛት፣የፈጠጋር ግዛት፣የሰሜን ግዛት፣ በጌምድር፣ትግሬ፣አክሱም፣የጎጃም ግዛት፣አማራ
6. እንደሚባለው ቂስ/ንጉሥ ዮሐንስ (Prester John) ከ120 በላይ ነገስታቶች በእሱ ግዛት ወስጥ ይገኛሉ፤ በእነዚህ ግዛቶች ውስጥ ከ60 በላይ የተለያዩ ቋንቋዎች አሉ። ከእነዚህ ቁጥሮች ማለትም

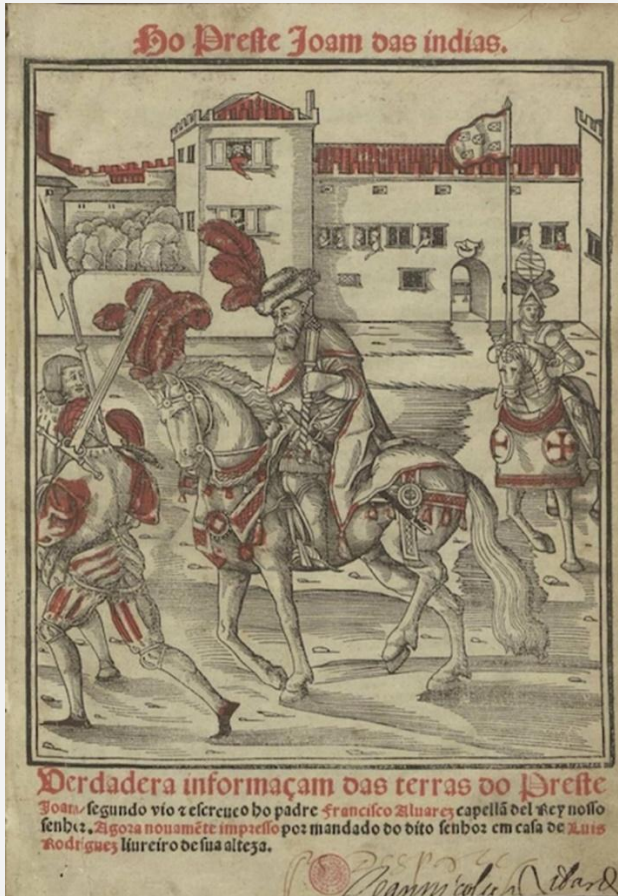
፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ከ120ዎቹ እንደሚባለው ከሆነ 72ቱ የተከበሩና ኃይለኛች ናቸው፤ የተቀሩት ግን እምብዛም ናቸው

7. ቁስ የሐንስ ተብሎ የሚጠራው የሐበሻው ንጉሥ በግዛቱ ብዙ ነገስታቶች አሉት፤ ኃይሉ ከፍ ብሎ የቆየው በግዛቱ ውስጥ ከሚገኙት ብዙ ቁጥር ካለው ሕዝብ የተነሳ ነው። በግዛቱ ውስጥ የሚገኘው ሕዝብ እጅግ ብዙና ለመቁጠር የማይቻል ነው። ይሄ ጌታ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀስ አጅቦት የሚሄድ አንድ ሚሊዮን ሠራትዊት አለው፤ እነዚህ ወታደሮች ወደጦር ሜዳ ሲዘምቱ እርቃናቸውን ሲሆን አብዛኞቹ ራሳቸውን ለመከላከል የአዞ ቆዳ ይይዛሉ።

፲ ፭ ፻ ፬

ምስሎች

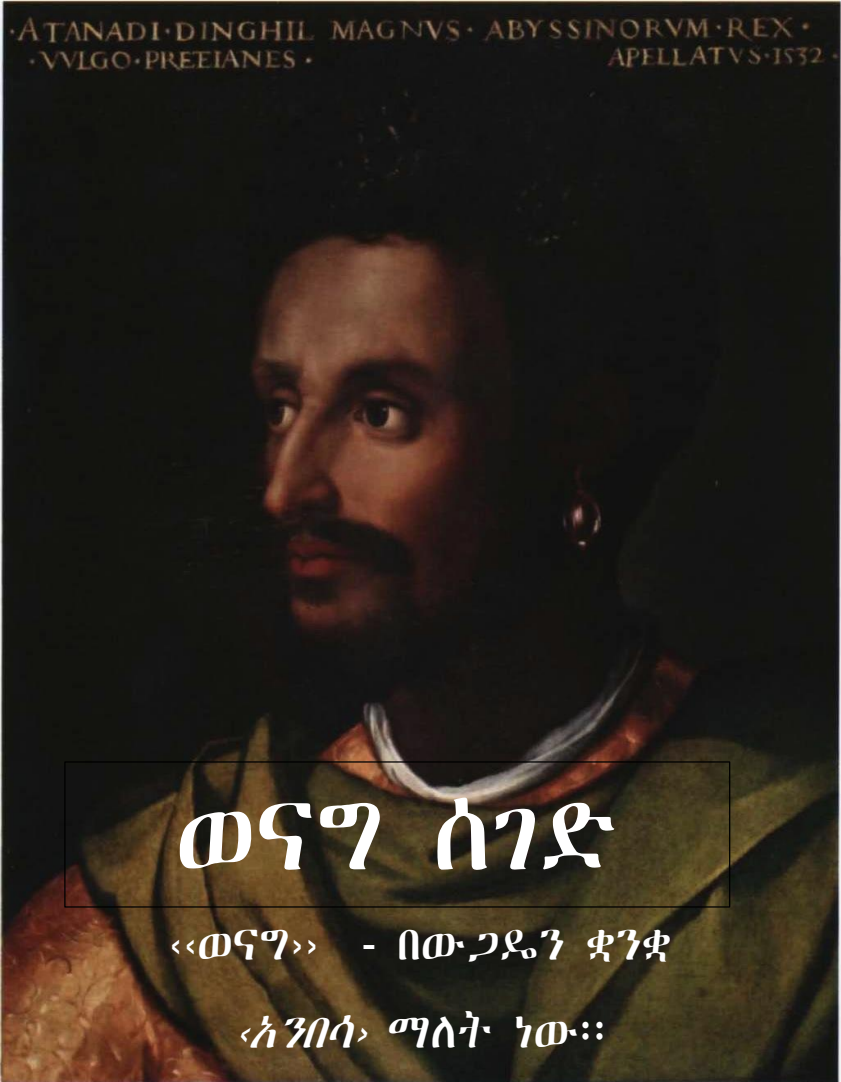
ምስል 12 አባ ፍራንሲስኮ አልቫሪዝ በ1540 ዓ.ም ያሳተመው መጽሐፍ ሽፋን

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 14 ቫስኮ ደ ጋማ (በሕይወት እያለ የተሳለ)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 15 ወናግሰገድ 33 ዓመታቸው እየለ የተሳሉት ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 16 ዮሐንስ ሦስተኛ (በሕይወት እያለ የተሳለ)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 17 አማኑኤል አንደኛ (በሕይወት እያለ የተሳለ)

ምስል 18 በድንጋይ ላይ የተቀረጸ የክርስቶስ ምስል

ምስል 19 ክርስቶፕላን ደጋማ በሐበሻ ምድር ወራሪውን ኃይል እያሳደደ የሚያሳይ በዚያን ዘመን የተሳለ ሥዕል

፲ ፭ ፻ ፬ ዓ.ም

D. ESTEVÃO DA GAMA. XI.፩

ምስል 20 የክርስቶፊ ደጋማ ታላቅ ወንድም ኤስቶፊ ደጋማ

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 21 ግራኝ አሕመድ የተገደለበት የዘንተራ አቀበት ዛሬም ድረስ አመድ ቦር በመባል ይታወቃል

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

የጽንግረ ምንጊህ ቤተመንግስት

ከአረብካንቱ ወደ አራት ኪሎ ቤተመንግስት የሚወስደው መንገድ

በመካከለኛው ዘመን እንደ ቤተ-መንግስት የሚቆጠረው የሰቃ ቤት

ምስል 22 አስራዘጠነኛው መቶ ክ/ዘ ማብቂያ (1890ዎቹ) ላይ የተነሳ የአዲስ አበባ ከተማ ፎቶ። አካባቢው የምኒልክ ቤተ መንግስት አራት ኪሎ ነው (ይሄ በመካከለኛው ዘመን ከተማ ተብሎ የሚጠራው ምን ይመስል እንደ ነበር ለማሳየት የታከለ የቅርብ ዘመን መረጃ ነው።) ፎቶግራፊር-Bärtschi, Hans-Peter [10]

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

ምስል 23 ዘመናዊ ተደርጎ የተሰራው እንጦጦ የሚገኘው የምኒልክ ቤተ-መንግስት (ሰቀላ) (ለንጽጽር የቀረበ በ1880ዎቹ የተሰራ)

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አባሪ አንድ

ከ1375 እስከ 1404ዓ.ም ነግሦ ለነበረው ለቀዳማዊ ዳዊት በዜና መዋዕሉ ላይ ሰፍሮ የሚገኝ ከስድስት መቶ ዓመት በፊት የተፃፈና በ17ኛው መ/ክ/ዘ በደጃች ኃይሉ እሼቴ የተዘጋጀ የዚያን ዘመን «አማርኛ» ግጥም።

አንተ ልጅ የብስማር፤ለምን ጸላህ የኛን ፍቅር!

አንተ ልጅ የብስማር፡

ለምን ጸላህ የኛን ፍቅር፡

ምሽት ሰጥተንህ ወይዘር፡

አከል ሰጥተንህ ሐመር፡

ሰፊ ሰጥተንህ ሀገር፡

ለምን ጸላኸው የኛን ፍቅር፡

ጽላ ተመተር፡

ሐሰባትህ አገር፡

በጸባ መስቀል፡

ይስሐቅ ድረስ ስትል፡

እንደ አግክዘን ደምበር፡

እንደ ብር ቁርር፡

ጎልቆኸን ቁጸር፡

ልጅ ምሽትህን ዘርዝር፡

ጽላ ተመተር፤

ሐሰባትህ አገር፡

ዣን እንግዴ የሰማ ነበር፡

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አንበሳ ዳዊት ተኳር፡

ይበላ አልጻፈጠው እህል፡

ይጻጻ አልጻፈጠው ቅምብር፡

ገነነ ቢሉ ገባር፡

በሽ ንገር አሉ ሰፈር፡

ስንቱን እንቆጽር፡

ስንኳ ለአምሐራ ጅር፡

ሰማይ ቢከነበል፡

እናቆም ሲሉ ነበር በጾር፡

ሲፈክሩ ነበር፡

አጠፋዎቹ ለዝክር፡

ደርሶ በሳንገር ሰፈር፡

አጠፋዎቹ ለዝክር፡

እራሳቸው በእሳት አረር፡

አንበሳ ትኩር፡

አሉህ አንገብር በአባትህ ነበር፡

ፈረስን ናቀበል፡

አንጥፋ ለዘር አንበሳ ዳዊት ተኳር፡

በዳበናሽ መገን በፈረስትህ መገን፡

በሪምሕ መገን በሕፃናትህ መገን፡

አማስለህ አትፍጅን፡

እኛስ ፈቃደኛ ነን፡

እንስጥ መንግስትህን፡

ፈረስክ የተፈተን ወርቅ የተመዘን፡

ሐበጥ ቂራጥ ብለን፡

ናድርስ መንግስትህን፡

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አማሰለህ አትፍጀን፡

ዣን በደል እሳት፡

ጽርሐ ንግስት ታቦት፡

እንደተከስተዋት በእሳት፡

አስሐረርዋቸ እርሱም በእሳት፡

አንበሳ ዳዊት ሐስ ተሸንጉርት፡

መለኩሴ እንዲያንስ በሰዓት፡

ደርሶ ወረደባቸው ዮሴፍ መዓት፡

ተጋዩሱ የጊስት ተክለለት አበቤት፡

ሐመል ወፍራ የዳዊት፡

የግራ የቀኝ ባልታት፡

በደብር ያችሁ መለኮሳት፡

በከተማ ያላችሁ ሕፃናት፡

ማን ተዋጋችሁ አቂት፡

ንጉሥ በክረምት ሲዘምት፡

ወርኅ የሌለ ሲሉ አለሁለት፡

አለሰኔና ግንቦት፡

አንቲ ገቡ የወጹበት፡

አንበሳ በደል እሳት፡

አለ መለስ አለዋት ድላ ዝመት

ትሁን እናት፡

ሚካኤል ይሁንህ አባት፡

ይከተሉህ ሠራዊተ መላእክት፡

ተነሳ በሰዓት በሰዓት፡

ጫማ ሳይል በቁልቁለት፡

ሐርቡን ሳይል ክተት፤

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

በቅሎ ሳይል ላቀበት፤
ዓርማን ሲወርዱ ቁልቁለት፤
የጎሽ ተገኝ በረት*
ናኛቸው ለአቂት፡
ላም አስመስሎ የተጉበት፡
የገድ መዝናኛቸው፡
ጸርማን በተሳት፡
ሐዋሽ መርማር በጸዋት፡
ለዚያች ለውብራ አገደት፡
ስታዝን የተውናት፡
ድላ ተመለስ ብስራት፡
ስታዝን የተውናት፡
የሐዋሽነት ምልክት፡
አለስረገፈንም አባቁልት፡
አላስፈታንም ወገረት፡
ጽላ ጌታ ንገር መኾት፡
ምንም አልኾንም በልዋት፡
አንበሳ ዳዊት ጽርሐ ንግሥትነ ታቦት፡
እንደተኮሰዋት በእሳት፡
አሳረርዋቸው በእሳት፡
እርሱም ደርሶ አወረደባቸው የሴፍ መዓት፡
ሓስ ተስንጉርት፡
መለኩሴ እንዲያንስ በሰዓት፡
አወረደባቸው የሴፍ መዓት፡
አንበሳ ዳዊት!

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

Prepared by ደጃች ኃይሉ እሼቴ(የኢያሱ ወዳጅ 17ኛ መቶ ክ/ዘ)
taken from ገጽ ፻፳ ሁለተኛው መጽሐፍ ተክለ ዓድቅ መኩሪያ [6]

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አባሪ ሁለት

[ታሪክ ነገስት ላይ እንደተፃፈው - ተክለዓድቅ መኩሪያ ከግዕዝ
እንደተረጎመው]

የግራኝ አሕመድ ጅዓድ ሲጀምር በታሪክ ነገስት ላይ እንደሚከተለው
በግዕዝ ተፅፎ ይገኛል።

«ወእስከዝ ጊዜ ኢተከፍለት ሀገር ወኢገብእ ፀር ዘይመልካ ባሕቱ እሉ
ነገስታት ይመውዖው ለብዙኀን ነገሥታት በከመ ሞዖሙ ሐዬ ዓምድ
ጽዮን ለ፲ቱ ነገስታት ሶበ መጽኡ ቦቱ ግብተ እንበለ ያስተጋብእ
ሠራዊቶ ባሕቱ ግብአተ ሀገርነ በእደ ፀር ተወጥነ በዘመነ ንጉሥ
ልብነድንግል ወልዱ ለሐዬ ናዖድ ወስመ መንግሥቱ ወናግሰገድ፤
ወናግ ብሂል አንበሳ»

የጽሑፉ ይዘት በአማርኛ፡-

ከመጀመሪያው ጀምሮ ኢትዮጵያ ሳትከፈልና ሳትነካ መኖሯን
አንድአንድ የእሰላም ባላባቶች (ነገሥታት) ቢነሡም ዓዬ ዓምድጽዮን
ሳይዘጋጅ አሥሩን ነገስታት አሸንፎ እንዳስገበራቸው ፤ እነዚህ
የኢትዮጵያ ነገሥታት እያሸነፉ ይመልሷቸው እንደነበር፤ አሁን ሀገር
መደፈር ጠላት መግባት የጀመረው ባዬ ልብነድንግል ዘመን መሆኑን፤
የሳቸው ስመ መንግስት ወናግሰገድ፤ ወናግ ማለት አንበሳ መሆኑን
ይገልጽልናል

፲ ፭ ፱ ዓ.ም

አባሪ ሦስት

ከግዕዝ ወደ እንግሊዘኛ ፤ከእንግሊዘኛ ወደ አማርኛ
የተተረጎመ

<<የእኔ ንብረት የሆነውን በብዙ ወርቅና ብር ገዝቼ በነጋዴዎቹ ዘንድ
በእምነት ያኖርኩትን ቀምተህ ወሰድህ። ከዚያም ለእኔ ንግድ
የሚነግዱልኝን ነጋዴዎቹን በግዞት ቤት አኖርካቸው።>>

ይሄ ጽሑፍ ከዓፄ አምደጽዮን ወደ ይፋቱ ሱልጣን ሳብረዲን አንደኛ
የተላከ ደብዳቤ ክፍል ነው።

፲ ፭ ፻ ዓ.ም

አባሪ አራት የባህል ክርስትና ምሳሌ

<<ኢየሩሳሌምን አንተ መጀመሪያ በምድር ላይ ባርከህ የመረጥካት ፤ የተወለድክባት መከራ የተቀበልክባት፤ ዓለምን ያዳንክባት የተቀደሰች ቦታ ናት፤ ይችንም ሥፍራ እንደሷ እንድታደርጋት እንለምንሃለን፤ ወደ ኢየሩሳሌም ነውና መሔድ የምንፈልገው፡፡>> ብለው ይለምኑታል ፤ ጌታም <<ይኼንን እንደ ኢየሩሳሌም ባርኬላቸኋለሁ፤ የተጠመቅኩበትን የርዳኖስንም እዚሁ አፈልቅላችኋለሁ፤ እናንተም እዚሁ በምንኩስና በመናኝነት መኖር ትችላላችሁ>> ብሎ ባረካቸው

ይሄ ጽሑፍ በትግራይ ውስጥ ከሚገኝ አንድ ጥንታዊ ገጻም በዚያ ከሚኖሩት አባቶች የተገኘ ታሪክ ነው፡፡

በመካከለኛው ዘመን ከነገሡት የኢትዮጵያ ነገሥታት በኋላ ከ1730 ጀመሮ የነገሠው ንጉሥ የንገስና ስሙ «መሲሕ ሰገድ» ነበር፡፡ ይሄ ማለት መሲሐ የሚሰግድለት ለማለት ነው፡፡ መሲሐ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ እፍ ሲለው ለሚጠፋ ሥጋ ለባሽ አይደለም ዓለምን ሲያንቀጠቅጥ ለኖረው እንኳን አልሰገደም አይሰግድምም፡፡ ይሄ የባሕል ክርስትና ውጤት ነው፡፡

ዋቢ የመረጃ ምንጮች

1. By Shihab ad-Din Ahmad bin Abd al-Qader bin Salem bin Usman (Arab Faqi), "Futuh Al-Habasha, the conquest of Abyssinia (16th Century) ", translated by Paul Lester Stenhouse with annotations by Richard Pankhurst, 2003, CA, USA
2. FATHER FRANCISCO ALVAREZ, "NARRATIVE OF THE PORTUGUESE EMBASSY TO ABYSSINIA DURING THE YEARS 1520-1527" TRANSLATED FROM THE PORTUGUESE, AND EDITED, WITH NOTES AND AN INTRODUCTION BY LORD STANLEY OF ALDERLEY, PUBLISHED IN 1881, London
3. CASTANHOSO, "The PORTUGUESE EXPEDITION TO ABYSSINIA IN 1541-1543 AS NARRATED BY CASTANHOSO WITH SOME CONTEMPORARY LETTERS, THE SHORT ACCOUNT OF BERMUDEZ , AND CERTAIN EXTRACTS FROM CORREA", TRANSLATED BY R. S. WHITEWAY, PUBLISHED IN 1902 , London
4. Fra Mauro, "Fra Mauro World Map " ,
" <https://artsandculture.google.com/story/fra-mauro-s-mappa-mundi/8QXhzVkYn-sMLA?hl=en> " ፣ Accessed in Nov 11, 2024

፲ ፮ ፯ ዓ.ም

5. Fra Mauro, "Fra Mauro World Map - With English translation of the texts on the map" , <https://mostre.museogalileo.it/framauro/en/introduction.html> Accessed in Nov 11, 2024
6. Tekeltsadik Mekuria, "የኢትዮጵያ ታሪክ, ከዐፄ ይኩኖ አምላክ እስከ ዐፄ ልብነድንግል", second book PUBLISHED IN 1951 (E.C), አዲስ አበባ
7. Tekeltsadik Mekuria, "የኢትዮጵያ ታሪክ, ከዐፄ ልብነድንግል እስከ ቴዎድሮስ", PUBLISHED IN 1953 (E.C), አዲስ አበባ
8. Yuval N. Harari, "Sapiens: A Brief History of Humankind", pg 325
9. How has world population growth changed over time?, "https://ourworldindata.org/population-growth-over-time", Accessed in Nov 11, 2024
10. Founding city Addis Ababa 19th c. (Photo) , "https://ba.e-pics.ethz.ch/#detail-asset=d14e212e-2304-443e-b5a1-0b4a004abd33" Accessed in Nov 11, 2024
11. Portuguese Expolerer Pêro da Covilhã, <https://www.britannica.com/biography/Pero-da-Covilha>, Accessed in Nov 11, 2024
12. Fra Mauro world Map (High Definition Downloadable Version)"<https://drive.google.com/file/d/1FCZR6UeFU42mW0CCDpIR0V9EBIgLmjum/view?usp=sharing> "
13. Tekeltsadik Mekuria, "የግራኝ ወረራ", PUBLISHED IN 1967, አዲስ አበባ

ደራሲው አንድ ሰው አይደለሁም። ብዙ ቋንቋ ፣
ብዙ ብሔረሰብ፣ ብዙ ባህል፣ ብዙ ሀገር፣ ብዙ
ነኝ።
አዎ! እኔ ብዙ ነኝ!
የደስታዬም ፍጻሜ በልዩ ልዩ መልኮችና ቋንቋዎች
ፍታዊነት ነው።

